

การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา

A COMPARATIVE STUDY OF ORDINATION CEREMONY
IN THAILAND AND CAMBODIA

VEN. SAKAL KEODY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

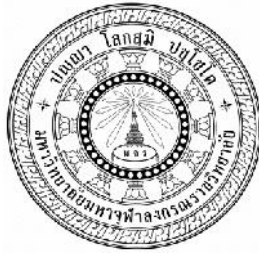
การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา

VEN. SAKAL KEODY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Comparative Study of Ordination Ceremony
in Thailand and Cambodia

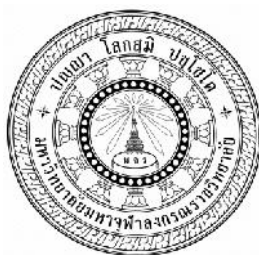
VEN. SAKAL KEODY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Comparative Religion)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

B.E. 2558

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา” นี้ เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

.....
(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ
(พระสุธีธรรมานูวัตร,ผศ.ดร.)

..... กรรมการ
(พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์,ดร.)

..... กรรมการ
(ดร.แสวง นิลนามะ)

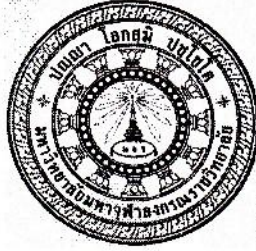
..... กรรมการ
(ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์,ดร. ประธานกรรมการ
ดร.แสวง นิลนามะ กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....

(Ven. Sakal Keody)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา” นี้ เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระสุธีธรรมานวัตร,ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระครูโฆสิตพุทธศาสตร์,ดร.)

กรรมการ

(ดร.แสวง นิลนามะ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วุดินันท์ ก้นทะเตียน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูโฆสิตพุทธศาสตร์,ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.แสวง นิลนามะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(Ven. Sakal Keody)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา

ผู้วิจัย : Ven. Sakal Keody

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์, ดร. ป.ธ. ๔, พธ.บ.(ปรัชญา), Ph.D (Phil.)

: ดร.แสวง นิลนามะ ป.ธ. ๗, พธ.ม.(ปรัชญา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๘ ตุลาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาประเพณีการบวชในประเทศไทย (๒) เพื่อศึกษาประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา (๓) เพื่อเปรียบเทียบประเพณีการบวชในความเหมือนและความต่างระหว่างประเทศทั้งสอง การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร

ผลการวิจัย พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการบวชทั้งของไทยและกัมพูชาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีความสำคัญโดยมีกษัตริย์เป็นแบบอย่าง ก่อนจะเสด็จครองราชย์ต้องผนวชก่อนเช่นเดียวกัน ที่แตกต่างกันก็คือประเทศกัมพูชาได้มีพระโอรสบวชเรียนได้นำนิกายเถรวาทสู่ประเทศทำให้มีการเปลี่ยนแปลงนิกายมหายานเป็นเถรวาท การบวชแทนคุณพ่อแม่ถือว่าลูกกตัญญูและการบวชก่อนแต่งของคนโบราณถือว่าเป็นความสำคัญยิ่งเช่นเดียวกันที่ต่างกันตรงที่ว่าถ้าคนยังไม่บวชเขาเรียกกันว่าคนดิบ ถ้าบวชเรียกว่าคนสุก

ในทัศนะของชาวไทยพุทธ ถ้ามีลูกชายเมื่อมีอายุครบ ๒๐ สมบูรณ์หรือมากกว่านั้นส่วนมากพ่อแม่จะให้ลูกบวชเป็นพระระยะเวลาในการบวชนั้น ๗ วันบ้าง ๑๐ วันบ้าง ครึ่งเดือนหรือเดือนหนึ่งหรือมากกว่านั้นก็สามเดือนตามที่ตนผลงานมาได้ ตามกำหนดเวลาหรือมากกว่านั้นตามกำลังศรัทธาของตน เพราะว่าการบวชมีอันสงฆ์มาก เป็นการแสวงหาความจริงของชีวิต แสวงหาแก่นแท้ของชีวิตมาสร้างบุญบารมีให้ตนและแม่บุญของตนให้ปวงชนและสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นศัตรูและมิตร ทั้งมีความสุขและทุกข์ ให้คนเหล่านั้นได้รับความสุขยิ่งขึ้นไป บุญบารมีเหล่านี้ จะส่งผลตนได้พบความสุขที่แท้จริง กล่าวคือความดับแห่งการยึดมั่นถือมั่นว่าเราว่าเป็นของเรา ความอยากมีอยากเป็น ไม่อยากมีไม่อยากเป็น เมื่อจิตใจได้ปล่อยวาง นั่นคือพระนิพพาน

ในทัศนะของชาวกัมพูชา โดยความพื้นฐานแล้วการบวชนิมนต์เด็กชายไปฝากไว้กับวัด เพื่อให้พระอบรมสั่งสอนถึงคราวก็บวชเณรเมื่ออายุครบ ๒๐ หรือไม่มากกว่านั้นก็บวชพระไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการบวชแล้วแต่ศรัทธา แต่ถ้าบวชหน้าไฟได้เพียง ๗ วัน ถ้ามากกว่านั้นต้องสึกบวชใหม่ เพราะว่าการบวชในทางพุทธศาสนานั้นต้องมีกฎหมายรองรับโดยมีการอนุญาตจากกฎหมายบ้านเมืองเสียก่อนจึงจะบวชได้ การบวชคือการแสวงหาความรู้เพื่อเอาตัวรอดในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ดีมีศีลธรรมและเป็นการสร้างบุญบารมีให้แก่ตัวเองและครอบครัว โดยมีความเชื่อว่า เมื่อลูกหลานได้บวชแล้วพ่อแม่จะมีความสุข และเป็นการช่วยพ่อแม่และญาติพี่น้องไม่ให้ตกนรก

เมื่อมันปลายชีวิตจะต้องไปเสวยทรัพย์สมบัติอันเป็นทิพย์ในสวรรค์ชั้นฟ้า ตามกำลังของบุญที่ตนได้สร้างมา และมีความเชื่อว่าการบวชทำให้ชีวิตได้พบแสงสว่างจากพระรัตนตรัย ทำให้ยกระดับชีวิตให้ดีขึ้นจากความมืดไปสู่ความสว่าง อย่างไรก็ตามเป้าหมายหลักของการบวชนั้นก็คือแสวงหาที่สุดแห่งทุกข์ความดับเย็นแห่งอมตะกล่าวคือพระนิพพาน

Thesis Title : A Comparative Study of Ordination Ceremony in Thailand and Cambodia

Researcher : Ven. Sakal Keody

Degree : Master of Arts (Comparative Religion)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Phrakhrū Ghositbodhisat Palī IV, B.A., M.A., Ph.D. (Phil.)

: Dr. Sawaeng Nilnama Palī VII, M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 8 October 2515

ABSTRACT

This research is of three main purposes :- (1) to study of Ordination Ceremony in Thailand (2) to study of Ordination Ceremony in Cambodia (3) to compare of the similarities and the difference in two countries. This research is to study the theoretical documents.

The research results showed that the beliefs of Ordination Ceremony in both Thailand and Cambodia from the past to the present have been important by having the King as example. Before he goes to the throne must be ordained as the same at first. The difference is Cambodia has the successor who has ordained to study and take Theravada sect into Cambodia which makes changing Mahayana sect into Theravada. The ordination pays back to parents' gratitude which is regarded as grateful children and the ordination before marriage, the ancient peoples regarded as the significance as well, but the difference is that if someone is not yet ordained, he is called crude people. If he is ordained called mature people.

In the concepts of Thai Buddhist followers, if they have a son, when they are 20 year old or more than that, most parents will let their children become ordained as a monk approximately 7 days, 10 days and a half months, or else some one month or more than three months is referring to schedule in accordance with their faith because ordination has many advantages which is undertaken to seek the truth of life. Pursuit of life's core which creates charisma for own life and spread out their merits to all human beings both enemies and friends there, and all are suffering, those people have been greater or more happiness. Those merits would hand them to find out their real happiness. In other word is the cessation of adhering to "Our" "Ours". Craving, not craving when the mind let oneself on, that is Nirvana.

In the concepts of the Cambodian base belief, the ordination popularly lead the boy to entrust at pagoda in order to let monks educate them. When the time is up, they ordain as a novice. When they are completely 20 year old or more, they ordain as a monk by not determine definite time of ordination but is according to faith, but ordination in front of the fire is only 7 days, if more were required to re-ordain beforehand because the ordination in Buddhism must be correctly supported by Cambodia's law. The ordination is to seek for the knowledge to be able to live together in society with morality and to create the merits for yourself and family by believing that when children ordained, his parents will be happy and help parents and relatives not fall into the hell and when the end of life will succeed happiness in heavens. The capacity of the merits, which have created, are believed that the ordination will be found the shining of life from the Triple Gems, raising life better elevated from the darkness into shining. However, the main goal of ordination is to pursuit the cessation of suffering, the everlasting end of suffering that is Nirvana.

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระสุธีธรรมานูวัตร, ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร. ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ และชี้ประเด็นต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณอาจารย์พระครูโฆสิตพุทธศาสตร์,ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และเจริญพรขอบคุณอาจารย์ ดร.แสวง นิลนามะ ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ชี้ข้อบกพร่องต่างๆ ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง เจริญพรขอบคุณ รศ.ดร.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ช่วยตรวจสอบบทคัดย่อภาษาอังกฤษด้วยเมตตาธรรมอย่างยิ่ง

เจริญพรขอบคุณ ผศ.เฉลียว รอดเขียว ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี ผศ.กฤต ศรียะอาจ ผู้ประสานงานประจำหลักสูตร ที่ช่วยกระตุ้นและแนะนำทั้งด้านการศึกษาและการทำงานวิจัย พระสมุห์พิจิตร ธมฺมวิจิโต คุณไชยา เสนแสนยา เจ้าหน้าที่ประจำโครงการ ที่ช่วยตรวจดูรูปแบบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำเป็นอย่างดี

ขอกราบพระคุณพระครูสุทธิธรรมรักษ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดทองบน พระมหาอาทิตย์ อมโร เจ้าอาวาสวัดทองบน ที่มีความเมตตาให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในครั้งนี้ และเพื่อนๆ ทั้งหลาย มี อาจารย์พระมหาภิมย์ อนาวีโล พระมหาสุธี จันทสโร พระรังไทย สุมงคลตเถโร พระมหาพรชัย สงปาโล พระมหาเกื้อน ชาคราภิวิโส พระวิสิทธิ์ อคคพหุสุตโต พระสิน ออกุทธสีโล พระสุพิณ อคคปญโญ พระสาวันต์ ฐิตคุโณ พระสุวาท สีสสวโร ท่านเหล่านี้ได้ช่วยให้กำลังใจมาตลอดพร้อมให้ความแนะนำปรับปรุงแก้ไขและขออนุโมทนาคุณขอใจ พระมหาสุแพง กนตจาโร ป.ธ. ๙ พระวัณณ์ รัตนบุญเทือน ธนวุฒโน พระสัมสุเธียริต ดิกขวิโร พระกอง ออกมมาโร สมณธรรมนาง คุณสามเณรกุศล กี นางสาวน้ำฝน นรินทา คุณสมพร จันทร์สมดี ช่วยเป็นเจ้าภาพในการเข้าเล่มในครั้งนี้ และขออนุโมทนาคุณโยมยั้งศักดิ์ เทียนทองดี ช่วยถวายค่าเทอมในการศึกษาส่วนหนึ่ง รวมถึงเพื่อนๆ รุ่นพี่ศาสนาเปรียบเทียบและสาขาอื่นๆรูป/คนได้แบ่งปันข้อมูลในการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งแผนกทั่วไปและแผนกเกี่ยวกับหนังสือหายาก ที่เอื้อเฟื้อในการเข้าใช้ห้องสมุดด้วยมิตรไมตรีที่อบอุ่นยิ่ง

ขอบพระคุณ บิดา-มารดา ญาติพี่น้อง ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เพื่อนสหธรรมิกและผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดทั้งญาติโยมผู้ทำบุญใส่บาตรในแต่ละท้องถิ่นที่ผู้ศึกษาเคยอยู่จำพรรษา ที่มีส่วน

(๖)

ช่วยอย่างสูงสิ้นต่อการดำรงเพศสมณะ ต่อการปฏิบัติศาสนกิจ และต่อการศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ต้น
กระทั่งถึงวันนี้

ขอพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความดีงามทั้งปวง ได้ดำรงมั่น เพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก และแก่ชาวโลกตลอดกาลนาน เทอญ

Ven. Sakal Keody

๘ ตุลาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตารางเปรียบเทียบ	(๙)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๐)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๘
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๘
๑.๔ คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐
๑.๖ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๑๑
๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ ประเพณีการบวชในประเทศไทย	
๒.๑ ความหมายของการบวช	๑๕
๒.๒ ความเชื่อพื้นฐานในการบวช	๑๙
๒.๓ สิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวช	๔๓
๒.๔ ประเพณีและพิธีกรรมในการบวชในประเทศไทย	๕๔
๒.๕ เงื่อนไขในการบวช	๖๕
๒.๖ สรุป	๖๗
บทที่ ๓ ประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา	
๓.๑ ความหมายของการบวช	๗๐
๓.๒ ความเชื่อพื้นฐานในการบวช	๗๔

๓.๓ สิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวช	๙๖
๓.๔ ประเพณีและพิธีกรรมในการบวชในประเทศไทย	๑๐๑
๓.๕ เงื่อนไขในการบวช	๑๐๓
๓.๖ สรุป	๑๐๔
บทที่ ๔ เปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา	
๔.๑ เปรียบเทียบความหมายของการบวช	๑๐๖
๔.๒ เปรียบเทียบความเชื่อพื้นฐานในการบวช	๑๐๗
๔.๓ เปรียบเทียบสิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวช	๑๐๘
๔.๔ เปรียบเทียบประเพณีและพิธีกรรมการบวช	๑๑๐
๔.๕ เปรียบเทียบเงื่อนไขในการบวช	๑๑๒
บทที่ ๕ สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๙
บรรณานุกรม	๑๒๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๗

สารบัญตารางเปรียบเทียบ

ตารางที่		หน้า
๑	เปรียบเทียบความหมายของการบวช	๑๐๗
๒	เปรียบเทียบความเชื่อพื้นฐานในการบวช	๑๐๘
๓	เปรียบเทียบสิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวช	๑๐๙
๔	เปรียบเทียบประเพณีและพิธีกรรมการบวช	๑๑๑
๕	เปรียบเทียบเงื่อนไขในการบวช	๑๑๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คัมภีร์พระไตรปิฎกที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาและนำมาอ้างอิง สำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยกำหนดแหล่งที่มาด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์ที่นำมาอ้างอิงแล้วตามด้วยตัวเลขที่บอก เล่ม/ข้อ/หน้า ของคัมภีร์ดังกล่าว นั้น เช่น วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓/๒๐. หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค พระวินัยปิฎก ภาษาไทย/บาลี เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๑๓ หน้าที่ ๒๐ หรือ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๒/๒๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค พระสุตตันตปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๔๒ หน้าที่ ๒๒

พระวินัยปิฎก

วิ.ภิกขุณี. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลป็นณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริป็นณาสก์	(ภาษาไทย)
สั.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทสพาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
---------------	---	-------------	---------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีการบวชมีการปฏิบัติมาสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน พุทธศาสนิกชน ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสพระพุทธศาสนาได้มีความเชื่อว่า การออกบวชคือการแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์ซึ่งเป็นมรดกทางจิตวิญญาณของมนุษยชาติมาตั้งแต่โบราณกาล การออกบวชของฤๅษีชีไพรในสมัยก่อนพุทธกาลก็เป็นการแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์ เจ้าชายสิทธัตถะก็เช่นเดียวกัน ทรงครุ่นคิดที่จะหาทางออกจากความทุกข์เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตายอันมีเหตุมาจากความเกิด สุดท้ายพระองค์ทรงพบสมณะจึงมีความตระหนักแนในพระทัยว่า การออกบวชจักเป็นหนทางที่รอดพ้นจากวิภูฏทุกข์ได้ จึงได้เสด็จออกบรรพชาโดยมีม้ากัณฐกะเป็นพาหนะและมีนายฉันทะเป็นผู้ตามเสด็จ ทรงมุ่งหน้าไปยังแม่น้ำอโนมาที่ ทรงตรัสพระเทศาด้วยพระขรรค์ ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงด้วยการครองผ้ากาสาวพัสตร์ การออกบวชครั้งนี้เรียกว่าการเสด็จออกมหาวิเนชกรรม^๑ ซึ่งตรงกับวันวิสาขปุณณมี

หลังจากทรงผนวชแล้วได้เสด็จไปพำนักและศึกษาอยู่ในสำนักของอาฬารดาบสกาลามโคตรและอุทกดาบสรามบุตร^๒ จนจบสิ้นทรงเห็นว่า ความรู้ที่ศึกษามานั้นไม่สามารถจะทำให้พระองค์หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ จึงได้ลาอาจารย์ทั้ง ๒ เสด็จไปสู่แม่น้ำเนรัญชรา ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อบำเพ็ญทุกรกิริยาตามแนวทางของนักบวชที่นิยมปฏิบัติในสมัยนั้นเป็นเวลา ๖ ปี^๓ แต่ก็ไม่สามารถพบหนทางแห่งความพ้นทุกข์ได้ จึงทรงเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยานั้นเสียและหันมาทรงบริโภคพระกระยาหารเพื่อให้พระวรกายมีเรี่ยวแรงเพียงพอที่จะมีสติกำหนดรู้ธรรมชาติของกายและจิต ต่อจากนั้นไม่นานพระองค์จึงได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยการตรัสรู้พระอรียสัจ ๔ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ทรงเสวยวิมุตติสุขอันเกิดจากการตรัสรู้ธรรมของพระองค์เอง^๔ ได้ทรงพบว่าธรรมะที่พระพุทธองค์ ตรัสรู้นั้นมีความลึกซึ้งและอยากที่บุคคลทั่วไปจักเข้าใจตามได้ ทรงมีความท้อพระทัยที่จะแสดงธรรมแก่ผู้หนึ่งผู้ใด แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อเวเนยสัตว์ ทรงดำริว่าบุคคลผู้มีปัญญาามากมีกิเลสน้อยก็สามารถที่จักรู้ธรรมตามได้^๕ บุคคลผู้มีปัญญาปานกลางและมีกิเลสไม่หนาเมื่อได้ฟังธรรมพร้อมด้วยอรรถาธิบาย แม้เล็กน้อยก็จักสามารถบรรลุธรรมตามได้ แต่บุคคลผู้มีปัญญาหนามีกิเลส

^๑ พระสมเด็จจมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร), *สากลศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕๑.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๖/๕๕๔.

^๓ สุจิตรา อ่อนค้อม, รองศาสตราจารย์, ดร., *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๕๒), หน้า ๕๕.

^๔ สติธย ติลปชัย, *ศาสนาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.พ.), หน้า ๔๖.

^๕ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๕๖.

หนาก็ไม่สามารถที่บรรลุธรรมตามได้ เปรียบได้กับบุคคล ๔ จำพวก^๖ คือ ๑. อุกมภูติปัญญา คือผู้รู้เข้าใจ ได้ฉับพลัน เพียงการยกหัวข้อขึ้นแสดงก็สามารถเข้าใจได้ เปรียบได้กับดอกบัวที่ผุดขึ้นพ้นผิวน้ำ แล้ว คอยสัมผัสศรีศมีพระอาทิตย์จักบานในวันนี้ ๒. วิปจิตปัญญา คือผู้รู้ต่อเมื่อการยกหัวข้อธรรมขึ้นมาและ อธิบายอีกเล็กน้อย จึงรู้และเข้าใจได้ เปรียบได้กับดอกบัวที่ปริ่มเสมอน้ำ จักบานในวันรุ่งขึ้น ๓. เนยยะ คือผู้ที่พอชี้แจงแนะนำให้เข้าใจได้ด้วยวิธีการฝึกอบรมต่อไป เปรียบได้กับดอกบัวที่อยู่ในน้ำสามารถที่ จะผุดขึ้นพ้นน้ำ และบานในวันต่อไป ๔. ปทปรมะ คือผู้ที่มีบทยังเป็นอยู่ ผู้อับปัญญา สอนให้รู้ได้แต่ เพียงตัวบท คือพยัญชนะหรือถ้อยคำ ไม่อาจเข้าใจรรถคือความหมาย เปรียบได้กับดอกบัวที่ติดอยู่ใน โคลนตมรังแต่จะเป็นอาหารของปลาและเต่า ไม่อาจผุดขึ้นพ้นน้ำและบานได้^๗ เมื่อทรงดำริอย่างนี้จึง ทรงตัดสินพระทัยที่จะแสดงธรรมแก่ปวงสัตว์ ทรงระลึกถึงอาจารย์ทั้ง ๒ แต่ก็ทรงทราบว่าอาจารย์ทั้ง ๒ ได้มรณภาพไปเสียแล้ว^๘ ทรงหวนระลึกถึงปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ผู้ซึ่งเคยถวายเป็นอุปัชฌาย์เมื่อครั้ง พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงทราบว่า ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ พำนักอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี^๙ พระพุทธองค์จึงเสด็จพุทธดำเนินไปสู่สถานที่แห่งนั้นและแสดงพระธัมมจักกัปป- วัตตนสูตรเป็นพระธรรมกถึกแรกและอนัตตลักขณสูตรตามลำดับจนทำให้ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้ดวงตา เห็นธรรมและบรรลุเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา^{๑๐}

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอริยสาวกทั้ง ๕ เสด็จจำพรรษาอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในระหว่างพรรษานั้นยสกุลบุตรผู้ซึ่งเป็นบุตรของนายบ้านผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติและหญิงบำเรอเป็น อันมาก ได้รับการบำรุงบำเรอจากหญิงบริวารเป็นอย่างดีจนทำให้เคลิ้มหลับไป และตื่นขึ้นมาพบหญิง บริวารกำลังนอนหลับไหลด้วยอาการต่าง ๆ ภาพที่เห็นนั้นทำให้ยสกุลบุตรเกิดความคิดว่าหญิงเหล่านี้ เป็นเสมือนซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ยสกุลบุตรจึงออกจากบ้านโดยเดินมุ่งหน้าไปสู่ป่าอิสิปตน มฤคทายวัน พร้อมล้าพั้งเป็นคำอุทานว่า ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ ในระหว่างเวลานั้นพระพุทธ องค์ได้ทรงสดับคำเปล่งอุทานของยสกุลบุตรเดินใกล้เข้ามาจึงทรงตรัสว่า ที่นี่ไม่วุ่นวายที่นี่ไม่ขัดข้อง เราจักแสดงธรรมให้ท่านฟัง ยสกุลบุตรได้ยินเสียงตรัสเรียกอย่างนั้นแล้วจึงถอยรอกเท้าเดินเข้าไป ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่เบื้องพระพักตร์พระองค์ได้ทรงแสดงอนุပ္พพิกขาเพื่อฟอกจิตใจของยสกุลบุตร ให้ห่างไกลจากความยินดีในกาม และต่อมาทรงแสดงอริยสัจ ๔ จนทำให้ยสกุลบุตรได้บรรลุเป็น พระอรหันต์ภายหลังได้ทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา^{๑๑}

^๖ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศาสตราจารย์พิเศษ ราชบัณฑิต, คำบรรยายพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๘.

^๗ สุจิตรา อ่อนค้อม, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๕๖.

^๘ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๘๔/๓๐๘/๕๕๔.

^๙ พุทธทาสภิกขุ, พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เม็ดทรายพริ้นติ้ง, ๒๕๐๔), หน้า ๑๒๖.

^{๑๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐/๓๙๓.

^{๑๑} วิ.ม.อ. (ไทย) ๖/๖๒-๖๗.

เพราะฉะนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า การบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการหลุดพ้นจากโลกียทุกข์อย่างแท้จริง^{๑๒} จักเห็นได้จากกรณีของพระรัฐบาลผู้ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีแห่งบ้าน ฤทธโกฏฐิตนิคม แคว้นคुरू สมัยที่ยังไม่ได้บวชนั้น พระบรมศาสดาเสด็จจาริกถึงฤทธโกฏฐิตนิคม พราหมณ์และคฤหบดีชาวฤทธโกฏฐิตนิคม ได้ทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธองค์จึงเข้าไปเฝ้า นิ่งอยู่ ณ ที่อันสมควรแห่งหนึ่ง พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่ชนเหล่านั้นจนเกิดศรัทธาเลื่อมใสแล้วต่างก็ทูลลากลับไป ฝ่ายกุลบุตรชื่อว่า รัฐบาลครั้งได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว เกิดความเลื่อมใสใคร่จะบวชจึงได้เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาและทูลขออุปสมบท ครั้นได้ทราบข่าวพระพุทธองค์ไม่ทรงปรารถนาการอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้ที่มีมารดาบิดายังไม่อนุญาต รัฐบาลกุลบุตรจึงทูลลากลับไปขออนุญาตจากมารดาบิดาเพื่อการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากเขาเป็นบุตรชายเพียงคนเดียวในบ้าน พ่อแม่จึงไม่สามารถอนุญาตให้เขาบวชได้ฝ่ายรัฐบาลกุลบุตรเมื่อไม่สมประสงค์ดังความตั้งใจจึงเกิดความเสียใจไม่ยอมกินอาหารด้วยคิดว่าจักตายเสียหากตนไม่ได้รับอนุญาตให้บวช จนทำให้ร่างกายของเขาผ่ายผอม แม้อาหารและแม่จะปลอบประโลมด้วยประการต่าง ๆ แต่ก็ไม่เป็นผล มารดาบิดาจึงคิดว่า หากบุตรชายบวชแล้วอาจได้เห็นบุตรชายมาเยี่ยมบ้างหากไม่อนุญาต เขาคงต้องตายและไม่มีโอกาสจักได้เห็นหน้าเขาอีก ด้วยเหตุนี้รัฐบาลกุลบุตรจึงได้รับอนุญาตจากมารดาบิดาให้บวชในพระพุทธศาสนาได้ ครั้นแล้วเขาจึงได้เข้าไปทูลขอการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้า เมื่อบวชแล้วไม่นานพระพุทธองค์ก็เสด็จออกจากบ้านฤทธโกฏฐิตนิคม แคว้นคुरू ไปสู่เมืองสวตถิโดยมีพระรัฐบาลตามเสด็จด้วย ต่อมาท่านได้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท บำเพ็ญสมณธรรมจนได้บรรลุพระอรหัตตอันเป็นที่สุดแห่งการประพาศพรหมจรรย์^{๑๓}

จะเห็นได้ว่า การออกบวชของพระยสกุลบุตร และการออกบวชของพระรัฐบาลทั้ง ๒ ท่านนี้ล้วนมีจุดหมายปลายทางเพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการออกบวชของบุคคลผู้ไม่มีเรือน ไม่มีญาติพี่น้อง ไม่มีสมบัติพัสถาน มีตนเพียงผู้เดียวเที่ยวไป เพราะฉะนั้นมารดาบิดาของรัฐบาลกุลบุตรจึงไม่มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่บุตรของตนออกบวช ซึ่งดูเสมือนหนึ่งว่าบุตรชายของเขาได้หายสาบสูญไปจากครอบครัวเสียแล้ว

การบวชในสมัยปัจจุบันของชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนาหลายประเทศก็ยังคงมีเป้าหมายหลักคือการหาทางพ้นจากความทุกข์ เพื่อพระนิพพาน ดังคำขอของกุลบุตรผู้ประสงค์จะบวชว่า “สัพพะทุกขะ นิสสระณะนิพพานะ^{๑๔} สัจฉิกระณตถายะ อิมัง กาสาวัง คเชหัตถวา ปัพพาชณะ มัง ภัณฑะ อะนุกัมปัง อุปาทายะ” แต่ความเป็นจริงในสมัยปัจจุบันนี้ บางคนอาจบวชเพื่อเล่าเรียนทั้งปริยัติและปฏิบัติ บางคนบวชตามวัฒนธรรมประเพณี บางคนบวชเพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ซึ่งมีความหมายว่า เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์^{๑๕}

^{๑๒} บัญญัติขสยจฺริตี เฑาะฏฺฐเฆฆฆฆฏฺฐเฑฐเณท, (กุฎเทฏ: ๓.๗๕๕๕), จักรฐี ๓๒. ปัพพาชอุปสัมปทวิธึ, โรงพิมพ์เพชรแฉด (พนมเบณ : พ.ศ.๒๕๕๔), หน้า ๓๒. (พระมหาสาภล กิตตโก(แก้วดี)/ผู้วิจัย แปล)

^{๑๓} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๗/๒๗๘-๒๘๐.

^{๑๔} ชุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๔/๑๘๙, พระครูอรุณธรรมรังษี(เอี่ยม สิริวัฒนโณ), มนต์พิธี, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๔), หน้า ๑๙๒.

^{๑๕} พระปัญญาโรศิปกวิ, คนจะบวชควรอ่านอย่างยิ่ง, (กัมพูชา : ม.ป.ท., ๒๕๕๔), หน้า ๖.

ประเพณีการบวชในประเทศไทย หมายถึง การบวชเป็นพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา ประเพณีการบวชนี้ได้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล ต่อมาได้แพร่กระจายเข้ามาถึงสังคมไทยเราพร้อมกับการเข้ามาของพระพุทธศาสนา คนไทยถือว่าการบวชได้บุญกุศลมากผู้บวชได้ชื่อว่า เป็นญาติกับพระพุทธศาสนา และได้ศึกษาวิชาทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้มีความรู้ สังคมได้ถือว่าได้สร้างกุศลให้แก่บิดามารดา เป็นรู้จักตอบแทนคุณพ่อแม่ สมัยก่อนมีความเชื่อว่า ลูกผู้ชายที่ได้บวชเรียนจะสามารถช่วยให้มารดาเกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์และมีประเพณีปฏิบัติ คือ เมื่อนาคจะเข้าไปในอุโบสถ ผู้เป็นมารดาจะเกาะหางนาคเข้าโบสถ์ด้วย โดยเชื่อว่าเป็นการเกาะหางนาคขึ้นสวรรค์อีกนัยหนึ่ง เชื่อว่าผู้ได้บวชแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนได้รับการปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามแล้ว จึงเป็นผู้ได้รับการยกยอรับนับถือจากสังคม^{๑๖}

การบวชในประเทศไทยมีหลายรูปแบบ เช่น การบวชสามเณรหน้าไฟ บวชเรียน บวชซี การบวชสามเณรหน้าไฟ คือการบรรพชาเป็นสามเณร ที่นิยมบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย โดยปรกติกการบวชหน้าไฟมักนิยมบวชกันในวันเผาศพ โดยการทำพิธีมาปนกิจเสร็จก็สึก เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า บวชเข้าสีกเย็น การบวชสามเณรหน้าไฟ เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณีนิยมโดยผู้บวชและญาติพี่น้องเชื่อว่าการบวชเณรหน้าไฟ จะทำให้ผู้ตายได้รับบุญมาก เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู กตเวทิต^{๑๗} อีกประการหนึ่งการบวชเณรหน้าไฟกระทำได้ง่าย เพียงแค่โกนศีรษะและเตรียมจีวรเข้าหาอุปัชฌาย์ก็สามารถทำการบวชได้แล้ว ดังนั้นการบวชเณรจึงไม่ยุ่งยากเหมือนการบวชพระภิกษุซึ่งมีขั้นตอนในการรับรอง ในทางพระวินัยมากมาย คนทั่วไปจึงนิยมบวชเณรหน้าไฟมากกว่าบวชพระหน้าไฟการบวชจึงผู้ตายขึ้นสวรรค์ ความจริงนั้น ไม่ใช่เพราะการบวชหน้าไฟเป็นการปลงกรรมสังเวทต่อการเกิด แก่ เจ็บและตายในที่สุด มนุษย์ก็มีเท่านั้น ทำให้เกิดการเบียดเบียนต่อชีวิตในโลกียวิสัย ไม่ประสงค์จะอยู่ในเพศฆราวาส แล้วพอใจในสมณะเพศ มุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น เข้าสู่มรรคผลนิพพาน

การบวชเรียนในประเทศไทยส่วนมากพ่อแม่นิยมให้บุตรหลานบวชศึกษาเล่าเรียนทางโลกและทางธรรมการบวชเรียนนั้นเปรียบเหมือนยกบุตรหลานจากหลุมถ่านเพลิง^{๑๘} หรือขึ้นจากหลุมจากเลน โดยอธิบายว่า ฆราวาสวิสัยเปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิงและเปรียบเหมือนหลุมเหมือนเลน ฉะนั้นเพราะทางฆราวาสเป็นที่ร้อนหนักร้อนด้วยการงานมากมายหลายอย่าง อันเกี่ยวกับส่วนตัวบ้าง บุคคลอื่นบ้าง ประเทศบ้างเมืองบ้าง ซึ่งเป็นเหตุใหญ่ยุ่งยากเดือดร้อนเสมอตามสมควรแก่ฐานะของบุคคลคือสำหรับผู้ที่เป็นหนุ่ม ก็ร้อนร้อนด้วยการแสวงหาศิลปวิทยา และร้อนด้วยความรักใคร่ พอใจในทางโลกีย์ บางคนร้อนด้วยความกลัวเป็นทหารว่าจะไม่ได้บวชตามอายุกำหนดของตน ส่วนผู้ครองเรือนที่มีบุตร ภรรยาอยู่ในความควบคุมเลี้ยงดูของตน ก็ร้อนด้วยการหาเลี้ยงครอบครัว อันการทำนุบำรุงครอบครัวให้มีความสุขความเจริญนั้น ไม่ใช่ของง่าย ย่อมเป็นของยากยิ่ง เพราะทางฆราวาสมีทาง

^{๑๖} บรรเท็ง พาพิจิตร, ผศ., ประเพณี วัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๘๐.

^{๑๗} พระยาอนูมานราชธน, “ขนบธรรมเนียมประเพณี”, ใน ๑๐๐ ปีศาสตราจารย์ พระยาอนูมานราชธน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๗.

^{๑๘} ปุย แสงฉาย อนุชคาราม, ยอดอานิสส์ ๑๐๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ม.ป.ป.), หน้า ๑๙๓, ๑๙๖, ๑๙๙.

รู้ว่าไหลหลายทางทรัพย์สินสมบัติที่หาได้มาย่อมแจกจ่ายไปหลายทาง คือใช้จ่ายในครอบครัวของตนบ้าง แจกจ่ายเจือจานแก่บุคคลนอกครอบครัวบ้าง มีบิดามารดาญาติมิตร สมณพราหมณาจารย์เป็นต้น อีกอย่างหนึ่งฆราวาสย่อมเป็นเหมือนเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษ เพราะผู้ที่เป็ฆราวาสย่อมถูกจองจำด้วยเครื่องจำ ๓ ประการ คือ บุตร ภรรยา ทรัพย์สินสมบัติอันเป็นเครื่องผูกมัดอย่างแสนยากที่จะปลดปล่อย การให้บุตรหลานบวชในพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นที่ชื่นชมแก่บรรดาหมู่ญาติทั้งหลายว่า ตนได้เป็นญาติในพระพุทธศาสนาแล้วกับได้ชื่อว่าเป็นผู้ประสพคุณความดีให้แก่บุตรหลานของตน กล่าวคือให้ได้โอกาสที่จะแสวงหาคุณธรรมเบื้องสูง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๙}

การบวชเรียนก็คือมีคำบอกอยู่ในตัวแล้วว่า เมื่อบวชก็มีเรียน เรียนอะไร ก็พระศาสนาให้รู้จักข่มใจ ปฏิบัติประพฤติกายใจให้ผ่องใส เพื่อประโยชน์เป็นเนื่อนานุญ เป็นอุบิสัยปัจจัยในภายหน้า^{๒๐} เพราะฉะนั้น จึงถือกันเป็นประเพณีว่า ถ้าใครเป็นเป็นเจ้าภาพบวชผู้นั้นย่อมได้อานิสงส์บุญกุศลแรงแม้ผู้เป็นทาส ถ้าเจ้าเงินนายเงินมีศรัทธาแก่กล้า อาจจัดบวชทาสคนนั้นเป็นภิกษุสงฆ์และยกค่าให้เป็นไทยก็มี ทั้งนี้ผู้ถึงบวชเรียนแล้วเรียกกันว่าเป็นคนสุข คือเป็นคนที่ได้รับอบรมมาดีแล้ว รู้จักบาปบุญคุณโทษหมดความเป็นคนป่าเถื่อน เป็นคนรู้หลักนักปราชญ์ เป็นลูกพระศาสนาอาจโปรดสัตว์ช่วยผู้ที่บวชตลอดจนบิดามารดาและญาติพี่น้องให้พ้นจากอบายภูมิ ถ้าชายคนใดไม่ได้บวชเรียน ถือกันว่าไม่ใช่ลูกพระตถาคต เพราะยังเป็นดิบอยู่ ไม่มีใครเขานับหน้าถือตา แม้จะไปขอลูกสาวใครก็รังเกียจ ไม่อยากยกให้ ต้องตกเป็นคนที่ค้ำหน้าอ้ออายหน้ามากอยู่ ความจริงถ้าเรานึกถึงชีวิตของชาวบ้าน เมื่อแต่ก่อนก็เห็นได้ว่า การศึกษาเล่าเรียน และโดยฉะเพราะรู้จักพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ หรือรู้จักบาปบุญ เป็นสิ่งสำคัญจำเป็นแก่ชีวิตมากเพียงไรถ้าขาดขาดสงฆ์แล้ว ก็ขาดสิ่งที่ดีส่วนใหญ่ในชีวิตชาวบ้านไปทีเดียว เราจะเอาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันซึ่งมีอยู่ในบ้านเมืองที่มีความเจริญอย่างใหม่ ๆ เข้ามาปรับกับชาวบ้านคนแต่ก่อนหาได้ไม่ เพราะความเป็นอยู่ตลอดจนความคิดเห็นต่างกันไปแล้ว^{๒๑} ไปบวชเรียนเป็นภิกษุสงฆ์แล้วศรัทธาหมดโอกาสจะแก้แค้นทำร้ายได้ต่อไป บวชเป็นพระแล้วผ้ากาสาฬหพัศตร์จะเป็นเครื่องคุ้มครองภัยอันตรายไม่ให้ใครกล้าทำร้าย เพราะกลัวบาปเห็นแก่ผ้าเหลือง เหตุนี้เวลาไปบวชเป็นโอกาสครั้งสุดท้ายเท่านั้นที่ศัตรูจะทำร้ายได้ จึงต้องระวังแข็งแรงเป็นพิเศษ นอกจากหนีลางถิ่นเขาศีลข้อมนำหน้าไปด้วย เพื่อให้ชาวบ้านรู้และเตรียมตัวว่าเขาจะมาลาบวชหรือไม่เช่นนั้นจะได้อนุโมทนาในการกุศลนี้ด้วยเป็นการถือตามมติที่ทำบุญแล้วต้องตั้งธ้อร้องป่าวประกาศให้เขารู้กันจึงจะได้บุญแรง การบวชเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและครอบครัวให้ดีขึ้นเป็นลูกของชาวนาชาวสวนกับกลายเป็นลูกชาวกรุงและทำให้เราารู้เหตุรู้ผลคุณโทษประโยชน์มีใช้ประโยชน์ เป็นผู้มีศีลมีธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิตไม่ประมาทในความเป็นอยู่ และได้ชื่อว่าเป็นญาติของพระพุทธเจ้าด้วย ความเชื่อของคนไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันมีความเชื่อว่า คนที่ผ่านการบวชแล้วโบราณท่านเรียกว่าคนสุขแล้ว สุขในที่นี้คือผ่านการฝึกฝนอบรม ค่านิยมนี้สืบทอดกันมาหลายร้อยปี การบวชหนึ่งพรรษาสามเดือนรับกฐินเสร็จแล้วลาสิกขาเพศออกไปครองเรือน หากแต่สมัยนี้ เนื่องจากภาระการงานเร่งรัดจึงปรากฏว่ามีกุลบุตรไทยบวชเพียงหนึ่งพรรษาบ้าง ๑๕ วันบ้าง

^{๑๙} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๘๒/๕๘.

^{๒๐} เสฐียรโกเศศ, ประเพณีต่างๆ ของไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๕.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖,๑๑๗.

หรือน้อยกว่านั้น ความยึดถือในธรรมเนียมของบางบ้าน ถ้าลูกชายยังไม่ได้บวชพระ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย จะนอนตายตาไม่หลับ นั่นคือความเชื่อ^{๒๒}

เมื่อความเชื่อทางวัฒนธรรมเช่นการบวชเพื่อการตอบแทนคุณพ่อแม่เข้ามาแทนที่การบวชเพื่อบรรลุนิพพานมากมายถึงเพียงนี้ จึงทำให้พ่อแม่มีความยินดี เมื่อได้เห็นบุตรชายครองผ้าเหลืองในเพศสมณะ จึงเกิดมีประเพณีการฉลองงานบวชซึ่งแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างไรก็ตามในสมัยเทคโนโลยีปัจจุบันนี้ ประเพณีการบวชได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากสังคมและเศรษฐกิจทำให้ประเพณีการบวชลบลือนหายไปจากรูปแบบเดิม บางคนบวชเพียง ๗ วัน ๑๐ วัน ๑ เดือนหรือไม่ก็ ๓ เดือนตามที่เจ้านายจ้าง เฒ่าแก่ หรือไม่ก็ตามที่ราชการกำหนดให้เท่านั้น พ่อแม่อนุญาตอย่างเดียวไม่ได้แล้วทุกวันนี้

การบวชในสมัยปัจจุบันนี้พบว่า บวชแล้วต้องเรียนไม่ว่าทางปริยัติหรือปฏิบัติบวชระยะสั้นหรือระยะยาวก็ตามเพื่อให้รู้เรื่องราวคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แต่ละวัดก็มีวิธีสอนไม่แตกต่างกันนักยกย่องเช่น บวชพรรษาเดียวต้องเรียนต้องสอบนักธรรมชั้นตรี โท เอก ตามลำดับไป จนถึงบาลีประโยค ๑-๒ ถึงประโยค ๙ และหลาย ๆ รูปก็จบประโยค ๙ จนถึงปริญญาตรี - โท - เอก ก็มี บางรูปอาจสามารถลาสิกขาออกไปเป็นครูอาจารย์สอนหนังสือตามมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ และเอาธรรมะที่ตนเคยบวชเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในสังคมครอบครัวและสังคมการเมืองได้

การบวชเป็นแม่ชีรักษาศีล ๘ ในประเทศไทย เข้ามาในพระพุทธศาสนามีความสนใจใฝ่ศึกษากันเป็นส่วนมาก ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติมีข้อความในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สนับสนุนศักยภาพของสตรีว่า บุรุษจะเป็นปราชญ์รอบรู้เรื่องก็หาไม่ได้ แม่สตรีผู้มีปัญญาหยั่งเห็นในเรื่องนั้น ๆ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์ บุรุษจะเป็นปราชญ์รอบรู้ทุกเรื่องหาไม่ได้แม่สตรีมีปัญญาไตร่ตรองเนื้อความได้รวดเร็วถูกต้องย่อมได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์เสมอเหมือนกัน^{๒๓} พระพุทธวจนะนี้ทำให้ทราบว่าการบวชของพระพุทธเจ้าให้เกียรติและให้ความสำคัญแก่สตรี สถาบันแม่ชีไทยและสาขาสถาบันแม่ชีไทยได้ส่งเสริมแม่ชีทั้งหลายทั่วประเทศให้ศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ^{๒๔}

ส่วนประเพณีการบวชหน้าไฟในกัมพูชานั้น มีนิทานเล่าเรื่องราวในการบวชหน้าไฟไว้ว่า กาลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงปรินิพพานได้ ๒๑๘ ปี มีพระราชโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า พระบาทธัมมาโสกราช มีบุญบารมีมากได้สร้างวิหาร กุฎี ศาลา เจดีย์ ถวายพระสงฆ์ มี พระโมคคลีบุตรตีสสเถระเป็นประธาน เป็นพระอรหันต์ในพระนครบาดาลิปุตระ ได้ทำบุญฉลองมีทรัพย์จำนวน ๘๔๐๐๐ ในที่สุดได้เข้าเฝ้ากราบทูลพระโมคคลีตีสสเถระว่าข้าแต่พระอรหันต์ ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทำบุญหมดไปเท่านี้ ได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนาได้หรือไม่ พระเถระก็ตอบว่า ยังไม่ได้

^{๒๒} แหล่งที่มา : www.watpaknam.org/knowledge25-ห้ามพระสีก.html [๒๒ มี.ค.๒๕๕๖].

^{๒๓} พุ.ชา.(ไทย) ๒๗/๒๒-๒๓/๒๘๘.

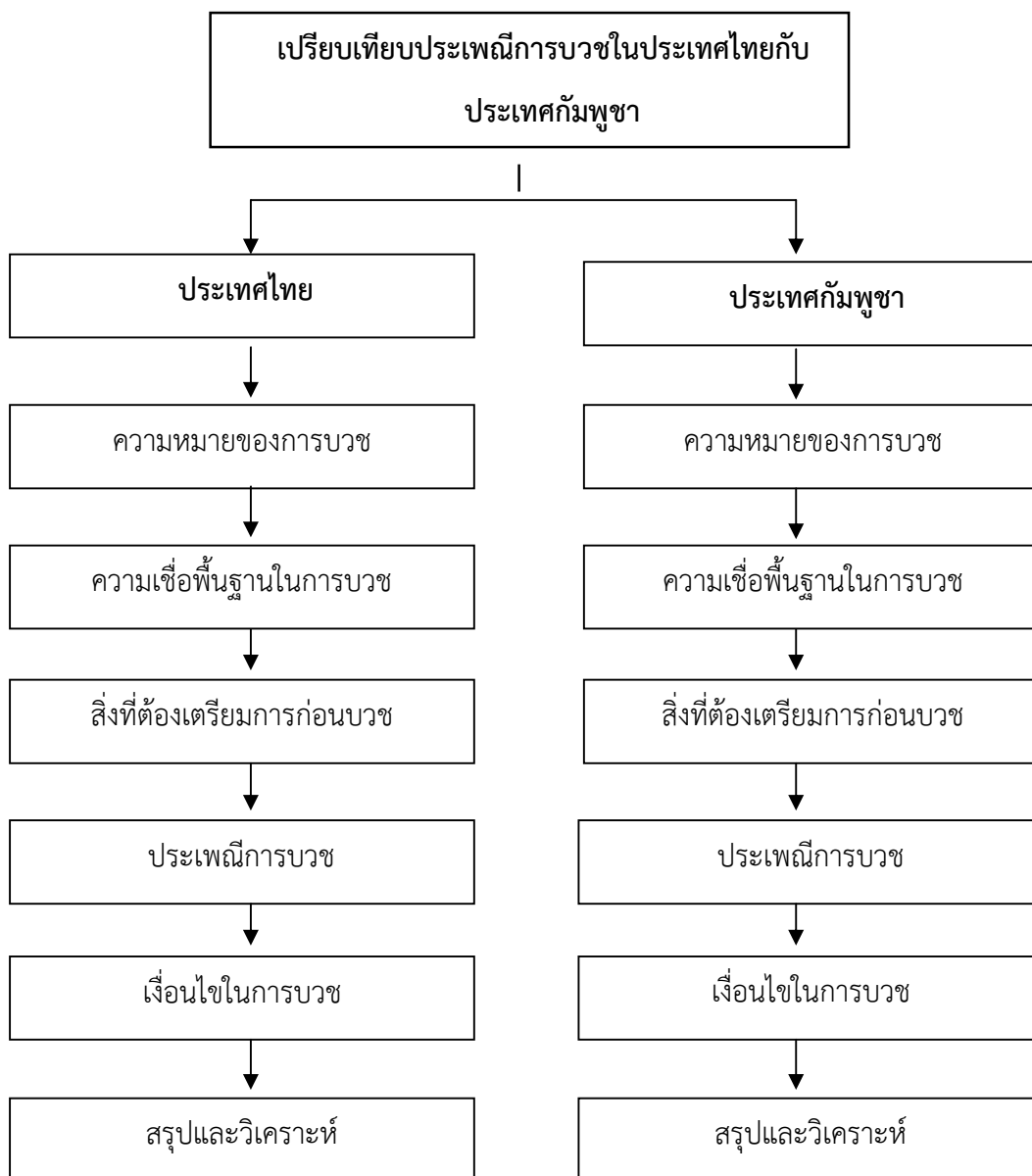
^{๒๔} สุขสันต์ จันทะโชโต, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย ศึกษาการพัฒนาองค์การและการพัฒนาสถานภาพแม่ชีไทยในมิติของพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๔๙), หน้า ๓๙.

๑.๔.๔ การบวช หมายถึง การนำตัวเพื่อออกจากความชั่วทั้งหลายโดยสิ้นเชิง นักบวชของศาสนาจะเว้นจากการใช้ชีวิตเหมือนคนปกติสามัญธรรมดา เป็นเหมือนตัวแทนของศาสดา ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้คนเป็นคนดี ซึ่งแต่ละศาสนาอาจมีอุดมคติสูงสุดต่างกัน ในพระพุทธศาสนาถือว่าการบวชเป็นกระบวนการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างมนุษย์ให้กลายเป็นพระอรหันต์ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ก็จะย้อนกลับมาสร้างประโยชน์แก่สังคม เมื่อท่านเหล่านั้นได้ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติจนรู้ธรรมะ แล้วนำธรรมะมาบอกกล่าวแก่คนทั่วไป เพื่อช่วยให้สังคมสงบสุข ให้โลกเกิดความสันติภาพ

๑.๔.๕ นาค หมายถึง คนที่จะบวชเขาเรียกว่า นาค แปลว่า ผู้ประเสริฐ หรือ ผู้ไม่ทำบาป เหตุที่ได้ชื่อว่า นาค เรื่องเดิมมีอยู่ว่า พญานาคแปลงตัวเป็นมนุษย์มาบวช ในพระพุทธศาสนาเวลานอนหลับกลับเพศเป็นนาคตามเดิม วันหนึ่งพวกภิกษุไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสเรียกเธอมาถาม ได้ความว่าเป็นเรื่องจริง จึงสั่งให้สึกเสีย พญานาคมีความอาลัยในเพศบวช จึงกราบทูลขอฝากชื่อนาคไว้ ถ้าผู้ใดจะเข้ามาบวชขอให้ เรียกชื่อว่า นาค คำว่านาค จึงเป็นชื่อเรียกผู้ที่จะบวชจนถึงทุกวันนี้

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชามีตารางการบวชทั้งสองประเทศมีดังนี้

๑.๖ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๖.๑ ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการบวชในประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร
- ๑.๖.๒ ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชาในปัจจุบันเป็นอย่างไร
- ๑.๖.๓ ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเพณีการบวชประเทศกัมพูชา

๑.๗ ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการบวช มีผู้ให้ความหมายและได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีการบวช ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

(๑) พระพุทธวงศ์ (พระอุรุรังกูร กิษกูร) ได้ศึกษางานเขียน “เป้าหมายของพระพุทธศาสนา” สรุปว่าเป้าหมายของพระพุทธศาสนานั้น คือการตัดวงจรกระบวนการของชาติ ชรา พยาธิ มรณะ และกำจัดไฟทั้ง ๓ คือ ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ ให้ดับแล้วเปรียบเทียบ อุปมาเหมือนบุรุษเดินไปตกลมลามก ลามกเปื้อนเต็มทั้งตัว บุรุษนั้นมองไปเห็นสระโบกขรณีข้างหน้าในสระนั้นมีดอกบัว และน้ำสะอาด ไม่รู้จะไปตักน้ำมาล้างตัวเองได้หรือไม่ นั่นมิใช่โทษของตัวเองหรือโทษของสระน้ำ เมื่อตนเปื้อนเต็มไปด้วยมลทิน คือกิเลสอย่างนี้ น้ำในสระคือ อมตนิพพาน เป็นธรรมชาติสำหรับล้างมลทิน หากเราไม่แสวงหาสระน้ำคือ อมตนิพพานมาล้างมลทินของสัพสัตว์ที่อาศัยในสันดานจิตให้สะอาดก็มีโทษของสระน้ำคือ อมตนิพพาน เป็นโทษของเราแท้ ๆ เลยคิด (พระไตรปิฎกขุททกปิฎก มหาวรรค จ. ๒๙) ทำให้บรรลุมานและอภิญญา ๖ ได้ในที่สุดจนเข้าถึงพระนิพพานเป็นที่สุดแห่งทุกข์

(๒) สมเด็จพระเทพฯ อุ่มสุ่ม สังฆเถโร (พระมหาลมณเจตตธมฺม คุชฌิสฺส สหฺมเถโร) ได้ศึกษา “ปัญหาในการบวช” พบว่า คนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาทำให้ชีวิตคนมีคุณค่าประเสริฐกว่าคนที่ยังไม่ได้บวช คนที่นับถือพระพุทธศาสนาเขาพูดว่า นักบวชเป็นคนดี รู้จักบาป บุญ คุณโทษ และประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เพราะอาศัยการบวชเรียนอบรมปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในระหว่างการบวช การบวชนั้นท่านได้อธิบายว่ามี ๔ ประเภทด้วยกัน ๑. บวชทำให้ตนสะอาดบริสุทธิ์ ลดพ้นจากบ่วงคือกามคุณ ๒. บวชตามความเชื่อว่าจะเดินตามทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงจะพ้นทุกข์ ๓. บวชปรารถนาเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน เป็นที่สุดแห่งทุกข์ ๔. อยากรบวชเพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา^{๒๐}

^{๒๙} พระอุรุรังกูร-กูร , เถลิงพระอุรุสภา, รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๕๐๔ จักร์ ๕. พระพุทธวงศ์กิม-ตัว, หลักรพระพุทธศาสนา, วัดอุนาโลมพนมเปน คัดลอกจากที่สนาวดี พุทธอรรถกถา เลข ๓ ที่ ๑ กรกฏาคม พ.ศ.๒๕๐๔, หน้า ๕. (พระมหาสากล กิตติโก(แก้วดี)/ผู้วิจัย แปล)

^{๓๐} พระมหาลมณเจตตธมฺม คุชฌิสฺส สหฺมเถโร “ชฎาบวช” เถลิงพระอุรุสภา ๒๕๐๕ พ.ศ.๒๕๓๘ จักร์ ๑. พระพุทธมณฑลเทพจารย์ อุ่มสุ่ม สังฆเถโร, ปัญหาบวช, จากที่สนาวดีกัมพูชาสุริยาปีที่ ๔๙ พ.ศ. ๒๕๓๘, หน้า ๑. (พระมหาสากล กิตติโก(แก้วดี)/ผู้วิจัย แปล)

(๓) พระโศภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฒโน) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอุปสมบทไว้ว่า "การบวช เป็นโอกาส คือช่องให้ได้บำเพ็ญบุญกุศลอย่างสูง เพื่อบรรลุถึงความบริสุทธิ์ ความสุข ความสงบอย่างประณีต เมื่อยังไม่ได้บวช ไม่มีโอกาสที่จะประพฤติบุญกุศลเช่นนั้นได้ เพราะยังพัวพันอยู่ด้วยการบ้านเรือน บุตรภริยา การงานต่าง ๆ จะประพฤติได้ก็แต่บุญกุศลอย่างของผู้ครองเรือน ผู้ที่ประสงค์บุญกุศลที่สูงขึ้นไป จึงได้ออกจากบ้านเรือน ทำตนเป็นอนาคาริกะ แปลว่าผู้ไม่มีเรือน ประพฤติตนเป็นผู้มีกน้อย สันโดษ กินอยู่อย่างง่าย ๆ กล่าวสั้น ๆ ว่าบวชนั่นเอง"^{๓๑}

(๔) ประพัฒน์ ตรีณรงค์ กล่าวว่า การบวชเป็นภาวะสำคัญที่จะต้องปฏิบัติ เพราะเป็นประเพณีแสดงให้เห็นว่า ชีวิตกำลังดำเนินเข้าสู่ภาวะของความเป็นผู้ใหญ่แล้ว และเป็นช่วงระยะเวลาที่ลูกผู้ชายจะได้ทดแทนบุญคุณพ่อแม่ที่เป็นพุทธศาสนิกชน^{๓๒}

๑.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๑) พระมหาสุทัศน์ ไชยะภา ได้ศึกษา "ประวัติพระอุปัชฌาย์ในสมัยพุทธกาล" สรุปว่าตลอดระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจ การศึกษาของคณะสงฆ์เกิดขึ้นและวิวัฒนาการมาตามลำดับ เพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การรับบุคคลเข้าบวชเพื่อฝึกฝนตามหลักการพระพุทธศาสนา ต้องอาศัยบุคคลผู้นำเข้าสู่หมู่สงฆ์ ฝึกสอนดูแลและให้การศึกษาอบรมปฏิบัติตนจนได้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาการเผยแผ่จึงจะสำเร็จประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ คือพระอุปัชฌาย์ ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การคัดเลือกพระอุปัชฌาย์มากสังเกตได้จากที่ทรงบัญญัติของพระอุปัชฌาย์อย่างรัดกุมตั้งแต่เป็นพระอรหันต์ถึงกัลยาณบุุขชนทีเดียว^{๓๓}

(๒) วิโรจน์ พรหมสุด ได้ศึกษาเรื่อง "การบวชกระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ" พบว่าการบวชหรือกระบวนการอุปสมบท เป็นการบำเพ็ญพรตในพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวพุทธถือว่าได้บุญมาก แต่วิธีการบวชนั้นค่อยเปลี่ยนมาโดยลำดับตั้งแต่พระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อแรกตรัสรู้ยังมีผู้นับถือพระพุทธศานาน้อยพระพุทธองค์ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์เอง พิธีบวชยังไม่มีพิธีการอะไรมากมายง่าย ๆ แล้วก็ค่อยเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ^{๓๔}

(๓) พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร ได้ศึกษาเรื่อง "วิกฤตพุทธศาสนาศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย" สรุปว่า สามเณรเป็นนักบวชที่ได้ผ่านกระบวนการของการ

^{๓๑} พระโศภณคณาภรณ์, (เจริญ สุวฑฒโน ป. ๙), การบวช, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๔-๕.

^{๓๒} ประพัฒน์ ตรีณรงค์, พิธีต่างๆ และพุทธาภิเษก, (กรุงเทพมหานคร: เอเชียการพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๑๗๐.

^{๓๓} พระมหาสุทัศน์ ไชยะภา, "บทบาทพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาคุณภาพพระนวกะ ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระอุปัชฌาย์เถรวาทและอุปัชฌาย์มหายานในกรุงเทพมหานคร", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๔.

^{๓๔} วิโรจน์ พรหมสุด, "การบวช กระบวนการขัดเกลาความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ", วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, (คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๗.

(๖) พระทะนง ธมฺมิโก (ปานทอง) “ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า การบวชในพระพุทธศาสนาหมายถึงการฝึกฝนหรือการพัฒนาตนด้วยการนำพาตนให้พ้นไปจากภาวะของความเป็นฆราวาส ดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสของกิเลสพร้อมกันนั้นก็มีการฝึกฝนอบรมตนเองทางกาย วาจาและใจให้สูงยิ่งขึ้นไปจนถึงภาวะของความพ้นทุกข์ การบวชมีวิวัฒนาการตามลำดับ ๓ สมัย กล่าวคือ สมัยต้นพุทธกาลเป็นการบวชด้วยพระองค์เองเรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” เมื่อมีกุลบุตรเข้ามาขอบวชมากขึ้น ภิกษุไม่สามารถนำกุลบุตรไปบวชกับพระพุทธเจ้าเองได้ พระพุทธองค์จึงทรงประทานให้ถึง ไตรสรณคัมภ์ เป็นการบวชที่เรียกว่า “ติสรณคัมภ์อุปสัมปทา” ต่อมามีคนจำนวนมากจากหลากหลายที่มาขอเข้าบวช พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในการบวช เรียกว่า “ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา” การบวชลักษณะนี้ พระสงฆ์ได้ยึดเอาเป็นแบบแผนจนถึงปัจจุบัน โดยมีกระบวนการกลั่นกรองผู้บวชตามพระธรรมวินัย^{๓๘}

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยยังมองเห็นปัญหาที่จะต้องทำการวิจัยอีก คือ ประเพณีการบวชสามเณรหน้าไฟ การบวชเรียนและการบวชชี ประเพณีการบวชทั้ง ๓ นี้ซึ่งมีพิธีกรรมตามรูปแบบพุทธศาสนาเถรวาทเหมือนกันที่แตกต่างกันก็คือประเพณีวัฒนธรรมและกฎหมายบ้านเมืองมาเกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้ คือ

๑.๘.๑ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ อรรถกถา ฎีกา

๑.๘.๒ การวิจัยเชิงเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบประเพณีการบวชในประเทศไทย

๑.๙.๒ ทำให้ทราบประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา

๑.๙.๓ ทำให้ทราบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา

^{๓๘} พระทะนง ธมฺมิโก (ปานทอง), “ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

บทที่ ๒ ประเพณีการบวชในประเทศไทย

ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาประเด็นเรื่อง ความหมายของการบวช ความเชื่อพื้นฐานในการบวช สิ่งที่ต้องเตรียมก่อนบวช ประเพณีการบวชในประเทศไทย และเงื่อนไขในการบวช ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ความหมายของการบวช

การบวช หมายถึงการถือเพศเป็นพระภิกษุสามเณรหรือนักพรตอื่น ๆ^๑ ใช้กับคนที่ปลีกตัวออกไปจากเรือนคือสละวิถีชีวิตแบบชาวบ้านไปใช้วิถีชีวิตแห่งบรรพชิตโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดของพรหมจรรย์ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ปัญจวัคคีย์ในตอนหนึ่งว่า "เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้"^๒

ชีวิตขั้นตอนที่สองรองจากการเกิดก็คือ การบวช ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าการอบรมบ่มนิสัยให้ดีมีศีลธรรม และเป็นการชดใช้หนี้บุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้นการบวชจึงถือว่าเป็นประเพณี ที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน^๓

คำว่าบวช มาจากศัพท์ว่า ปะวะชะ แปลว่างดเว้นได้แก่การงดเว้นสิ่งที่ควรเว้น คือเว้นจากกิจบ้านการเรื่องมาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระศาสนา มี สวดมนต์ ภาวนา เป็นต้น ถ้าบวชเป็นสามเณรเรียกว่า บรรพชา ถ้าเป็นภิกษุเรียกว่า อุปสมบท มี ๓ อย่าง^๔ คือ

(๑) พระพุทธเจ้าบวชให้ ด้วยแปลงวาจาว่า มาเถิด พระภิกษุธรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อพ้นทุกข์โดยชอบเถิด เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา

(๒) พระสาวกบวชให้ ด้วยแปลงวาจาว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ อัมมัง สรณัง คัจฉามิ สังฆัง สรณังคัจฉามิเรียกตีสรณคมนูปสัมปทา

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑๐.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘.

^๓ ลูก ส.ธรรมภักดี, ประเพณีโบราณอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป), หน้า ๒๑.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๔/๓๔๓, ทนอมศักดิ์ จงพิพัฒน์ยิ่ง, คู่มือคู่สวดพระอุปัชฌาย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

(๓) พระสงฆ์ ๕ รูป รวมทั้งพระอุปัชฌาย์บวชให้ด้วยการสวดญัตติ ๑ ครั้งอนุสาวนา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียกญัตติจุดตุถกรรมวาจา^๕ การบวชข้อที่ ๓ นี้เป็นการบวชที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้

ในสมัยโบราณ บุคคลที่บวชย่อมบวชเพราะชรา เจ็บ ป่วย จนทรัพย์สินขาดมิตร สำหรับพระพุทธรเจ้า พระองค์ ประารถความเกิด แก่ เจ็บ และตาย จึงบวช ส่วนทุกวันนี้ บวชตามประเพณีเมื่ออายุครบก็บวช บวชเป็นการแก้บุญบ้าง บวชชดใช้หนี้บุญคุณของพ่อแม่บ้าง

การบวชนี้จึงถือว่าเป็นการฝึกฝนตนเอง คือการศึกษาในการที่จะพยายามละหรือขจัดกิเลสสิ่งเศร้าหมองจิต ความชั่วร้ายต่าง ๆ ให้หมดไป กิเลสตัวสำคัญที่เด่นชัด อันจะพึงละก็คือความเห็นแก่ตัว ที่ทำให้คนแสวงหาแต่สิ่งเสพเครื่องบำรุงบำเรอตัวเอง หลงละเลิงมัวเมาในกามหรืออามิสต่าง ๆ และข่มเหงรังแกแย่งชิงเบียดเบียนกัน บรรพชาคือการบวช จึงมีความหมายด้วยว่า เป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิเลสกาม และวัฏฏกาม

อีกความหมายหนึ่งที่พวงมาด้วยก็คือ สละเครื่องห่วงกังวลภายนอก คือทรัพย์สินเงินทอง วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านี้ ซึ่งมีความหมายต่อไปว่า จะได้มีชีวิตที่เป็นอิสระ เพราะฉะนั้น คำว่า บวชนี้จึงมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า “ไปได้ทั่ว” คือเป็นอิสระ ชีวิตของพระภิกษุ นั้น พระพุทธรเจ้าทรงเปรียบไว้ว่าเหมือนกับนกที่มีแต่ปีกสองปีก จะไปไหนเมื่อไรก็ได้ แต่เมื่อมีภาระอะไรต่าง ๆ ในกิจการของสงฆ์มากขึ้น อย่างสมัยนี้จะเห็นว่า ชักจะไปไหนไม่ค่อยได้ จึงจะต้องมีสติเตือนตนอยู่เสมอว่าอดุม คติของชีวิตพระนั้นมุ่งสู่ความเป็นอิสระ เพื่อจะได้ทำหน้าที่ของตนโดยไม่ต้องมีความพะวักพะวงในสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดนี้เป็นความหมายตามรูปศัพท์ แต่โยงมหาสาระด้วย ส่วนคำว่า “อุปสมบท” แปลว่า การเข้าถึงภาวะที่สูงขึ้นไปคือเข้าสู่ชีวิตในชุมชนของพระภิกษุ โดยมีการบวชที่สมบูรณ์ คือผู้บรรพชาแล้วที่ได้รับมติเห็นชอบจากสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง^๖ เมื่อบวชแล้ว ก็ไม่ใช่เสร็จแค่นั้นแล้วมาอยู่เฉย ๆ แต่การบวชเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น จะต้องเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อบรรลุผลที่เป็นจุดหมายของการบวชต่อไป

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงให้ความหมายว่า “ปีพัชชา” คือ การออกที่เป็นการออกบวช ในเบื้องต้นก็เป็นการออกทางกาย คือออกจากบ้านเรือนมาเป็นผู้ไม่มีเรือน เพราะฉะนั้นจึงมีคำเรียกนักบวชว่า อนาคาริกะ ที่แปลว่า คนไม่มีเรือน คนไม่มีบ้าน เพราะว่าได้ออกจากบ้านเรือนมาแล้ว^๗

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายคำว่า “บวช” แปลตามตัวหนังสือว่า เว้นหมดจากที่ควรเว้น ก็คือ เว้นจากการปฏิบัติหรือการเป็นอยู่ชนิดที่เป็นทุกข์สิ่งใดเป็นไปเพื่อความทุกข์ เราจะเว้นเสียโดยเด็ดขาด คือว่าเว้นหมดจากสิ่งที่ควรเว้น ในทุกระดับ หรือแม้ว่าเราจะอาศัยคำอีกคำหนึ่ง คือคำว่า

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), แหล่งที่มา: http://www.watkokh.com/data/befor_bpc/02.php [๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].

^๗ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๔๕ พรรษาของพระพุทธรเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

พรหมจรรย์ แปลว่า การประพฤติประเสริฐประพฤติอย่างพรหม ก็ได้จำกัดว่าที่บ้านหรือที่วัด ถ้าประพฤติได้ก็ประพฤติ อย่างจะถือศีลพรหมจรรย์อยู่ที่บ้าน ศีล ๘ ศีล ๑๐ นั้น ก็ยังถือได้ คำว่าพรหมจรรย์ นั้น มีความหมายว่า การประพฤติอย่างเต็มทีหรือเคร่งครัด ติดต่อกันเป็นระยะยาว เป็นการปฏิบัติตลอดชีวิต อย่างนี้ก็ยิ่งได้พูดกันอย่างง่าย ๆ ว่า ประพฤติพรหมจรรย์ที่บ้าน มันก็ยิ่งทำได้

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวว่า การบวช คือ “บรรพชา” นั้น แปลความหมายง่าย ๆ ว่า เว้น สละ ละได้ทั่ว ๆ ไป หมายความว่า สละสิ่งที่ไม่ดีงาม หรือบาปอกุศลต่าง ๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพราะว่าอกุศล สิ่งไม่ดี หรือบาปต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่จะละได้ง่าย ๆ บางทีสละภายนอกแล้วแต่ภายในยังละไม่ได้ ละทางกายแล้วก็ยังติดอยู่ในใจ กว่าที่จะละทางใจได้ต้องฝึกฝนพัฒนาอย่างมาก การบวชนี้จึงถือว่าเป็นการฝึกฝนตนเอง คือการศึกษาที่จะพยายามละหรือขจัดกิเลส สิ่งเศร้าหมองจิต ความชั่วร้ายต่าง ๆ ให้หมดไป ชาวพุทธทุกคนควรให้ความสำคัญ และนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ให้สมกับที่ท่านเรียกว่า เป็นวินัยของคฤหัสถ์ เท่ากับเป็น มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ หรือเป็น เกณฑ์วัดความเป็นชาวพุทธ คนที่มีความประพฤติทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานนี้จึงจะเรียกว่า เป็น “ชาวพุทธ”^๙

เสฐียรโกเศศ กล่าวไว้ในงานเขียนเรื่อง “การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน” โดยมีคติถือกันเป็นประเพณีว่า ผู้ชายทุกคนควรมีโอกาสได้บวชเรียน อย่างน้อยก็ชั่วระยะหนึ่ง ด้วยเห็นว่าได้บุญได้กุศลและช่วยให้พ่อแม่ญาติพี่น้องให้ไปสวรรค์ และการบวชนั้น ควรจะเป็นในระยะที่ยังไม่มีบ่วงห่วงใย เมื่อมีเหย้ามีเรือนแล้ว ก็จะต้องติดธุระ เป็นกังวลเรื่องครองเรือนต้องยุ่งกับเรื่องทำมาหากิน มีเรื่องทำไร่นาเป็นต้น ตามปรกติชายหนุ่มที่บวชเรียนนั้น โดยมากคงไม่ใช่เห็นภัยในวิภวสงสารมุ่งนิพพานเมืองแก้วหรอก เพราะกำลังอยู่ในวัยชีวิตเป็นกาศยคลอนมากกว่าชีวิตเป็นร้อยแก้ว ที่บวชก็มุ่งเอาบุญกุศลเพื่อแบ่งบุญให้พ่อแม่ เพราะชาวไทยส่วนใหญ่ยึดถือเรื่องกตัญญูกตเวทียี่สิบสี่ชั่วโมง ที่เต็มใจบวชเพื่อใช้หนี้บุญคุณพ่อแม่ เพราะต่อไปเมื่อมีเหย้ามีเรือนแล้ว ตามประเพณีเดิมตนจะต้องไปอยู่กับพวกทางฝ่ายภรรยา ไม่มีโอกาสฉลองคุณพ่อแม่ได้เต็มที่ที่มีการทำไร่นาเป็นต้น เพราะฉะนั้นการบวชเรียนของชายหนุ่มก่อนมีเหย้ามีเรือนจึงมีความจำเป็นทางสังคม ทางฝ่ายพ่อแม่ ถ้าไม่ได้บวชลูกจะรู้สึกว่าเขาไม่ได้ส่วนบุญกุศลที่ควรจะมีได้ เหตุนี้จึงอยากจะมีลูกชายไว้บ้างเพื่อบวชเรียน^{๑๐}

อีกอย่างหนึ่งชาวบ้านถือว่ามาตรฐานจรรยา ความประพฤติที่ดีงาม ย่อมมาแต่วัด ใครได้บวชเรียนแล้ว ก็ถือว่าเป็นผู้มีระเบียบแบบแผนได้รับการอบรมมีการศึกษาดีแล้ว ถือเป็นแบบอย่างได้ ถ้าได้บวชเรียนและไม่สึกเร็วต่อไปอาจมีโอกาสเข้ามาอยู่ในกรุง และอาจเป็นเจ้าของและสมเด็จก็ได้ ถ้าเป็นมีปัญญาความสามารถและฝากเนื้อฝากตัวกับเจ้าขุนมูลนายหรือข้าราชการผู้ใหญ่ หรือที่เรียกกัน

^๙ พุทธศาสนิกชน, **ขุมนุมข้อคิดอิสระ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **สอนนาค-สอนจิต : ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐-๒๔.

^{๑๑} เสฐียรโกเศศ, **การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕, หน้า ๔๓๑).

ว่า เจ้าใหญ่นายโต เมื่อร้อนผ้าเหลืองสีกออกมาเป็นฆราวาส อาจเป็นใหญ่เป็นโตในราชการก็ได้มีตัวอย่างให้เห็นมาถมไป ความคิดเห็นอย่างนี้ ภาษาอังกฤษเรียกว่า ความคิดเห็นและความประพฤติเกี่ยวกับจรรยาประเพณีของชาวประชาชนชาวชนบท (Rural modes of thought and action) ชาวบ้านผู้ไร่ซึ่งเรือนเป็นผู้ครองเรือนอยู่ เมื่อลูกเต้ามีเหย้าเรือนเป็นฝั่งเป็นฝาไปหมดแล้วและตนเองก็แก่ชราลงทุกวันจะทำงานการอะไรก็เหมือนก่อนก็ไม่มีใครไหวได้แต่นั่ง ๆ นอน ๆ อยู่กับบ้านก็รำคาญก็มักหันหน้าเข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรมไปตามเรื่อง บางทีเกิดซาบซึ่งรสพระธรรมมีความเลื่อมใสแก่กล้าก็อาจเห็นแจ้งในชั้นธสันดาน ตัดห่วงบ่วงมาร สำราญสำเร็จเมตตา แล้วสละฆราวาสวิสัยออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์

การบวชของกุลบุตรชาวไทยนั้น กระบวนการกลั่นกรองที่สำคัญเป็นด่านแรกก็คือ การคัดสรรคนที่จะเข้ามาบวช ซึ่งหน้าที่นี้เป็นความรับผิดชอบโดยตรงของพระอุปัชฌาย์ ถ้าหากว่าพระอุปัชฌาย์ปฏิบัติหละหลวมในการคัดเลือกบุคคลเข้ามาเป็นพระ ก็จะทำให้ศาสนาเสื่อมเร็ว เพราะพระภิกษุสงฆ์หย่อนความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจ อันเนื่องมาจากคนบางพวกมาบวชโดยมีจุดมุ่งหมายที่ไม่สอดคล้องกับพุทธประสงค์ เช่น อุปมยุทิกา บวชตาม ๆ กัน อุปชีวิกา บวชเพื่อเลี้ยงชีพ อุปกีฬิกา บวชเพื่อหวังเล่น อุปทูลิกา บวชเพื่อสร้างความเสื่อมเสียให้พระศาสนา บุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้มีพฤติกรรมไม่แตกต่างไปจากคฤหัสถ์เลย ต่างแต่หม้อผ้าเหลืองเท่านั้น^{๑๑}

สรุปว่า การบวช หมายถึงการออกจากเรือนไม่มีเรือนไม่เกี่ยวข้องกับเรือน คำว่า เรือน หมายความว่า อยู่แบบไม่มีสามีภรรยา ไม่มีครอบครัว อยู่เป็นโสด อยู่ด้วยความสันโดษ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น นุ่งหม้อผ้ากาสาหวัดที่เขาย้อมด้วยน้ำฝาด อยู่ตามถ้ำและโคนต้นไม้ หรืออยู่ตามวัดอารามต่างๆ ที่ชาวบ้านสร้างถวายเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบาง มีศีลห้าเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ ทุก ๆ คนจึงจะได้อันสงส์อย่างแท้จริง

^{๑๑} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปปิณี**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๑.

๒.๒ ความเชื่อพื้นฐานในการบวช

๒.๒.๑ ความเชื่อพื้นฐานในการบวช

คนไทยถือว่าการบวชได้บุญกุศลมาก ผู้บวชได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนา และได้ศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นผู้มีความรู้ สังคมถือว่าสร้างกุศลให้แก่บิดามารดา เป็นผู้รู้จักตอบแทนคุณพ่อแม่ สมัยก่อนมีความเชื่อว่า ลูกผู้ชายที่ได้บวชเรียนจะสามารถช่วยให้มารดาเกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์และมีประเพณีปฏิบัติ คือ เมื่อนาคจะเข้าไปโบสถ์ผู้เป็นมารดาจะเกาะหางนาคเข้าโบสถ์ด้วย โดยเชื่อว่าเป็นการเกาะหางนาคขึ้นสวรรค์อีกนัยหนึ่ง เชื่อว่าผู้บวชแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนได้รับการปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามแล้ว จึงเป็นผู้ได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม^{๑๒}

ความเชื่อพื้นฐานในการบวชทางด้านพุทธศาสนาและความเชื่อในบรรพบุรุษ โดยทั่วไป ผู้นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม^{๑๓} การเวียนว่ายตายเกิด การทำดีจะทำให้ไปเกิดในสถานที่ดี การที่บุตรหลานผู้ชายได้บวชเรียนหลักธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจะผลดีต่อผู้ปฏิบัติ ตลอดจนจะเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วย และตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้วบิดามารดาก็จะได้รับผลบุญจากการบวชของลูก เมื่อเสียชีวิตวิญญาณของบิดามารดาจะได้จับชายผ้าเหลืองของบุตรขึ้นสวรรค์ ดังนั้น ในครอบครัวที่มีบุตรชายจึงมีความต้องการให้ได้รับการบวชเรียน การให้บุตรหลานของตนบวชในพระพุทธศาสนา เป็นอันว่าท่านทั้งหลายได้ยกบุตรหลานของตนขึ้นจากหลุมถ่านเพลิง หรือขึ้นจากหล่ม จากเลน โดยมีอธิบายว่า ฆราวาสวิสัยเปรียบเหมือนหลุมแห่งถ่านเพลิงและเปรียบเหมือนหล่ม เหมือนเลน ฉะนั้น เพราะทางฆราวาสเป็นที่ร้อนนักร้อนด้วยการงาน มากมายหลายอย่าง อันเกี่ยวกับส่วนตัวบ้าง บุคคลอื่นบ้าง ประเทศบ้านเมืองบ้าง ซึ่งเป็นเหตุใหญ่ยุ่งยากเดือดร้อนเสมอ^{๑๔} คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการบวชที่สำคัญประการหนึ่ง คือเชื่อว่าเมื่อลูกชายได้บวชเป็นพระภิกษุหรือแม้แต่บวชเป็นสามเณรแล้วจะทำให้ความสามารถที่ตอบแทนบุญคุณของมารดาบิดาได้มีความเชื่อว่าจะโดยเฉพาะมารดา เมื่อลูกชายคนใดได้บวชและลูกชายคนนั้นก็จะได้ตอบแทนค่าน้ำนมที่แม่ให้ดื่มมาตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อผู้ที่เป็นมารดาตายไปจะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ได้ ผู้ที่เป็นบิดามารดา จึงมีความเชื่อว่าลูกชายนั้นสามารถที่จะตอบแทนบุญคุณได้ดีกว่าลูกสาว หลายครอบครัว จึงประสงค์ที่จะได้ลูกชายไม่อยากจะลูกสาว

สังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญแก่บุตรชาย เพราะจะได้สืบสกุลและจะได้บวชเป็นพระ อันนับเป็นการแผ่ส่วนกุศลให้แก่บิดามารดา ชาวพุทธไทยจึงเชื่อกันว่า การตอบแทนบุญคุณด้วยการบวชนี้ถือว่าการบำเพ็ญบุญที่ยิ่งใหญ่ มีคุณค่าที่สูงกว่าการตอบแทนบุญคุณด้วยทรัพย์สินเงินทอง ปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ คือการให้คุณค่าแก่ลูกไม่เท่ากัน ถ้าเป็นลูกชายสามารถบวชได้ พ่อแม่จึง

^{๑๒} ผศ.บรรเทิง พาทิจิตร, ประเพณี วัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮา, ๒๕๔๙), หน้า ๘.

^{๑๓} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๕๖/๓๗๔.

^{๑๔} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปปิธี**, หน้า ๑๙๓-๑๙๔.

ให้คุณค่าสูงกว่าลูกสาวที่ไม่สามารถบวชได้ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนไทยควรจะทำใจ
เข้าใจ^{๑๕}

สรุปความว่าการบวช เชื่อกันว่ามีอานิสงส์มาก เพราะว่าเป็นการค้นหาแสวงหาความจริง
ของชีวิต แสวงหาแก่นแท้ของชีวิตมาสร้างบุญบารมีให้ตนและแผ่บุญของตนให้ปวงชนและสรรพสัตว์
ทั้งหลายทั้งที่เป็นศัตรูและมิตร ทั้งมีสุขและทุกข์ ให้คนเหล่านั้นได้รับความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป บุญบารมี
เหล่านี้ จะส่งผลตนได้พบความสุขที่แท้จริง กล่าวคือความดับแห่งการยึดมั่นถือมั่นว่าเรา ว่าเป็นของ
เรา ความอยากมีอยากเป็น ไม่อยากมีไม่อยากเป็น เมื่อจิตใจได้การปล่อยวางนั้นละคือพระนิพพาน

๒.๒.๒ ความเชื่อในการบวชในสมัยพุทธกาล

ในครานั้นได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ความเชื่อในการบวชในสมัย
พุทธกาลนั้นก็มิรูปแบบและขั้นตอนในการปฏิบัติตามพุทธบัญญัติที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้
เท่านั้น แต่ในสมัยต่อ ๆ มา รูปแบบและขั้นตอนในการประกอบพิธีบวชนั้น ได้มีรายละเอียดและความ
สลับซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามา
เกี่ยวข้องด้วยนั่นเอง จึงทำให้ลักษณะของการจัดพิธีบวชในสมัยต่อ ๆ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน
เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากในสมัยพุทธกาล เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้อง และผสมกลมกลืนกับ
ขนบธรรมเนียม ประเพณี สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจในแต่ละสมัย แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะ
มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเกี่ยวกับแนวความคิด ความเชื่อ รูปแบบ และขั้นตอนบางประการในการ
ประกอบพิธีอุปสมบท แต่สิ่งที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึง
ปัจจุบันก็คือ ขั้นตอนต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของพิธีอุปสมบท
นั่นเอง^{๑๖}

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเกิดความเบื่อหน่ายในชีวิต พระองค์พยายามครุ่นคิดค้นหาหนทางที่
ไม่ ต้องเกิดมารับความทุกข์ทรมานอีก ในระหว่างนั้นพระเจ้าสุทโธทนะพยายามอย่างแรงกล้าที่จะปิด
ดวงตาแห่งความเป็นจริงในชีวิต พระองค์ทรงฝันสังจรรย์ธรรมโดยการทำให้เห็นว่าโลกเป็นสิ่งที่เยี่ยงแท้
ถาวร โลกนี้เป็นสิ่งที่น่าอภิมรย์อย่างยิ่ง โดยการพยายามหยาบย่นความสุขแบบชาวโลกให้กับเจ้าชาย
สิทธัตถะ แต่เมื่อพระองค์ได้เสด็จประพาสอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นเทวทูตทั้ง ๔ คือ ความแก่
ความเจ็บ ความตาย และสมณะ^{๑๗} ยิ่งทำให้พระองค์ทรงเกิดความสังเวชพระทัยเป็นอย่างยิ่ง เมื่อ
พิจารณาเห็นสมณะเจ้าผู้อยู่ในอาการสงบก็ยิ่งเพิ่มอุดมคติในการออกบวชมากขึ้น คงจะไม่ใช่ว่า
เลวร้ายแน่นอนในการออกบวชของสมณะรูปนั้น เมื่อเปรียบเทียบการใช้ชีวิตระหว่างพระองค์เองกับ
สมณะผู้สงบก็ยิ่งทำให้รู้สึกหวาดหวั่นพระทัย และการใช้ชีวิตอย่างโลกก็ยิ่งทำให้เกิดพันธุนาการผูกพัน
และก่อให้เกิดภพชาติทุกข์ทรมานรำไป เมื่อกลับไปถึงพระราชวังและรู้ว่าพระนางยโสธราพิมพาราชา

^{๑๕} มนตรี สืบดวง, ผศ.ดร., “การบวชกับความกตัญญูในพุทธศาสนาเถรวาท”, *บทความวิจัย*, (คณะ
มนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๑๖} สุนทรียา สุนทรวิภาค, “การศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยใน
ปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี”, *ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๓๓.

^{๑๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๒/๒๒/๓๗๒.

เทวี ทรงให้กำเนิดทายาทให้กับพระองค์ ความดีพระทัยและความเสียพระทัยได้ประดังเข้ามาพร้อมกัน ความผูกพันเริ่มก่อตัวขึ้น จึงทรงรำพึงว่า “ห้วงเกิดขึ้นแล้วหนอ” และในคืนนั้นเองพระองค์ได้ตัดสินพระทัยออกบวชโดยทรงพระประสงค์ว่า การออกบวชสามารถตัดกิเลสตัณหาและความผูกพัน ซึ่งเป็นที่มาแห่งความทุกข์ได้

ในการเสด็จออกบรรพชา^{๑๘} เมื่อเสด็จมาที่แม่น้ำอินมาแล้ว อธิษฐานเพศบรรพชิต และตัดพระเมาลีที่นั่น ต่อมาก็เสด็จมาที่เมืองราชคฤห์ ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารได้ทอดพระเนตรเห็น พระโพธิสัตว์เสด็จบิณฑบาตอยู่ ก็ทรงมีความเลื่อมใส แล้วก็ได้ทรงสนทนากับพระโพธิสัตว์ พร้อมทั้งได้รับพรคล้าย ๆ เป็นคำปฏิญาณจากพระโพธิสัตว์ที่ทรงรับว่า เมื่อทรงค้นพบสัจธรรมแล้วจะเสด็จมายังเมืองราชคฤห์นี้ ในเบื้องต้น จึงว่าในการออกบรรพชาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการมุ่งแสวงหาสัจธรรม และเมื่อค้นพบแล้วก็จะนำสิ่งที่ค้นพบมาบอกแก่คนทั้งหลาย

ในการออกบวชครั้งแรกเรียกว่าบรรพชาเพราะว่ายังไม่มีใครบวชตามพระองค์ แต่ในระยะต่อมาเมื่อทรงประกาศพระศาสนาแล้วจึงมีคำเรียกนักบวชทางพระพุทธศาสนาหลายอย่าง เช่น บรรพชิต สมณะ พระ หรือ พระภิกษุ เป็นต้น แต่ในทางพระพุทธศาสนา นักบวช คือ กุลบุตรผู้เข้าสู่ธรรมวินัยปฏิบัติตามหลักพรหมจรรย์ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อบรมขัดเกลาชีวิตมุ่งตรงต่อนิพพาน เรียกภิกษุบ้าง สมณะบ้าง ทำหน้าที่อบรมตน และช่วยเหลือสังคม สมัยพุทธกาลอาศัยอยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง ถ้ำในภูเขาบ้าง ป่าไม้บ้าง ต่อมา ประจําอยู่ตามวัดหรืออารามในหมู่บ้านบ้าง ในเมืองบ้าง

พระพุทธเจ้าได้ทรงสร้างระบอบอันหนึ่ง ซึ่งเป็นการจงใจปฏิวัติลัทธิศาสนาพราหมณ์ และเป็นการปฏิวัติสังคมของอินเดียด้วย คือได้ทรงวางระเบียบว่าลำดับอาวุโสของพระสงฆ์สาวกนั้น ให้เรียงตามความเก่าใหม่ ตามเวลาที่เข้ามาบวชก่อนและหลัง ผู้ที่เข้ามาบวชภายหลังต้องเคารพผู้ที่บวชก่อนโดยไม่คำนึงถึงชาติตระกูล เรื่องชาติตระกูลถือว่าหมดสิ้นไปในเวลาบวช การบวชเป็นการเข้าสู่ชีวิตใหม่ไม่ต้องถือชาติตระกูลตามเดิม คนที่เป็นวรรณะกษัตริย์ซึ่งเข้ามาบวชภายหลังก็ต้องเคารพกราบไหว้คนบวชก่อน นี่เป็นการปฏิวัติยิ่งใหญ่ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำ เป็นการฝืนลัทธิพราหมณ์ ฝืนประเพณีอันอยู่ในสายเลือดของชาวอินเดีย จึงทำให้ผู้ที่เข้ามาบวชมีศีลเสมอกัน (ศีลสามัญญตา) นำไปสู่การมีทิฐิเสมอกัน (ทิฐิสามัญญตา) การนับถือกันจึงถือตามว่าใครที่เข้ามาสู่ชีวิตใหม่ก่อนก็นับถือคนนั้นก่อน เพราะถือว่าเป็นผู้ที่เกิดก่อนในพระธรรมวินัย และการเกิดในพระธรรมวินัยก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากในช่วงชีวิตของมนุษย์ พระองค์มักจะใช้สรรพนามเรียกนักบวชในพุทธศาสนาว่าภิกษุ “ความเป็นภิกษุนี้ สำเร็จมาจากการบวช มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ผู้ชายเรียกว่า ภิกษุ หรือ ภิกษุ ผู้หญิงเรียกว่าภิกษุณี หรือ ภิกษุณี ซึ่งหมายถึง ผู้เที่ยวไปเพื่อภิกษา (ภิกษาย จรติ สีเลนาติ ภิกษุ) ผู้โดย้อมเที่ยวไปเพื่อภิกษาโดยปกติ ผู้นั้นชื่อว่าเป็นภิกษุ การเที่ยวไปภิกษาไม่ใช่การท่องเที่ยวเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่การเที่ยวไป หมายถึง การจาริกโดยไม่ยึดติดสถานที่ ไม่ยึดติดในถิ่นฐาน อยู่ได้ทุกหนทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นใต้โคนไม้ เรือนว่าง ในถ้ำ ในหุบเขา เป็นต้น เหมือนนกที่บินไปอย่างมีอิสระ เพื่อฝึกปฏิบัติค้นหาสัจธรรม กำจัดกิเลสตัณหา และความมีติดบอดทั้งหลาย

^{๑๘} ม.ม.อ.ไทย ๑๘/๔๕๔ - ๔๕๕.

ในยุคแรกนั้น ผู้ที่ประสงค์จะบวชต้องได้รับการบวชจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น ในยุคต่อมา พระองค์ทรงเล็งเห็นความลำบากจึงทรงอนุญาตให้ผู้จะบวชเข้าหมู่ที่นั้นปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้า กาสายะถือเพศก่อนแล้ว เปล่งวาจาแสดงตนถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะด้วยอาการเคารพจริง ๆ เพียงเท่านั้นเรียกว่าติสรณคมนาอุปสัมปทา แปลว่า อุปสมบทด้วยการถึงสามสรณะ^{๑๙} ในยุคต้นแห่งการตรัสรู้ การรับเข้าหมู่หรือรับบวชให้เป็นภิกษุสำเร็จด้วยอำนาจบุคคล คือพระศาสดาทรงเองบ้าง สาวกทำบ้าง เรียกรับบวชเณรว่าการบรรพชา เรียกรับบวชพระว่าการอุปสมบท เมื่อสำเร็จแล้วเรียกว่าบรรพชิต ภิกษุ สมณะ สงฆ์ เป็นต้น โดยสรุปแล้วความเป็นมาของการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาในสมัย พุทธกาล มีดังนี้

๑. เกิดจากความรู้สึกไม่แน่วพระทัยในชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะ
๒. เกิดจากความเบื่อหน่ายชีวิต^{๒๐}
๓. มองเห็นภัยในวัฏสงสาร
๔. เพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์
๕. เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก

ความเชื่อพื้นฐานของการบวชในครั้งพุทธกาลถือว่าการออกบวชด้วยจิตศรัทธาเกิด ความเบื่อหน่ายจริง คิดค้นหาทางเพื่อแสวงหาмаตตวงจรแห่งวัฏสงสารไม่ต้องกลับมาเจอกับสิ่งเหล่านี้ อีกต่อไป

๒.๒.๓ การพ้นทุกข์

(๑) บวชเพื่อแสวงหาความพ้นทุกข์

การออกบวชคือการแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์ซึ่งเป็นมรดกทางจิตวิญญาณของ มนุษย์ชาติมาตั้งแต่โบราณกาล การออกบวชของฤาษีชีไพรในสมัยก่อนพุทธกาลก็เป็นการแสวงหา ความหลุดพ้นจากความทุกข์ เจ้าชายสิทธัตถะก็เช่นเดียวกัน ทรงครุ่นคิดที่จะหาทางออกจากความ ทุกข์เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตายอันมีเหตุมาจากความเกิด สุดท้าย พระองค์ทรงพบสมณะ^{๒๑} จึงมีความตระหนักแน่วพระทัยว่า การออกบวชจักเป็นหนทางที่รอดพ้น จากวัฏฏทุกข์ได้ จึงได้เสด็จออกบรรพชาโดยมีม้ากัณฐกะเป็นพาหนะและมีนายฉันทะเป็นผู้ตามเสด็จ ทรงมุ่งหน้าไปยังแม่น้ำอโนมาที่ ทรงตรัสพระเทศาด้วยพระขรรค์ ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงด้วยการ ครองผ้ากาสาวพัสตร์ การออกบวชครั้งนี้เรียกว่าการเสด็จออกมหาวิเนชกรรม^{๒๒} ซึ่งตรงกับวันวิสาข ปุณณมี

หลังจากทรงผนวชแล้วได้เสด็จไปพำนักและศึกษาอยู่ในสำนักของอาหารดาบสกาลาม โคตรและอุทกดาบสรามบุตร^{๒๓} จนจบสิ้นทรงเห็นว่า ความรู้ที่ศึกษามานั้นไม่สามารถจะทำให้พระองค์

^{๑๙} บุญมี แทนแก้ว, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖.

^{๒๐} วิ.ม.(ไทย)๔/๒๕/๓๑/๓๔๓.

^{๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๒/๒๒/๓๗๒.

^{๒๒} ม.ม.อ.(ไทย) ๑๘/๔๕๔ - ๔๕๕.

^{๒๓} ม.ม.(ไทย) ๑๒ /๔๐๖/๕๕๔.

หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ จึงได้ลาอาจารย์ทั้ง ๒ เสด็จไปสู่แม่น้ำเนรัญชรา ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อบำเพ็ญทุกรกิริยาตามแนวทางของนักบวชที่นิยมปฏิบัติในสมัยนั้นเป็นเวลา ๖ ปี^{๒๔} แต่ก็ไม่สามารถพบหนทางแห่งความพ้นทุกข์ได้ จึงทรงเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยานั้นเสียและหันมาทรงบริโภคพระกระยาหารเพื่อให้พระวรกายมีเรี่ยวแรงเพียงพอที่จะมีสติกำหนดรู้ธรรมชาติของกายและจิต ต่อจากนั้นไม่นานพระองค์จึงได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยการตรัสรู้พระอริยสัจ ๔ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ทรงเสวยวิมุตติสุขอันเกิดจากการตรัสรู้ธรรมของพระองค์เอง^{๒๕} ได้ทรงพบว่าธรรมะที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้นมีความลึกซึ้งและยากที่บุคคลทั่วไปจักเข้าใจตามได้ ทรงมีความท้อพระทัยที่จะแสดงธรรมแก่ผู้หนึ่งผู้ใด แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อเวเนยยสัตว์ ทรงดำริว่าบุคคลผู้มีปัญญาหากมีกิเลสน้อยก็สามารถที่จักรู้ธรรมตามได้^{๒๖} บุคคลผู้มีปัญญาปานกลางและมีกิเลสไม่หนาเมื่อได้ฟังธรรมพร้อมด้วยอรรถาธิบาย แม้เล็กน้อยก็จักสามารถบรรลุธรรมตามได้ แต่บุคคลผู้มีปัญญาหนามิเลสหนาก็ไม่สามารถที่บรรลุธรรมตามได้ เปรียบได้กับบุคคล ๔ จำพวก^{๒๗} คือ ๑. อุคฆัตถัญญู คือผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลัน เพียงการยกหัวข้อขึ้นแสดงก็สามารถเข้าใจได้ เปรียบได้กับดอกบัวที่ผุดขึ้นพ้นผิวน้ำ แล้วคอยสัมผัสรัศมีพระอาทิตย์จกบานในวันนี้ ๒. วิปจิตัญญู คือผู้รู้ต่อเมื่อการยกหัวข้อธรรมขึ้นมาและอธิบายอีกเล็กน้อย จึงรู้และเข้าใจได้ เปรียบได้กับดอกบัวที่ปริ่มเสมอน้ำ จกบานในวันรุ่งขึ้น ๓. เนยยะ คือผู้ที่พอขี้แรงแนะนำให้เข้าใจได้ด้วยวิธีการฝึกอบรมต่อไป เปรียบได้กับดอกบัวที่อยู่ในน้ำสามารถที่จะผุดขึ้นพ้นน้ำ และบานในวันต่อไป ๔. ปทปรมะ คือผู้ที่มีบทรเป็นอย่างยิ่ง ผู้อับปัญญาสอนให้รู้ได้แต่เพียงตัวบท คือพยัญชนะหรือถ้อยคำ ไม่อาจเข้าใจอรรถคือความหมาย เปรียบได้กับดอกบัวที่ติดอยู่ในโคลนตม มีแต่จะเป็นอาหารของปลาและเต่า ไม่อาจผุดขึ้นพ้นน้ำและบานได้^{๒๘} ทรงดำริอย่างนี้จึงทรงตัดสินพระทัยที่จะแสดงธรรมแก่ปวงสัตว์ ทรงระลึกถึงอาจารย์ทั้ง ๒ แต่ก็ทรงทราบว่าจะลาอาจารย์ทั้ง ๒ ได้มรรณาภาพไปเสียแล้ว^{๒๙} ทรงหวนระลึกถึงปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ผู้ซึ่งเคยถวายการอุปฐากเมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงทราบว่า ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ พำนักอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันใกล้เมืองพาราณสี^{๓๐} พระพุทธองค์จึงเสด็จพุทธดำเนินไปสู่สถานที่แห่งนั้นและแสดงพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นพระธรรมกถึกแรกและอนัตตลักขณสูตรตามลำดับจนทำให้ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้ดวงตาเห็นธรรมและบรรลุเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา^{๓๑}

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอริยสาวกทั้ง ๕ เสด็จจำพรรษาอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในระหว่างพรรษานั้นสกุลบุตรผู้ซึ่งเป็นบุตรของนายบ้านผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติและหญิงบำเรอเป็นอันมาก ได้รับการบำรุงบำเรอจากหญิงบริวารเป็นอย่างดีจนทำให้เคลิ้มหลับไป และตื่นขึ้นมาพบหญิงบริวารกำลังนอนหลับไหลด้วยอาการต่าง ๆ ภาพที่เห็นนั้นทำให้สกุลบุตรเกิดความคิดว่าหญิงเหล่านี้

^{๒๔} ชุ.อป. (ไทย) ๓๒/๙๓/๕๗๗.

^{๒๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๑/๓๙๓.

^{๒๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๑/๓๙๓.

^{๒๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๑/๕๒๐/๗๒๑.

^{๒๘} ที.ม.อ. (ไทย) ๖๖/๖๔/๖๕, สารตถฎีกา ๓/๙/๑๙๒-๑๙๓.

^{๒๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๘๔/๓๐๙/๕๕๔.

^{๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐/๑๖/๓๙๓.

^{๓๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐/๓๙๓.

เป็นเสมือนซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ยสกุลบุตรจึงออกจากบ้านโดยเดินมุ่งหน้าไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พร้อมลำพึงเป็นคำอุทานว่า ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ชืดชืดหนอ ในระหว่างเวลานั้นพระพุทธรองค์ได้ทรงสดับคำเปล่งอุทานของยสกุลบุตรเดินใกล้เข้ามาจึงทรงตรัสว่า ที่นี้ไม่วุ่นวายที่นี้ไม่ชืดชืด เราจักแสดงธรรมให้ท่านฟัง ยสกุลบุตรได้ยินเสียงตรัสเรียกอย่างนั้นแล้วจึงถอยรอกเท้าเดินเข้าไปถวายบังคมแล้วนั่งอยู่เบื้องพระพักตร์พระองค์ได้ทรงแสดงอนุပ္พพิภภาเพื่อฟอกจิตใจของยสกุลบุตรให้ห่างไกลจากความยินดีในกาม และต่อมาทรงแสดงอริยสัจ ๔ จนทำให้ยสกุลบุตรได้บรรลุเป็นพระอรหันต์^{๓๒} ภายหลังได้ทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า การบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการหลุดพ้นจากโลกียทุกข์อย่างแท้จริง^{๓๓} จักเห็นได้จากกรณีของพระรัฐบาลผู้ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีแห่งบ้าน ฤทธโกฏิฉินนิคม แคว้นคुरु สมัยที่ยังไม่ได้บวชนั้น พระบรมศาสดาเสด็จจาริกถึงฤทธโกฏิฉินนิคม พราหมณ์และคฤหบดีชาวฤทธโกฏิฉินนิคม ได้ทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธรองค์จึงเข้าไปเฝ้า นั่งอยู่ ณ ที่อันสมควรแห่งหนึ่ง พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่ชนเหล่านั้นจนเกิดศรัทธาเลื่อมใสแล้วต่างก็ทูลลากลับไป ฝ่ายกุลบุตรชื่อว่า รัฐบาลครั้นได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว เกิดความเลื่อมใสใครจะบวชจึงได้เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาและทูลขออุปสมบท

ครั้นได้ทราบว่าพระพุทธรองค์ไม่ทรงประทานการอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้ที่มีมารดาบิดายังไม่อนุญาต รัฐบาลกุลบุตรจึงทูลลากลับไปขออนุญาตจากมารดาบิดาเพื่อการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากเขาเป็นบุตรชายเพียงคนเดียวในบ้าน พ่อแม่จึงไม่สามารถอนุญาตให้เขาบวชได้ฝ่ายรัฐบาลกุลบุตรเมื่อไม่สมประสงค์ดังความตั้งใจจึงเกิดความเสียใจไม่ยอมกินอาหารด้วยคิดว่าจักตายเสียหากตนไม่ได้รับอนุญาตให้บวช จนทำให้ร่างกายของเขาผ่ายผอม แม้อุพและแม่จะปลอบประโลมด้วยประการต่าง ๆ แต่ก็ไม่เป็นผล มารดาบิดาจึงคิดว่า หากบุตรชายบวชแล้วอาจได้เห็นบุตรชายมาเยี่ยมบ้างหากไม่อนุญาต เขาคงต้องตายและไม่มีโอกาสจักได้เห็นหน้าเขาอีก ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลกุลบุตรจึงได้รับอนุญาตจากมารดาบิดาให้บวชในพระพุทธศาสนาได้ ครั้นแล้วเขาจึงได้เข้าไปทูลขอการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้า เมื่อบวชแล้วไม่นานพระพุทธองค์ก็เสด็จออกจากบ้านฤทธโกฏิฉินนิคม แคว้นคुरु ไปสู่เมืองสาวัตถีโดยมีพระรัฐบาลตามเสด็จด้วย ต่อมาท่านได้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท บำเพ็ญสมณธรรมจนได้บรรลุพระอรหันต์อันเป็นที่สุดแห่งการประพฤดิพรหมจรรย์^{๓๔}

จะเห็นได้ว่า การออกบวชของพระยสกุลบุตร และการออกบวชของพระรัฐบาลทั้ง ๒ ท่านนี้ล้วนมีจุดหมายปลายทางเพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการออกบวชของบุคคลผู้ไม่มีเรือน ไม่มีญาติที่น้องไม่มีสมบัติพัสถาน มีตนเพียงผู้เดียวเที่ยวไป เพราะฉะนั้นมารดาบิดาของรัฐบาลกุลบุตรจึงไม่มี ความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่บุตรของตนออกบวช ซึ่งดูเสมือนหนึ่งว่าบุตรชายของเขาได้หายสาบสูญไปจากครอบครัวเสียแล้ว

^{๓๒} วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๖/๔๓.

^{๓๓} พุทธศาสนิก, พุทธประวัติสำหรับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาจัดพิมพ์ ใน ๑๐๐ ปีพุทธศาสนิก, ๒๕๔๙), หน้า ๔๑.

^{๓๔} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๗๒/๗๔.

สรุปว่าบุคคลที่ยกตัวอย่างมาทั้งหลายนี้ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า การบวชในครั้งพุทธกาลนั้นเป็นการบวชติดตามพระพุทธองค์ด้วยความหวังว่า เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้แสดงธรรมโปรดให้บรรลุธรรมตามด้วย บางคนบวชเพราะความเบื่อหน่ายในการครองเรือนเพื่อแสวงหาความสุขอย่างแท้จริง บางคนบวชเพราะเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธองค์จริงๆ

๒.๒.๔ ความเชื่อในการบวชในประเทศไทย

๑) การบวชในสังคมไทยโบราณ

ประเพณีของชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา นิยมให้บุตรหลานหรือแม่ผู้เฒ่าที่สามารถจะส่งเคราะห์หอนุเคราะห์ให้ได้ ให้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้โดยสืบเนื่องมาจากมูลเหตุในครั้งกรุงศรีอยุธยา ตามประวัติศาสตร์ซึ่งกล่าวรับรองกันว่าในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมไตรโลกนาถ ทรงออกกฎหมายข้อบังคับไว้ว่า ผู้ที่จะเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณแก่แผ่นดินทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารนั้น จะต้องผ่านการบรรพชาและอุปสมบทก่อน เมื่อเป็นดังนี้ชาวไทยผู้นิยมให้บุตรหลานของตนดำเนินชีวิตทางราชการจึงจัดการให้บุตรหลานได้บวชก่อน จากนั้นพระราชานิยมเพื่อการนี้จึงขยายแผ่สร้ากันไปเข้าถึงจิตใจประชาชนโดยทั่วไป คือว่า ถึงแม้ฐานะและอาชีพของแต่ละคนจะไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับรับราชการก็อนุวัตให้ไปเป็นไปตามพระราชนิมิตนั้น ซึ่งประเพณีดังกล่าวมานี้ได้สืบเนื่องต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๓๕}

พระมหากษัตริย์ไทยองค์แรกที่ออกบวชเป็นตัวอย่างแก่ข้าราชการ

พระราชประวัติพญาลิไท

พญาลิไททรงเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๕ แห่งพระราชวงศ์พระร่วง ทรงเป็นพระราชโอรสของพระพญาลิไท และราชันดตาของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เสด็จขึ้นครองราชย์ ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๐-๑๙๑๙ พระนามเดิมคือ พระเจ้าศรีสุริยพงษ์รามมหาราชชาธิราช เรียกโดยสามัญว่า พระมหาธรรมราชาที่ ๑

ก่อนที่พญาลิไทจะเสด็จขึ้นครองราชย์ในราชวงศ์ของพระร่วง ทรงดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชครองเมืองศรีสัชชนาลัย ต่อมาได้เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วง ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านการเมือง การปกครอง ทำให้ราชธานีมีความสงบ ปราศจากข้าศึกศัตรู และไม่มีทาสในราชอาณาจักร ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศิลปะวิทยาการด้านต่างๆ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนสำหรับให้สงฆ์ศึกษาพระธรรมวินัย นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๐ ทรงส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศศรีลังกา ทรงรับพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศศรีลังกา มาประดิษฐานไว้ในมหาเจดีย์ที่เมืองนครชุม ปัจจุบันคือเมืองเก่า อยู่หลังเมืองกำแพงเพชร เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๔ ทรงส่งราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสวามีสังฆราชและพระสงฆ์ศรีลังกา มาจำพรรษาอยู่ที่วัดป่ามะม่วงหรือวัดอัมพวนาราม

^{๓๕} นางเยาว์ ชาญณรงค์, รศ., วัฒนธรรมและศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๘.

ต่อมา พ.ศ.๑๙๐๕ ได้ทรงบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ณ วัดป่ามะม่วง โดยมีพระมหาสวามีสังฆราชเป็นพระอุปัชฌาย์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยองค์แรกที่ได้อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา^{๓๖}

ในประเทศไทยเรานี้ ที่ต้องนับถือการบวชจนเป็นทำเนียบนั้น เพราะการเล่าเรียนของผู้ชายที่เป็นพื้นเมืองอาศัยวัดอยู่แทบจะทั้งนั้น แต่เพราะบวชกันตามประเพณี จึงไม่มีผู้บวชตลอดอายุถึงจะมีบ้าง ก็เพราะไม่ได้ตั้งใจมาแต่เดิม จึงไม่ได้เอาใจใส่ในการศึกษา จึงหาคนมีความรู้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้ สมควรอย่างยิ่งที่ท่านผู้เป็นใหญ่เป็นประธานในสังฆมณฑล จะจัดการเล่าเรียนของพระบวชใหม่ให้เป็นผลต่อกับประเทศของเรา ที่ได้นำพระพุทธศาสนาให้สืบมาได้ด้วยอุบายที่ผลัดเปลี่ยนกัน และมีการเล่าเรียนเป็นพื้นเมืองอาศัยวัดอยู่ การที่ควรจะทำนั่นก็คือ ควรให้พระผู้บวชใหม่ศึกษาทั้งพระธรรมวินัย และความรู้สำหรับชาติ ให้สมแก่พระพุทธานุญาตโปรดให้พระบวชใหม่อยู่ศึกษาในสำนักอุปัชฌาย์อาจารย์ห้าปี ถ้าพระผู้เป็นศิษยานุศิษย์นั้นยังบวชอยู่ ก็จะเป็นคนมีความรู้ ได้ช่วยเป็นภาระแนะนำพระศาสนาสืบไป ถ้าไม่พอใจบวชจะกลับสึก ก็จะได้เป็นคนมีวิชาความรู้ติดตัวไปเป็นคุณแก่แผ่นดิน^{๓๗}

สรุปว่า คนไทยสมัยก่อนนี้ถ้าจะมาเล่นการเมืองต้องได้รับการบวชอบรมจิตใจให้มีศีลธรรมประจำใจถูกต้องตามกฎหมายเสียก่อน คนสมัยก่อนเขานับถือบุคคลที่ได้บวชเรียนพระธรรมวินัยได้ฝึกกิริยามรรยาทมาทางด้านจิตใจมาเป็นอย่างดีเขาถือว่าเป็นคนสุกๆโดยความหมายก็คือคนดีเป็นผู้นำนับถือเชื่อใจได้ตั้งแต่สังคมครอบครัวจนถึงระดับประเทศชาติ เพราะว่าพรพุทธศาสนาสมัยก่อนเป็นศาสนาประจำชาติไทย จึงมีพระมหากษัตริย์ออกบวชเป็นต้นแบบให้ผู้นำทุกคนเอาแบบอย่างก่อนที่จะมาบริหารบ้านเมืองและประเทศชาติ

จุดประสงค์ของการบวช

(๑) โบราณจึงบวชก่อนเบียดหรือบวชก่อนแต่ง

การบวชเป็นการฝึกฝนตัวเองที่ดีเยี่ยม ได้ปฏิบัติขัดเกลากิเลส คนโบราณจึงถือว่า ถ้าผู้ชายคนไหนจะไปขอลูกสาวเขามาแต่งงาน ถ้ายังไม่เคยบวช เขา ไม่ยกลูกสาวให้ เพราะเขายังไม่ไว้ใจว่าจะมีธรรมะเป็นหลักของการบริหารครอบครัวหรือยัง เพราะฉะนั้นต้องบวชก่อน ใครบวชเต็มพรรษาแล้วเขาเรียกว่าทิด ทิดแปลว่าคนสุก คือกิเลสในตัวสุกแล้ว แม้ยังไม่หมดกิเลส แต่ว่าทั้ง โลภะ โทสะ โมหะ ถูกการบำเพ็ญตบะจากการบวชและตั้งใจบำเพ็ญสมณะธรรมแผดเผา จนกระทั่งกิเลสสุก พ้นจากความดิบ คือกิเลสที่หยาบ เริ่มละเอียดลง ถูกบ่มได้ที่ไปชั้นหนึ่งแล้ว เขาถึงเรียกว่าทิดหรือคนสุก จึงเป็นธรรมเนียมไทยแต่โบราณกาลว่าให้บวชก่อนแต่งงาน

^{๓๖} พระราชนิพนธ์ของพญาลีไท พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย, ไตรภูมิพระร่วง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันสันติธรรมจัดพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๒๓๘.

^{๓๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, การบวชในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

(๒) ตอบแทนบุญคุณแบบพระพุทธเจ้า

การเลียนแบบพระพุทธเจ้า หลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วในพรรษาที่ ๗ พระพุทธเจ้าขึ้นไปเทศน์โปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระองค์ต้องการจะทดแทนบุญคุณค่าน้ำนมที่พุทธมารดาได้ทรงอุ้มท้องแล้วก็คลอดพระองค์มา ก็เลยพิจารณาว่าในบรรดาปิฎกทั้งสาม อภิธรรมปิฎกเป็นธรรมะชั้นปรมาตม์ ชั้นสูงสุด ก็เลยนำปรมาตม์ธรรมมาเทศน์โปรดพุทธมารดา จนพุทธมารดาได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน^{๓๘}

พวกเราจึงคิดว่า เมื่อบิดามารดาตาย จะตอบแทนพระคุณพ่อแม่ก็ต้องเอาแบบพระพุทธเจ้า คือนิมนต์พระมาเทศน์พระธรรม ๗ คัมภีร์^{๓๙} เหมือนที่พระพุทธเจ้าเทศน์โปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ความจริงก็เป็นกุศโลบาย เพราะว่าในเวลาที่ศาสนาอันตรธาน พระอภิธรรมปิฎกก็จะหายไปก่อน เสื่อมสูญไปก่อน เขาก็กลัวจะเสื่อมสูญก็เลยเอาไปฝากไว้ในปากพระ ให้พระได้สวดได้ท่องกันอยู่เป็นประจำ

สรุปความว่าคนไทยโบราณเขาถือกันว่า ผู้ชายคนไหนจะไปขอลูกสาวเขามาแต่งงาน ถ้ายังไม่เคยบวช เขา ไม่ยกลูกให้ เพราะเขายังไม่ไว้ใจว่าจะมีธรรมะเป็นหลักของครอบครัวหรือไม่ การที่ถือเช่นเขาถือกันว่าคนที่บวชเรียนฝากการอบรมสั่งสอนมาถือว่าเป็นคนดีหรือแบบหนึ่งว่าเป็นคนสุก ถ้าสึกออกไปเขาเรียกว่าทิตแปลว่าบัณฑิต ผู้ฉลาด

๒) ความเชื่อของคนไทยสมัยใหม่

ประเทศไทย ตั้งแต่โบราณกาลมาแล้ว ถือว่าพุทธศาสนานิกายเถรวาท เป็นศาสนาประจำชาติ ประชาชนของประเทศ ส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นจึงทำให้แนวความคิด ความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนา เข้ามาผสมกลมกลืนและกลายเป็นวัฒนธรรมอันล้ำค่าเชิงความเชื่อเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำเนิน ชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก การบวชเป็นพระภิกษุในพระศาสนาก็เป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่ง ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวไทยได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่เนื่องจากสภาพสังคมในแต่ละยุค แต่ละสมัย มีความแตกต่างกัน จึงเป็นผลให้แนวความคิด ความเชื่อ และ ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการบวชบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมสำหรับมูลเหตุจูงใจในการ บวชในสังคมไทยในปัจจุบันนั้นก็เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากมูลเหตุจูงใจในสมัยพุทธกาลเป็นอันมาก ซึ่งเราสามารถจำแนกมูลเหตุจูงใจในการบวชในปัจจุบันได้หลายลักษณะ ดังนี้

- (๑) บวชตามประเพณี หรือบวชแก้บน
- (๒) บวชเพื่อได้โอกาสศึกษาต่อ
- (๓) บวชเฝ้าวัด เนื่องจาก ขราหรือทุพพลภาพ มุ่งหมายบวชเพื่อพักผ่อน
- (๔) บวชเพื่อร่ำเรียนไตรปิฎกวิชา เช่น เป็นหมอยา หมอเวทย์มนต์ หรือ หมอดู
- (๕) บวชเพื่อสืบต่ออายุพระศาสนา

^{๓๘} ชุ.ม.(บาลี) ๒๙/๑๙๐/๕๓๗/๖๒๐.

^{๓๙} ที.ปา.อ. (ไทย)๓๔๕/๒๔๗, องทสก.อ.(ไทย)๓/๑๗/๓๒๓.

(๖) บวชเพื่อมุ่ง นิพพาน โดยส่วนตัว^{๕๐}

ประเทศไทยมีประชากรประมาณ ๖๗ กว่าล้านคนประชากรประมาณ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ นับถือพระพุทธศาสนาความเชื่อที่พ่อแม่นิยมให้ลูกชายบวชตามประเพณี ชาวพุทธทั่วไป เมื่อกุลบุตรมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ญาติจะจัดพิธีบรรพชาอุปสมบทให้^{๕๑} ถือว่าเป็นประเพณีสำคัญของชาวพุทธ โดยเชื่อว่ากุลบุตรใดไม่ได้บวชจะถือว่าเป็นคนดิบ หมายความว่า เป็นคนยังไม่สมบูรณ์แบบ ซึ่งในปัจจุบันมิได้ถืออย่างนั้น คนสมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่เมื่อเจ็ดสิบปีที่ผ่านมามีการเรียกคนที่ผ่านการบวชมาแล้วว่า ทิต ตามพจนานุกรมหมายถึงคำที่ใช้เรียกคนที่ผ่านการบวชมาแล้วนั่นเอง แต่มีคนให้ความเห็นว่า ทิต มาจากคำว่า บัณฑิต ซึ่งหมายถึงผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว เป็นคนรู้ดีรู้ชั่วแล้ว แต่ยังไม่พบหลักฐานที่มา หลังจากนั้น เมื่อได้สึกหาลาเพศไปเป็นฆราวาสแล้ว จะไปสมรสกับใคร จะไปประกอบอาชีพอะไรจะทำอะไรที่ไหนอย่างไรก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีแต่อาศัยของแต่ละบุคคล เพราะถือว่าได้ทำให้พ่อแม่ชื่นใจแล้ว ถือว่าได้บวชถูกต้องตามประเพณีแล้ว^{๕๒} จุดมุ่งหมายของการบวชนั้นแบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

(๑) บวชเพื่อหวังพ้นทุกข์ กุลบุตรผู้มีศรัทธาบวชยอมอุทิศกาย อุทิศใจต่อพระพุทธเจ้า ตั้งใจประพฤติปฏิบัติขัดเกลากิเลสตัณหาเพื่อหวังบรรลุมรรคผลนิพพาน สงสารวิญญูอันยาวนาน ดังเช่นพระสาวกทั้งหลายในครั้งพุทธกาลมีข้อความแสดงไว้ในคัมภีร์ที่ขนิภายสมังคลวิลาสินี อรรถกถาสามัญญผลสูตรว่า "กุลบุตรทั้งหลายผู้ใดใคร่ประโยชน์บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว อยู่ร่วมกัน ๑๐ รูปบ้าง ๒๐ บ้าง ฯลฯ ๑๐๐รูปบ้าง ทำข้อตกลงกันว่า ท่านทั้งหลายมิใช่ชักบวชหลบเจ้าหนี มิใช่ชักบวชลี้ภัย มิใช่บวชเพื่ออาชีพ แต่มุ่งพ้นทุกข์จึงบวช เพราะฉะนั้น กิเลสเกิดขึ้นในขณะเดิน จงข่มในขณะที่เดินนั้นเทียว กิเลสเกิดขึ้นในขณะยืน จงข่มในขณะที่ยืนนั้นเทียว กิเลสเกิดขึ้นในขณะนั่ง จงข่มในขณะที่นั่งนั้นเทียว กิเลสเกิดขึ้นในขณะนอน จงข่มในขณะที่นอนนั้นเทียว"^{๕๓} ดังนี้ บวชประเภทนี้ก่อให้เกิดศรัทธา ปสาทะแก่ผู้พบเห็น เป็นความสวยงามของพระพุทธศาสนานำมาซึ่งกุศล

(๒) บวชไม่หวังจะพ้นทุกข์ เป็นกุลบุตรผู้มีศรัทธาเช่นเดียวกับประเภทแรก แต่คิดว่าตนมีบุญน้อย มีภาระมาก ยังไม่พร้อมจะบวชอุทิศชีวิตต่อพระพุทธเจ้า ปฏิบัติขัดเกลากิเลสตัณหาเพื่อที่จะบรรลุมรรคผลเบื้องสูงได้ เขาบวชโดยมุ่งหวังบุญเพียงเพื่อให้เป็นอุปนิสัยปัจจัยต่อไปในภพภูมิเบื้องหน้า จะได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ได้ปฏิบัติขัดเกลากิเลสตัณหา สร้างบุญกุศลสืบต่อไปอีก และเป็นการสืบสานประเพณีไว้ด้วยเขาหวังเพียงเท่านั้น จึงบวชระยะสั้น ๆ เช่น บวช ๑๕ วัน ๓๐ วัน ๒ เดือน ๓ เดือน หรือบวชไม่เกินหนึ่งปี บวชประเภทนี้มีเวลาเพียงเล็กน้อย ก็มักจะไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัย จึงทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า บางคนไม่รู้ว่พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไรด้วยซ้ำ ยิ่งถ้าเป็นผู้ไม่สนใจใฝ่รู้ด้วยแล้ว นับเป็นบุคคลที่น่าหวังใย เพราะอาจจะปฏิบัติผิดพลาดบกพร่อง แทนที่บวชมาแล้วจะได้บุญดังที่ตั้งใจไว้ กลับเป็นโทษเป็นภัย เป็นบาปกรรมติดตัว

^{๕๐} สุนทรียา สุนทรวิภาค, "การศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี", หน้า ๗๓.

^{๕๑} อีรวาส บำเพ็ญบุญบารมี, "การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท", งานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙.

^{๕๒} พล เกตุแก้ว, บวชทำไม, (จนครปฐม, ๒๕๕๕), โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, หน้า ๑๔.

^{๕๓} ที.สี. (ไทย) /๑/๑ /๔๒๓.

อีกต่างหาก สำหรับการบวชหวังแทนบุญคุณมารดาบิดาก็ดี ต้องการเป็นทายาทพระศาสนาก็ดี ก็ควรอนุโลมอยู่ในประเภทนี้

ฉะนั้น การบวชประเภทนี้ มีเวลาน้อยนิดเพียงใด ควรใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยความขยันในกิจวัตรของสงฆ์ เช่น ไหว้พระสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น อย่างสม่ำเสมอ หากมีเวลาว่างก็อ่านหนังสือธรรมหรือฟังธรรมเกิดความสงสัยก็สอบถามพระอุปัชฌาย์ อาจารย์จะเกิดความรู้ความเข้าใจ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่า สิ่งใดภิกษุควรทำ และสิ่งใดภิกษุไม่ควรทำ อย่างน้อยจะได้รู้ว่าพระพุทธรูปเจ้าสอนอะไร ดีกว่าปล่อยให้เวลาให้ล่วงไปวัน ๆ จนถึงวันลาสิกขาบวชจะได้มีความรู้ติดตัวไปบ้างเมื่อลูกถามจะได้ตอบลูกได้ในส่วนที่เป็นอุปัชฌาย์ส่วนตัวก็ต้องลดละสละว่างทีละทีละมาณะ ที่ไม่ต้องออกไปเสีย เช่น เป็นลูกเศรษฐีมีฐานะมียศตำแหน่งก็สละทิ้งไป เพราะขณะนี้มาเป็นพระแล้วจะต้องสำรวมกายวาจาใจ ไม่ประมาท ซึ่งหากทำได้พ่อแม่ญาติพี่น้องรวมตลอดถึงพวกพ้องเพื่อนฝูง ก็จะพลอยได้รับอานิสงส์คือบุญกุศลที่เกิดจากการบวชด้วย

(๓) บวชโดยไม่มีศรัทธาบวช ถามว่า แล้วมาบวชทำไม^{๔๔} ตอบ มาบวชเพราะความจำเป็น เช่น บวชตามประเพณี บวชเพื่อหลบเจ้าหนี้ บวชเพื่อหลบคดี บวชหนีภัย และเพราะชรา บวชเพื่ออยากเลิกยา เป็นต้น โดยไม่ได้มุ่งหวังบุญกุศลแต่อย่างใด บวชแล้วจึงไม่สนใจพระธรรมวินัย ไม่ใส่ใจกิจของสงฆ์ ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ของผู้ที่พบเห็น ไม่สำรวมในศีล ตั้งตนเป็นศัตรูต่อเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันเป็นคนดื้อ เกียจคร้าน มักโกรธ ใครว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้ ชอบทะเลาะวิวาทขาดความละเอียด ยิ่งถ้าญาติโยมสนับสนุนให้ทำด้วย ก็เหมือนช่วยให้พระทำผิดยิ่งขึ้นไม่ฟังคำตักเตือนของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ หรือผู้ใดทั้งสิ้น จะทำทุกอย่างที่ใจปรารถนาจะประสบบาปกรรมเป็นอันมากเมื่อเขาตาย คงไปสู่อบายอย่างแน่นอน^{๔๕}

ช่วงนี้เป็นช่วงที่ปิดเทอม จึงมีนักเรียนเป็นจำนวนมากใช้เวลาหยุดเทอมมาสร้างบุญบารมีให้แก่ตัวเอง บางคนก็มาบวชตามธรรมเนียม หมายความว่า เมื่อเวลาพอที่จะบวชก็มาบวช นี้ก็ถือว่ารักษารูปธรรมนิยมการบวชในพระพุทธศาสนาเอาไว้ ส่วนหนึ่งเป้าหมายสูงขึ้นไป คือบวชตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เพื่อตอบแทนข้าวป้อนน่าน้ำนมที่พ่อแม่เลี้ยงดูอุ้มชูมาจนกระทั่งเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมาได้ เป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม พ่อแม่พ่อแม่ที่เป็นชาวพุทธแต่โบราณ เมื่อมีลูกเป็นผู้ชายก็ปรารถนาจะให้ลูกบวช ต้องการจะเห็นผ้าเหลืองห่มห่อตัวลูก ต้องการให้ลูกมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า เมื่อลูกยังเล็กอุทิศสาคูให้เจริญเติบโต แข็งแรง สมประกอบไม่ให้พิกลพิการ เดี่ยวจะบวชไม่ได้ อุ้มชูประคบประหงมมาเป็นสิบๆ ปีเราก็คงปรารถนาของท่านให้เห็นเป็นรูปธรรม ก็คือมาบวชเลี้ยงจิตใจของพ่อของแม่เอาไว้ ให้พ่อแม่ภูมิใจ เกิดปีติเกิดยินดี^{๔๖}

สรุปความความว่าการบวชของไทยสมัยใหม่ก็ไม่ผิดจากรูปแบบพระธรรมวินัยบวชถูกต้องตามพระธรรมวินัยที่แตกต่างจากเดิมก็คือสังคัมและชุมชนในรูปแบบสมัยใหม่ไล่เข้ามาจากตะวันตกบ้าง จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมบ้างจึงทำให้กฎเกณฑ์บางอย่างถูกเปลี่ยนแปลงอย่างเช่น บวชตามประเพณี หรือบวชแก้บน บวชเพื่อได้โอกาสศึกษาต่อ บวชเฝ้าวัดเนื่องจากชราหรือทุพพลภาพ มุ่งหมายบวชเพื่อพักผ่อนบวชเพื่อสืบต่ออายุพระศาสนา บวชเพื่อรำเรียนไตรปิฎกวิชา เช่น

^{๔๔} คณาจารย์เชียงใหม่, *บวชทำไมบรรพชิต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^{๔๕} พล เกตุแก้ว, *บวชทำไม*, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔-๒๖.

^{๔๖} พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, *อยู่ในบุญ*, (๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๗), หน้า ๗๓.

เป็นหมอยา หมอเวทย์มนต์ หรือ หมอดู ผู้บวชเคยท่องคำขานนาคบทหนึ่งว่า อนุญญาโตสิ มาตาปิตุหิ (ท่านได้รับอนุญาตแล้วจากมารดาบิดาให้อุปสมบทได้ ไช้หรือไม่) แต่มาสมัยปัจจุบันนี้ต้องมีการอนุญาตจากเจ้านายเจ้าของบริษัทให้ลาบวชก็วันๆก็ว่ากันไปเสียก่อนจึงจะบวชได้

๓) การแทนคุณพ่อแม่

บวชตอบแทนบุญคุณสมัยใหม่ คนไทยสมัยใหม่เมื่อตนอายุครบ ๒๐ ปีแล้วต้องบวชพระ เพื่อตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาและพระเจ้าแผ่นดินที่ได้กอบกู้ประเทศหรือสร้างประเทศมาให้ตนได้อยู่อาศัย การบวชตอบแทนบุญคุณพ่อแม่มี ๒ อย่างคือ

(๑) บวชให้คุณพ่อคุณแม่ยังดำรงชีวิตอยู่ ในสังคมไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการบวชตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า มารดาบิดาที่เป็นชาวพุทธเขามีความเชื่อว่า เมื่อมีบุตรชายและอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์จะต้องจัดการให้บุตรของตนได้บวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา จึงจะถือว่าได้สร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ให้แก่ตนเอง และจะทำให้ตนเองได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสู่สุคติอีกด้วย^{๔๗} ซึ่งแนวความคิดและความเชื่อนี้ ได้เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และได้ถือปฏิบัติอย่างสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันค่านิยมอันสำคัญอีกประการหนึ่งของการบวชตามประเพณีไทย นั่นคือ “การบวชพระเป็นการทดแทนพระคุณมารดาบิดา” ถ้าใครได้บวชลูกแล้วถือว่าได้บุญได้กุศลมาก ช่วยให้คุณแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์^{๔๘} อีกทั้งได้เป็นญาติของพระศาสนา การบวชจึงมีความหมายเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา คตินิยมเรื่องการบวชเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดาและทำให้บิดามารดาเป็นญาติของพระศาสนานั้น เป็นคติที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมา

ความเชื่อเหล่านี้ มารดาบิดาที่ได้บวชลูกชายในพระพุทธศาสนาในครั้งนั้นทำให้ผู้มีบุญคุณปลาบปลื้มปีติถึงน้ำตาไหลโดยไม่รู้สีกตัวเพราะว่า

๑. ได้เห็นบุตรชายห่มผ้าเหลือง

๒. ได้เห็นลูกชายกราบเท้าพ่อแม่เพื่อขอขมาลาโทษตนและตนก็ได้ให้โอฬารกรรมต่อหน้าลูก

๓. ได้เห็นญาติๆมาอนุโมทนารวมบุญกับพระลูกชาย

(๒) บวชเมื่อตอนท่านตายคือบวชหน้าไฟ ความหมายของการบวชหน้าไฟ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของลูกหลานคนตายที่บวชเพื่อแสดงความกตัญญูตอบแทนพระคุณ และมักเป็นการบวชสามเณรมากกว่าการบวชภิกษุ เพราะสะดวกกว่า มีการเตรียมการไม่มาก และมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่ออุทิศส่วนกุศลในขณะที่เผาศพเท่านั้น จึงเรียกว่าบวชหน้าไฟ คือ บวชอยู่ต่อหน้าไฟที่กำลังไหม้ศพ หากเป็นสามเณร นิยมเรียกว่า "สามเณรหน้าไฟ" บวชหน้าไฟ เป็นธรรมเนียมเก่า ปัจจุบันเริ่มรางเลือนไปตามลำดับ เพราะมองไม่เห็นประโยชน์ และลูกหลานคนตายไม่พร้อมที่จะบวช ส่วนคำว่า

^{๔๗} พระโสภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน), การบวช, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย ๒๕๓๓), หน้า ๒๘.

^{๔๘} เสฐียรโกเศศ, ศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, (กรุงเทพฯ นคร : ๒๕๑๕,) หน้า ๔๓๑.

"ณหน้าไฟ" นั้น เจ้าคุณทองดีได้ให้ความหมายไว้ว่า คือสามณที่บวชเนื่องในพิธีเผาศพ บวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่จะเป็นบุตรหลานของผู้ตายที่ต้องการทดแทนบุญคุณ และอุทิศส่วนบุญให้ในงานเผาศพ เพราะบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ในขณะที่เผาศพ จึงเรียกว่า ณหน้าไฟ^{๔๙}

หน้าไฟ เป็นสามณที่บวชชั่วคราว คือ บวชชั่วคราวเผาศพเท่านั้น อาจเรียกว่าบวชเฉพาะกิจก็ได้ เสร็จงานเผาศพแล้วก็สึก บางรายบวชเข้าพอดกบ่ายเผาศพเสร็จก็สึกทันที เรียกว่าบวชเพื่อเผาศพ หรือบวชอยู่ชั่วระยะเวลาไฟไหม้ศพจริงๆ การนิมนต์พระจงออกหน้าศพ เพื่อจะสอนคนที่ยังอยู่ให้ได้สำนึกว่าตอนที่ยังอยู่ต้องเดินตามหลังพระ หมายความว่าได้เดินตามพระธรรมคำสอนของพระนั่นเอง จึงอยู่ดีมีสุข มีความเจริญก้าวหน้า

คติความเชื่อในการบวชหน้าไฟ

ความจริงเขาก็มีคติเป็นความเชื่อซึ่งไม่เกี่ยวกับพระไตรปิฎก เป็นความเชื่อทางเหนือว่า บวชณนั้นบวชให้แม่ บวชพระนั้นบวชให้พ่อ มีเรื่องกันมาว่า มีครอบครัวหนึ่งอยู่ในป่า ผู้เป็นพ่อก็ตายจากไปก็เลยเหลืออยู่แต่แม่กับลูกชาย มีอาชีพเป็นพรานป่า ล่าสัตว์บ้าง เก็บของป่ากินบ้าง ลูกชายมีนิสัยไม่เหมือนพ่อแม่ ก็คือ นิสัยโน้มน้าวไปในทางบุญกุศลในทางพระพุทธศาสนา

ต่อมาลูกไม่ยอมทำชั่ว เพราะอาชีพนายพรานนี้ต้องทำความชั่ว ก็เลยหนีไปบวช ไปอยู่ในวัด ไปอยู่บวชเป็นสามณ แม่ก็แค้นใจเหลือเกิน มีลูกก็หวังพึ่งลูก ลูกกลับหนีไปบวชก็แค้นโกรธลูกไม่พอใจ แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ลูกไปบวชแล้วก็ดำรงอัตภาวะ ดำรงชีพด้วยอาชีพพรานต่อไป

วันหนึ่ง เธอไปล่าสัตว์ วันนั้นเธอล่าสัตว์ไม่ได้เลย เธอก็ไปนอนใต้ต้นไม้แล้วผลอกลับไปฝันว่าตนเองหมดบุญ ภูยกยมบาลมาฆุดกระซากลากวิญญานไป แล้วพยายามทักถามว่า เคยทำบุญอะไรไว้บ้างเมื่อเกิดอยู่ในโลกมนุษย์ เธอก็นึกไม่ออก เพราะตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็มีอาชีพล่าสัตว์มาตลอด พยายามถามสามครั้งก็ยังนึกไม่ออก พยายามจึงบอก งั้นก็เอาไปลงนรกก็แล้วกัน สั่งยมบาลนางนิริยบาล เจ้าหน้าทีก็ฆุดกระซากลากร่างนางไป แล้วก็จับโยนลงในกระทะทองแดง^{๕๐}

ปรากฏว่าเกิดเรื่องมหัศจรรย์ มีดอกบัวสีเหลืองผุดขึ้นมารับ โยนไปที่ครั้งก็ผุดขึ้นมารับทุกครั้ง นายนิริยบาลก็แปลกใจถามว่าเธอทำบุญอะไรไว้ ทำไมไฟนรกไม่สามารถจะมาต้องร่างเธอได้ ตอนแรกนางก็นึกไม่ออก แต่พอเห็นดอกบัวสีเหลืองๆก็นึกขึ้นมาได้ว่า มีลูกชายหนีไปบวชเป็นสามณ อยู่ที่วัด นายนิริยบาลก็เลยพาไปทูลพญาอมราช บอกว่า จับโยนลงไปนรกไฟนรกก็ไม่สามารถมากล้ากรายร่างกายของนางได้ พญามก็เลยบอกว่า นี่คือผลจากการที่ลูกเธอไปบวช ทำให้เธอหนีพ้นจากไฟนรก พ้นจากการรับกรรม ขอให้เธอลุกกลับไปเกิดในโลกมนุษย์แล้วก็ทำความดีเสียอย่าได้ทำความ

^{๔๙} เสฐียรโกเศศ,เรื่องประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเกิด-ตาย,โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,(กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๒,) หน้า ๑๕๗.

^{๕๐} ทศพร ศรีดำ,ปลดหนี้พ่อแม่ปลดแอกได้ทุกสิ่งกรรม,สำนักพิมพ์ มหาเปรีญ,(กรุงเทพมหานคร : ม . ป.พ,) หน้า ๑๕๔. ,แหล่งที่มาhttp://www.buddhism.rilc.ku.ac.th/chachawarn/oldpage/script/no_83.pdf(๒๓/๓/๕๘).

ชั่วอีก มิฉะนั้นเธอจะต้องมาพบสภาพเหมือนอย่างที่เธอได้มาพบ ณ บัดนี้ แล้วก็ส่งวิญญาณนาง กลับมาในโลกมนุษย์ นางก็สะดุ้งตื่นขึ้นมา พอสะดุ้งตื่นขึ้นมาก็นึกว่าความฝันนี้ใกล้เหลือเกิน เรา อาจจะไปในนรกจริงๆแล้วก็ได้ แต่นี่เรารอดจากนรกกลับมาได้ก็เพราะว่าบารมีลูกชายก็ดีใจ รีบไปหา สามเณรลูกชายที่วัด ไปกราบลูกด้วยความดีใจ บอกว่าแม่หนีพ้นจากนรกเพราะลูกแท้ๆ ต่อไปนี้แม่จะ เลิกแล้ว แม่จะไม่ทำอาชีพที่เป็นปาณาติบาตอีกแล้ว แม่จะมาอาศัยอยู่กับลูกที่วัดนี้แหละ ถือศีลกิน เพล แม่จะทำความดีตลอด

นี่จึงเป็นคดีที่มาสำหรับการบวชเณรหน้าไฟ ว่าเวลาพ่อแม่ตาย ถ้าไม่มีลูกหลานเลยก็ จะต้องไปจ้างใครมาบวช บวชแบบเป็นลิเก ก็คือ บวชแบบเฉพาะกิจ คือบวชครั้งเดียว เหมือนลิเก แปลงตัวเป็นเจ้า เป็นกษัตริย์ พอเล่นเสร็จก็กลายเป็นคนธรรมดา ก็เหมือนกับพวกที่บวชหน้าไฟ บวช เสร็จเป็นสามเณร แล้วก็ไปจุ่งศพ สวดมาติกาบังสุกุลก็ไม่มีไปจุ่งศพ เวียนรอบเมรุ แล้วก็กลับมาสัก เรียกว่า บวชเฉพาะกิจ บวชเป็นลิเก ก็มีคติปรัมปราที่มาจากทางเหนือ บวชลูกแก้ว บวชปอยสาบลง จัดกันยิ่งใหญ่

สามเณรรูปนั้น หลังจากที่ช่วยแม่ให้พ้นจากนรกได้แล้ว ก็ตั้งใจปฏิบัติสมณธรรมอย่างดี จนกระทั่งอายุครบบวชเป็นพระ ก็ทำการอุปสมบทบวชเป็นพระ พอบวชเสร็จ ค็นั้นก็หลับฝันไปบอก โยมพ่อที่ตาย โยมพ่อตายไปตั้งนานแล้วไปเกิดเป็นเปรต แล้วโยมพ่อก็มาเข้าฝันรูปร่างหน้าตาสะสวย บอกว่าโยมพ่อขออนุโมทนากับพระลูกชายที่บวชแล้วทำให้พ่อได้พ้นจากความเป็นเปรต บัดนี้โยมพ่อ จะมาลาลูกไปเกิดใหม่เป็นเทวดา ขออนุโมทนาที่ลูกได้ช่วยให้พ่อได้พ้นจากความเป็นเปรต แล้วก็หาย ตัวไป

นี่จึงเป็นที่มาของประเพณีบวชหน้าไฟ ว่าบวชเณรนั้นบวชให้แม่ บวชพระนั้นบวชให้พ่อ เพราะพอบวชเณรแล้วด้วยบุญบารมี ด้วยชายผ้าเหลืองของลูกที่บวชเป็นสามเณร ทำให้แม่รอดพ้น จากนรก ส่วนบวชพระบวชให้พ่อ ก็หมายความว่า พ่อที่ตายกลายเป็นเปรต พอลูกบวชเป็นพระ พ่อ ก็พ้นจากความเป็นเปรต ด้วยอำนาจบุญกุศลที่ลูกชายได้บวชเป็นพระ

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านทั้งหลายไปทางเหนือนี้จะพบเลยว่าประเพณีทางเหนือนี้ โดยเฉพาะ แม่ฮ่องสอน ยิ่งใหญ่มาก จับลูกเจ็ดขวบ แปดขวบ สิบขวบ มาแต่งตัวเหมือนลิเก เอาขึ้นคอขึ้นข้าง แห่ แหนกกันอย่างใหญ่โต นี่คือนิติที่มาจากบวชเณรบวชให้แม่ บวชพระบวชให้พ่อ บวชเณรช่วยแม่พ้นจาก นรก บวชพระช่วยพ่อให้พ้นจากความเป็นเปรต และก็เป็นที่มาของการบวชหน้าไฟ ซึ่งตามหลักการ บวชจริงๆ ก็ไม่ควรจะบวชเฉพาะกิจ แต่ควรบวชกันอย่างน้อย ๗ วัน ๑๕ วัน พอให้ได้รู้จักรสชาติของ ความเป็นพระบ้าง ไม่ใช่ไม่รู้เรื่องเลย

บวชเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเป็นการตอบแทนพระเจ้าแผ่นดินและบรมวงศานุวงศ์ เมื่อคนของพระราชฯ ข้าของแผ่นดิน ได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วว่า การอุปสมบทเป็นบุญจริยาที่กระทำ ได้โดยยากและเป็นวิถีชีวิตอันประเสริฐเกื้อกูลแก่ธรรมชาติและสังคม เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐานอันเป็นหนทางนำไปสู่พระนิพพานซึ่งเป็นที่สิ้นสุดแห่งกิเลสอาสวะทั้งปวง สมควรเป็นสิ่งที่พึง กระทำเพื่อถวายพระราชกุศล ในโอกาสอันสำคัญยิ่ง จึงได้ร่วมกับสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน กำหนดให้มีการอุปสมบทเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลขึ้น

นอกจากนี้ ประเพณีอันเนื่องกับการอุปสมบทยังเป็นกุศโลบายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประกอบบุญจริยาประการต่าง ๆ มีการถวายทานและรักษาศีล เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นโอกาสที่ผู้อุปสมบทจะได้ขอขมาลาโทษต่อมารดาบิดาและญาติมิตรแล้วร่วมอนุโมทนาบุญ^{๕๑} และตั้งจิตอธิษฐานเพื่อละอกุศลกรรมและประกอบกุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งจะนำมาซึ่งสันติสุขแก่สังคมโดยรวม อีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นโครงการ ย่อมจะเป็นทางทำให้ซึมซับประเพณีอันดีงาม กระตุ้นจิตสำนึกให้ทำความดีต่อไป^{๕๒}

บวชอบรมภาคฤดูร้อน “เยาวชน” เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ การสร้างเยาวชนให้เป็นผู้ที่เพียบพร้อม ด้วยความรู้คู่คุณธรรม อาจกระทำได้หลายวิธี แต่วิธีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานในสังคมไทย คือ การบรรพชาอุปสมบท เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม อันเป็นรูปแบบของการฝึกฝนอบรมและควบคุมตน พร้อมทั้งจัดชุดเกลากิเลสในใจตน เพื่อให้เป็นผู้มีกาย วาจา ที่เรียบร้อย และจิตใจที่ดีงาม ตามแนวทางคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถนำหลักธรรมที่ได้เรียนรู้และฝึกฝนปฏิบัติด้วยดีนั้นไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสร้างพระในใจของเยาวชน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีสติสัมปชัญญะ ด้วยสมาธิที่มั่นคง และด้วยปัญญาอันเห็นชอบ รู้จักบาปบุญคุณโทษตามที่เป็นจริง รู้ทางเจริญทางเสื่อมแห่งชีวิต จักได้ไม่เป็นผู้ประมาทมัวเมาในชีวิต ไม่หลงไปตามกระแสโลก ที่เป็นไปด้วยอำนาจของกิเลส ตัณหา อุปาทาน และกรรมชั่ว ที่จะเป็นโทษ เป็นความทุกข์เดือดร้อน แก่ตนเองและผู้อื่น

๒. เพื่อให้เยาวชนได้รับการอบรมศีล สมาธิ และปัญญา ตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๓. เพื่อให้เยาวชนรู้คุณค่าของพระรัตนตรัย และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของไทย ช่วยกันรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีไว้ ด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

๔. เพื่อให้เยาวชนเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งจะพลอยช่วยให้สุขภาพกายดีขึ้นอีกทางหนึ่ง

สรุปการบวชอยู่ที่เราฝึกหัดซุบย้อม กาย วาจา ใจ ให้มีระเบียบ เรียบร้อยดีงาม คนที่บวชแล้ว เป็นคนสุก เป็นบัณฑิต คนที่บวชแล้วเป็นบัณฑิต อารธนาศีล กราบพระไหว้พระ เป็น ถวายสังฆทานได้บวชแล้วมีระเบียบวินัยในตัวเอง กายจาใจ การพูดเป็นโบราณท่านสอนว่า จะดูสมบัติผู้ดี ดูที่พระ พระฝึกหัดกายวาจา และใจดีแล้ว

^{๕๑} ยิ่งยอด วงศ์อำมาตย์, ขอโทษกรรมพ่อแม่ที่แท้แก่ทุกกรรม,(กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์บ้านสยาม จำกัด ,ม.ป.พ),หน้า ๗๙-๘๐.

^{๕๒} แหล่งที่มา : [https://www.gotoknow.org/posts/484981\(๒๓/๓/๕๘\)](https://www.gotoknow.org/posts/484981(๒๓/๓/๕๘)).

๔) การศึกษาเล่าเรียน

ประเพณีการบวชเรียน คนเราเมื่อบวชมาแล้วลำดับต่อไปก็ต้องมีการเรียน ผู้บวชจะต้องเป็นผู้คงแก่เรียน การศึกษาของสงฆ์แต่เก่าโบราณ มี ๒ ฝ่ายคือ คันถะธูระ ๑ วิปัสสนาธูระ ๑^{๕๓}

(๑) คันถะธูระ ธูระคือการเรียนพระคัมภีร์ อันได้แก่การเล่าเรียนศึกษาพระพุทธศาสนา ดังที่มีการเล่าเรียนตามหลักสูตรของนักธรรมบาลี หรือแม้ว่าการมาฟังธรรมบรรยายนี้ ก็ถือว่าเป็นคันถะธูระคือการเล่าเรียนพระคัมภีร์เช่นเดียวกัน เพราะว่าการแสดงธรรมบรรยายก็แสดงไปตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เดิมผู้ฟังจำกันมา และต่อมาก็จารึกลงเป็นตัวอักษรในใบลานเป็นต้น ตลอดจนถึงมาพิมพ์เป็นเล่มหนังสือดังที่ได้ใช้อ่านเล่าเรียนกันอยู่ แต่แม้เช่นนั้นก็ต้องมีอาจารย์เป็นผู้บรรยายแสดงอธิบายประกอบอีกด้วย การเล่าเรียนจึงใช้ตาใช้หู เดิมก็ใช้หูเป็นส่วนใหญ่ ในบัดนี้ก็ใช้ทั้งหูทั้งตา หูฟังตาอ่าน ก็เป็นคันถะธูระ ธูระคือการเรียนพระคัมภีร์

(๒) วิปัสสนาธูระ^{๕๔} นั่นก็คือการปฏิบัติทำจิตตภาวนา หรือทำกรรมฐานนั่นเอง ซึ่งก็มีทั้งฝ่ายสมณะทั้งฝ่ายวิปัสสนา ทั้งฝ่ายสมาธิทั้งฝ่ายปัญญา แต่้วยกเอาวิปัสสนาเป็นประธาน เพราะวิปัสสนาปัญญาเท่านั้นจึงจะกำจัดกิเลสได้เด็ดขาด เป็นเหตุละกิเลสได้เป็นอย่างดี ถ้าฟังสมาธิหรือสมณะนั้น ถ้าไม่มีปัญญาก็ยังละกิเลสไม่ได้เด็ดขาด แต่แม้เช่นนั้นจะได้ปัญญาก็จะต้องมีสมาธิเป็นบาท คือเป็นทำให้บรรลุถึงความสำเร็จ เหมือนอย่างที่เราจะไปไหนก็ต้องมีเท้าสำหรับที่จะเดินไปให้ถึงสมาธิก็เป็นบาทอันจะนำไปเกิดปัญญา และเมื่อเกิดปัญญาจึงจะเห็นธรรม ปัญญาที่เห็นธรรมนี้เองเป็นตัวปัญญาที่เป็นส่วนผล หรือเป็นตัวญาณคือความหยั่งรู้ อันเกิดมาจากการปฏิบัติทางวิปัสสนา ต่อมามหาเถรสมาคมได้มีการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ออกอีก ๒ แผนก

๑. ปริยัติ แผนกธรรมและบาลี เริ่มต้นตั้งแต่หลักสูตร นักธรรมชั้นตรี โท เอก (เทียบเท่า ป.๖) เอาไปเทียบได้ทำเรื่องไปที่กระทรวงศึกษาธิการ ส่วนแผนกบาลี เริ่มแต่เปรียญ ๑-๒ ถึง เปรียญ ๙ สูงสุดเทียบเท่าป.ตรี ป.๓ เทียบเท่า ม. ๖ ทำเรื่องเทียบเท่าได้ที่กระทรวงศึกษาธิการ

๒. แผนกสามัญ เรียนตั้งแต่ ม. ๑ - ม. ๖ เหมือนโรงเรียนทั่วไปจนถึง ระดับมหาวิทยาลัย ก็มีตั้งแต่ ปริญญาตรี - ปริญญาเอก

ความหมายของการบวชเรียน

การบวชเรียน หมายถึง การงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น คือ เว้นกิจบ้านการเรือนมาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระพุทธศาสนา มีสวดมนต์ ภาวนา เป็นต้น ด้วยการถือเพศเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อการเรียนรู้จากครูที่มีความรู้ความสามารถ จากตำรับตำราที่มีคุณภาพ จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ดี ตามหลักการแห่งไตรสิกขา คือการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อยอยู่ การอยู่ในกรอบแห่งพุทธบัญญัติ การกำหนดจิตใจให้ตั้งมั่น อยู่ตามทำนองคลองธรรม และความรอบรู้และความรอบรู้เท่าทันการปรุงแต่งของจิตวิญญาณของตนเอง เมื่อเราบวชเรียนดีแล้วทำให้มีความรู้และความคิดสามารถจะทำอะไร ๆ ให้เกิดประโยชน์สุขเป็นการพัฒนาสร้างสรรค์ อันจะสามารถนำพา

^{๕๓} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ ป.ธ. ๙), พระธัมมปทัญญูกถา ภาค ๑, แปลโดยพยัญชนะ, สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตติธรรมการพิมพ์.พิมพ์ครั้งที่ ๑, พ.ศ. ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

^{๕๔} ม.ม.อ.(ไทย) ๒/๒๓๙/๑๕.

ชีวิตให้ก้าวเดินไปอย่างมีจุดมุ่งหมายและนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับที่พระพุทธทศิกวีให้ความหมายของการบวชไว้ว่า การถือการเว้น หรือการงดเว้น เว้นที่ในที่นี้ หมายถึง การเว้น ๓ ประการ คือ

(๑) เว้นจากบาป เว้นจากสิ่งที่ชั่วร้าย เว้นจากสิ่งที่ทำจิตของเราให้ตกต่ำ เว้นจากความชั่วด้วยการมีศีล เช่น มีเบญจศีล เว้นจากชั่วแล้วสิ่งใดที่ชั่วที่จิตใจให้ตกต่ำให้เกิดในอบาย เช่นทำให้เกิดในนรก ให้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานผู้ที่ต้องเวียนถ้าบวชเข้ามาไม่เว้นแม้บวชก็เหมือนกับไม่บวชเพราะไม่ได้เว้นจากความชั่วหรือจากสิ่งที่ทำให้ใจเราให้ต่ำลง ผู้บวชนั้นจะต้องเว้นอย่างรักษาศีล^{๕๕} ๕ ก็คือเว้นจากเวร ๕ ประการหรือรักษาศีลกุศลกรรม^{๕๖} ๑๐ ก็เว้นจากบาปทั้งหลายที่ก่อให้เกิดเวรภัยบาปกรรมอันเกิดจากการประพฤติกุศลกรรม

(๒) เว้นจากสิ่งที่กั้นจิตของเราไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูง สิ่งใดที่กั้นใจของตนไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูงแม้ทำแล้วไม่บาปแต่นักบวชก็ต้องเว้นเหมือนกันอย่างรับประทานอาหารในตอนเย็นที่จริงไม่ได้บาปเพราะชาวโลกเขาก็รับประทานกัน แต่ทำไมนักบวชต้องเว้น เพราะสิ่งนี้มันกั้นจิตไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูง ระดับสมาธิได้ เพราะว่าอาหารทำให้เกิดระคะได้ง่าย ทำให้นอนหลับมาก ง่วงง่าย กินมากก็ง่วงง่าย หรือการฟ้อนรำขับร้องประโคมเครื่องดนตรีต่าง ๆ นอนเหนือที่นั้งนอนที่สูงใหญ่ สิ่งเหล่านี้มันยั่วกิเลส ทำให้เกิดกิเลสได้ง่ายทำให้ใจฟุ้งซ่านได้ง่ายก็เว้นสิ่งเหล่านี้เสียเพราะสิ่งเหล่านี้ทำใจของเราไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูงได้หรือกิเลสประเภทนิเวศความรักใคร่ในกามการผูกพยาบาท การท้อแท้ขี้เกียจก็พยายามเว้นสิ่งเหล่านั้นเสีย เพราะมันกั้นจิตของเราไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูง หรือความฟุ้งซ่านรำคาญพวกนี้ก็เว้นเสีย เพราะมันทำใจของเราไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูงบรรดานิเวศทั้งหมดที่กั้นใจของเราไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูงนั้น นักบวชหรือผู้บวชจำเป็นต้องหาอุบายละเว้น งดเว้นให้ไกลจากสิ่งเหล่านี้ให้ได้ อย่างนี้เรียกว่า เว้นจากสิ่งที่กั้นจิตของเราไม่ให้ขึ้นสู่ระดับสูง

(๓) เว้นจากสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่สมกับนักบวช เช่นวิ่งการเล่นการพนัน การกระโดดโลดเต้น การเล่นเกม ก็ถือว่าไม่เหมาะสมไม่สมกับนักบวช ความจริงก็ไม่ได้บาปอะไร แต่มันไม่เหมาะสมไม่สมกับนักบวช หรือการตัดต้นไม้ การขุดดิน สิ่งเหล่านี้ก็ไม่เหมาะสมไม่สมกับนักบวช ซึ่งคนในสมัยพุทธกาลนั้น เขาถือว่าดินและต้นไม้มีวิญญาณ ถ้าไปทะเข้าชาวบ้านก็โจมตี หว่าพระทำลายสิ่งมีชีวิต การเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ติดขัด เพราะไปขัดกับความรูสึกของประชาชน รวมความว่าสิ่งใดไม่เหมาะสมไม่สมควรแก่เพศภาวะของสมณะก็เว้นสิ่งนั้น คือสิ่งใดที่พระพุทธเจ้าบัญญัติห้ามไว้แม้ทำแล้วไม่บาปก็เว้นเสียเลย^{๕๗}

พระธรรมปิฎกกล่าวไว้ว่า การที่บรรลุผลของการบวชก็ต้องมีการเรียนคือศึกษาฝึกหัดพัฒนาชีวิตของเราทั้งกาย วาจาและปัญญาให้ดี ให้ประณีต ให้เจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกว่าจะละบาปอกุศล ให้หมดและเจริญกุศลให้เต็มที หลุดพ้นจากกิเลสและปวงทุกข์ มีชีวิตจิตใจที่บริสุทธิ์ผ่องใสเป็นอิสระ สงบสุขอย่างแท้จริง จึงเรียกว่า บวชเรียน บวชเพื่อเรียน หรือว่าการบวชก็คือ ชีวิตแห่งการ

^{๕๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๖/๙๒/๓๗๒.

^{๕๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๓๐/๗๒๑.

^{๕๗} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฉโน), อานิสงส์การออกบวช, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒-๓.

เรียน อาจจะกล่าวได้ว่าการบวชเรียนเป็นหนึ่งที่จะช่วยยกระดับของความเป็นมนุษย์ให้ประเสริฐสุดได้ ซึ่งมีส่วนแห่งการนำไป สู่ความเป็นคนที่มีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจ^{๕๘} การบวชเรียนต้องมีองค์ประกอบอื่นๆด้วย เป็นต้น ได้ครูผู้สอนความสามารถในกระบวนการสอนการเรียน หลักสูตร ทันสมัย ทันเหตุการณ์ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ส่งผลการเรียนรู้ ทั้งที่พระครูโสภณธรรมรัต กล่าวถึงการเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการเรียนไว้ว่า ๑. เรียน ๒. จากครูที่ดีมีความรู้ความสามารถ ๓. จากตำรับตำราที่ดีมีคุณภาพ ๔. จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีขึ้นในเหตุ นั้น เรื่องนั้น ๆ ๕. จากประสบการณ์ และจากสิ่งแวดล้อม เมื่อเราเรียนดีแล้วทำให้เรามีความรู้ความคิดที่ดีสามารถจะทำอะไร ๆ ให้เกิดประโยชน์ตามสมควร แต่ส่วนรวมของสังคมโลกได้เป็นอย่างดี^{๕๙}

พระเทพวิสุทธิกวี กล่าวถึงจุดประสงค์ของกุลบุตรตั้งแต่บรรพบุรุษของไทยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีวัฒนธรรม ประเพณีที่สอดคล้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมของไทยความเชื่อบางอย่างแอบอิงศาสนาโดยคนไทยมีการนับถือผีไปพร้อม ๆ กับการนับถือคำสอนทางพุทธศาสนาไปด้วย เช่นเดียวกันมีความเชื่อว่าเป็นการเปิดทางสวรรค์ปิดทางนรก ควบคู่กันกับความเชื่อเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ การบวชนั้นถือว่าเป็นหนทางหนึ่งการพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นตอน จากการควบคุมพฤติกรรมภายนอก นำสู่การควบคุมพฤติกรรมภายในคือจิตใจ ฉะนั้นคนไทยถือการบวชเป็นหน้าที่ของคนไทยเป็นการสนองพระคุณของบิดามารดา เป็นการศึกษาฝึกอบรมพัฒนาตนเอง เป็นการรักษาประเพณีอันดีงามของชาติไทย เป็นหนทางเพื่อความพ้นทุกข์ ตลอดจนถึงเป็นหนทางของการนำหลักธรรมออกมาใช้ในสังคมซึ่งสอดคล้องกับที่พระธรรมปิฎก กล่าวสรุปในจุดประสงค์ในการบวชในสังคมไทยไว้ ๔ ประการ คือ^{๖๐}

(๑) ประการที่ ๑ เป็นการทำหน้าที่ของชาวพุทธศาสนิกชน หมายความว่า พุทธศาสนิกชนนั้นอยากจะช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนา โดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะว่าถ้าพระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังคงดำรงอยู่ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลายช่วยให้เขามีชีวิตดีงามและสังคมร่มเย็นเป็นสุข วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือการบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัยและรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไป

(๒) ประการที่ ๒ เป็นการทำหน้าที่ของไทย หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทยและกลายเป็นมรดกของชนชาติไทยคนไทยได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สมบัติที่ค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้วก็นำหลักธรรมคำสอน สอนให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคมทำให้สังคมอยู่ร่วมกัน ได้ด้วยสันติสุขมีการเบียดเบียนน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้อาศัยได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา

^{๕๘} พระธรรมปิฎก, สอนนาค-สอนจิต ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

^{๕๙} พระครูโสภณธรรมรัต, ที่ระลึกทำบุญอายุครบ ๙๐ ปี พระครูโสภณธรรมรัต (ถม ธมมทีโป), (สระบุรี, โรงพิมพ์ปากเพรียว จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๗๒.

^{๖๐} แหล่งที่มา [http://mediacenter.mcu.ac.th/data/caipyo/m5/web/natee/p3.php\(๒๘/๓/๕๘\)](http://mediacenter.mcu.ac.th/data/caipyo/m5/web/natee/p3.php(๒๘/๓/๕๘)).

(๓) ประการที่ ๓ เป็นการสนองพระคุณของบิดามารดา ดังที่เราถือกันมาเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้วก็ได้บุญได้กุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ตลอดเป็นญาติของพระศาสนา การบวชก็เลยมีความหมายเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา การบวชเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดาและทำให้บิดามารดาเป็นญาติของพระศาสนา เรื่องนี้เป็นคติเป็นคติที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

(๔) ประการที่ ๔ เป็นการศึกษาศึกษาฝึกอบรมพัฒนาตนเอง จุดหมายของการบวชก็มาอยู่ที่ตัวเองคือเป็นการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา ทั้งในด้านจิตใจที่มีความดีงามมีความดีงามเข้มแข็งมั่นคงเป็นสุขและในด้านปัญญาความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตรงตามเป็นจริง

พระเทพวิสุทธิกวี กล่าวถึงจุดประสงค์ของกุลบุตรที่มาบวชในพระพุทธศาสนาไว้ว่า จุดประสงค์ในการบวชของกุลบุตรไทยในปัจจุบัน ถ้ากล่าวโดยสรุปก็มีเพียง ๔ ประการคือ^{๖๑}

(๑) เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนา การบวชในปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่บวชเข้ามาเพื่อศึกษาเล่าเรียนในพระพุทธศาสนา ทั้งการศึกษาด้านปริยัติธรรมและการศึกษาภาคปฏิบัติกรรมฐานการบวชเพื่อจุดประสงค์นี้มีค่อนข้างมากการบวชเล่าเรียนจนมีความรู้ความสามารถก็มีเป็นอันมากก็มีเป็นอันมากตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน

(๒) เพื่อปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อบวชแล้วโอกาสปฏิบัติธรรมเช่นนี้ ทั้งในศีล สมาธิ และปัญญา ก็ทำได้ง่ายทำได้สะดวกขึ้น เพราะเข้ามาสู่สนามแห่งการปฏิบัติเพื่อได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถของตนกว่าประชาชนทั่วไป

(๓) เพื่อรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ ถ้าหากว่าชาติพระสงฆ์เสียแล้วก็ล้มสลายได้ง่ายในที่สุด เพราะชาติพระสงฆ์ผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา อย่างในประเทศอินเดียจุ่มงหมายของการบวชมีส่วนในการรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้อย่างเมืองไทยเรานี้แม้จะมีชาวพุทธทั่วไปถ้าไม่พระสงฆ์พระพุทธศาสนาก็หมดได้ง่าย การบวชแม้จะบวชไม่นานก็ถือว่าเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเอาไว้แม้บวชไม่นานแต่ถ้าตั้งใจบวชจริง ๆ

(๔) เพื่อเป็นญาติกับพระพุทธศาสนา ใครก็ตามตระกูลใดก็ตามที่นับถือพระพุทธศาสนาถ้าไม่มีลูกหลานบวชเลยแม้แต่คนเดียว ตระกูลนั้นหาชื่อว่าเป็นญาติกับศาสนาไม่ ฉะนั้น การบวชถือว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนา คนไทยเราจึงนิยมให้บุตรหลานได้บวชก็เพื่อจะได้เป็นญาติสนิทกับพระพุทธศาสนา ก็เพื่อรักษาพระพุทธศาสนาไว้ด้วยบุตรหลานของตนเอง

(๕) เพื่อตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาหรือท่านผู้มีพระคุณต่อตน การตอบแทนคุณบิดามารดา นี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าอันมารดาบิดาทั้งสองนั้นเป็นผู้มีคุณมากยากที่บุตรธิดาจะตอบแทนบุญคุณของท่านให้หมดได้แต่ถ้าหากว่าบุตรธิดาคนใดสามารถจะทำพ่อแม่ของตนซึ่งไม่มีศีลให้ท่านมีศีลไม่มีศรัทธาให้ท่านมีศรัทธา ไม่มีจาคะคือให้ท่านบริจาคนั้น ให้ท่านมีจาคะ ไม่มีปัญญาคือยังไม่มีรู้จักบาป บุญ คุณ โทษให้ท่านรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ รวมความว่าให้ท่านได้มีศีล ศรัทธา จาคะ และ

^{๖๑} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), **อานิสงส์การออกบวช**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓-๖๔.

ปัญญา หรือถ้าท่านมีคุณธรรมเหล่านี้อยู่แล้วให้ก็ชวนชวนให้ท่านมีคุณธรรมเหล่านี้มากยิ่งขึ้น บุตรธิดาคณนั้ก็ชื่อว่าตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ของตนเองได้หมด

(๖) เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของชาติไทย ชาติไทยของเรามีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่มากเมืองไทยเรานี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ดินแดนแห่งผ้ากาสาฬหพัศตร์" หรือพระสงฆ์ทรงผ้ากาสาฬหพัศตร์อยู่ทั่วไปประมาณ ๓ แสนรูป ถ้ารวมสามเณรด้วยก็ประมาณ ๔ แสนรูปทั่วประเทศตอนเช้า ๆ จะเห็นภิกษุสามเณรออกบิณฑบาตเหลืองร่วมทั่วไปชาวต่างประเทศเดินทางมาก็จะเป็นลักษณะเช่นนี้ การบวชถือว่ารักษาประเพณีอันดีงาม

(๗) เพื่อความสุขและความเจริญก้าวหน้าในชีวิต บางท่านต้องการความสุขความสงบอยู่ในชีวิตของสมณะเห็นว่าชีวิตของสมณะเป็นชีวิตที่สงบกว่าทางโลกซึ่งวุ่นวายเดือดร้อนและสามารถบำเพ็ญประโยชน์สามารถบำเพ็ญตนให้มีคุณค่าให้เกิดความสงบได้มากจึงบวชขอบวชเข้ามาก็สามารถจะพบสิ่งเหล่านี้ได้ในพระพุทธศาสนา ถ้าหากว่าบุคคลผู้นั้นปฏิบัติถูกต้อง การบวชประเภทนี้เพื่อความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าในชีวิตในการสั่งสมความดีในการสร้างบารมี

(๘) เพื่อความพ้นทุกข์ การบวชในพระพุทธศาสนาที่แท้จริงก็เพื่อสิ้นทุกข์แม้เราจะบำเพ็ญทาน ศีลภาวนา อันใดในที่สุดก็เพื่อสิ้นทุกข์ การบวชนี้ก็เหมือนกันความสิ้นทุกข์มันจะไฉนเมื่อเราได้บวช ถ้าได้บวชปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ก็เร็วขึ้น เพราะความสามารถใช้อำนาจศีล สมาธิ และปัญญาได้แรงขึ้น เมื่อศีล สมาธิ และปัญญาแรงขึ้นความสุขและความพ้นทุกข์ก็มีมากขึ้นเช่นกัน ฉะนั้น การบวชเพื่อจุดประสงค์เพื่อข้อนี้ แม้ทุกข์ยังไม่สิ้นชาตินี้ก็คงสิ้นในชาติต่อ ๆ ไป เมื่อทุกข์ลดน้อยลงแล้วความสุขก็เพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน

(๙) เพื่อนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาออกมาใช้ในสังคม การบวชประเภทนี้ไม่ว่าจะบวชสิกหรือจะอยู่ แต่บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนแล้วนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ให้แก่ตนเอง ญาติพี่น้อง แก่ประเทศชาติและส่วนร่วม การบวชหวังเพื่อบำเพ็ญประโยชน์สร้างบารมีอย่างนี้จะมามากในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เขาบวชไม่ได้มุ่งสำเร็จเป็นพระอรหันต์ หากเขามุ่งเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แบบพระโพธิสัตว์

การบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนแล้วนำหลักธรรมไปใช้นี้ย่อมก่อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากแม้พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทก็เหมือนกันพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่ได้บวชเพื่อนิพพานหาแต่บวชเพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กันบางท่านก็มุ่งพระนิพพาน บางท่านก็ไม่มุ่งพระนิพพาน แต่มุ่งจุดประสงค์ของท่านที่จะรักษาพระศาสนา เพราะเห็นว่าชีวิตนั้นมีค่าในเมื่อได้รับความสงบเมื่อได้บวชแล้วก็นำหลักธรรมนั้นไปใช้เป็นประโยชน์แก่สังคมเผยแผ่คำสอนนี้ออกไปทั่วโลกให้เป็นประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้นเพราะการบวชย่อมมีเวลามากในการศึกษามีโอกาสปฏิบัติและสามารถนำหลักธรรมออกไปใช้ได้มาก

แนวทางการปฏิบัติในการบวชเรียน

หลักการแห่งพุทธธรรมที่กล่าวถึงการปฏิบัติตามวิธีของนักบวชผู้ปรารถนาที่จะแสวงหาความรู้ แนวทางการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดประสงค์ที่ตนต้องการ ที่มีการฝึกฝนตนในเบื้องต้นและมีการเห็นสังขารแห่งชีวิตเป็นเบื้องต้นปลาย ตะจะปัญจกัมมัญฐาน ธรรมฐานที่จะนำไปใช้ในเบื้องต้นก่อน^{๖๒}

^{๖๒} เหม ญาณวิโร, อานิสงส์แห่งการบวช, (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยยอนรอย.๒๕๕๕), หน้า ๓๔.

พระอุปชฌาย์ให้โอวาทแล้วให้กรรมฐานคืองานที่จะใช้ในเบื้องต้นเป็นกรรมฐานที่มีเพียง ๕ อย่าง คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ที่เรียกว่า มูลกรรมฐาน คือกรรมฐานชั้นมูล เอาอันนี้ไปใช้ในเบื้องต้นก่อน กรรมฐานเบื้องต้นนี้ก็ใช้ประโยชน์เพื่อรักษาจิตใจของตัวเองและสามารถใช้ในการทำสมาธิได้ด้วย เรียนรู้แค่นี้เรียกว่าเป็นขั้นพื้นฐานพออยู่ปฏิบัติธรรมได้ ต่อจากนั้นค่อยศึกษาเพิ่มเติมให้เจริญก้าวหน้า ในไตรสิกขาโดยพระอุปชฌาย์ให้ว่าตามที่ละบทโดยอนุโลมและปฏิโลมดังนี้

เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ (อนุโลม)

ตโจ ทันตา นขา โลมา เกสา (ปฏิโลม)^{๖๓}

อนุศาสน์ คือ คำสอนเบื้องต้นที่พระอุปชฌาย์หรือกรรมวาจาจารย์บอกแก่ภิกษุผู้บวชใหม่ในเวลาอุปสมบท มี ๘ ข้อ แบ่งเป็น นิสัย ๔ และ อกรณียะ ๔

นิสัย ๔ คือ ปัจจัยเป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิต

(๑) เทียวบิณฑบาตผู้ที่บวชแล้วต้องทำความพยายามที่จะเลี้ยงชีพด้วยอาหารบิณฑบาตตลอดชีวิต ส่วนอาหารอื่นซึ่งมีคนนำมาถวายเป็นส่วนรวมก็ดี อาหารที่มีนำมาถวายเฉพาะตัวก็ดี สลากภัตหรือของที่มีผู้นำมาถวายในโอกาสพิเศษ เช่น วันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา ให้ถือเป็นอติเรกลาภ

(๒) นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ผู้ที่บวชแล้วต้องทำความพยายามที่จะใช้ผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต ส่วนผ้าอื่น ๆ ที่มีผู้ถวายนั้น ให้ถือว่าเป็นเพียงอติเรกลาภ

(๓) อยู่โคนต้นไม้ ผู้ที่บวชแล้ว ต้องทำความพยายามที่จะอยู่โคนต้นไม้ตลอดชีวิต ส่วนวิหารหรืออาคารที่อยู่อย่างอื่นแม้แต่ถ้ำก็ให้ถือว่าเป็นเพียงอติเรกลาภ

(๔) ฉันทายตงด้วยน้ำมูตรเนา ผู้ที่บวชแล้วต้องทำความพยายามที่จะใช้ตองด้วยน้ำมูตรเนาตลอดชีวิตเป็นเครื่องรักษาโรคส่วนของอื่นที่จะพึงมี ก็ให้ถือว่าเป็นอติเรกลาภ^{๖๔}

อกรณียกิจ กิจที่ภิกษุผู้บวชไม่ควรทำ^{๖๕}

พฤติกรรมที่ผู้บวชแล้วไม่ควรทำตลอดชีวิต ๔ อย่าง

(๑) ผู้ที่บวชแล้วไม่พึงมีเพศสัมพันธ์ ผู้ใดมีเพศสัมพันธ์ไม่เป็นสมณะศากยบุตรเป็นเหมือนบุตรที่ตัดคอแล้ว

(๒) ผู้ที่บวชแล้ว ไม่พึงลักทรัพย์ถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ผู้ลักขโมยถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ มีราคา ๕ มาสกขึ้นไป ไม่เป็นสมณะศากยบุตร

(๓) ผู้ที่บวชแล้ว ต้องไม่พรากรชีวิตสัตว์ แม้แต่เม็ดตัวเล็ก ๆ ผู้ใดพรากรชีวิต ไม่เป็นสมณะศากยบุตร

(๔) ผู้ที่บวชแล้ว ไม่พึงพุดอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน เป็นต้นว่า ตนบรรลุภูมามรรค ผลนิพพาน ผู้พุดอวดไม่เป็นสมณะศากยบุตร

^{๖๓} สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ, **พิธีการบวช**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พงษ์พาณิชย์เจริญผล จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^{๖๔} วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘.

^{๖๕} คณาจารย์เสียงเชียง, **วินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๓๘), หน้า ๗๔.

สิกขา ๓ หลักการที่สมณะจะพึงศึกษาทำความเข้าใจ^{๖๖} ข้อควรศึกษาที่บุคคลผู้เข้ามาบวชเรียนจะพึงศึกษา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

(๑) ศีล คือ การประพฤติงามทางกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่สะอาดที่ปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ ท่านให้ศึกษาเพื่อพัฒนาในด้านพฤติกรรม คือฝึกฝนอบรมความประพฤติทั่วไปทางกายวาจา และการอยู่ร่วมสังคมพร้อมทั้งการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหลายภายนอก

(๒) สมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น, ความตั้งมั่นแห่งจิต, ความทำให้สงบแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน, การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะมักใช้เป็นคำเรียกง่าย ๆ ความมีอารมณ์เป็นอันเดียวคือความมีจิตแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียว การศึกษาอยู่ในข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตให้เกิดสมาธิอย่างสูง ท่านให้ศึกษาเพื่อฝึกอบรมพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคงปลุกฝังคุณธรรมมีความดีต่าง ๆ เป็นต้นว่า ขันติ เมตตา กรุณา ศรัทธา ความเคารพ ตลอดจนความเพียร สติ สมาธิ และให้พัฒนาในด้านสุขภาพ สดชื่น เบิกบานเป็นสุข ผ่องใส ให้มีจิตใจที่ไม่มีทุกข์ ไม่เศร้าหมอง ไม่ขุ่นมัว ไม่เครียด ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย มีความปลอดภัยเบิกบานสดใส เหมาะแก่การใช้ความคิดพิจารณาเป็นฐานแก่ความเจริญปัญญา

(๓) ปัญญา คือความรู้ทั่ว, ปรึกษาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน, ความรู้ความเข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล, ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และความรู้ที่จะแจ่มจัดสรร จัดการ, ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามความเป็นจริง ท่านให้ศึกษาเพื่อพัฒนาในด้านปัญญา คือฝึกการมอง การดู การคิด การพิจารณา ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถเข้าถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย แล้วนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตปัญหาและทำการต่าง ๆ ให้สำเร็จไปด้วยดี

ศีล ๑๐ กุฎระเปียบวินัยที่สามเณรต้องประพฤติปฏิบัติ

ศีล ซึ่งเป็นกุฎระเปียบวินัยที่ยาวชนที่บวชแล้วต้องการประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้มีความประพฤติดีงาม สุจริต รู้จักเลี้ยงชีวิต มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่ กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้อื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต มีประพฤติกกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูล ไม่เบียดเบียนกัน มีกิริยามารยาทอันทำให้เกิดความภูมิใจในชีวิตที่สะอาดที่ได้ประพฤติแต่สุจริต ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเกื้อหนุนการศึกษาการสร้างสรรค์ ได้แก่

- (๑) งดเว้นการฆ่าสัตว์
- (๒) งดเว้นการลักทรัพย์
- (๓) งดเว้นจากอพรหมจรรย์
- (๔) งดเว้นจากมุสาวาท

^{๖๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๒/๓๓๒, ที.ม.อ. (ไทย) ๒๙/๒๕๘.

(๕) งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัยและของมีนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท

- (๖) งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
- (๗) งดเว้นการฟ้อน การขับ การประโคมและการดูการเล่นอันเป็นข้าศึก
- (๘) งดเว้นการลู่ปล้ำที่ตัดทรงประดับดอกไม้และของหอมอันเป็นการแต่งตัว
- (๙) งดเว้นการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนใหญ่
- (๑๐) งดเว้นจากการรับเงินและทอง^{๖๗}

ปัพพชิตอภินหปัจจเวกขณะ ข้อที่ภิกษุสามเณรควรหมั่นพิจารณาตัวเอง ธรรมที่เยาวชนผู้
ที่บวชแล้วหมั่นพิจารณาตัวเองควรพิจารณาเนื่อง ๆ ๑๐ อย่าง

(๑) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า บัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว อากา
กริยาใด ๆ ของสมณะเราต้องทำอาการกริยานั้น ๆ

(๒) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า บัดนี้การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น
เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย

(๓) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า บัดนี้ เรามีอากัปกิริยาอย่างอื่นที่จะพึงทำ

(๔) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า บัดนี้ ตัวเราเองยังติเตียนตัวเราเอง โดย
ศีลไม่ได้อยู่หรือไม่

(๕) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า บัดนี้ เพื่อนพรหมจรรย์ผู้เป็นวิญญู
ใคร่ครวญแล้วยังติเตียนเราโดยศีลไม่ได้อยู่หรือไม่

(๖) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า บัดนี้ เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก
ของชอบใจทั้งสิ้น

(๗) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เราทำดีจะได้ดี เรา
ทำชั่วจะได้ชั่ว

(๘) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

(๙) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรายินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่

(๑๐) ภิกษุสามเณรควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า คุณวิเศษที่เราบรรลุลแล้วมีอยู่หรือไม่ที่
จะทำให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินเมื่อถูกเพื่อนบรรพชิตถามในภายหลัง

จากความหมายของการบวชเรียนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาแล้ว
พอที่จะสรุปได้ว่า สัตว์โลกทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ ต้องการแสวงหาความรู้และประสบการณ์อยู่
ตลอดเวลา ความรู้ที่สั่งสมมาแล้วนั้นประกอบด้วยกุศลเจตนาอันมีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น ก็ย่อม
ประสบความสำเร็จตามที่ตนและคนรอบข้างตลอดจนถึงประเทศชาติต้องการ แนวทางอันนำไปสู่
ความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยจิตใจเป็นตัวชี้หน้า โดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องจรรโลง ทั้งเป็นธรรมที่เป็น
เครื่องกระตุ้นความคิดความต้องการ และหลักธรรมที่เป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติโดยตรง อาจกล่าว

^{๖๗} อูร์คินร์ วิริยบุรณ, **ประเพณีไทย**, (กรุงเทพฯ: มานนคร : สำนักพิมพ์ลูกส. ธรรมภักดี, ม.ป.ป.), หน้า
๑๓๐.

ได้ว่าพุทธธรรมเป็นประทีปส่องทาง เป็นกระจกส่องเงา เป็นเกาะ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงหนทางที่จะนำหมู่สัตว์ให้หลุดพ้นจากความมืดมน ซึ่งเกิดจากความมืดมนภายนอก เป็นต้น ว่า เศรษฐกิจ จากสังคมแวดล้อมสภาพแวดล้อมและเกิดจากความมืดมนภายใน เป็นต้น ว่า ความโลภ ความอยาก ได้เกินความจำเป็น ความโกรธ คิดจะประทุษร้ายทั้งตนและผู้อื่น ประการสุดท้ายคือความหลง หลงในค่านิยมในฟุ่มเฟือย แนวทางหนึ่งที่จะหลุดพ้นจากความมืดมนนั้นก็คือนับถือนำตามแนวทางพระพุทธศาสนา^{๖๘}

สรุปการบวชเรียนในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ๒ อย่างคือ^{๖๙} คันถุระ ๑ วิปัสสนาธุระ

๑. คันถุระ หมายถึง การศึกษาคำสอนศาสนาจากพระคัมภีร์ แต่เดิมคำว่า การศึกษาไม่ได้หมายถึง การเรียนหนังสือ แต่หมายถึงการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งได้มาจากการสดับรับฟังจากพระอุปัชฌาย์ เป็นอาจารย์ผู้สั่งสอนลำดับแรก ตั้งแต่เริ่มบรรพชาหรือเริ่มบรรพชาอุปสมบทเป็นต้นมา ต่อมาการศึกษาในสายนี้เป็นที่เข้าใจในความหมายว่าเป็นการศึกษาปริยัติธรรมหรือเรียกว่าสายปริยัติ จัดการศึกษาเป็นระบบการเรียนการสอนในแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา รวมถึงการจัดการศึกษาศาสนสงเคราะห์ต่าง ๆ

๒. วิปัสสนาธุระ ส่วนมากเราเรียกกันว่า วิปัสสนากรรมฐานนั่นเอง เมื่อกล่าวถึงกรรมฐานขอให้ผู้ปฏิบัติแยกกรรมฐานออกเป็น ๒ ประเภทเสียก่อนการปฏิบัติจึงจะไม่ปะปนกัน กรรมฐานมี ๒ ประเภทคือ

๑) สมถกรรมฐาน กรรมฐานชนิดนี้เป็นอุบายให้ใจสงบ คือ ใจที่อบรมในทางสมถะแล้วจะเกิดนิ่ง และเกาะอยู่กับอารมณ์หนึ่งเพียงอย่างเดียว อารมณ์ของสมถกรรมฐานนั้น แบ่งออกเป็น ๔๐ กอง คือ กสิณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อนุสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตวิภูฐาน ๑ อรูปธรรม ๔

๒) วิปัสสนากรรมฐาน เป็นอุบายให้เรื่องปัญญา คือ เกิดปัญญาเห็นแจ้งหมายความว่า เห็นปัจจุบัน เห็นรูปนาม เห็นพระไตรลักษณ์ และเห็น มรรค ผล นิพพาน

^{๖๘} พระมหาวิเศษ ปญญาวิโร และคณะ, “การบวชเรียนที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยภูเขา”, รายงานการวิจัย, (โรงเรียนปริยัติธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๖๙} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ ป.ธ. ๙), พระธัมมปัทมฐฎกเถา ภาค ๑ แปล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

๒.๓ สิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวช

๒.๓.๑ พิธีการขอบวช

ผู้มีศรัทธาจะบวช ต้องตรวจคุณสมบัติของตนเองให้เรียบร้อยก่อนจนแน่ใจว่าไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งจะไม่เป็นอันตรายแก่การบวช คุณสมบัติของผู้จะบวชนั้น ท่านวางหลักไว้ในด้านวินัยทั้งในด้านการปกครองคณะสงฆ์ คือ^{๗๐}

(๑) ในด้านพระวินัยมีดังนี้

กุลบุตรต้องเป็นผู้มีอายุครบ ๒๐ ปีเต็ม การนับอายุต้องนับให้ได้ ๒๐ ปีเต็ม ไม่ใช่ ๒๐ ปีอย่าง ถ้าอย่างขึ้น ๒๑ ปี ก็เป็น ๒๐ ปี แต่ต้องเป็นคนเกิดต้นปี หรือจะนับเดือนเกิดวนไปให้ครบรอบ ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยทำนองนี้บรรจบให้ได้ปี ๒๐ ก็เป็น ๒๐ ปีเต็ม ถ้าสงสัยต้องไปขอความรู้จากพระอุปัชฌาย์ การนับวันเกิด ปีเกิด ต้องเอาวันเดือนปีเกิดที่ได้ลงทะเบียนไว้ที่บ้านเมืองเป็นหลัก เช่น ทะเบียนอำเภอหรือทะเบียนทหาร จึงจะถือว่าถูกต้อง ถ้าอายุไม่ครบ ๒๐ ปี จะไม่ถือว่าเป็นพระ และมีข้อห้ามเพิ่มเติมดังนี้

(๑) ไม่เป็นอภัพบุคคล คือ คนที่ไม่คู่ควรแก่การบวช โดยเป็นคนต้องห้ามเด็ดขาด

(๒) เป็นคนมีเพศบกพร่อง

(๓) คนทำผิดศาสนา เช่น ฆ่าพระอรหันต์

(๔) ทำผิดต่อกำเนิดของตน เช่น ฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ ในจำพวกอภัพบุคคลนี้ ห้ามบวชเด็ดขาด

(๕) ไม่เป็นโรคติดต่อ หรือโรคไม่รู้จักหาย เช่น โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคคร่อมโรคลมบ้าหมู ถ้าเป็นโรคดังว่านี้ ต้องพยายามรักษาให้หายก่อน

เป็นผู้อ่านออกเขียนได้ เพราะเมื่อบวชแล้วสามารถจะท่องบ่นพระธรรมวินัยด้วยตนเองได้ สามารถจะเขียน ข้อธรรมวินัยด้วยตนเองผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ พูดแนะนำสั่งสอนกันก็ไม่ค่อยเข้าใจ บวชแล้วก็ไม่ออกงานในพระธรรมวินัย เพราะฉะนั้น ผู้อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ถ้าปรารถนาจะบวชจริง ๆ จึงต้องเข้ามาศึกษาอบรมในวัดอย่างน้อยสัก ๓ เดือน ในฐานะเป็นนาค เมื่อผู้บวชได้สอบสวนตัวเองว่า มีคุณสมบัติสมบูรณ์หรือข้อใดยังไม่สมบูรณ์ ก็พยายามทำให้สมบูรณ์ ถ้าต้องการจะบวชอยู่วัดใด ต้องไปหาเจ้าอาวาสวัดนั้นก่อนพร้อมด้วยผู้ปกครอง เพื่อทำความตกลงในเรื่องบวชในเรื่องเสนาสนะที่อยู่และในเรื่องอุปัชฌาย์ เมื่อเจ้าอาวาสได้รับความติดต่อกับผู้จะบวชแล้ว เจ้าอาวาสต้องสอบคุณสมบัติของผู้จะบวชให้ได้ความแน่นอนก่อน เพื่อจะได้รับรองต่อพระอุปัชฌาย์ ถ้าไม่มีอะไรขัดข้อง เจ้าอาวาสต้องให้ความสะดวกแก่ผู้ที่จะบวชเท่าที่จะทำได้ เมื่อทำความตกลงกันแล้วเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสจะต้องติดต่อกับอุปัชฌาย์ในท้องถิ่น โดยนำผู้จะบวชไปติดต่อกับตนเอง เพื่อรายงานคุณสมบัติและกำหนดวันบวช อุปัชฌาย์จะต้องสอบคุณสมบัติของผู้จะบวชด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเห็นว่าเรียบร้อยแล้ว จึงกำหนดวันบวชให้ และมอบผู้จะบวชให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ชักซ้อมวิธี

^{๗๐} พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร (ศรีหาคา), “การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษากรณี ตำบลหัวขวาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๔-๖๖.

บรรพชาอุปสมบทต่อไป หรือจะมีหนังสืออาราธนามอบให้ผู้จะบวชไปติดต่อกเองก็ได้ แล้วแต่จะสะดวก^{๗๑}

(๒) การประเคนนาค

เมื่อบุตรหลานมีอายุครบพอที่จะบวช เป็นพระหรือเณรได้แล้ว พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสก่อนบวชประมาณ ๑ เดือนเพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนทำวัตร สวดมนต์ ท่องบ่นชานนาค ทำพินทุ ปัจจอุชิชฐาน เรียนหนังสือธรรม การนำลูกหลานไปฝากไว้กับเจ้าวัด เขาจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่ขันน้ำตัวนาคไป เมื่อท่านรับขันแล้ว ก็ตีโพงหรือระฆัง ให้ชาวบ้านได้อนุโมทนาสาธุการนี้ เรียกว่าการประเคนนาค โดยก่อนที่จะมีการประเคนนาคจะต้องกำหนดวันให้เรียบร้อยก่อน ซึ่งบางท้องที่จะนิยมให้พระอุปัชฌาย์กำหนดให้ บางที่ก็กำหนดเอง ส่วนใหญ่จะนิยมวันหยุด เพราะจะได้มีผู้มาร่วมอนุโมทนาบุญมาก แต่ถ้ากำหนดเองต้องแจ้งกำหนดการให้พระอุปัชฌาย์ทราบล่วงหน้า เพื่อท่านจะได้กำหนดวันเวลาไว้ให้

(๓) กองบวช

เครื่องใช้ที่จะนำมาบวชเรียกกองบวช ที่จำเป็นจะขาดเสียไม่ได้คือบริขาร ๘ มีผ้าถุง ผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคตเอว ผ้ากรองน้ำ บริขารนอกนี้มี เสื้อ อาสนะ ร่มรองเท้า แก้วน้ำ กระจง เติง ตั่ง จะมีหรือไม่มีก็ได้ไม่จำเป็น ถ้าทำพร้อมกันหลายกองให้ชนมารวมกันไว้ที่วัด ตอนค่ำสวดมนต์ เสร็จแล้วบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแต่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว กลางคืนมีมหรสพ ตอนเช้าถวายอาหารบิณฑบาต ถ้าทำบ้านใครบ้านมัน ตอนค่ำนิมนต์พระไปสวดมนต์ที่บ้านมีฟังเทศน์ รุ่งขึ้นตอนเช้าเลี้ยงพระ แล้วแห่กองบวชออกมารวมกันที่ศาลาวัด กองบวชใช้เม็งคือเตียงหามออกมา เตียงนั้นใช้เป็นเตียงนอนของพระบวชใหม่ไปในตัว

(๔) การแห่หน้าค

คำว่านาค คนที่จะบวชเขาเรียกว่านาค นาคนั้นแปลว่าผู้ประเสริฐหรือผู้ไม่ทำบาป เหตุที่ได้ชื่อนำนาค มีตำนานโบราณว่า เมื่อครั้งพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่นั้น มีพญานาคแปลงเป็นมนุษย์มาปลอมบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา และวิสัยนาคนั้นถึงจะแปลงตัวเป็นอะไร ๆ ก็ดี ถ้าเวลานอนหลับแล้วร่างกายกลับเป็นนาคตามเพศเดิม และพญานาคที่มาปลอมบวชนี้ เวลานอนหลับก็กลับกลายเป็นนาคไป แต่หาผู้ใดเห็นไม่จึงได้บวชอยู่ช้านาน อยู่มาวันหนึ่งเวลาพญานาคที่ปลอมบวชนั้นนอนหลับกลายเป็นนาคตามธรรมชาติ มีพระภิกษุไปเห็นเข้าจึงนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ครั้นภิกษุที่เป็นนาคนั้นมาเฝ้า จึงรับสั่งถาม ภิกษุนั้นก็กราบทูลตามความเป็นจริงว่าตนเป็นนาค มีศรัทธาอยากบวชจึงได้แปลงเป็นมนุษย์มาบวช พระพุทธเจ้าทรงพระดำรัสว่าสัตว์เดียรัจฉานใช้วิสัยที่จะบวชในพระศาสนาดำรงสติแล้ว ก็โปรดให้พระภิกษุนั้นออกจากเพศบรรพชิตกลับเป็นนาคตามเดิม พญานาคมีความอาลัยมาก จึงกราบทูลว่า ถึงจะไม่ได้บวชอยู่ต่อไปก็ตามแต่वासนา แต่ขอฝากชื่อไว้ ถ้าผู้ใดจะบวชแล้วขอให้เรียกชื่อนำนาคเสียก่อนให้เสมอไป พระพุทธองค์ทรงรับตามคำพญานาคแล้ว

^{๗๑} สมเด็จพระวันรัต เขมจารีเถระ และพระพิมลธรรม ฐานาทตเถระ, คู่มือบวชนาค, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔-๕.

พญานาคก็กลับไปยังพิภพของตน ตั้งแต่นั้นมา จึงมีธรรมเนียมไว้ว่า ถ้าผู้ใดจะบวชต้องเข้าถือความเป็นนาคเสียก่อนแล้วจึงบวช และถือเป็นธรรมเนียมเรียกจนบัดนี้^{๗๒}

การแห่หน้า ทำตามศรัทธาของเจ้าภาพจะแห่ด้วย ช้าง ม้า รถ เรือก็ได้ ที่แห่ด้วยม้า คงจะถือเอาอย่างพระสิทธัตถะคราวออกบวชเป็นตัวอย่าง นาคทุกคนต้องโกนผม โกนคิ้ว นุ่งเสื้อผ้าชุดขาวให้เรียบร้อย ถ้าตั้งกองบวชไว้ที่บ้าน ให้แห่กองบวชมาที่วัด เมื่อพร้อมกันแล้วก็แห่รอบศาลาหรือพระอุโบสถ ๓ รอบอีกครั้งหนึ่ง

โปรยทาน หมายถึง การสละเงินทองทรัพย์สินสมบัติเป็นทานแก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยถือคติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสละราชสมบัติออกผนวช ไม่ปรารถนาแม้ความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน การโปรยทานก่อนเข้าโบสถ์เป็นการแสดงว่าต่อจากนี้ไปนาคได้สละสมบัติทุกอย่าง แล้ว เพื่อดำเนินชีวิตตามแบบอย่างองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากนั้น การโปรยทานยังเป็นการสอนคนให้รู้จักเสียสละโดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น การโปรยทานนั้นจะมีก็ได้ไม่มีก็ได้ ไม่ใช่ข้อกำหนดตายตัว เนื่องจากไม่ใช่พิธีที่เกี่ยวเนื่องกับการบวช ถึงไม่มีการโปรยทานก็บวชสำเร็จเป็นพระได้ ดังนั้นวัดใหญ่ๆ บางวัด ที่มีแบบแผนและเป็นหลักในการประกอบพิธีบวช จึงไม่นิยมให้มีการโปรยทาน เพราะการโปรยทานไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีบวช โดยจะยึดเอาขั้นตอนและพิธีบวชเป็นหลัก พิธีกรรมใดไม่เกี่ยวเนื่องกับขั้นตอนการบวชก็จะไม่มี เพราะจะทำให้เกิดความไม่เรียบร้อย เกิดเสียงเอิกเกริกเฮฮา อันเป็นการแสดงความไม่เคารพต่อสถานที่ การโปรยทานงานบุญอื่นๆ ก็สามารถทำได้ เช่น งานทอดผ้าป่า งานทอดกฐิน งานศพ งานแต่ง เพราะการโปรยทาน ถือว่าเป็นการทำทานบารมีให้แก่ตน เพราะมนุษย์เรา ควรจะสร้างทั้งบุญ และทานควบคู่กันไป

(๕) การบายศรีสู่ขวัญนาค

เมื่อแห่รอบศาลาแล้ว นาคทุกคนเตรียมเข้าพาขวัญ ญาติพี่น้องนั่งห้อมล้อมพาขวัญ พราหมณ์เริ่มทำพิธีสู่ขวัญ เสร็จแล้วผูกแขนนาคนำเข้าพิธีบวชต่อไป แต่ประเพณีไทยส่วนใหญ่นิยมทำพิธีสู่ขวัญนาคที่บ้านของเจ้าภาพ เพราะนอกจากจะเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้จะอุปสมบทแล้ว ยังเป็นสิริมงคลต่อบ้านเรือนด้วย เมื่อสู่ขวัญเสร็จแล้วจึงแห่ออกไปทำพิธีอุปสมบทที่วัด ในแถบภาคอีสานจะสู่ขวัญนาคอนเียนหลังนิมนต์พระไปสวดมนต์แล้ว และนิมนต์พระไปฉันภัตตาหารเช้า หลังจากนั้นก็แห่ นาคมาทำพิธีที่วัดต่อไป ทั้งนี้ บาย แปลว่า ข้าว แต่มุ่งเอาข้าวสุก ศรี แปลว่า ศิริมงคล มิ่งขวัญ ท่านพรภรรยาไว้ว่า มนุษย์มีข้าวเป็นศรี เป็นมงคล เป็นมิ่งขวัญ ไม่มีมงคลใด มิ่งขวัญอันใดดีไปกว่าเลย เพราะเงินทอง ถ้าหิวขึ้นมาแล้วใส่ปากก็ไม่หายหิว เว้นข้าวแล้วชีวิตก็ดับ แม้จะเป็นอยู่ก็ลำบาก ดังนั้น ข้าวจึงเป็นมิ่งขวัญ เป็นมงคลที่ผู้รู้ยกย่อง เหตุนั้น การทำขวัญจึงตั้งต้นบายศรี ตัวบายศรีจึงเอาข้าวสุก นิยมใช้ข้าวปากหม้อ ตกแต่งให้งาม ยกขึ้นตั้งไว้บนยอดบายศรี ถ้าขาดข้าวแล้วจะเป็นบายศรีไม่ได้ สำหรับต้นบายศรีนั้น ส่วนมากที่นิยมทำตามขนบ เป็นไม้ ๓ ชั้น ทุกชั้นเสร็จด้วยใบตอง ใบโกศ หรือกระดาษเหมือนกัน ข้า้แถมไข้จืดต้มปอกเปลือก ๑ ฟอง เอาไว้กับข้าวสุกด้วย

^{๗๒} ลูก ส.ธรรมภักดี, **ประเพณีโบราณอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป.), หน้า ๒๑, นายาร์ ขาญณรงค์, รศ., **วัฒนธรรมและศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๙.

การปล่อยนาค ครั้นเวลาอีก ๒ - ๓ วันจะเป็นวันบวช นาคจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปลาญาติพี่น้อง เพื่อขอขมาลาโทษผู้หลักผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ และไปส่งลาชูสาวถ้ามี หากมีหนี้สินติดตัวก็รีบชำระชดใช้เสีย เพื่อจะได้เป็นคนบริสุทธิ์ การปล่อยนาคให้ไปไหนมาไหนก็ได้มีกำหนด ๓ วัน เรียกว่าปล่อยนาค

ในพิธีการโกนผมนาค สามารถจัดที่วัดหรือที่บ้านก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม โดยเชิญญาติผู้ใหญ่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ มาทำการตัดผมนาค โดยนำไปย้อมผมที่ตัดวางไว้บนใบบัวที่นาคถือ หลังจากนั้นพระจะเป็นผู้โกนให้ โดยจะโกนผมและคิ้วจนเกลี้ยงเกลา ส่วนผมในใบบัวนั้นจะนำห่อใบบัว ไปลอยในแม่น้ำลำคลอง หลังจากนั้นก็มีพิธีอาบน้ำนาคโดยใช้น้ำผสมเครื่องหอมต่าง ๆ เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้ว นาคจะนุ่งชุดขาวเพื่อประกอบพิธีทำขวัญนาคต่อไป ในพิธีการทำขวัญนาคจะมีการเทศน์สอนนาคให้ระลึกถึงบุญคุณของบิดา มารดา การทดแทนพระคุณ และคุณประโยชน์ในการบวชเรียน และคำกล่าวนี้จะเป็นคำร้องหรือ การแห่ และมีความไพเราะกินใจ ทำให้นาคเกิดความซาบซึ้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลุกเร้าให้นาคมีกำลังใจและตั้งใจที่จะบวชเรียน

พิธีทำขวัญนาค^{๗๓}

การทำขวัญนาคเป็นความเชื่อตามลัทธิพราหมณ์ พิธีนี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานไปแล้ว จุดประสงค์ของการทำขวัญนาคก็เพื่อที่จะให้ผู้อุปสมบทมีสมาธิและทำจิตใจให้สะอาด ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทั้งยังเป็นการเตือนให้ผู้จะบวชระลึกถึงคุณบิดามารดาที่ซบเลี้ยงตนมา

วัสดุที่ใช้ในการประกอบพิธี

๑. เทียน ๑๑ เล่ม แยกเป็นเทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ๑ เล่ม เทียนชัยปักอยู่ยอดบายศรี ๑ เล่ม เขียนสำหรับใช้เวียนเทียน แวนเวียนเทียนใช้ ๓ อัน ใช้เทียนแวนละ ๓ เล่ม (รวม ๙ เล่ม)

๒. บายศรี ๓ ชั้นหรือ ๕ ชั้น

๓. ไม้ขนบบายศรี ๓ อัน

๔. ใบตองหุ้มบายศรี ๓ ยอด

๕. ผ้าสำหรับห่มบายศรี

๖. ไข่ต้ม ๑ ฟอง วางไว้บนยอดบายศรี (หลังพิธีมักให้หญิงมีครรภ์รับประทานเชื่อว่า จะทำให้คลอดลูกได้ง่าย)

๗. ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง

๘. เครื่องสังเวทเป็นขนมต้มต่าง ๆ วางตามชั้นบายศรี

๙. มะพร้าวอ่อน ๑ ผล

๑๐. กล้วย ๑ หวี

๑๑. พลุ ๗ ใบ

๑๒. ชั้นใส่ข้าวสาร

^{๗๓} จันทร ไพจิตร ป.๙, ประมวลพิธีมงคลของไทย, (พระนคร : วัฒนาพานิช, ๒๔๘๓), หน้า ๗๒.

๑๓. เครื่องกระแจะจันทร์ (แป้งหอม น้ำมันหอม สำหรับไว้เจิมนาค)

ก่อนเริ่มพิธีต้องนำเครื่องอัฐบริขารทั้งหมดมาวางเรียงไว้หน้าบายศรี ผู้ทำพิธีแต่งตัวแบบพราหมณ์ คือนุ่งขาวห่มขาว

เริ่มพิธี ผู้ประกอบพิธีจะสวดนะโม ๓ จบ แล้วกล่าวอัญเชิญเทพยตามาเป็นสักขีพยาน กล่าวนามนาคแล้วกล่าวคำปฏิสนธิ ให้นาคระลึกถึงคุณบิดามารดา หลังจากนั้นจะเป็นการสอนนาคให้รู้จักเพศบรรพชิต กล่าวเสร็จรดน้ำมนต์แล้วเปิดบายศรี ผู้ประกอบพิธีเอาผ้าม้าวนใบตอง ระหว่างนั้นจะมีการร้องเพลงนางนาค ผู้ประกอบพิธีจะมอบผ้าม้าวนใบตองให้นาค นาคส่งให้บิดา มารดานำไปเก็บไว้ในเรือน ถือเป็นมิ่งขวัญ กล่าวกันว่ามิ่งขวัญอยู่ที่ยอดตอง หลังจากเปิดบายศรีแล้ว ผู้ทำพิธีจะจุดเทียน ๙ เล่ม ทำพิธีทักษิณาวรรตรอบบายศรี ๓ รอบ เมื่อเวียนเทียนเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีนำไข่ กล้วย ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ใส่ลงไปในมะพร้าวอ่อน แล้วป้อนนาค ๓ ซ้อน นำแป้ง เครื่อง หอม พลุ ใส่รวมกันเจิมที่หน้านาคเพื่อเป็นสิริมงคล เป็นอันเสร็จพิธี ตอนเช้าจะมีขบวนแห่นาคไปวัด และเวียนทักษิณาวรรตรอบโบสถ์ ๓ รอบ เสร็จแล้วนาคจะต้องสักการะเสมาด้วยดอกไม้ ธูป เทียน เป็นการขอขมาและแสดงความเคารพแล้วจึงเข้าโบสถ์ได้^{๗๔}

(๖) การบวชนาค

ครั้นใกล้เวลาจะเข้าโบสถ์พ่อจูงมือซ้าย แม่จูงมือขวา ถ้าพ่อแม่ไม่มีให้ญาติพี่น้องเป็นผู้จูงถึงภายในโบสถ์นาคจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระ เสร็จกลับมาที่นั่น พ่อแม่จะยกผ้าไตรส่งให้นาค ก่อนจะได้รับผ้าไตร นาคต้องกราบพ่อแม่ก่อน แล้วอุ้มผ้าไตรเดินคุกเข่าประนมมือเข้าไปท่ามกลางสงฆ์ กล่าวคำขอบรรพชาต่อพระอุปัชฌาย์ เมื่อขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้า แล้วเข้าไปขอศีลกับพระอาจารย์ เป็นอันได้บวชเป็นสามเณรแล้ว ต่อจากนั้นอุ้มบาตรเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ กล่าวคำขอนิสิย เมื่อท่านเอาบาตรคล้องคอแล้วมอบบาตรจิวรให้ ให้ออกไปยืนข้างนอก ตอนนั้นพระอาจารย์คู่สวดจะสมมติตนเป็นผู้สอนและซักถามนาคแล้วออกไปซักถามนาค พอถามแล้วก็เรียกนาคเข้ามาถามต่อหน้าสงฆ์ พระอุปัชฌาย์ ทำหน้าที่บอกเล่าสงฆ์แล้วอาจารย์สวดเป็นผู้ถาม พอถามเสร็จก็สวดญัตติ ๑ ครั้ง และอนุสาวนา ๓ ครั้ง เรียก ญัตติจตุตถกรรมวาจา^{๗๕} เป็นอันว่า ได้บวชเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์แล้ว

สิ่งที่พระอุปัชฌาย์ต้องรู้และคัดเลือกตัวบุคคล

การหละหลวมในการพิจารณาคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่จะมาบวชให้คนทั่วไปเขากราบไหว้ นับถือ มีส่วนทำให้สถาบันศาสนาสั่นคลอน ดังจะเห็นได้จากสิ่งที่เคยเกิดขึ้นว่า คนเคยต้องโทษจำคุกในคดีอาญามาบวชเป็นพระแล้วก็นอกจากจะไม่อยู่ในศีลแล้วยังก่อคดีอุกฉกรรจ์อีกจนได้ ผู้ที่จะบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุได้ต้องมีคุณสมบัติ^{๗๖} ดังนี้

๑. เป็นสุภาพชนที่มีความประพฤติดีประพฤติชอบ ไม่มีความประพฤติเสียหาย เช่น ดิตสุราหรือยาเสพติดให้โทษเป็นต้น และไม่เป็นคนจรจัด

^{๗๔} อภิปญจ.อ.(ไทย) ๖๔๙/๒๖๕.

^{๗๕} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๑๔๔/๗๓๗.

^{๗๖} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๑๔๔/๗๓๗.

๒. มีความรู้อ่านและเขียนหนังสือไทยได้
๓. ไม่เป็นผู้มีทมิฬวิบัติ
๔. ไม่เป็นคนล้มละลาย หรือมีหนี้สินผูกพัน
๕. เป็นผู้ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ อาจบำเพ็ญสมณะกิจได้ ไม่เป็นคนชราไร้ความสามารถหรือทุพพลภาพ หรือพิการ
๖. มีสมณะบริวารครบถ้วนและถูกต้องตามพระวินัย
๗. เป็นผู้สามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเอง และถูกต้องไม่วิบัติ

ต่อไปนี้เป็นลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้จะบวช^{๗๗} ได้แก่

๑. เป็นคนทำความผิด หลบหนีอาญาแผ่นดิน
๒. เป็นคนหลบหนีราชการ
๓. เป็นคนต้องหาในคดีอาญา
๔. เป็นคนเคยถูกตัดสินจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ
๕. เป็นคนถูกห้ามอุปสมบทเด็ดขาดทางพระศาสนา
๖. เป็นคนมีโรคติดต่ออันน่ารังเกียจ เช่นวัณโรคในระยะอันตราย
๗. เป็นคนมีอวัยวะพิการจนไม่สามารถปฏิบัติกิจพระศาสนาได้สิ่งต่าง ๆ ข้างต้นจะมีเขียนถามไว้ในใบสมัครขอบวชซึ่งต้องไปเขียนที่วัดนั้น ๆ

การบวช แปลว่า เว้นจากความชั่วทุกอย่าง และในสารานุกรมไทยได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “บวช” เป็นภาษาไทย หมายถึง ไปโดยสิ้นเชิง ได้แก่ การเว้นจากการทำชั่ว แปลโดยอรรถว่า ความ ประเสริฐที่เป็นพรหมจรรย์” คือ การออกจากการทำชั่วทั้งปวงเพื่อประพฤติพรหมจรรย์อัน ประเสริฐสุดนั้น คือ กระบวนการที่ขัดเกลาให้จิตใจบริสุทธิ์จากกิเลสตัณหา

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายของการบวชว่า คำว่า “บวช” เป็นภาษาไทย ซึ่งถอดรูปมาจากคำในภาษาบาลีว่า ปุพฺพชฺชา คำว่า “ปุพฺพชฺชา” นี้มีรากศัพท์ คือ ป+วช ป แปลว่า ทัว หรือสิ้นเชิง, วช แปลว่า ไป หรือเว้น คำ ป+วช จึงแปลว่าไปโดยสิ้นเชิง ที่ว่า “ไปโดยสิ้นเชิง” นั้น หมายถึงไปจากความเป็นฆราวาส คือจากการครองเรือนไปสู่ความเป็นบรรพชิต คือ เป็นผู้ไม่ครองเรือนโดยสิ้นเชิง โวหาร ที่สูงไปกว่านั้น ท่านเรียกว่า ไปจากโลกโดยสิ้นเชิง ซึ่งหมายความว่า ละเสียจากวิสัยที่ชาวโลกเขามีกัน เป็นกัน โดยสิ้นเชิงนั่นเอง การบวชจึงหมายถึง การนำตัวเพื่อออกจากความชั่วทั้งหลายโดยสิ้นเชิง นักบวชของศาสนาจะ เว้นจากการใช้ชีวิตเหมือนคนปกติสามัญธรรมดา เป็นเหมือนตัวแทนของศาสดา ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ คนเป็นคนดี ซึ่งแต่ละศาสนาอาจมีอุดมคติสูงสุดต่างกัน ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการบวชเป็น กระบวนการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างมนุษย์ให้กลายเป็นพระอรหันต์ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ก็จะย้อนกลับมาสร้างประโยชน์แก่สังคม

เมื่อท่านเหล่านั้นได้ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติจนรู้แจ้งธรรมะแล้วนำธรรมะมาบอกกล่าวแก่คนทั่วไป เพื่อช่วยให้สังคมสงบสุข ให้โลกเกิดความสันติสุขการบวชจึงมีจุดหมาย สูงสุดต่างกันสุดแล้วแต่ทัศนะของศาสนาใด บางศาสนาถือว่าการบวชเพื่อจะได้อยู่ใกล้ชิดกับพระเจ้า เพื่อรับใช้พระเจ้าที่ตน

^{๗๗} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๑๔๔/๗๓๗.

เคารพนับถือ หรือเพื่อประกอบพิธีกรรมบางอย่าง บางศาสนาอาจถือว่าการบวชมี จุดมุ่งหมายเพื่อฝึกหัดพัฒนาจิต พระพุทธศาสนาถือว่าการบวชเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก มนุษย์ที่เกิดมาล้วนผ่านกระบวนการบวชมาทั้งนั้น เพราะว่าอานิสงส์อย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ก็คือการรักษาศีล ๕ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นขั้นหนึ่งของการบวช ผู้ใดที่รักษาศีล ศีลก็จะรักษาผู้นั้น ขั้นตอนของการบวชจึงมีหลายระดับ เพื่อให้คนทั่วไปเลือกปฏิบัติได้ถูกต้อง การสมาทานศีล ๕ จึงเป็นการบวชขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทั่วไป

ความหลุดพ้น หรือการบรรลุธรรม เป็นอุดมการณ์ของผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ระบบการปกครองสงฆ์ ก็เพื่อบรรลุเป้าหมายของการบรรลุธรรมนั่นเอง โดยมีความพร้อมเพียง ความผาสุก ความมีกน็อยสันโดษ เป็นที่ตั้ง ทั้งนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดทิศทางแห่งอุดมการณ์ เอาไว้เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่อุดมการณ์ที่พระองค์ทรงวางเอาไว้ และได้ทรงกำหนดทั้งยุทธศาสตร์, นโยบาย, พันธกิจ, แผนงาน และมาตรการ ดังนี้จะอธิบายต่อไป

นโยบาย เมื่อมองคุณโยบายของพระพุทธเจ้าที่ทรงประทานให้กับสงฆ์ในวันมาฆบูชาขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓ แล้วทรงมุ่งไปที่โอวาทปาติโมกข์ ว่า

สพฺพปาปสฺส อกรรม

กุสลสฺสุปสมฺปทา

สจฺจิตตปริโยทปนํ

เอตํ พุทฺธาน สาสนํ^{๗๘}

โดยมีใจความว่า

๑.ไม่ทำบาปทั้งปวง หมายถึงรวมถึงทั้งขนาดเล็กน้อยก็ไม่ทำ สรุปลือเว้นชั่ว

๒.ทำกุศลให้ถึงพร้อม นั่นก็คือทำความดีทุกชนิด สรุปลือทำดี

๓.การชำระล้างจิตใจ สรุปลือการทำจิตบริสุทธิ์

เมื่อมองดูพันธกิจที่คณะสงฆ์จะต้องทำในขณะที่บวชเข้ามา ก็คือการทำธุระให้สำเร็จเสร็จสิ้น หากไม่แล้วก็ถือว่ายังไม่บรรลุเป้าหมายมีอยู่ ๒ ประการคือ^{๗๙}

ก.คั่นธุระ คือการศึกษาเล่าเรียน เทคนิค ทักษะ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ถูกต้อง ไม่บกพร่อง ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือบิดเพี้ยนไป

ข.วิปัสสนาธุระ คือการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงตามหลักคำสั่งสอน ธุระทั้ง ๒ นี้เองเมื่อจะให้ชัดเจนสามารถแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ปริยัติ-ปฏิบัติ-ปฏิเวธ นั่นเอง

เมื่อจะเทียบเคียงกับโลกแล้วแผนงานโครงการของพระพุทธเจ้าก็คือ อริยสัจ ๔^{๘๐} ที่เป็นทฤษฎีที่สามารถทำให้เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วพระองค์ก็ได้

^{๗๘} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๐/๓๗๒.

^{๗๙} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ ป.ธ. ๙), พระธัมมปัทมญาณุภา ภาค ๑ แปล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

^{๘๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๔๒/๓๗๔.

อธิบายขยายความถึงทฤษฎีหรือแผนงานที่จะให้บรรลุถึงความดับทุกข์ และองค์กรต่าง ๆ มักจะนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาในองค์กรนั้น ๆ ดังนี้

ก. ทุกข์ ปัญหาที่เกิดขึ้น ว่าเป็นอะไร ทำไม อย่างไร
 ข. สมุทัย สาเหตุแห่งความทุกข์ หรือสมุฏฐานแห่งปัญหานั้น ๆ
 ค. นิโรธ เป้าหมายคือความดับทุกข์ หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา
 ง. มรรค หนทาง หรือมรรควิธีแห่งการแก้ปัญหา ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน ๘ ประการ คือ ^{๘๑} สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ, สัมมาวาจา การเจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การงานชอบ, สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ เพียรชอบ, สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ และสัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นเหมือนเข็มทิศที่ให้คุณะสงฆ์ได้ก้าวเดินสู่จุดหมายอย่างดี

หากดูตามอริยมรรคมีองค์ ๘ แล้วภาพที่ได้อาจจะไม่ชัดเจน โบราณจารย์ได้พยายามจัดหมวดหมู่เพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในนามไตรสิกขา ซึ่งไตรสิกขา ๓ ประการนี้เป็นมาตรการที่สามารถวัดคนที่เข้ามาสู่ระบบบสังฆาธิปไตยได้อย่างดีเยี่ยม คือ ศีล ผู้เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ทุกคนจะต้องมีศีล ไม่ว่าจะเป็ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ หรือศีล ๓๑๑ ก็ตาม สมาธิ สมาชิกที่เข้ามาแล้วต้องฝึกตนเองให้เกิดสมาธิให้ได้ ปัญญา จะเกิดจากผลของการกระทำของทั้งศีลและสมาธินั้น และถ้าหากสมาชิกไม่สามารถอยู่ร่วมในองค์กรได้ ไม่ว่าจะกรณีไหนก็ตาม เช่นไม่มีอุดมการณ์ ไม่มีเป้าหมาย ไม่ทำธุระในพระศาสนา ไม่ปฏิบัติตามนโยบาย หรือแม้แต่ไม่ดำเนินการตามมาตรการที่ทรงวางไว้ได้ สงฆ์จะเรียกภิกษุรูปนั้นมาตักเตือน ทำทัณฑ์บน และให้ภิกษุรูปนั้นสึกหรือสละเพศเสีย เพราะถือว่าเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุดในพระพุทธศาสนา ^{๘๒} ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้พระธรรมปิฎกได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการให้สึก หรือสละเพศนี้ไม่ใช่เรื่องเป็นการลงโทษด้วยซ้ำ แต่เป็นปฏิบัติการที่ตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง หมายความว่า เมื่อบุคคลนั้นไม่ยอมรับหลักการของพระพุทธศาสนา หรือไม่ยอมรับสังฆะแล้ว หรือละเมิดกติกาที่ทำให้หมดสิทธิที่จะอยู่ร่วมสังฆะนั้นแล้ว เขาย่อมจะต้องสละออกนอกสังฆะนั้นไปเป็นธรรมดา ^{๘๓}

บทกัจจัตระเมื่อเป็นพระ

๑. ลงอุโบสถ (ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น)
๒. บิณฑบาตเลี้ยงชีพ
๓. สวดมนต์ไหว้พระ
๔. กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์
๕. รักษาผ้าครอง
๖. อยู่ปริวาสกรรม
๗. โภจนมม ปลงหนวด ตัดเล็บ

^{๘๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๔๑/๑๘๐.

^{๘๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๕.

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

๘. ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์

๙. เทศนาบัติ

๑๐. พิจารณาปัจเจกขณะทั้ง ๔ เป็นต้น^{๘๔}

เทศขราวาส (คนธรรมดา) - เทศบรรพชิต (นักบวช)

ขอเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรมง่าย ๆ เทศบรรพชิตหรือนักบวชนั้น เปรียบเหมือนกับที่เราขับรถไปบนถนนที่ราบเรียบ ย่อมไปถึงจุดหมายปลายทางได้รวดเร็ว เทศขราวาสหรือคนธรรมดานั้น เปรียบเหมือนกับที่เราขับรถไปบนถนนที่ขรุขระ มีหลุมมีบ่อ ย่อมไปถึงจุดหมายปลายทางด้วยความล่าช้า และเมื่อเทียบกับการเดินทางไปบนถนนที่ราบเรียบแล้ว ย่อมใช้ระยะเวลา มากกว่าหลายเท่า ถนนดำเนินไปสู่มรรคผลนิพพานของเทศบรรพชิตหรือนักบวชนั้นราบเรียบก็จริง แต่ใช้ว่าจะเป็นถนนที่ราบเรียบให้กับทุกคนที่เข้ามาสู่ถนนนี้ไม่ ถนนสายนี้จะราบเรียบสำหรับให้ผู้ปฏิบัติเดินทางเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพานจริง ๆ คือมีความตั้งใจจริง ซื่อสัตย์ต่อธรรมจริง ๆ แต่ถนนสายนี้ราบเรียบ ย่อมเป็นถนนที่ขรุขระมีหลุมมีบ่อ สำหรับผู้ที่บวชเข้ามาแล้วไม่ปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน ดังพระดำรัสที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้เราประพฤติมิใช่เพื่อหลอกลวงคน มิใช่เพื่อให้คนทั้งหลายมานับถือ มิใช่เพื่ออานิสงส์ลาภสักการะและความสรรเสริญ มิใช่จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเจ้าลัทธิ และแก้ลัทธิ อย่างนั้นอย่างนี้ มิใช่เพื่อให้ใครรู้จักตัวว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ที่แท้พรหมจรรย์นี้เราประพฤติเพื่อสังวรระ คือความสำรวม เพื่อปหานะ คือความละ เพื่อวิราคะ คือความคลายกำหนดยินดี และเพื่อนิโรธะ คือความดับทุกข์^{๘๕}

ส่วนถนนอันเป็นหนทางดำเนินไปสู่มรรคผลนิพพานแห่งเทศขราวาสหรือคนธรรมดาที่อยู่ครองเรือนนั้น ย่อมมีความขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ อันเป็นอุปสรรคขัดขวางอยู่ทุกขณะ ย่อมมีสิ่งที่ยั่วยวนกวนกิเลสอยู่เสมอ ทำให้จิตกระเพื่อมอยู่ในเวลา หาเวลาที่จิตได้ยาก แต่แม้ว่าจะปหานะที่ขรุขระมีอุปสรรคมากมายสักปานใด ก็ยังมีผู้ที่พยายามเดินไปสู่จุดหมายปลายทางอยู่ แต่ต้องใช้ความพยายามมากกว่าเทศบรรพชิต และก็น้อยคนด้วยที่จะไปถึงจุดหมายปลายทางได้ การเดินทางแบบเทศบรรพชิตหรือนักบวชนั้น แม้จะเดินทางไปบนถนนที่ราบเรียบก็จริง แต่ถ้าประมาทเมื่อใด นั้นหมายถึงภัยอันตรายย่อมเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ผู้ใดที่เข้ามาแล้วถ้าประมาทแล้วย่อมได้รับโทษอย่างมหันต์

เมื่อเปรียบเทียบกับโทษทางเทศขราวาสแล้วย่อมเทียบกันไม่ได้ เหมือนว่า หนึ่งเท่าของขราวาส เท่ากับ ร้อยเท่า พันเท่า ของบรรพชิต เหมือนเราขับรถไปบนหนทางที่ราบเรียบย่อมประมาทว่าคงไม่อันตรายใด แต่นั่น หมายถึงเรากำลังทำทายเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะความประมาทของเราเอง จะเห็นได้ว่าบนถนนที่ราบเรียบนั้นจะมีอุบัติเหตุมากกว่าถนนที่ขรุขระ มีหลุมมีบ่อ เพราะคนส่วนมากประมาท ส่วนถนนที่มีหลุมมีบ่อนั้น เราจะขับรถไปอย่างระมัดระวัง มองซ้าย บ้าง มองขวาบ้าง มองหน้ามองหลังบ้าง อย่างรอบคอบเพราะกลัวจะตกหลุม จึงทำให้เราขับรถไปด้วยความระมัดระวังมาก อุบัติเหตุก็ย่อมไม่เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นได้น้อยมาก เทศขราวาสหรือคนธรรมดา

^{๘๔} อูร์คินท์ วิริบูรณะ, ประเพณีไทยฉบับ มหาราชครู, (กรุงเทพมหานคร : ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๐๖), หน้า ๑๑๕.

^{๘๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๔๑/๑๘๐.

นั่น ถ้ามีความตั้งใจปฏิบัติธรรมจริงๆ แล้ว ก็ย่อมระมัดระวังสิ่งที่เข้าช่วยกิเลสทั้งน้อยและใหญ่อยู่เสมอ สร้างความไม่ประมาทให้เกิดขึ้นกับจิต และก็ปฏิบัติธรรมไปด้วยความไม่ประมาท สร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นกับตัวเอง ไม่น้อยเนื้อต่ำใจว่าตัวเองไม่มีโอกาสได้บวชอย่างคนอื่น หรือได้ออกไปปฏิบัติอย่างคนอื่น คอยเตือนจิตเตือนใจของตัวเองให้ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ถ้าได้ปฏิบัติด้วยวิธีที่ถูกต้องแล้ว ไม่ต้องไปคาดหวังว่าจะได้บรรลุมรรคผลนิพพานหรือไม่

การบวชโดยสมათานศีล ๘ เป็นก้าวแรกแห่งการมุ่งออกจากเรือน หรือรักษาศีล ๑๐ ของอุบาสกอุบาสิกา^{๕๖} การบวชของสามเณรจะปฏิบัติตามศีล ๑๐ ข้อ ซึ่งเป็นการออกจากเรือนชัดเจน ภิกษุจะปฏิบัติตาม พระวินัย ๒๒๗ ข้อ ส่วนภิกษุณีจะปฏิบัติตามพระวินัย ๓๑๑ ข้อ^{๕๗}

ในการบวชทางพระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นประโยชน์ของการบวช ๓ ประการด้วยกัน คือ ๑) เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ตัวเอง ๒) เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ ผู้อื่น มีมารดา บิดาที่เป็นประธาน ๓) เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ ตัวพระศาสนา

การบวชอยู่ที่บ้านของท่านพุทธทาสว่า บางคนจะสงสัยว่า บวชทำไมอยู่ที่บ้าน มันก็พอจะตอบได้ว่า เราทำอย่างเดียวกัน ในวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายของคำว่า บวช แปลตามตัวหนังสือ ก็ว่า เว้นหมดจากที่ควรเว้น ก็คือ เว้นจากการปฏิบัติหรือการเป็นอยู่ชนิดที่เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นไปเพื่อความทุกข์ เราจะเว้นเสียโดยเด็ดขาดไม่ทำในใจว่า อยู่ที่บ้านหรืออยู่ที่วัด แต่ว่าโดยแท้จริงก็อยู่ที่บ้าน แต่ไม่ต้องทำในใจว่า อยู่ที่บ้านหรืออยู่ที่วัด ทำในใจแต่การประพฤติปฏิบัติ ให้ตรงตามความหมายนั้นเท่านั้น คือว่า เว้นหมดจากสิ่งที่ควรเว้น ในทุก ๆ ระดับหรือแม้ว่าเราจะอาศัยคำอีกคำหนึ่ง คือคำว่า พรหมจรรย์ แปลว่า การประพฤติประเสริฐประพฤติอย่างพรหม ก็ไม่ได้จำกัดว่าที่บ้านหรือที่วัด ถ้าประพฤติได้ก็ประพฤติ อย่างจะถือศีลพรหมจรรย์อยู่ที่บ้าน ศีล ๘ ศีล ๑๐ นั้นก็ยังถือได้ คำว่า พรหมจรรย์ นั้นมีความหมายว่า การประพฤติอย่างเต็มทีหรือเคร่งครัด^{๕๘} ติดต่อกันเป็นระยะยาว เป็นการปฏิบัติตลอดชีวิต อย่างนี้ก็ยิ่งได้ พุดกันง่าย ๆ ว่า ประพฤติพรหมจรรย์ที่บ้าน มันก็ยังทำได้ ที่นี้เมื่อบุคคล บางคนไม่อาจจะออกไปบวช หรือว่าเป็นสตรี ไม่อาจจะบวชเป็นภิกษุณี ก็เสียใจ หรือน้อยใจ อย่างนี้ก็มี, หรือด้วยเหตุอย่างอื่นออกไปบวชไม่ได้ อย่างนี้ก็มี, ไม่ต้องเสียใจ ไม่ต้องน้อยใจ, พยายามประพฤติปฏิบัติในธรรมะ ซึ่งเป็นการปฏิบัติให้ดีที่สุด ให้สูงที่สุด ตามที่จะทำได้ ก็จะเป็นการบวชอยู่ที่บ้าน เรียกว่า บวชอยู่ที่บ้าน ฟังดูให้ดี ๆ เพราะบวช นั้นคือการเว้นเสียจากสิ่งที่ควรเว้น, พรหมจรรย์นั้น หมายถึงการประพฤติชอบธรรมอย่างจริงจังเคร่งครัด แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าทำอย่างเคร่งครัดติดต่อกันจนตลอดชีวิต ก็เรียกว่า พรหมจรรย์ได้เหมือนกัน เดียวนี้เราจะถือเอาหลักปฏิบัติตามที่มีอยู่อย่างไรในพระพุทธศาสนานั้น เอามาถือไว้เป็นหลักปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดผลอย่างเดียวกันกับพวกที่บวชออกไปอยู่ที่วัด หรือไปอยู่ที่ป่า และในบางกรณี บวชอยู่ที่บ้าน จะทำได้ดีกว่าบางคนหรือบางพวก ที่ไปบวชเหลวไหลอยู่ที่วัด หรือแม้อยู่ในป่า ด้วยเหตุนี้แหละพอที่จะกล่าวได้ว่า เรื่องสถานที่นั้น ก็ได้สำคัญ

^{๕๖} อุทิศ ศิริวรรณ, **ธรรมบทภาค ๒ แปล**, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔.

^{๕๗} พระเทพโพธิวิเทศ (วีรยุทธ วัชรวิทย์), **อนาลยนิคม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปริ๊มมิค จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๗๑.

^{๕๘} แหล่งที่มา: <http://www.buddhadasa.com/shortbook/homesika.html> [๕ มี.ค.๒๕๕๗]

เด็ดขาดอะไรนัก มันสำคัญหรือเด็ดขาดอยู่ที่การประพฤติกระทำมากกว่า ซึ่งขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจฟังให้ดี ๆ ว่า การบวชอยู่ที่บ้านนั้น จะบวชกันได้อย่างไร

การบวชซีเพื่อรักษาศีล ๘ หรือ ๑๐ ในประเทศไทยแยกออกเป็นหลายคณะ^{๘๘} ดังนี้
 ๑) คณะนุ่งห่มสีกรัก โจนผม โจนคิ้ว สมทานศีล ๑๐ ซึ่งเป็นศีลของสามเณร เรียกตัวเองว่า ศีลจารีณี
 ๒) คณะที่ครองจีวรสีน้ำตาลเข้ม โจนผม โจนคิ้ว สมทานศีล ๑๐ เรียกตนเองว่า แม่ชีรัก แม่เณร หรือสิกขมาต
 ๓) คณะนุ่งห่มสีเหลืองโจนผม โจนคิ้ว สมทานศีล ๑๐ เรียกตนเองว่า สีขณี ๔) คณะนุ่งขาว ห่มขาว โจนผม โจนคิ้ว เป็นสตรีผู้ถือบวชชั่วคราว สมทานศีล ๘ ประพฤติพรหมจรรย์เรียกตนเองว่า ซีพราหมณ์ ๕) คณะนุ่งขาว ห่มขาว โจนผม โจนคิ้ว สมทาน ศีล ๘ หรือศีล ๑๐ เรียกตนเองว่าประพฤติพรหมจรรย์เรียกตนเองว่า แม่ชี

การบวช ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบบวช (๒๐ ปี บริบูรณ์) แล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้ศีลธรรม และเป็นการชดเชยหนี้บุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด เพราะการบวชถือว่าเป็นประเพณี ที่จำเป็นลูกผู้ชายทุกคน

บวช คำว่าบวชออกจากศัพท์ ว่า ปะ วะ ชะ แปลว่า งดเว้นได้แก่งดเว้นสิ่งที่ควรงดเว้น คือ เว้นจากกิจบ้านการเรือนมาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระศาสนา มี สวดมนต์ ภาวนา เป็นต้น การบวชนั้น ถ้าเป็นสามเณร เรียกว่าบรรพชา ถ้าเป็นพระภิกษุเรียกว่า อุปสมบท มี ๓ อย่าง คือ

๑. พระพุทธเจ้าบวชให้ด้วยเปล่งว่า มาเถิดพระภิกษุ ธรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อพ้นทุกข์โดยชอบเถิด เรียก เอหิภิกขุอุปสัมปทา

๒. พระสาวกบวชให้ ด้วยเปล่งวาจาว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ อัมมัง สรณัง คัจฉามิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ เรียก ติสระคมฺมุปสัมปทา

๓. พระสงฆ์ ๕ รูป รวมทั้งพระอุปัชฌาย์ บวชให้ด้วยการสวดญัตติ ๑ ครั้ง อนุสาวนา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียก ญัตติจตุตถกรรมวาจา การบวชข้อที่ ๓ เป็นการบวชที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้

^{๘๘} สุขสันต์ จันทะโชโต, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย: กรณีศึกษาการพัฒนาองค์การและการพัฒนาสถานภาพแม่ชีไทยในมิติของพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔-๒๕.

๒.๔ ประเพณีและพิธีกรรมในการบวชในประเทศไทย

พุทธบริษัทที่นับถือพระพุทธศาสนามีเชื่อว่าการบวชเป็นการใหญ่สำหรับชีวิตที่เกิดมาครั้งหนึ่งของลูกผู้ชาย ทุกวันนี้การบวชกลายเป็นประเพณีไปแล้ว ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนาศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ

(๑) **เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน** หมายความว่า พุทธศาสนิกชนจะช่วยรักษาพระพุทธศาสนาโดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะพระพุทธศาสนาก็คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือ การบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไป เรียกว่า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

(๒) **เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย** หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรมคำสั่งสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้อาศัยอยู่ได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ตั้งแต่ภาษาขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา ดนตรีและศิลปะต่าง ๆ ก็มาจากวัดวาอาราม เป็นต้น

(๓) **เป็นการสนองพระคุณบิดามารดา** ดังที่ถือกันเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญกุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา แต่ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไปก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือ การบวชเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลาบปลื้มใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีความสุขเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อลูกบวช ก็เท่ากับลุงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย มีโอกาสได้ฟังธรรม ได้เรียนรู้ธรรมะ ทำให้ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่าเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง

(๔) **เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง** คือการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มี ความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามความเป็นจริง

ความเชื่อในการบวชนั้นไม่ว่าจะบวชชีวกษัตริย์ ๘ หรือ ๑๐ บวชสามเณรรักษาศีล ๑๐ บวชพระรักษาศีล ๒๒๗^{๑๐} ก็มีเป้าหมายเช่นเดียวกัน คือเพื่อปฏิบัติตนให้พ้นจากความทุกข์และกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน คือความดับทุกข์ และเพื่อศึกษาหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อเป็นการนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักสำคัญ ๆ ของพระพุทธศาสนา การบวชแม้จะบวชได้เพียงชั่วคราว

^{๑๐} คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, อุโบสถศีล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

ก็ตาม นับว่าเป็นการดี เพราะเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเป็นการนำตนให้เข้าใกล้ชีวิตพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เป็นโอกาสอันดีที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าบุญบารมีแก่กล้าก็อาจจะได้ประสบผลสำเร็จขั้นสูงต่อไป^{๙๑}

การได้บวชเป็นการที่จะทำให้จิตใจของเรานั้น หยุดการแสวงหา หยุดการแข่งขัน หยุดการชิงดีชิงเด่น หยุดการดิ้นรน เรียกว่าหยุดหลายอย่าง เมื่อเราหยุดเสียได้จากความวุ่นวายภายนอก เราเองย่อมมีเวลาให้กับจิตใจของเรามากขึ้น การมองจิต การเข้าใจนับได้ว่าเป็นยาวิเศษอย่างยิ่งในการที่ช่วยให้เรานั้นคลายจากความทุกข์ของตนเองได้ เพราะคนเราทุกวันนี้มักจะมองข้ามความสำคัญในจิตใจของตนเอง ไปให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของภายนอก ชีวิตจึงหยุดการแสวงหาไม่ได้ ต้องดิ้นรนกันไป แต่ชีวิตของผู้บวชเป็นชีวิตที่สงบเรียบง่าย ไม่ต้องดิ้นรนวุ่นวายเหมือนการอยู่ทางโลก เมื่อเป็นอย่างนี้จิตของผู้บวชจึงได้พักและหยุด เมื่อจิตได้พักได้หยุดเขาย่อมมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เขาเคยวิ่งไล่มาตลอด เขาเองย่อมที่จะแยกออกว่า ทางตรงไหนที่เป็นหลุมทางตรงไหนที่เป็นบ่อ ทางตรงไหนที่มีหนามที่เคียดที่แสบ เราจะมองเห็นได้และเราก็สามารถที่จะหลบหลีกให้พ้นไปได้ ถึงแม้เรายังไม่สามารถทำลายลงไป แต่เราก็สามารถที่จะหลบหลีกไปได้ เรียกว่าการรู้จักตนเอง^{๙๒} เป้าหมายสูงสุดของการออกบวชนั้นก็คือทำที่สุดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ คือพระนิพพาน^{๙๓}

การบวชศึกษาเล่าเรียน ซึ่งมีวามหมายอย่างหนึ่งว่า เป็นการฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องดีงาม หรือพูดสั้น ๆ ว่า การศึกษา คือการพัฒนาตนให้มีชีวิตดีงาม คำว่าชีวิตดีงามนี้หมายรวมถึงความเป็นอยู่อย่างถูกต้องมีคุณค่า เกื้อกูลเป็นประโยชน์และมีความสุขอย่างน้อยไม่เบียดตนไม่เบียดเบียนผู้อื่น^{๙๔}

การบวชมีอานิสงส์มหาศาล อย่างที่ท่านอาจารย์แต่ก่อนท่านพูดไว้เป็นอุปมา เพื่อการคำนวณ เพราะว่ามันไม่อาจจะพูดเป็นอย่างอื่น คือท่านพูดว่า ให้เอาฟ้าทั้งหมดนี้เป็นเหมือนแผ่นกระดาษแล้วเอาภูเขาพระสุเมรุเป็นเหมือนกับปากกาหรือพู่กัน ให้เอาแผ่นดินเป็นเหมือนน้ำหมึก เอาน้ำในมหาสมุทรเป็นตัวละลายหมึก แล้วเขียนกันให้เต็มท้องฟ้า มันก็ไม่หมดอานิสงส์ของการบวช ท่านไม่รู้จะพูดอย่างไรก็เลยพูดไว้เป็นอุปมาอย่างนั้น ถ้าบวชกันจริงมันมีอานิสงส์มากอย่างนั้น^{๙๕}

การบวชแต่เดิม มีความหมายอย่างที่พูดมานั้น แต่ต่อมาได้มีวิวัฒนาการทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งเป็นเรื่องของวัฒนธรรมของเรา ทำให้การบวชมีความหมายใหม่เพิ่มขึ้นในแง่ของวัฒนธรรมไทยด้วยเนื้อหาสาระแต่เดิมของการบวช ก็คือเรื่องของการศึกษาอบรมฝึกหัดขัดเกลา ทำให้เป็นคนที่ดี มีคุณสมบัติต่าง ๆ เจริญองกงามขึ้น จนเป็นคนที่มีสมบูรณ์ คนไทยแต่อดีตได้เห็น

^{๙๑} สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ, **พิธีบวช**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พงษ์พาณิชย์เจริญผล จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

^{๙๒} เหม ญาณวิโร, **อานิสงส์แห่งการบวช**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชัยอรอย, ๒๕๕๕), หน้า ๙๒.

^{๙๓} ส.ส.อ.(ไทย) ๑๙/๒๖.

^{๙๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **รุ่งอรุณของการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๙๕} คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, **คู่มือพระบวชใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๓๔), หน้า ๗.

ประโยชน์ของการบวช ก็จึงคิดว่าถึงแม้จะไม่บวชอยู่ตลอดไป แม้แต่จะบวชชั่วคราวระยะหนึ่ง ก็เป็นประโยชน์ ที่จะช่วยขัดเกลาให้ชีวิตเจริญงอกงามขึ้นยิ่งเป็นผู้ที่จะอยู่รับผิชอบสังคมาต่อไป ถ้าเป็นคนไม่ได้ฝึกหัดขัดเกลา ไม่พัฒนาตนเองแล้ว ก็จะไม่สามารถรับผิชอบสังคมา ไม่สามารถไปสร้างสรรค์สังคมาได้ แต่อาจจะไปก่อปัญหาแก่สังคมาด้วยซ้ำ ถ้าเขาได้มาบวช มีการศึกษาอบรมแล้ว เป็นคนดี มีปัญญามีจิตใจงอกงาม ก็จะไปช่วยรับผิชอบสร้างสรรค์สังคมาได้ ต่อมาก็เลยเกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาว่า ในสังคมาไทยนี้ กุลบุตรถ้ามีโอกาสก็ควรจะบวชอย่างน้อยระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะได้ศึกษาอบรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

(๕) มงคล ที่ ๓๒ ได้กล่าวไว้ว่า ประพฤติพรหมจรรย์ คือ ความประพฤติอันประเสริฐในที่นี้ได้แก่สมณธรรม คือถือเพศเป็นบรรพชิต เว้นจากกิจของฆราวาส ยอมตนอยู่ในการปกครองทางศาสนา การประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคุณงามความดีอย่างประเสริฐ เป็นการตัดกังวลห่วงใยรุงรังซึ่งเป็นกิจของชาวบ้าน และเป็นโอกาสให้ได้บำเพ็ญกรณียกิจในทางพระศาสนาได้เต็มที่ เป็นหนทางที่ปลดปล่อยทุกข์และห่างไกลจากภัยเวรได้จริงๆ^{๙๖} ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ชาวสวนชาวไร่ หลังจากถางป่าเผาหญ้าแล้ว
ต้องรีบปลูกพืชผักผลไม้ที่ต้องการลงไป
ก่อนที่หญ้าจะกลับระบาดขึ้นใหม่ฉับไฉน
คนเราเมื่อบำเพ็ญตบะ ทำความเพียรเผากิเลสจนเบาบางลงแล้ว
ก็ต้องรีบปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ ลงในใจ
ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น
ก่อนที่กิเลสจะฟูกลับขึ้นใหม่อีกฉับนั้น^{๙๗}

การประพฤติพรหมจรรย์ แปลว่า การประพฤติตนอย่างพระพรหม หรือความประพฤติอันประเสริฐ หมายถึง การประพฤติตามคุณธรรมต่างๆ ทั้งหมดในพระพุทธศาสนาให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้กิเลสฟูกลับขึ้นมาอีกจนกระทั่งหมดกิเลส ซึ่งต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ ตามภูมิขั้นของจิต

(๖) ความมุ่งหมายของการประพฤติพรหมจรรย์

ความมุ่งหมายสุดยอดของการประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา คือให้ตัดโลภียวิสัย ตัดเยื่อใยทุกๆ อย่าง เพื่อมุ่งหน้าสู่โลกุตตรภูมิ และอย่างแรกที่ต้องทำก่อน คือการปฏิบัติตามมรรคมืองค์ ๘ เพื่อตัดกามารมณ์ แล้วจึงตัดรูปารมณ์ อรูปารมณ์ไปตามลำดับ สำหรับพวกเราปุถุชนทั่วไป สิ่งสำคัญที่เหนียวรั้งเราไว้ไม่ให้ก้าวหน้า ในการพัฒนาจิต และทำให้กิเลสฟูกลับขึ้นได้ง่ายที่สุดก็คือ กามารมณ์ ถ้าใครตัดกามารมณ์ได้ ก็มีโอกาสดำเนินหน้าในการปฏิบัติธรรมได้อย่างรวดเร็ว การประพฤติพรหมจรรย์ในมงคลข้อนี้ จึงมุ่งเน้นการตัดกามารมณ์เป็นหลักเราลองมาดูถึงอุปมาโทษของกามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้

^{๙๖} มหาเปรียญ, มงคล ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ม.ป.ป.), หน้า ๓๒.

^{๙๗} ม.ม.อ.(ไทย) ๒/๒๓๘/๑๓.

(๗) อุปมาโทษของกาม^{๙๘}

๑. กามเปรียบเหมือนท่อนกระดุกเปล่า ไม่มีเนื้อและเลือดติดอยู่ เมื่อสุนัขหิวมาทะเข้า ยิ่งทะยิ่งเหน้อย ยิ่งหิว อร่อยก็ไม่เต็มอยาก ไม่เต็มอิ่ม พลาดท่าทะพลาดไปถึงพันหักได้ พวกเราก็เหมือนกันที่หลงว่า มีคู่รักแล้ว แต่งงานแล้วจะมีสุข พอมีเข้าจริงไม่เห็นจะสุขจริงสักไร ต้องมีเรื่องขัดใจให้ตะบึงตะบอนกัน ให้กลุ่มใจให้ห้วงกังวล ทั้งห้วง ทั้งหวง ทั้งหึง ไม่เว้นแต่ละวัน ที่หนักข้อถึงกับไปกระโดดน้ำตาย หรือผูกคอตายเสียก็มากต่อมาก พอจะมีสุขบ้างก็ประเดี๋ยวประด๋าว พอให้มันๆ เค็มๆ เหมือนสุนัขทะกระดุก

๒. กามเปรียบเหมือนชิ้นเนื้อที่แฉ่งหรือเหยี่ยวคาบบินมา แฉ่ง กา หรือเหยี่ยวตัวอื่นก็จะเข้ารุมจิกแย่งเอา คือไม่เป็นของสิทธิ์ขาดแก่ตัว ผู้อื่นแย่งชิงได้ คนทั้งหลายต่างก็ต้องการหมายปองเอา จึงอาจต้องเข่นฆ่ากันเป็นทุกข์แสนสาหัส เราลองสังเกตดูก็แล้วกัน ที่มีข่าวกันอยู่บ่อยๆ ทั้งฆ่ากัน ชิงรักหักสวาทนะ หรือรอบๆ ตัวมีบ้างไหม ที่กว่าจะได้แต่งงานกันก็ฝ่าดงมือ ฝ่าดงเท้าเสียแทบตาย ถูกตีหัวเสียก็หลายที พอแต่งแล้วก็ยังไม่แน่ เดี่ยวใครมาแย่งไป อีกแล้ว ยิ่งสวยเท่าไรยิ่งหล่อเท่าไร ยิ่งอันตรายเท่านั้น

๓. กามเปรียบเหมือนคนถือคบเพลิงที่ทำด้วยหญ้าลูกโหลงเดินทวนลมไป ไม่ช้าก็ ต้องหึ่ง มิฉะนั้นก็โดนไหม้มือ ระหว่างเดินก็ถูกควันไฟรมหน้า ต้องทนทุกข์ทรมานอย่าแยะ คนเราที่ตกอยู่ในกามก็เหมือนกัน ต้องทนทุกข์จากกาม ทำงานงๆ หาเงินเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย ต้องกลุ่มอกกลุ่มใจ ลูกจะเรียนที่ไหนดี จะเกเรหรือเปล่า เมียจะนอกใจไหม เดี่ยวก็มีเรื่องขัดใจกัน เสร็จแล้ว ก็ไม่ใช่จะได้ อยู่ด้วยกันตลอด เดี่ยวอ้าว! รลชนตายเสียแล้ว อ้าว! เป็นมะเร็งตายเสียแล้ว หรือผลอประเดี๋ยว เดี่ยวก็ต้องแก่ตายกันเสียแล้ว ไม่ได้อยู่กันไปได้ตลอดหรอก เหมือนคบเพลิงหญ้าถือได้ไม่นานก็ต้อง หึ่ง

๔. กามเปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิงอันร้อนแรง ผู้ที่รักชีวิตต่างๆ ที่รู้ว่าหากตกลงไปแล้ว ถึงไม่ตายก็สาหัส แต่ก็แปลกเหมือนมีอะไรมาพรางตาไว้ เหมือนมีแรงลึกลับมากอดอุ้มให้ลงหลุมอยู่รำไป พระท่านสอน ที่ได้มีรักที่นั่นมีทุกข์ ก็เชื่อท่านหรอก แต่พอออกนอกวัดเจอสาว ๆ สวย ๆ หนุ่มรูปหล่อเข้าก็ลืมเสียแล้ว เวลาจะแต่งงานก็คิดถึงแต่ความสุขความหล่อความถูกใจ หาได้มองเห็นไปถึงความทุกข์อันจะเกิดจากกาม เกิดจากชีวิตการครองเรือนไม่

๕. กามเปรียบเหมือนความฝัน เห็นทุกอย่างเฉิดฉายอำไพ แต่ไม่นานก็ผ่านไป พอตื่นขึ้นก็ไม่เห็นมีอะไร เหลือไว้แต่ความเสียดาย คนเราที่จมอยู่ในกามก็เหมือนกัน แรกๆ ก็คุยกัน กะหุนกะหนิง อยู่กันไม่นาน พุดคำคำคำเสียแล้ว ผลอๆ ถึงตบตีกัน เอาซีโครงเหน็บข้างฝาเสียเลยก็ มีงานก็มากขึ้นเป็น ๒-๓ เท่า ไม่เห็นสุขเหมือนที่คิดฝันไว้ กามเหมือนความฝัน พวกเราจะเป็นคนเพื่อฝันลมๆ แล้งๆ หรือจะเป็นคนยืนอยู่บนความจริง ตั้งใจฝึกฝนตนเองปฏิบัติธรรมกัน

๖. กามเปรียบเหมือนสมบัติที่ยืมเข้ามา เอาออกแสดงก็ดูโก้เก๋ดี ใครเห็นก็ชม แต่ก็ครอบครองไว้อย่างไม่มั่นใจ ได้เพียงชั่วคราว ไม่เป็นสิทธิ์เด็ดขาด เจ้าของตามมาพบเมื่อไรก็เอาคืนเมื่อนั้น ตัวเองก็ได้แต่ละห้อยหา พวกเราก็เหมือนกัน ไปได้แฟนสวยแฟนหล่อมาก็ภูมิใจ ไปไหนๆ ใครๆ ก็ทักว่า คู่นี้สมกันเหมือนกิ่งทองใบหยก ยืดเสียออกตั้งที่เดียว ผลอประเดี๋ยวเดียว อ้าว! ผู้หญิงกลายเป็นยายแรงทั้งไปเสียแล้ว ผู้ชายทำไมหัวล้านพุงพลุ้ยเสียแล้ว นี่ความหล่อความสวยมันถูก

^{๙๘} <http://pantip.com/topic/31029399> (๒๙/๓/๕๘)

ธรรมชาติ ถูกเวลาทวงกลับเสียแล้ว พวกเราจะไปหลงโง่งมมายอยู่กับของขอยืมของชั่วคราวแบบนี้ หรือเปล่า

๗. กามเปรียบเหมือนต้นไม้มีผลตกอยู่ในป่า ใครผ่านมาเมื่อเขาอยากได้ผล จะด้วยวิธีไหนก็เอาทั้งนั้น ปืนได้ก็ปืน ปืนไม่ได้ก็สอย บางคนก็โค่นเลย ใครอยู่บนต้นลงไม้ทันทีถูกทับตาย เบาะๆ ก็แข่งขาคัก พวกเราก็เหมือนกัน บางคนคงเคยเจอมาแล้ว เทียวไปจับคนโน้นคนนี้ ยังไม่ทันได้มาเลย ถูกเตะต่อยม่าบ้าง ถูกตีหัวมาบ้าง ได้แต่บ่นรู้อย่างนั้นนอนอยู่บ้านดีกว่า นี่เหมือนผลไม้ในป่า ยิ่งดกยิ่งสวย แล้วก็ระวังเถอะจะเจ็บตัว

๘. กามเปรียบเหมือนเชียงสับเนื้อ ใครไปยุ่งเกี่ยวกับเหมือนกับเอาชีวิตให้ถูกสับ เพราะกามเป็นที่รองรับทุกข์ทั้งหลาย ทั้งกายและใจ เหมือนเชียงเป็นที่รองรับคมมีดที่สับเนื้อจนเป็นแผลนับไม่ถ้วน

๙. กามเปรียบเหมือนหอกและหลาว ทำให้เกิดทุกข์ทิ่มแทงหัวใจ เกิดความเจ็บปวดรวดร้าวมาก ใครไปพัวพันในกามแล้ว ที่จะไม่เกิดความเจ็บช้ำใจนั้นเป็นไม่มี เหมือนหอกหลาวที่เสียดแทงร่างกายให้เกิดทุกข์เวทนาอย่างนั้น

๑๐. กามเปรียบเหมือนห้วงพิช เพราะกามประกอบด้วยภัยมาก ต้อง มีความหวาดระแวงต่อกันอยู่เรื่อยๆ ไม่อาจปลงใจได้สนิท วางจิตให้โปร่งไม่ได้ เป็นที่หวาดเสียวมาก อาจฉกให้ถึงตายได้ทุกเมื่อเหมือนห้วงพิช

ทั้งหมดนี้ คืออุปมาโทษของกามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ ความจริงแล้วยังมีอีกมาก นี่เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น เมื่อเราเห็นกันแล้วว่ากามมีโทษมากมายถึงปานนี้ เพราะฉะนั้นใครที่ยังไม่มีแฟน ยังไม่ได้แต่งงาน รับผิดชอบมากมาย เข้าตั้งแต่เดี๋ยวนี้ เมื่อไรใจเราสงบ ความสว่างภายในบังเกิดขึ้น เราก็มีสุขที่เหนือกว่ากามสุขอยู่แล้ว ความคิดที่จะมีคู่ก็จะหมดไปเอง ส่วนคนที่แต่งงานแล้วก็ไม่ได้ถึงกับต้องหย่ากันหรอกนะ เอาเพียงแค่อย่าไปมีเมียบ่อย อย่าไปมีใหม่ อย่าไปหาอะไหล่มาเสริมก็แล้วกัน แล้วก็หาเวลารักษาศีล ๘ เสียบ้างด้วย เราลองมาดูวิธีประพฤติพรหมจรรย์กัน

วิธีประพฤติพรหมจรรย์^{๙๙}

พรหมจรรย์ขั้นต้น สำหรับผู้ครองเรือน ก็ให้พอใจเฉพาะคู่ครองของตนเท่านั้น รักษาศีล ๕ ไม่นอกใจภรรยา-สามี

พรหมจรรย์ชั้นกลาง สำหรับผู้ครองเรือน คือนอกจากรักษาศีล ๕ แล้วก็ให้รักษาศีล ๘ เป็นคราวๆ ไปและฝึกให้มีพรหมวิหาร ๔^{๑๐๐}

พรหมจรรย์ขั้นสูง สำหรับผู้ไม่ครองเรือน ถ้าเป็นฆราวาสก็รักษาศีลอย่างน้อย ศีล ๘ ตลอดชีวิต ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเพศเลย หรือถ้าเป็นชายก็ออกบวชเป็นพระภิกษุ เจริญสมาธิภาวนา และปฏิบัติธรรมทุกข้อในพระพุทธศาสนาให้เต็มที่

^{๙๙} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๗.

^{๑๐๐} ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒/๓๗๒.

พรหมจรรย์ทุกชั้นจะตั้งมั่นอยู่ได้ ต้องอาศัยการฝึกสมาธิเป็นหลัก “บุคคลย่อมเข้าถึงความเป็นกษัตริย์ ด้วยพรหมจรรย์ชั้นต่ำ ย่อมเข้าถึงความเป็นเทพด้วยพรหมจรรย์ชั้นกลาง ย่อมหมดจดด้วยพรหมจรรย์ชั้นสูงสุด”

เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการบวช

ชาวพุทธเรานิยมบรรพชาอุปสมบทกันเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี เป็นการฝึกประพฤติพรหมจรรย์ที่ได้ผลดียิ่งวิธีหนึ่ง จึงควรที่พวกเราจะได้ทราบเรื่องเกี่ยวกับการบวชไว้บ้าง ดังนี้

๑. อายุขณะบวช เยาวชนเพศชายถ้ามีเวลา ควรหาโอกาสบรรพชาเป็นสามเณรกันสักช่วงหนึ่ง ระหว่างอายุ ๑๕-๒๐ ปี เพราะช่วงนี้ภาวะยังน้อย ยังไม่ค่อยมีกังวล จะมีความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมเร็ว หรือไม่เช่นนั้นก็ควรหาเวลาที่เหมาะสมบวชเป็นพระเมื่ออายุ ๒๐-๒๕ ปี หรือเวลาอื่นที่สะดวก แต่ไม่ควรรออายุมากเกินไป เพราะสังขารจะไม่อำนวย จะลุกจะนั่งจะฝึกสมาธิก็ไม่สะดวก ยิ่งกว่านั้นเมื่อมีอายุมากแล้วมักจะมีทิฏฐิ ว่ายากสอนยาก เหมือนไม้แก่ตัดยาก

๒. ระยะเวลาที่บวช อาจบวชในช่วงเข้าพรรษา ๓ เดือน หรือบวชภาคฤดูร้อน ๑-๒ เดือน บวชในเวลาที่เหมาะสมกลางานได้ หรือบวชตลอดชีวิตก็ได้ แต่ควรบวชนานกว่า ๑ เดือน จะได้มีเวลาศึกษาพระธรรมวินัยพอสมควร

๓. การเลือกสำนักบวช ข้อนี้สำคัญมาก การบวชจะได้ผลแค่ไหนขึ้นอยู่กับสำนักบวชนี้เอง การเลือกจงเลือกสำนักที่มีการกวดขันการประพฤติธรรมและกวดขันพระวินัย สำนักที่ดีพระอุปัชฌาย์อาจารย์จะมีการอบรมสั่งสอนพระใหม่อย่างใกล้ชิด มีการให้อโง้อทเคี้ยวเช้ญให้ปฏิบัติธรรมจนไม่มีเวลาไปฟุ้งซ่านเรื่องอื่น อย่างนี้ดี ส่วนสำนักไหนปล่อยปละละเลย บวชแล้วไม่มีใครสนใจปล่อยให้ตามสบาย บางที่ตั้งแต่บวชจนสึก พระใหม่ไม่ได้สนทนาธรรมกับพระอุปัชฌาย์อาจารย์เลยอย่างนี้ใช้ไม่ได้ ป่วยการบวช ที่เราบวชก็มุ่งจะฝากตัวให้ท่านอบรมให้ แต่ถ้าท่านไม่เอาใจใส่ เราบวชแล้วก็จะได้กุศลไม่เต็มที

๔. การรักษาวินัย ต้องคิดไว้เสมอว่า เราจะเป็นพระได้เพราะวินัย ถ้าถอดวินัยออกจากตัวเสียแล้วแม้จะโกนผมนุ่งผ้าเหลืองก็ไม่ใช่พระ นอกจากจะไม่ใช่พระแล้ว ชาวพุทธยังถือว่าผู้นั้นเป็นโจรปล้นศาสนาอีกด้วย เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาพระวินัยและรักษาโดยเคร่งครัด ไม่อย่างนั้นสึกออกมาแล้วจะมาเสียใจจนตายว่าบวชเสียผ้าเหลืองเปล่าๆ

๕. การปฏิบัติธรรม ควรใช้เวลาในการศึกษาพระธรรมวินัย และทำสมาธิภาวนาอย่างเต็มที่ งดคุยเฮฮาไร้สาระ

๖. การสงเคราะห์สังคัม พระบวช ๓ เดือน ควรเน้นประโยชน์ตน คือ การประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นหลัก และก็หาเวลาช่วยเหลืองานหมู่คณะด้วย แต่ต้องไม่ให้เสียการปฏิบัติธรรม ถ้าจะสงเคราะห์ญาติโยม ก็ขอให้ตั้งใจปฏิบัติตัวให้ดี บิณฑบาตก็ให้เป็นระเบียบ จะเดินจะเหินมีกิริยาสำรวมเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ให้ญาติโยมเขาได้เห็นเป็นตัวอย่างในการมีวินัยและความสำรวมตน

อานิสงส์การประพฤติพรหมจรรย์

๑. ทำให้ปลอดโปร่งใจ ไม่ต้องกังวลหรือระแวง
๒. ทำให้เป็นอิสระ เหมือนนกน้อยในอากาศ
๓. ทำให้มีเวลามากในการทำมาหากิน

๔. ทำให้เป็นที่สรรเสริญของบัณฑิตทั้งหลาย
๕. ทำให้ ศีล สมาธิ ปัญญา เจริญรุดหน้าไม่ถอยกลับ
๖. ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้โดยง่าย^{๑๐๑}

มงคล ที่ ๒๙ ได้กล่าวไว้ว่าการเห็นสมณะถือว่าเป็นมงคล เด็กต้องการตัวอย่างที่ดีจากพ่อแม่ครูอาจารย์ ฉันทิ ชาวโลกทั้งหลายก็ต้องการตัวอย่างที่ดีจากสมณะ ฉะนั้น ทำไมจึงต้องเห็นสมณะ เพราะความสุขทั้งหลายในโลกนี้มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. ความสุขที่ต้องอิงวัตถุหรือความสุข เป็นความสุขทางเนื้อหนัง เช่น ได้เห็นรูปสวย ๆ ได้ฟังเพลงเพราะ ๆ ได้กลิ่นหอม ๆ ได้กินอาหารอร่อย ๆ ได้สัมผัสที่นุ่มนวล ฯลฯ จัดเป็นความสุขภายนอกที่เห็นกันได้ง่าย

๒. ความสุขที่ไม่ต้องอิงวัตถุ เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการเจริญภาวนาให้ใจสงบและเกิดปัญญา เป็นความสุขของผู้เข้าถึงธรรม จัดเป็นความสุข ภายใน เมื่อเทียบกันแล้ว ความสุขภายในอันเกิดจากความสงบนั้นเป็นสุขที่เลิศกว่าอย่างเทียบไม่ได้ แต่เห็นและเข้าใจได้ยากกว่า

ความสุขภายในนั้น เป็นสิ่งที่ไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ เพราะเราคาดคะเนไม่ได้ เป็นเรื่องเฉพาะตัว ผู้ที่ยังไม่ปฏิบัติธรรม ยังไม่เคยพบกับความสุขชนิดนี้ ก็จะไม่คุ้น แม้อ่านจากตำราก็ยากจะเข้าใจ เช่น พระท่านบอกว่าผู้ที่รักษาศีลแล้วจะมีจิตที่ร่าเริงแจ่มใส ถ้าคนยังไม่เคยปฏิบัติธรรมจะนึกค้านทันทีว่าคนรักษาศีลจะร่าเริงได้อย่างไร จะทำอะไรนิดอะไรหน่อยก็ต้องคอยระวังกลัวจะผิดศีล ผู้คนไม่มีศีลไม่ได้ จะดื่มเหล้าก็ดื่มได้ จะเที่ยวก็เที่ยวได้ เห็นพวกขี้เมา ร้องรำทำเพลง เซียร์มวยแทงม้า ส่งเสียงกันอึงคะนึงร่าเริงสนุกสนานกว่าตั้งเยอะ แล้วมาบอกว่ารักษาศีลแล้วจิตจะร่าเริงแจ่มใส อย่ามาหลอกกันให้ยากเลย เราไม่ยอมเชื่อหรอก ต่อเมื่อได้พบคนที่เข้าถึงความสุขชนิดนี้ได้ เห็นคนที่รักษาศีลมาแล้วอย่างดี เห็นหน้าตาที่ผ่องใส ไม่บึ้งไม่ตึง พูดจาที่ไพเราะ ถึงได้เชื่อว่า เออจริง คนที่รักษาศีลมาแล้วอย่างดี เขาร่าเริง แต่ร่าเริงอีกอย่าง ไม่เหมือนที่เราเคยเห็น ไม่เหมือนที่เราเคยรู้จัก ถึงแม้ยังไม่ปักใจเชื่อแต่อย่างน้อยก็คิดที่จะทดลองทำตาม แม้ไม่ได้ทำตามอย่างน้อยก็ฝึกคิดถึงการทำความดีบางอย่างขึ้นมาได้

คนที่เข้าถึงความสุขชนิดนี้ได้ คือสมณะ ซึ่งถ้าใครได้เห็นแล้วจะเกิดแรงบันดาลใจให้คิดถึงธรรม เหมือนระเบิดที่จุดชนวนแล้วย่อมแสดงอำนาจออกมาเต็มที่ สติปัญญา ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ จะได้รับการกระตุ้นจากการเห็นสมณะให้นำมาใช้สร้างชีวิตได้เต็มที่

สมณะ คือ ใคร

สมณะ แปลว่า ผู้สงบ^{๑๐๒} หมายถึง บรรพชิตที่ได้บำเพ็ญสมณธรรม ฝึกฝนตนเองด้วยศีล สมาธิ ปัญญา มาแล้วอย่างดี จนกระทั่งมีกาย วาจา ใจ สงบแล้วจากบาป สมณะทุกรูปจึงต้องเป็นบรรพชิต แต่บรรพชิตบางรูปอาจไม่ได้เป็นสมณะก็ได้ “คนเราไม่ใช่จะเป็นสมณะเพราะ

^{๑๐๑} ชุ.ชา.มหา. (ไทย) ๒๘/๕๒๖/๑๙๙.

^{๑๐๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๙๗.

หัวโล้น คนที่ไม่ทำกิจวัตร มีแต่พูดพล่อยๆ มีความริษยากัน เป็นคนละโมภ จะจัดเป็นสมณะได้อย่างไร คนที่เราตลาคติเรียกว่า สมณะ นั้น จะต้องเป็นผู้ระงับจากการทำบาปน้อยใหญ่เสีย”^{๑๐๓}

ลักษณะของสมณะ

๑. สมณะต้องสงบกาย คือมีความสำรวม ไม่คะนอง ไม่มีกิริยาร้าย เช่น ทูต ชก ต่อย ฆ่าฟัน สะพายดาบ พกมีดพกปืน เดินขบวน หรือเฮโล ยกพวกเข้าชิงดีชิงเด่น แย่งที่อยู่ที่ทำกินกัน อันเป็นกิริยาของคนไม่สงบ คนที่เป็นสมณะไม่ว่าจะเข้าที่ไหนจะอยู่ที่ไหน ย่อมจะไม่ทำความชอกช้ำแก่ใคร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชมพระโมคคัลลานะในเรื่องนี้ว่า ท่านแม้จะมีฤทธิ์เดชมาก แต่ไม่ว่าจะไปที่ได้ก็ไม่เคยทำความช้ำชอกแก่ตระกูลนั้นเลย จะบิณฑบาตรรับของถวายอะไรก็ตาม ก็คอยดูว่าเขาจะเดือดร้อนไหม รับแต่พอประมาณ เปรียบเหมือนแมลงภูบินเข้าสวน ดูดเกสรดอกไม้จนอึดหน้าสำราญ แต่ไม่เคยทำความช้ำชอกให้แก่ดอกไม้เลยนอกจากนี้แล้วสมณะยังต้องคำนึงถึงสมณสาธูป คือจะทำอะไรต้องให้ควรแก่สมณวิสัย

๒. สมณะต้องสงบวาจา คือไม่เป็นคนปากร้าย ไม่นินทาวาร้ายใคร ไม่ยุยงใส่ร้ายป้ายสีกัน จะเป็นระหว่างพระกับพระ หรือพระกับฆราวาสก็ตาม จะทำไปโดยอังกณะ อ่างนิกาย อ่างวัต อ่างพวกไม่ได้ทั้งนั้น มีแต่วาจาที่เป็นอรรถเป็นธรรม ไม่ใช่วาจาเหมือนคมดอกคมดาบ แม้การพูดให้คนอื่นกระตาดกขวยเขิน เช่น พูดจาเกะแกงผู้หญิงเล่นสนุกๆ ก็ผิดสมณสาธูป

๓. สมณะต้องสงบใจ คือทำใจให้หยุดนิ่งเป็นสุขอยู่ภายใน สงบจากบาปกรรม ตริก นิกถึงธรรมเป็นอารมณ์ ไม่ใช่ทำเป็นสงบแต่เปลือกนอกเหมือนเสือเตมาจำศีล จิตใจของสมณะที่แท้ย่อมเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา ไม่เป็นภัยต่อผู้ใด

การที่มีความสงบกาย วาจา ใจ ทั้ง ๓ ประการนี้ ส่งผลให้สมณะมีความสง่างามอยู่ในตัว มีคำอยู่ ๒ คำที่ใช้ชมความงามของคน คือถ้าชมชายหนุ่มหญิงสาวทั่วไปเราใช้คำว่า สวยงาม แต่ถ้าจะชมสมณะเราใช้คำว่า สง่างาม เป็นความงามที่สง่า และยังมีความสงบเสงี่ยมอยู่ในตัว ทั้งสง่างามและสงบเสงี่ยม แต่ไม่จ้อง ไม่กระจอกงก่งอ้อย เพราะมีความเชื่อมั่นในคุณธรรมที่ตนเองปฏิบัติอยู่ มีความอิมเอิบอยู่ในธรรม เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงอานิสงส์ของการประพฤติปฏิบัติชอบ “สมณะจึงเป็นมาตรฐานความประพฤติของชาวโลกทั้งหลาย”

ลักษณะของสมณะในเชิงปฏิบัติ

๑. สมณะต้องไม่ทำอันตรายใคร ไม่ว่าจะทางกายหรือทางวาจาก็ไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร แม้ในความคิดก็ไม่คิดให้ร้ายใคร

๒. สมณะต้องไม่เห็นแก่ลาภ ดำรงชีพอยู่เพียงเพื่อทำความเพียร มีความสันโดษ ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน เห็นแก่ปากแก้อ่อง

๓. สมณะต้องบำเพ็ญสมณธรรม พยายามฝึกฝนตนเอง ไม่เอาแต่ นิ่งๆ นอนๆ แต่บำเพ็ญกิจวัตรของสมณะ เช่น การสวดมนต์ทำวัตร การศึกษาพระธรรมวินัย กิริยามารยาทต่างๆ ตั้งใจฝึกฝนอย่างเต็มที่

^{๑๐๓} ม.ม.อ.(ไทย) ๓๙/๓๒๓-๓๒๔.

๔. สมณะต้องบำเพ็ญตบะ คือทำความเพียรเพื่อกำจัดกิเลส เป็นทหารในกองทัพธรรมอย่างเต็มที่ ตั้งใจรบเอาชนะกิเลสให้ได้ ไม่ว่าจะโดยการเดินจงกรม ทำสมาธิ อยู่ธุดงค์^{๑๐๔} ก็ตาม

ชนิดของการเห็นสมณะ

การเห็นของคนแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ

๑. เห็นด้วยตา เรียกว่า พบเห็น คือเห็นถึงรูปร่าง ลักษณะกิริยามารยาทอันสง่างาม และสงบของท่าน

๒. เห็นด้วยใจ เรียกว่า คิดเห็น คือนอกจากจะเห็นตัวท่านซึ่งเป็นสมณะบุคคลแล้วยังพิจารณาตรองดูด้วยใจ จนสามารถคาดคะเนได้ถึงคุณธรรมภายใน ที่ทำให้ท่านสงบเสงี่ยม แต่สง่างามอย่างน่าอัศจรรย์ หรือเรียกว่าเห็นถึงสมณธรรมของท่าน

๓. เห็นด้วยญาณ เรียกว่า รู้เห็น คือไม่ใช่เป็นเพียงการคิดคาดคะเนถึงคุณธรรมของท่านเท่านั้น แต่เห็นด้วยญาณทัศนะ เห็นด้วยปัญญาทางธรรม ที่เดียวว่า ท่านมีคุณธรรมมากเพียงใด เป็นการเห็นของผู้ที่ปฏิบัติธรรมมาดีแล้ว จนเข้าถึงธรรมภายในตัว แล้วอาศัยญาณที่สนะมองทะลุเข้าไปในใจคนอื่นได้ การเห็นชนิดนี้ชัดเจนถูกต้องแน่นอนไม่มีการผิดพลาด

กิจที่ควรทำเพื่อให้เกิดประโยชน์

จากการเห็นสมณะ ในการเห็นสมณะนั้น ถ้าหากเห็นเพียงชั่วขณะ เช่น เห็นท่านเดินผ่านไป หรือเราเผลอเดินไปเห็นท่านแล้วก็ผ่านไป อย่างนั้นได้ประโยชน์ไม่เต็มที่ เพื่อให้ได้ประโยชน์เต็มที่จากการเห็นสมณะ พึงกระทำดังนี้

๑. ต้องเข้าไปหา หมายถึง หมั่นเข้าไปใกล้ ไปมาหาสู่ท่าน เห็นคุณค่าในการเห็นสมณะ แม้งานจะยุ่งเพียงไรก็พยายามหาเวลาเข้าไปหาท่านเสมอ เพื่อรับการถ่ายทอดคุณธรรม

๒. ต้องเข้าไปบารุง หมายถึง เข้าไปช่วยทำกิจของท่าน เช่น ปัดกวาดเช็ดถู กุฏิ จัดหาปัจจัย^{๑๐๕} ไปถวายท่าน ท่านจะได้ไม่มีภาระมาก และจะได้มีเวลามีโอกาสได้สนทนาธรรมกันมากขึ้น

๓. ตามฟัง หมายถึง ตั้งใจฟังคำเทศน์คำสอนของท่านด้วยใจจดจ่อ

๔. ตามระลึกถึงท่าน หมายถึง เมื่อพบท่านได้ฟังคำสอนของท่านแล้วก็ตามระลึกถึงทั้งกิริยามารยาทของท่าน นำคำสอนโอวาทของท่านมาไตร่ตรองพิจารณาอยู่เสมอ

๕. ตามดูตามเห็น หมายถึง ดูท่านด้วยตาเนื้อของเราด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างหนึ่ง และตามดูท่านด้วยความคิดและปัญญาทางธรรม ให้เห็นตัวสมณธรรมของท่านอีกอย่างหนึ่ง เห็นท่านทำอย่างไร เราก็ทำอย่างนั้น ไม่ดื้อรั้น

^{๑๐๔} ม.มู.อ.(ไทย) ๓๙/๑๕๔.

^{๑๐๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๗/๓๙๒.

เหตุที่ชาวโลกอยากให้สมณะหรือพระมีศีลไปเยี่ยมบ้าน

เมื่อสมณะหรือพระผู้มีศีลบริสุทธิ์เข้าสู่สกุลใด มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะ ๕ ประการ ดังนี้

๑. จิตของเขาย่อมเลื่อมใสเพราะได้เห็นสมณะ เป็นผลให้สกุลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสวรรค์

๒. เขาย่อมพากันต้อนรับกราบไหว้ ให้อาสนะแก่สมณะซึ่งเข้าไปสู่สกุล เป็นผลให้สกุลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการเกิดในสกุลสูง

๓. เขาย่อมกำจัดมลทินคือความตระหนี่เสียได้ ในสมณะซึ่งเข้าไปสู่สกุล เป็นผลให้สกุลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้เกียรติศักดิ์อันยิ่งใหญ่

๔. เขาย่อมแจกจ่ายทานตามสติกำลังในสมณะผู้เข้าไปสู่สกุล เป็นผลให้สกุลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้โภคะใหญ่

๕. เขาย่อมไต่ถาม สอบสวน ฟังธรรม จากสมณะซึ่งเข้าไปสู่สกุล เป็นผลให้สกุลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้ปัญญาใหญ่

ข้อควรปฏิบัติเมื่อพบสมณะ

๑. ถ้าไทยธรรมมีอยู่ ฟังต้อนรับด้วยไทยธรรมนั้นตามสมควร
๒. ถ้าไทยธรรมไม่มี ฟังกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์
๓. ถ้าไม่สะดวกในการกราบก็ประณมมือไหว้
๔. ถ้าไหว้ไม่สะดวกก็ยืนตรงหรือแสดงความเคารพด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น หลีกทางให้
๕. อย่างน้อยที่สุด ต้องแลดูด้วยจิตเลื่อมใส

อานิสงส์การเห็นสมณะ

๑. ทำให้ได้สติ จุกคิดถึงบุญกุศล
๒. ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำความดีตามท่าน
๓. ทำให้ตาแจ่มใสดุจแก้วมณี
๔. ทำให้เป็นผู้ไม่ประมาท
๕. ชื่อว่าได้บูชาพระรัตนตรัยอย่างยิ่ง
๖. ทำให้ได้สมบัติ ๓ คือมนุษยสมบัติ ทิพย์สมบัติ และนิพพานสมบัติ โดยง่าย
๗. ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่าย

ตัวอย่างอานิสงส์การเห็นสมณะ

พระสารีบุตรสมัยที่ยังเป็นกุลบุตรชื่อ อุบัติสสะ เกิดในตระกูลที่มั่งคั่ง ได้ศึกษาศิลปวิทยาการทางโลกมาจนจบวิชา ๑๘ ประการ^{๑๐๖} หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วต้องการแสวงหาโมกขธรรม จึงออกบวชในสำนักของสัทธชัยปริพาชก เพราะขณะนั้นยังไม่พบพระพุทธศาสนา ศึกษาจนหมดแล้วก็ยังไม่สามารถปราบกิเลสในตัวได้ จึงออกท่องเที่ยวไปโดยหวังว่าอาจพบพระอรหันต์ในโลก

^{๑๐๖} วิ.ม.อ. (ไทย) ๖/๑๒๒-๑๒๔.

นี้ อยู่มาวันหนึ่งไปพบพระอัสสชิ ซึ่งเป็นพระอรหันต์แล้ว กำลังเดินบิณฑบาตอยู่ เห็นท่านมีผิวพรรณ ผ่องใส กิริยามารยาทงดงาม ท่าทางสงบสำรวม เกิดความเลื่อมใสจึงติดตามไปและจัดที่นั่งให้ฉันอาหาร รोजนท่านฉันเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เข้าไปกราบเรียนถามท่านว่า “ท่านขอรับ อินทรีย์ของท่าน ผ่องใสนัก ผิวพรรณก็บริสุทธิ ท่านตั้งใจบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน ท่านขอบใจธรรมของใคร” พระอัสสชิตอบว่า “พระมหาสมณะผู้เป็นบุตรศากยราช ผู้ออกบวชจากศากยตระกูลนั้น มีอยู่ เราตั้งใจบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นศาสดาของเรา เราขอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น” พระสารีบุตรถามต่อว่า “ศาสดาของท่านมีปกติสอนอย่างไร” พระอัสสชิตอบว่า “เราเป็นผู้บวชใหม่อยู่ เพิ่งเข้าสู่ธรรมวินัยนี้ไม่นาน ไม่อาจแสดงธรรมให้พิสดารได้ แต่เราพอจะแสดงได้เฉพาะความย่อ ธรรมเหล่าใดเกิดขึ้นแต่เหตุ พระตถาคตเจ้าทรงแสดงเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสสอนอย่างนี้” พระสารีบุตร ท่านฟังแล้วตรองตาม ก็ได้เข้าถึงธรรม สำเร็จเป็นพระโสดาบันอยู่ตรงนั้นเอง พวกเราฟังดูแล้วเป็นอย่างไร ธรรมที่พระอัสสชิทรงแสดง ฟังแล้วก็งั้นๆ ไม่ค่อยเข้าใจ ไม่ค่อยซาบซึ้งเท่าไร เพราะภพในอดีตพบเห็นสมณะมากี่มาก แต่ยังไม่ค่อยได้ใส่ใจ แค่พบเห็นด้วยตาเนื้อ ยังไม่ได้คิดเห็นด้วยใจ หรือรู้เห็นด้วยญาณทัสนะถึงคุณธรรมของท่าน แต่พระสารีบุตรท่านไม่ใช้อย่างเรา ท่านเห็นสมณะข้ามภพข้ามชาติมามาก เห็นแล้วก็ไม่ใช่เพียงแค่พบเห็น แต่พยายามทั้งคิดเห็นรู้เห็นถึงคุณธรรมของท่าน พยายามตรึกตรองให้เข้าใจให้ได้ มาในภพนี้ พระอัสสชิเทศน์เพียงสั้นๆ ย่อๆ เท่านั้นท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน นี่คืออานิสงส์ของการเห็นสมณะทั้งภพในอดีตและภพชาติปัจจุบัน

นอกจากนี้เราลองสังเกตถึงคุณธรรมของท่านทั้งสองต่อไปอีก พระสารีบุตรก็เป็นคนรู้จักกาลเทศะ รอปรมนินิติจนพระอัสสชิฉันภัตตาหารเสร็จแล้วจึงได้ถามธรรมะ พระอัสสชิเองก็มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเต็มที ตนเองเป็นถึงพระอรหันต์แล้ว แต่ก็ยังถ่อมตนว่ายังเป็นผู้บวชใหม่อยู่ เพิ่งเข้าสู่ธรรมวินัยนี้ไม่นาน ยังไม่อาจแสดงธรรมโดยพิสดารได้ ได้แต่แสดงแบบย่อๆ เพราะฉะนั้น พวกเราทุกคน ใครที่นึกเอาว่าตนเองเก่งนักเก่งหนา วางก้ามวางโตนะ ลองถามตัวเองดูก่อนเถอะว่า คุณธรรมในตัวนั้นมีขนาดไหน เก่งกล้าสามารถจริงแล้วหรือถึงได้อวดเบ่งอย่างนั้น อย่าเลย มาฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรมจริง แต่ไม่อวดตัวอวดเบ่งอย่างพระอัสสชิ และให้มีความเคารพรู้จักเห็นสมณะอย่างพระสารีบุตรกันเถิด

สรุปความว่าการบวชในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ได้เกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันล้ำค่าประจำชาติไปแล้ว เป็นมรดกของชาวพุทธ แม้ในสมัยปัจจุบันนี้เราพบเห็นผู้หญิงมากมายแต่ก็น่าเศร้าใจที่ผู้หญิงนั้นไม่มีสิทธิ์เท่าเทียมกันกับผู้ชายในด้านการบวช ดูเหมือนสตรีนั้นเป็นเพศต้องห้ามหรือเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์สำหรับบรรพชิต อย่างไรก็ตามในสมัยปัจจุบันนี้ผู้หญิงไม่มีสิทธิ์ที่จะบวชเหมือนภิกษุสามเณรโดยทั่ว ๆ ไป แต่ก็ยังมีช่องทางให้ผู้หญิงนั้นบวชชีริกษาศิล ๘ อยู่ตามวัดต่างๆ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยไม่น้อยหน้าผู้ชายเลยทีเดียว

๒.๕ เงื่อนไขในการบวช

ประเพณีการบวชของชาวไทยซึ่งเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ระยะเวลาบวชมีความเหมาะสมตามระยะเวลา โดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ดังนี้

(๑) การบวชตามประเพณี

เมื่อมีอายุครบตามที่จะบวชได้ ชาวบ้านก็จะจัดพิธีบวชให้ ซึ่งพิธีนี้จะจัดพร้อมกันหลายคน ชายที่มีอายุเท่ากันเมื่ออายุครบบวชจึงนิยมบวชพร้อมกัน การบวชเมื่อครบอายุเป็นกิจที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนผู้ชาย ซึ่งนิยมบวชอย่างน้อย ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เพราะว่าการบวชเป็นการฝึกอบรมตนเอง เพื่อเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยให้เป็นคนมีคุณธรรม เมื่อสึกออกมาก็สามารถนำธรรมะที่ได้มาพัฒนาชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าประเพณีการบวชจะมีอิทธิพลต่อของชาวพุทธไทยมากประเพณีการทำบุญจึงมักจะเกี่ยวกับการบวชด้วย เพราะเชื่อว่าการบวชเป็นการทำบุญชนิดหนึ่งที่มีอานิสงส์มากกว่าการทำบุญชนิดอื่น เป็นการสร้างเนกขัมมะบารมี และมีอานิสงส์ประจักษ์ต่อสังคมคือทำให้สังคมไว้น้ำใจเชื่อใจและได้รับการยกย่องยอมรับจากสังคม

(๒) การบวชเข้าพรรษา^{๑๐๗}

การบวชเข้าพรรษาเป็นการบวชที่มีอิทธิพลต่อชาวพุทธมากที่สุด เพราะเชื่อว่าในระยะ ๓ เดือนของการเข้าพรรษา จะทำให้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยตลอดถึงการเจริญสมาธิภาวนา ได้ดียิ่งกว่าในช่วงเวลาอื่น พระอาจารย์ก็จะมีเวลาถ่ายทอดธรรมะให้อย่างเต็มที่ เพราะจะงดภารกิจ ค้างแรมที่อื่น เพราะตามพระวินัยได้กำหนดไว้ว่า ในฤดูกาลเข้าพรรษา ๓ เดือนห้ามพระภิกษุไปค้างแรมที่อื่น (ยกเว้นมีกรณีจำเป็น เช่น มารดาบิดาครูบาอาจารย์ป่วยเป็นต้น) ส่วนใหญ่จึงนิยมให้บุตรหลานบวชเข้าพรรษา

(๓) บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ^{๑๐๘}

การทำบุญอุทิศคือ การที่เจ้าภาพจัดงานบุญขึ้นเพื่ออุทิศให้กับผู้ที่ล่วงลับ การบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ในวาระที่ตายได้ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน ก็เป็นประเพณีการบวชอีกแบบหนึ่งที่มีนิยมบวชกัน คล้ายกับการบวชในบุญอุทิศ เพียงแต่การบวชในวาระ ๕๐ หรือ ๑๐๐ วัน จะมีกำหนดการที่แน่นอนกว่า ส่วนการทำบุญอุทิศจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพ ในอดีตนิยมทำในช่วงหน้าแล้งหลังจากเสร็จจากการทำนา โดยผู้ทำบุญมีความเชื่อว่าเมื่อทำบุญแล้วบุญนั้นจะส่งผลไปถึงญาติๆนั้นจะได้รับผลบุญอย่างแน่นอน โดยมีพระยายมบาลและเทวดาทั้งสี่ศักดิ์ทั้งหลายเป็นพยาน ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น โดยมีความเชื่อในการทำบุญเพื่ออุทิศไปให้ นั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนไว้ว่า ต้องทำกับผู้ที่มิใช่ตนนั้น ญาติผู้หนึ่งจึงจะได้รับบุญกุศลอย่างแท้จริง การบวชหรือการทำบุญอุทิศไปให้ด้วยใจอันบริสุทธิ์ได้ผลอานิสงส์มาก ตามความเชื่อและความนิยมในการบวชบุตรหลาน จึงมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้

^{๑๐๗} วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๘๗/๒๐๔-๒๒๔, วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๘๗๒/๔๐๑.

^{๑๐๘} ปู่ แสงฉาย, อานิสงส์ ๑๐๘ ฉบับ ๔ สมเด็จ, (กรุงเทพมหานคร : ลูกส.ธรรมภักดี, ม.ป.ป.), หน้า

(๔) การบวชน้ำไฟ (บวชจุงศพ)^{๑๐๙}

การบวชน้ำไฟก็เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่มีผลต่อความเชื่อเรื่องการบวช เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้ตาย และนำจิตของผู้ตายให้ไปสู่สุคติและญาติผู้ที่อยู่ก็สบายใจ จึงนิยมบวชเพื่อจุงศพเข้าวัด การบวชน้ำไฟบางที่เรียกการบวชจุงศพ การบวชประเภทนี้จะเป็นการบวชในระยะสั้นๆ เช่น บวชตอนเช้าพอเผาศพเสร็จแล้วตอนเย็นก็ลาสิกขา หรือบวช ๓ วัน เป็นต้น การบวชประเภทนี้มีความเชื่อว่า ญาติทั้งหลายผู้มีบุญคุณมีมารดาบิดาเป็นเมื่อทำกาลละไป ได้อานิสงส์ การบวชนี้จะช่วยท่านเหล่านั้นไว้ไม่ให้ตกนรก

(๕) การบวชแทนคุณ

การบวชทดแทนคุณเป็นการบวชที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เมื่อมีอายุครบอุปสมบทจึงนิยมอุปสมบทเพื่อเป็นการตอบแทนผู้มีพระคุณ หากลูกหลานคนใดจะไปทำงานที่อื่นหรือจะไปรับราชการก็นิยมบวชให้พ่อแม่ก่อน ซึ่งเป็นอุบายของคนโบราณที่อาศัยหลักกตัญญูเป็นเครื่องมือในการทำให้บุตรบวช เพื่อจะได้ศึกษาเหล่าเรียนธรรมะวินัยทางด้านพระพุทธศาสนา

ประเพณีการแต่งงานอาจไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการบวช แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึง เพราะเมื่อมีการสู่ขอเจ้าสาว พ่อแม่เจ้าสาวก็มักจะถามว่าเจ้าบ่าวได้ผ่านการบวชมาแล้วหรือยัง ถ้าเคยบวชมาแล้วก็จะกำหนดวันแต่งได้เลย แต่ถ้ายังไม่บวชก็จะให้ไปบวชก่อน การบวชจึงเป็นการทำให้คนดิบเปลี่ยนสภาพเป็นคนสุก คนสุกก็คือคนที่เคยบวชศึกษาธรรมะวินัยมา และเมื่อลาสิกขาออกมาก็สามารถนำธรรมะวินัยเหล่านั้นมาใช้บริหารชีวิตได้ดีกว่าคนที่ไม่เคยบวช จึงกลายมาเป็นประเพณีที่ชาวบ้านเรียกว่าบวชก่อนแต่ง

สรุปความว่าประเพณีการบวชเมื่อครบอายุ การบวชเข้าพรรษา การบวชเพื่อการทำบุญอุทิศ การบวชน้ำไฟ และการบวชแทนคุณ เป็นประเพณีที่ชาวไทยพุทธได้อนุรักษ์ไว้และได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งอดีตจนถึงปัจจุบันเชื่อกันว่าเมื่อตนยังมีชีวิตอยู่ให้รับทำคุณงามความดีเอาไว้อย่าปล่อยให้โอกาสของลูกผู้ชายเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ อย่ารอให้ลูกหลานทำบุญอุทิศไปให้ไม่รู้ว่าตนนั้นจะได้รับบุญนั้นหรือไม่ เพราะว่าการบวชทำคุณงามความดีนี้ส่งผลประโยชน์แก่สังคมครอบครัวและบ้านเมืองเป็นอย่างมากและได้ช่วยให้ผู้มีบุญคุณไม่ให้เกิดไปสู่โลกที่ชั่ว การที่ลูกหลานได้บวชในพระพุทธศาสนาทำสามารถทำให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสู่สวรรค์

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

๒.๖ สรุป

ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้ศีลธรรม และเป็นการชดใช้หนี้บุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้น การบวชจึงถือว่าเป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน การบวช หมายถึงการออกจากเรือนไม่มีเรือนไม่เกี่ยวข้องกับเรือน คำว่า เรือนหมายความว่า อยู่แบบไม่มีสามีภรรยา ไม่มีครอบครัว อยู่เป็นโสด อยู่ด้วยความสันโดษ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดที่เขาย้อมด้วยน้ำฝาด อยู่ตามถ้ำและโคนต้นไม้ หรืออยู่ตามวัดอารามต่างๆ ที่ชาวบ้านสร้างถวายเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบาง มีศีลห้าเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ ทุก ๆ คนจึงจะได้อนิสงส์อย่างแท้จริง

ประเพณีของชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา นิยมให้บุตรหลานหรือแม่ผู้คนที่สามารถจะสงเคราะห์อนุเคราะห์ได้ ให้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้โดยสืบเนื่องมาจากมูลเหตุในครั้งกรุงศรีอยุธยา ตามประวัติศาสตร์ซึ่งกล่าวรับรองกันว่าในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมไตรโลกนาถ ทรงออกกฎหมายข้อบังคับไว้ว่า ผู้ที่จะเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณแก่แผ่นดินทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารนั้น จะต้องผ่านการบรรพชาและอุปสมบทก่อน เมื่อเป็นดังนี้ชาวไทยผู้นิยมให้บุตรหลานของตนดำเนินชีวิตทางราชการจึงจัดการให้บุตรหลานได้บวชก่อน จากนั้นพระราชนิยมเพื่อการนี้จึงขยายแผ่สร้าลงไปเข้าถึงจิตใจประชาชนโดยทั่วไป คือว่า ถึงแม้ฐานะและอาชีพของแต่ละคนจะไม่เกี่ยวข้องเนื่องกับรับราชการก็อนุวัตให้ไปตามพระราชนิยมนั้น ซึ่งประเพณีดังกล่าวมานี้ได้สืบเนื่องต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ คนไทยสมัยก่อนนี้ถ้าจะมาเล่นการเมืองต้องได้รับการบวชอบรมจิตใจให้มีศีลธรรมประจำใจถูกต้องตามกฎหมายเสียก่อน คนสมัยก่อนเขานับถือบุคคลที่ได้บวชเรียนพระธรรมวินัยได้ฝึกกิริยามรรยาททางดานจิตใจมาเป็นอย่างดีเขาถือว่าเป็นคนสุกๆ โดยความหมายก็คือคนดีเป็นผู้นำนับถือเชื่อใจได้ตั้งแต่สังคมครอบครัวจนถึงระดับประเทศชาติ

ในสมัยปัจจุบัน คนไทยมีความเชื่อว่า ชายไทยเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีแล้วต้องบวชพระ เพื่อตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาและพระเจ้าแผ่นดินที่ได้กอบกู้ประเทศหรือสร้างประเทศมาให้ตนได้อยู่อาศัย และเมื่อบวชเข้ามาแล้วต้องมีการเรียน การบวชเรียน หมายถึง การงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้นคือ เว้นกิจการเรือนมาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระพุทธศาสนา มีสวดมนต์ ภาวนา เป็นต้น ด้วยการถือเพศเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อการเรียนรู้จากครูที่มีความรู้ความสามารถ จากตำรับตำราที่มีคุณภาพ จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ดี ตามหลักการแห่งไตรสิกขา คือการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยอยู่ การอยู่ในกรอบแห่งพุทธบัญญัติ การกำหนดจิตใจให้ตั้งมั่น อยู่ตามทำนองคลองธรรมและความรอบรู้และความรอบรู้เท่าทันการปรุงแต่งของจิตวิญญาณของตนเอง เมื่อเราบวชเรียนดีแล้วทำให้มีความรู้และความคิดสามารถจะทำอะไร ๆ ให้เกิดประโยชน์สุขเป็นการพัฒนาสร้างสรรค์ อันจะสามารถนำพาชีวิตให้ก้าวเดินไปอย่างมีจุดมุ่งหมายและนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุด

อนึ่ง ผู้มีศรัทธาจะบวช ต้องตรวจคุณสมบัติของตัวเองให้เรียบร้อยก่อนจนแน่ใจว่าไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งจะไม่เป็นอันตรายแก่การบวช คุณสมบัติของผู้จะบวชนั้น ท่านวางหลักไว้ในด้านวินัยทั้งในด้านการปกครองคณะสงฆ์ กุลบุตรต้องเป็นผู้มีอายุครบ ๒๐ ปีเต็มและไม่เป็นผู้วิกลจริต ไร้ความสามารถเป็นต้น ก่อนบวชต้องมีการมอบนาถ หรือประเคนนาถ การประเคนนาถเมื่อบุตรหลานมีอายุครบพอที่จะบวช เป็นพระหรือเณรได้แล้ว พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสก่อนบวชประมาณ

๑ เดือนเพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนทำวัตร สวดมนต์ ท่องบ่นชานนาค เมื่อถึงวันกำหนดก็ตั้งกองบวช เครื่องใช้ที่จะนำมาบวชเรียกกองบวช ที่จำเป็นจะขาดเสียไม่ได้คือบริขาร ๘ มีผ้านุ่ง ผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคตเอว ผ้ากรองน้ำ

พุทธบริษัทที่นับถือพระพุทธศาสนามีเชื่อว่าการบวชเป็นการใหญ่สำหรับชีวิตที่เกิดมาครั้งหนึ่งของลูกผู้ชาย ทุกวันนี้การบวชกลายเป็นประเพณีไปแล้ว ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ดังนั้น การบวชจึงก่อให้เกิดประโยชน์คือ

(๑) **เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน** หมายความว่า พุทธศาสนิกชนจะช่วยรักษาพระพุทธศาสนาโดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะว่าพระพุทธศาสนาก็คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือ การบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไป เรียกว่า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

(๒) **เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย** หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรม คำสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเปียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้อาศัยอยู่ได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา ดนตรีและศิลปะต่าง ๆ ก็มาจากวัดวาอาราม เป็นต้น

(๓) **เป็นการสนองพระคุณบิดามารดา** ดังที่ถือกันเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญกุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา แต่ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไปก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือ การบวชเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลาบปลื้มใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีความสุขเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อลูกบวช ก็เท่ากับจูงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย มีโอกาสได้ฟังธรรม ได้เรียนรู้ธรรมะ ทำให้ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่าเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง

(๔) **เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง** คือการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มี ความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือ ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามความเป็นจริง

ประเทศไทยไม่ได้กำหนดว่าผู้เข้ามาถือเพศบรรพชิตแล้วต้องอยู่ตลอดชีวิต ซึ่งท่านได้กำหนดระยะเวลาที่อยู่ในสมณะเพศตามจุดประสงค์ของผู้บวช ดังประเด็นระยะเวลาการบวชพอสังเขป ดังนี้ (๑) ประเพณีการบวชเมื่อครบอายุ (๒) การบวชเข้าพรรษา (๓) บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ (๔) การบวชหน้าไฟ (บวชจุ่งศพ) (๕) การบวชแทนคุณ

ดังนั้น ชาวไทยจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการบวชว่ามีอันสูงส่งมาก เพราะว่าเป็น การแสวงหาความจริงของชีวิต แสวงหาแก่นแท้ของชีวิตมาสร้างบุญบารมีให้ตนและแผ่บุญของตนให้ ปวงชนและสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นศัตรูและมิตร ทั้งมีสุขและทุกข์ ให้คนเหล่านั้นได้รับความสุข ยิ่งๆ ขึ้นไป บุญบารมีเหล่านี้ จะส่งผลตนได้พบความสุขที่แท้จริง กล่าวคือความดับแห่งการยึดมั่นถือ มั่นว่าเรา ว่าเป็นของเรา ความอยากมีอยากเป็น ไม่อยากมีไม่อยากเป็น เมื่อจิตใจได้การปล่อยวางนั้น ละคือพระนิพพาน

บทที่ ๓ ประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาประเด็นเรื่อง ความหมายของการบวช ความเชื่อพื้นฐานในการบวช สิ่งที่ต้องเตรียมก่อนบวช ประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา และเงื่อนไขในการบวช ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ ความหมายของการบวช

ประเทศกัมพูชา เป็นประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนาประจำชาติตามรัฐธรรมนูญของกัมพูชา ทุกคนมีสิทธิเคารพนับถือความเชื่อศาสนาอื่นได้ พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาประจำชาติ^๑

ความเป็นมาของการบวช ความเชื่อของคนกัมพูชาในการบวชนั้น เชื่อในผลของกรรมถ้ากระทำความดีไว้ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นๆ^๒ มีความเชื่อว่าเมื่อบุตรหลานได้บวชในบวรพระพุทธศาสนา ประพฤติดีปฏิบัติชอบจะทำให้ชีวิตสดใส เป็นที่เชิดหน้าชูตาของวงศ์ตระกูลไปไหนมาไหนเป็นที่รู้จักของคนในสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งชาตินี้และชาติหน้า จะบรรลุนิยามที่ดีที่สุดในที่สุด เมื่อลาสิกขาออกมา สังคมจะตั้งชื่อให้โดยอัตโนมัติว่า “ทิต” มาจากคำว่า บัณฑิต ซึ่งแปลว่าผู้ฉลาด ฉลาดในที่นี้ ก็มาจากที่ตนได้บวชศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ได้อบรมนิสัยมาเป็นอย่างดี เป็นที่ไว้วางใจของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านและสังคมนั้นๆ สมัยก่อนเมื่อลาสิกขาออกมาเขาจะยกลูกสาวให้และเป็นผู้นำครอบครัวและชุมชนตลอดจนถึงระดับบ้านเมืองประเทศชาติ

คติความเชื่อของคนกัมพูชา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเราจะพบเห็นว่า บนศิลาปราสาทต่างๆ จะมีศิลาจารึกตามฝาผนังและตัวปราสาทต่างๆ^๓ เราจะมองเห็นจากภาพต่างๆ ทำให้วิเคราะห์ประเด็นบนภาพศิลาจารึกคิดย้อนหลังไป ทำให้ทราบได้ว่า ภาพและศิลาจารึกเหล่านั้นตรงกับคัมภีร์และตำรับตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเชื่อนั้นๆ ภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในยุคโบราณที่ได้เขียนบนภาพหรือจารึกภาพต่างๆ แต่เราจะเลือกเฉพาะภาพที่มีพญานาคบนปราสาทมาบรรยายว่านี่คือภาพที่มีความเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เพราะว่าในพุทธประวัติได้กล่าวไว้ว่ามีพญานาคในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่ มีพญานาคตนหนึ่งได้

^๑ ฆฏฐุญ, (เสฐะภณณกษัตริย์ ฌูก ๓ ๓๒๕๔๓ (กัฏฐุญ: ค.ศ. ๑๙๙๓), ๑๖, พระมหาสากล กิตติโก(แปล), รัฐธรรมนูญ แห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา จำพูกที่ ๓ มาตราที่ ๔๓, (พนมเปญ : ม.ป.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๖.

^๒ ย . ย (โย)๒๕/๒๑๕-๒๒๓., ม.ม.(เขมร) ๒๕/๒๑๕-๒๒๓.

^๓ เมธิช ฌาณณัน (David Chandler) ปรุทธิสภาญุญ, ปรุทธิสภาญุญ, (กษุญ : ฌาญญุ JSRC.) ค.ศ. ๒๐๐๐. ๑๖. ๑๖, เดวิด ฌาณณัน (David Chandler) ประวัติศาสตร์เขมร, แปลจากภาษาอังกฤษ, (กัมพูชา : โรงพิมพ์ JSRC.) พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๙.

แปลงร่างเป็นมนุษย์เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ อยู่มาวันหนึ่งได้เผลอนอนหลับ ร่างจึงกลับกลายเป็น พญานาคดั้งเดิม ภิกษุอื่นไปพบเข้าก็เกิดความเกรงกลัว เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงเรียกมาตรัสถาม ได้ความว่าเพราะเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงปลอมตัวมาบวช พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าสัตว์ ดิรัจฉานไม่อยู่ในฐานะควรจะบวช จึงโปรดให้ละเพศบรรพชิตกลับไปเป็นนาคดั้งเดิม แต่ภิกษุนั้นมี ความอาลัย จึงขอฝากชื่อนาคไว้ในพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงมีคำเรียกขานคนที่ต้องการจะบวชว่า “นาค” สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน^๕

ความเชื่อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากตำรับตำราต่างๆ ของบรรพบุรุษ พบว่า ชาวกำพูชานั้นได้มีการนับถือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ฮินดูประสมประสานกันอยู่ ตลอดระยะเวลาหลายร้อยปี แต่ก็ยังเชื่อผีบรรพบุรุษหรือผีอารักษ์อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อมีการ จัดงานประเพณีงานบวช งานศพ หรือเมื่อหนุ่มสาวจะแต่งงานกัน จะต้องสู่ขอตามประเพณี หรือหาก ฝ้ายใดฝ้ายหนึ่งทำผิดจารีตประเพณี จะถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ ทำให้เกิดความวิตต่าง ๆ แก่สมาชิก ของครอบครัวหรือตัวเอง ฉะนั้น จะต้องเซ่นผี ด้วยของหวาน เหล้า ขนมต่าง ๆ บางหมู่บ้านมีการฆ่า วัวเพื่อเป็นการเลี้ยงผีหมู่บ้าน การเลี้ยงผีหมู่บ้านหรือทำงานบุญกลางบ้านเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อที่ มีอยู่ร่วมกันของคนกำพูชากะเหรี่ยง รวมถึงชาวท้องถิ่นอื่น ซึ่งจะมีคำเรียกงานประเพณีแตกต่างกันไป

การสืบทอดความเชื่อต่อกันมาของคนสมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบัน ประเทศกำพูชานั้น ได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งในภาคภูมิเอเชียอาคเนย์ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ดังที่นักโบราณคดีได้ ค้นพบเศษเครื่องมือใช้สอย และโครงกระดูกของคนโบราณในสถานที่ต่าง ๆ เช่น สมโรงแซน จังหวัด กำปางซันง เพรกชะโลง อำเภอมแม่ต จังหวัด กำปางจาม และ ถ้ำสะเพียน จังหวัด บัดดาบอง (พระ ตะบอง) ซึ่งสามารถยืนยันว่ามีอายุนับพัน ๆ ปี ก่อนคริสต์ศักราช หากพิจารณาในเชิงวัฒนธรรม วิถี ชีวิตและความเชื่อแล้ว เราจะพบได้ว่าชาวกำพูชาคงจะไม่แตกต่างจากวัฒนธรรมของประเทศทั่วโลก ในช่วงก่อนคริสต์ศักราช กล่าวคือ เป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่เป็นกลุ่ม ๆ มีหัวหน้าเป็นผู้ปกครอง ระบบเศรษฐกิจ จะประกอบอาชีพด้วยการล่าสัตว์ การเก็บผักและผลไม้ หรือการทำไร่ทำนาเป็น อาชีพหลักในการดำรงชีวิต นอกเหนือจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ นับแต่ได้รับวัฒนธรรม จากประเทศอินเดียที่สำคัญคือศาสนา ทั้งศาสนาพราหมณ์ก็ดี พระพุทธศาสนาก็ดี วิถีชีวิตและความ เป็นอยู่ของผู้คนได้เปลี่ยนไปตามความเชื่อและวัฒนธรรมนั้น ๆ เดวิด แซนด์เลอร์ ได้พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับการยอมรับวัฒนธรรมจากประเทศอินเดียของกำพูชาโดยคำนึงถึงเกณฑ์ที่นักมนุษย วิทยาเรียกว่า “วัฒนธรรมหลวง” และ “วัฒนธรรมชาวบ้าน” วัฒนธรรมหลวงเกี่ยวข้องกับอินเดีย ภาษาสันสกฤต ราชสำนัก และศาสนาฮินดู ส่วนวัฒนธรรมชาวบ้านจะเกี่ยวข้องกับภาษาเขมร หมู่บ้านและศาสนาพื้นเมือง ส่วนวัฒนธรรมที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา นับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมชั้นสูง ยังมีบทบาทสำคัญในหมู่บ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การบูชาบรรพบุรุษ หรือนิทานพื้นบ้าน ก็ยังมีความสำคัญในราชสำนัก อีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญและแทรกซึมอยู่ทั่วไปในชีวิตหมู่บ้านนั้นคือ ตำนานพระพุทธศาสนาหรือนิทานชาดก นับแต่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาหลักกรรมคำสอนทาง

^๕ หุยกุญ อดิ สอน, **มติชัยบุษยาศ**, ภูมิจี ๕๗ กษัตริย์สมัย, ต.ส., ๒๕๕๗, ๑๓๖-๑๓๗, เพชร สอด, คุณหญิง, **พิธีบวช นาค**, ปีที่ ๕๗ กำพูชะสุริยา, พ.ศ.๒๕๕๗, หน้า ๕.

ให้คนเหล่านั้นโหสิกรรมแก่เรา เพื่อไม่ให้มีกรรมติดตัวเรามันเป็นอุปสรรคต่อการเรียนและคราวปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน จะทำให้เราไม่ได้บรรลุจุดสูงสุดคือมรรคผลนิพพาน ในขณะเดียวกัน

นับตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๑ และปัจจุบันประชากรร้อยละ ๙๕ นับถือพระพุทธศาสนา และสามารถบอกได้ว่าเป็นประเทศแห่งพระพุทธศาสนาทั้งศาสนสถาน และศิลปวัฒนธรรม ประเพณีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงนิยามความหมายของประเพณีการบวชตามมิติความเชื่อของประเทศกัมพูชา จากเอกสารตำราต่าง ๆ ที่นักปราชญ์ นักวิชาการได้นิพนธ์ไว้ ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระมงคลเทพาจารย์อัมสัม สังฆะเถระ ทัสสนาวดีกัมพูชะสุริยา ได้ให้ความหมายของการบวชไว้ว่า คำว่า บวช เป็นคำดีที่ประเสริฐ มีคุณค่า บุคคลที่ออกบวชในพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลที่ประเสริฐกว่าคนที่ไม่ได้บวช ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนานิยามว่าผู้ที่บวชเป็นคนดีรู้ผิด รู้ถูก รู้บุญบาปคุณโทษ และประโยชน์มิใช่ประโยชน์ หรือแก้ความคิดมารยาทที่ไม่ดีไม่งามที่เคยประพฤติต่ำช้าให้กลับมาเป็นคนดีอุดมสูงสุดได้เพราะอาศัยการประพฤติตามพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเพศบรรพชิต^๗

สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี ชุน ณาต (โชตธญาโณ) ได้ให้ความหมายของคำว่า การบวชไว้ในหนังสือ “บัพพชูปสัมบทา” ปัพพชชา การบวชหรือผนวช มาจากคำว่า ปฐม เวชชา การเว้นก่อน คือการตัดเมถุนเสวนะโดยเด็ดขาดก่อน เป็นการตัดหรือการอดการกระทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่กุศลอีกได้ตามนัยนี้ การบวชแบบไหนที่มีใช้เว้นจากเมถุนเสวนะแม้แต่เว้นจากอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม การบวชแบบนั้นก็ไม้อาจเรียกว่าบรรพชา แม้แต่เมถุนเสวนะนี้เป็นคามธรรม(ธรรมของชาวบ้าน)อย่างหนึ่ง ที่สัตว์โลกย่อมติดพันในจิตใจ ยากที่จะออกจากมันได้ แต่ก็สามารถที่จะออกหรือเว้นจากมันได้ด้วยการออกบวช การเว้นจากการทำอื่น ๆ อื่นนอกจากนี้ ย่อมเกิดขึ้นด้วยวิริเจตนาตามลำดับ ด้วยเหตุนี้จึงพุทธาภิณฑิตดยกขึ้นแสดงเรื่องบรรพชาว่า เป็นเนกขัมมบารมี หรือเนกขัมมธรรมเป็นมูลรากของธรรมะที่ยังจิตให้เว้นจากกาม อาจส่งผลอานิสงส์ ที่เรียกว่า ปัพพชานิสังสาระ หรือเนกขัมมานิสังสาระ ซึ่งแปลว่า อานิสงส์ของการบวช เป็นอุปนิสัย คือเป็นการยังจิตให้เบาบางจากกาม อารมณ์ ทำให้บรรลุถึง ทุกขนิสสรณธรรม ธรรมสำหรับทำความสะอาดจิตใจให้สะอาดสะอาดพ้นจากทุกข์หรือนิโรธธรรม ธรรมสำหรับดับทุกข์^๘

^๗ สมเด็จพระมงคลเทพาจารย์ อัมสัม สังฆะเถระ ทัสสนาวดีกัมพูชะสุริยา ปีที่ ๔๙ พ.ศ. ๒๕๓๙, หน้า ๑.(พระมหาสาเกต กิตติโก(แก้วดี)ผู้วิจัยแปล)

^๘ สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดีชุน-ณาต (เจ้าคุณธญาโณ), บัพพชูปสัมบทา, พ.ศ. ๒๕๐๐, igit ๓., สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี ชุนณาต (โชตธญาโณ), บัพพชูปสัมบทา, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๐๐), หน้า ๓ .(พระมหาสาเกต กิตติโก(แก้วดี)ผู้วิจัยแปล)

๓. การที่จะได้บวชในพระพุทธศาสนา เป็นการยาก

๔. บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยศรัทธา เป็นการยาก^{๑๑}

เมื่อเรามองเห็นหรือรู้ว่าบุคคล ๔ อย่างนี้หาได้โดยยากลำบาก จึงรีบชวนช่วยทำคุณงามความดีตอนที่ตนยังมีชีวิตอยู่ มีการฟังธรรมฟังเทศน์รักษาศีลและบวชบุตรหลานเป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ได้สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบัน การที่จะให้บุตรหลานบวชในพระพุทธศาสนา เพราะมองเห็นประโยชน์ในอนาคต ๖ ประการคือ

๑. จะได้เป็นญาติกับพระพุทธศาสนา

๒. จะมีอุปนิสัยในการบวช

๓. จะได้ฟังธรรมจากพระอรหันต์ทั้งหลายได้บรรลุธรรมตามด้วย

๔. เพื่อสงเคราะห์มารดาบิดาพร้อมทั้งญาติทั้งหลายไม่ให้ตกนรก

๕. เพื่อรักษาขนมทำเนียมประเพณีเอาไว้

๖. เพื่อต่ออายุพระพุทธศาสนาให้อยู่ยาวนานแสนนานคู่กับแผ่นดินตลอดกาล^{๑๒}

สรุปความว่าความเชื่อและความศรัทธานั้นจะทำให้ทำให้การทำงานทั้งหลายได้บรรลุผลสำเร็จในที่สุด เราจะมองเห็นได้ว่าปราสาทต่างๆ ในประเทศกัมพูชา ไม่น่าเชื่อว่าคนในสมัยโบราณนานแสนนานยังไม่มีเทคโนโลยีทางเทคโนโลยีเหมือนทุกวันนี้ แต่เขามีความสามารถไปเอาก้อนหินมาตัดมาต่อให้เป็นปราสาทที่อยู่พักอาศัยงามอลังการระดับโลกน่าอัศจรรย์ใจ เพราะอะไร ก็เพราะความกลัวความเชื่อ ความศรัทธาต่อบรรพบุรุษและผู้นำทางจิตวิญญาณ

๓.๒.๑ ความเชื่อในการบวชในประเทศกัมพูชา

๑) การบวชในสังคมกัมพูชาโบราณ

(๑) พระมหากษัตริย์ของกัมพูชาออกบวชในพระพุทธศาสนา ก่อนขึ้นครองราชย์

ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๓ มีพระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็งพระองค์หนึ่งมีพระนามว่า ชัยวรมันที่ ๑ (ครองราชย์ประมาณ พ.ศ.๑๑๙๓-๑๒๕๖) ทรงขยายอาณาเขตไปจนถึงอาณาจักรน่านเจ้า ในรัชกาลนี้มีหลักฐานแสดงว่าพระพุทธศาสนายังเจริญรุ่งเรืองอยู่ คือมีศิลาจารึกที่วัดไพรเวียร์ ใกล้เมืองวียาปุระ เมื่อพ.ศ.๑๒๐๗ กล่าวถึงกษัตริย์สองพี่น้องนามว่า รัตนกานู และรัตนสิงหะ ได้ทรงผนวช พระเจ้าชัยวรมันที่ ๑ ได้ทรงมีพระบัญชาให้สร้างวัดถวายและให้รักษาวัดนั้นให้ยั่งยืน เรื่องนี้ชาวบ้านยังสืบทอดกันมาและถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติตามพระราชบัญชาให้รักษาวัดนั้น

อนึ่ง หลวงจันอึ้งจิง ซึ่งได้จาริกไปอินเดียและเดินทางผ่านทะเลใต้ (ออกจากริกจนกลับถึงจีน พ.ศ. ๑๒๑๔-๑๒๓๙) ได้เขียนบันทึกไว้ว่า ในประเทศพูนัน(ประเทศกัมพูชาปัจจุบัน) (ตอนนี้เท่ากับเจนนั่นเอง)พุทธศาสนารุ่งเรืองมาก มีวัดทั่วไปทุกแห่ง มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์อยู่ใกล้กับ

^{๑๑} สិងดาธัสมุขุส, **บุญญ์บุษย์**, กาศจัท, (เกาะคูลเยื่อ, เกาะคูลเยื่อประเทศกัมพูชา, ๒๕๕๔), จัดพิมพ์ ๕๓๕. จึง พันสุพุล, **ธัมเมียมแซมร์ ภาค ๓**, (โรงพิมพ์พระราชอาณาจักรกัมพูชา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๓๔. (พระมหาสาภล กิตติโก(แก้วดี)ผู้วิจัยแปล)

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๕.

พุทธศาสนา ทั้งสองศาสนายู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประชาชนทั่วไปนิยมบวชในพระพุทธศาสนาแม้พวกเจ้าก็บวชเช่นเดียวกัน^{๑๓}

พระชัยวรมันที่ ๗ (ในระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๐) กษัตริย์พระองค์นี้ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนในนิยามมหายาน มีศรัทธาแรงกล้าในด้านพุทธศาสนาทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจนเจริญแพร่หลาย^{๑๔} ทำให้การบูชาพระศิวะและพระวิษณุเสื่อมลงไป ทรงตั้งลัทธิพุทธราชขึ้นแทนลัทธิเทวราชและได้สร้างนครอม(แปลว่า มหานคร) ขึ้นเป็นราชธานี โดยมีพุทธวิหารบายัน ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ตั้งอยู่ในศูนย์กลางยอดวิหารหรือปราสาทบายันเป็นปราสาททอง มีเศียรพระอวโลกเตศวร (ได้แก่พระโพธิสัตว์อวโลกเตศวร ๔ พักตร์ กำลังอมยิ้ม หันมองทั้งสี่ทิศเหมือนดังพระพรหม) รูปและพักตร์ของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ก็คือรูปและพักตร์ของพระเจ้าชัยวรมันนั่นเอง เพราะพุทธราชก็คือราชาผู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือพระเจ้าชัยวรมันเป็นทั้งพระราชาและพระพุทธเจ้า ทั้งนี้เป็นด้วยพระเจ้าชัยวรมันทรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า จนรู้สึกพระองค์ว่าทรงเป็นพระพุทธเจ้าที่ยังทรงพระชนม์อยู่ ทอดพระเนตรตรวจตราประชาสัตว์ แผ่พระเมตตาการุณาออกไปคุ้มครองตลอดทั่วทุกทิศแห่งผืนแผ่นดิน รอบวิหารบายันนั้นมีเศียรสี่พักตร์เช่นนี้แต่ขนาดเล็กลงมา อยู่บนยอดซุ้มประตูและปราสาททั้งหลายที่รายรอบทั้งชั้นในและชั้นนอก รวมประมาณ ๕๐ เศียร คู่อ้อมเมืองวัดโดยรอบยาวประมาณ ๑๒ กิโลเมตร

พระโอรสของพระองค์ (อุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท) มีเหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่งในราชกาลนี้ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางศาสนา ในสมัยต่อๆ มา คือตอนต้นของรัชกาลพระชัยวรมันที่ ๗ นี้ ตรงกับตอนปลายของรัชกาลพระเจ้าปราคัมมาพหุมหาราชแห่งประเทศลังกาเวลานั้น พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทในลังกาได้รับการฟื้นฟูอุปถัมภ์บำรุงเจริญรุ่งเรือง ทั้งการศึกษาและปฏิบัติ เป็นที่เลื่องลือทั่วไป มีพระภิกษุสามเณรจากประเทศต่างๆ ไปศึกษาเล่าเรียนจนกลายเป็นศูนย์กลางใหญ่แห่งพระพุทธศาสนศึกษา

อยู่มาใน พ.ศ.๑๗๓๓ พระภิกษุมอญรูปหนึ่งชื่อ ฉปะตะ ซึ่งเดินทางจากพม่า ติดตามพระมหาเถระมอญท่านหนึ่งไปยังลังกาตั้งแต่ครั้งเป็นสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ ๑๐ ปี และอุปสมบทแล้วเดินทางกลับมายังพม่า ดำเนินงานอบรมสั่งสอนและให้การอุปสมบทตามแบบที่รับมาจากลังกา ทำให้ชาวพุทธพม่าตื่นตัวในการศึกษาปฏิบัติขึ้นอีกพร้อมกับทำให้พระสงฆ์พม่าแตกแยกนิกายออกไป ในการเดินทางกลับมานั้น พระฉปะตะได้นำพระภิกษุชาวต่างชาติร่วมเดินทางมาด้วย ๔ รูป ในจำนวนนี้รูปหนึ่งชื่อ ตามลิตะ เป็นผู้ที่นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าเป็นโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ พระตามลิตะจะเดินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนาในกัมพูชาหรือไม่ก็ตามที่ แต่พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาที่เข้ามาใหม่นี้ก็ได้รับความนิยมจากประชาชนแพร่หลายออกไป

^{๑๓} พระธรรมปิฎก(ประยูรธรรมา ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๐.

^{๑๔} เดวิด ชาณดลาร์ (David Chandler) **ประวัติศาสตร์เขมร**, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๐๐๐).
 เดวิด ชาณดลาร์ (David Chandler) **ประวัติศาสตร์เขมร**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ JSRC.) พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๐.

อย่างรวดเร็ว ทิวคาบสมุทรอินโดจีนตอนกลาง และรวมถึงอาณาจักรทั้งหมดด้วยในที่สุด^{๑๕} ในช่วงต่อๆ พระมหากษัตริย์ที่ได้ออกบวชในพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบเพื่อเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปบริหารบ้านเมืองอย่าง เช่น ๑. พระมหากษัตริย์นโรดม ๒. กษัตริย์ศรีสวัสดิ์^{๑๖} ๓. พระมหากษัตริย์มณีนวศ์ ๔. พระมหากษัตริย์สีหนุ และองค์สุดท้ายก็คือสีหภูมิ ที่เป็นพระโอรสของพระเจ้าสีหนุ

ประเพณีปฏิบัติในการบวช

การปฏิบัติในการบวชนั้นคนที่จะบวชไม่ว่าจะบวชสามเณรหรือบวชพระภิกษุก็ตามให้พ่อแม่พี่น้องพาลูกมาถวายกับเจ้าอาวาส มีเครื่องสักการะมีดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้น แล้วพูดว่าข้าพเจ้าพาลูกชายมาถวายวัด ให้เป็นลูกศิษย์วัดขอให้ท่านช่วยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีของพ่อแม่และบ้านเมือง มอบพระเคนเสร็จแล้วขอไว้เพียงอย่างเดียวคือ “ลูกตาและกระดุกเท่านั้น” หมายความว่าลูกเขานั่นอบรมสั่งสอนดีได้ ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ก็จะเป็นเด็กวัด ต้องมาอยู่กินนอนที่วัด รับประทานพระสงฆ์สามเณรเพื่ออบรมจิตใจให้รู้จักความอ่อนน้อมถ่อมตนในอิริยาบถต่าง ๆ มีการพูด การเดิน การนั่ง การนอน เป็นต้น ในอิริยาบถทั้ง ๔ นี้ให้มีระเบียบเรียบร้อยต่อพระสงฆ์สามเณร และพระผู้ใหญ่ตลอดจนถึงคนพิการ คนตั้งครุฑ และผู้สูงวัยต่าง ๆ ในระหว่างการอยู่วัดหรือเป็นเด็กวัดนั้น ก่อนที่จะบวชต้องท่องบทนมัสการพระรัตนไตร ทำวัตรสวดมนต์ต่าง ๆ ให้ได้ก่อน ในการกระทำกิจวัตรนั้น เด็กวัดต้องมีส่วนร่วมในการนั้น ๆ และที่สำคัญที่สุดก็คือบวชบวชแบบ อุกาส การอุณญ์ กตวา บพพชฺ เถล เม ภนฺเตฯ^{๑๗}

(๒) ประวัติการบวชในราชอาณาจักรกัมพูชา

การบวชไม่มีการกำหนดเพียงแต่ราชฎร หรือมนตรี เสนาบดีเท่านั้น แม้พระราชวงศานุวงศ์ก็มีกรณีที่จะต้องทรงผนวช โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ที่จะขึ้นครองราชย์ การบวชคือเป้าหมายในการขัดเกลากิเลส และอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นญาติในพระพุทธศาสนา ด้วย ดังที่พระโมคคัลลิตตบุตรติสสเถระถวายพระพรแด่พระเจ้าอโศกมหาราชว่า “บุคคลที่มีชื่อว่าญาติในพระพุทธศาสนา ต้องบวชโดยตนเองหรือให้ญาติบวชในพระศาสนา” โดยปฏิบัติตามคำแนะนำของพระเถระ พระองค์ได้ละทิ้งสมบัติเพื่อออกบวชในพระพุทธศาสนาชั่วคราว พร้อมทั้งให้พระราชบุตรมหินทกุมาร และพระราชธิดา พระนาม สังฆมิตตา บวชในสำนักพระพุทธศาสนาด้วย โดยอนุโลมไปตามนี้ ทำให้พระมหากษัตริย์ทั้งหลายในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ทรงผนวชโดยพระองค์เองแล้ว ทรงผนวชให้พระราชวงศานุวงศ์ ตลอดถึงลูกหลานของราชฎรอีกด้วย

มีหลักฐานจำนวนมากที่บ่งบอกการบวชนี้ เช่น ศิลปินในปราสาทนครวัด ได้พูดถึงพระราชกรณียกิจให้พระราชบุตรผนวช และมีศิลปินในสมัยละแวกก็ได้บันทึกไว้ ว่า

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๑๖} ฌาย สุตต, **สตุตฺถ อมาตฺย สุตฺต**, (กรุงเทพฯ : ศ.ศ. ๒๐๑๕), ๓๕. (พระมหาสาภล กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล)

^{๑๗} **สังคาสสุตฺต, ฌาย สุตฺต ภาค ๑**, (กรุงเทพฯ : ศ.ศ. ๒๕๕๕), ๓๕. (พินสุพล, บุญทำเนียบแหม่ม, (พนมเปญ : พ.ศ. ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๗. (พระมหาสาภล กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล)

ในพระทัยที่มีศรัทธาของพระบาทชัยเชษฐา อยู่ในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยได้ถวายพระกายเป็นมหาอุบาสก แม้แต่พระราชบุตรที่อยู่ในครรภ์ ยังไม่ทราบว่า จะเป็นชายหรือหญิง ก็ทรงตั้งพระทัยไว้ว่า ประสูติออกมาเป็นพระราชธิดา จะถวายให้เป็นอุปัฏฐายิกา ใน พระรัตนตรัยถ้าเป็นพระราชบุตร จะให้ออกบวชในพระพุทธศาสนา^{๑๘}

นี้แสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์กัมพูชา ทรงสนพระทัยในเรื่องการออกผนวชตั้งแต่โบราณมา ด้วยเหตุนี้แล้ว จึงทำได้มีพระราชประเพณีบวชนาคตลอดมาถึงปี ๑๙๗๐ ตั้งแต่ปี ๑๙๗๐ มาถึงปัจจุบันนี้ ยังไม่เห็นมีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เหมือนในครั้งก่อน ใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาพระราชาทรงผนวชให้พระราชวงศานุวงศ์มีพระราชบุตร เป็นต้น ตลอดถึงลูกของข้าราชการและลูกราษฎรอีกด้วย ในแต่ละปี มีคนจำนวนมากสมัครใจเข้าบวชเป็นนาคหลวง โดยไม่มีจำนวนจำกัดแล้วแต่ศรัทธาผู้สมัครจะบวช มาถึงปลายรัชกาลพระบาทสีสุวัถ์ ทำให้พระองค์ทรงกำหนดเอาเพียงแค่ ๑๒ คนเท่านั้น โดยรวมทั้งนาคพระราชวงศานุวงศ์

ตามธรรมเนียมเดิม พระราชาทรงผนวชนาคที่เป็นราษฎร กลางเดือน ๖ และผนวชนาคพระราชวงศานุวงศ์ ช่วงกลางเดือน ๘ เหมือนในรัชกาลพระบาททองคำดวง พระราชพิธีบวชนาค แบ่งออกเป็น ๒ ช่วง

๑) ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ มีการจัดเตรียมบวชนาคในพระบรมมหาราชวัง แล้วในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ จึงปรารภพิธีบวชนาคทุกคน อยู่ในพระที่นั่งกัมปหลวง เป็นอันเสร็จพิธี

๒) ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระราชาทรงเข้าร่วมในพระราชพิธีบวชนาค ของพระราชวงศานุวงศ์ พอมาถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงร่วมพิธีบวชในเดือน ๘ ทั้งหมด คือทำพิธีขวัญนาค เจริญพระปริตรในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ แล้วถึงขึ้น ๑๔ ค่ำ ช่วงบ่ายแห่ นาคทุกคนไปบวชหนึ่งครั้ง ในเวลากลางคืน ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันเดียวกันนี้ ได้จัดพิธีขวัญนาค เจริญพระปริตรสำหรับนาคพระราชวงศานุวงศ์แล้ว ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ช่วงบ่ายจึงแห่ นาคไปบวช การบวชของพระราชวงศานุวงศ์ก็ดี ของข้าราชการ ราษฎรก็ดี ที่มาขออนุญาตบวช ในพระราชอาทิบดีพระมหากษัตริย์ ได้จำนวนเพียง ๑๒ คน เท่านั้น ถ้ามากกว่านี้ต้องรอปีถัดไป นาคหลวงส่วนมากบวชในวัดใหญ่ ๆ เป็นที่ประทับของพระสังฆราช หรือพระสังฆนายก ถึงมีการสมัครใจไปอยู่วัดอื่น ๆ ก็ตาม ต้องมาบวชในวัดใหญ่ ๆ ร่วมกัน เมื่อบวชแล้ว ไปอยู่อาศัยวัดไหนก็ได้ แต่ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้บวชในวัดพระแก้วมรกตทั้งหมด^{๑๙}

^{๑๘} ศูนย์เพื่อการศึกษาค้นคว้าขั้นสูง, พิธีบวชนาคในประเทศกัมพูชา ในอดีต และปัจจุบัน, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๔๙), หน้า ๔๕.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๗.

กฎระเบียบทางฝ่ายอาณาจักรหรือทางฝ่ายบ้านเมืองจำเป็นต้องมีมาเกี่ยวข้องด้วย อย่างเช่นผู้บวชต้องไปทำเรื่องขอใบอนุญาตจากฝ่ายบ้านเมืองตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จนถึงจังหวัด คือต้องได้รับการอนุญาตจากสำนักงานกระทรวงธรรมการ (สำนักงานพระพุทธศาสนา) อนุมัติเสียก่อนจึงจะมีโอกาสบวชได้ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ทรงอนุญาตก็บวชไม่ได้เช่นเดียวกัน^{๒๐}

มีการยกเว้นในกรณีบวชสามเณรหน้าไฟหรือจุณศพให้แก่มารดาบิดา กรณีนี้ผู้ประสงค์จะบวชไม่ต้องยื่นเรื่องขออนุญาตบวช เมื่อมีกิจที่ต้องบวชสามเณรหน้าไฟให้เจ้าภาพนิมนต์พระอุปัชฌาย์บวชได้เลย การบวชหน้าไฟนั้นเขานิยมบวชตรงหน้าไฟจริง ๆ คือหลังจากกระบวนแห่ศพไปตั้งที่ป่าช้าหรือหน้าเมรุเรียบร้อยแล้วทำพิธีทอดผ้าบังสุกุลและนิมนต์พระสวดมาติกาเสร็จก็ทำพิธีการเผาศพในขณะนั้น นาคต้องทำพิธีการโกนผมให้เสร็จเมื่อไฟเต็มสว (ไฟกำลังจะลุก) ให้นาคเข้าหาพระหรือพระอุปัชฌาย์ได้เลยเพื่อขอบวชต่อหน้าไฟนั้น ๆ กรณีแบบนี้บวชได้แต่สามเณรอย่างเดียว ถ้าจะบวชพระต้องไปบวชในเขตสีมาอย่างเดียว บวชพระหน้าไฟนั้นไม่ค่อยนิยมกัน นิยมแต่บวชสามเณรเท่านั้น กรณีพิเศษนี้อนุญาตบวชได้เพียง ๗ วันเท่านั้น ถ้ามีความประสงค์จะบวชต่อต้องลาสิกขา แล้วยื่นเรื่องขออนุญาตเป็นทางการให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองเสียก่อนจึงจะอยู่ต่อไปได้เท่าที่จะอยู่ได้^{๒๑}

สรุปความว่าพระมหากษัตริย์ของกัมพูชาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยพุนัน สมัยเจนละ พระนครตอนต้น และพระนครตอนปลาย แรก ๆ ได้มีการนับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดูเชื่อเทพเจ้าต่างๆ แทรกเข้าไปตามระยะการค้าขายของพ่อค้าและแม่ค้าต่างๆ เพราะว่าความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในการค้าขายนั้นชอบเล่นของมีเมตตามหานิยมเป็นต้น ต่อมาพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาได้อย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ให้สมัยนั้นๆ เป็นประชาธิปไตย บุคคลมีอิสระในการนับถือศาสนาทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์-ฮินดูอยู่ด้วยกันได้ ในช่วงหลังได้มีพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ออกบวชในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาเถรวาท แล้วได้นำความรู้เหล่านั้นมาสู่ประเทศกัมพูชาตราบจนถึงปัจจุบันนี้

^{๒๐} ការប្រតិបត្តិខាងផ្លូវសាសនា ក្រុមបាទរដ្ឋបាលក្នុងស្ថានភាពសម័យចម្រុះពាល់ដល់ជុំវិញ ឬសាសនាដទៃទៀត ដល់សណ្តាប់ និងសន្តិសុខសាធារណៈ ។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ, (នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ជំពូក ៣ មាត្រាទី៤៣ (ក្នុងពេញ: គ.ស ១៩៩៣), ទំព័រទី ១៦, រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងធម្មការ និងសាសនា, ភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ៤ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៣, លេខ: ០២-៩៣ កសស., (พระมหาสากาล กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล), รัฐธรรมนูญ แห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา จำพูกที่ ๓ มาตราที่ ๔๓, (พนมเปญ : ม.ป.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๖., รัฐมนตรีกระทรวงธรรมการและศาสนา, พนมเปญ, วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๓๖, เลขที่ ๐๒ - ๙๓ กธส., (พระมหาสากาล กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล),

^{๒๑} រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងធម្មការ និងសាសនា, ភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ៤ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៣, លេខ: ០២-៩៣ កសស., រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងធម្មការ និងសាសនា, ភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ៤ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៣, លេខ: ០២-៩៣ កសស., (พระมหาสากาล กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล).

จุดประสงค์ของการบวช

(๑) บวชตามประเพณี

ความเชื่อของคนกัมพูชาโบราณเมื่อบุตรหลานโตขึ้น นิยมให้บุตรหลานไปอยู่วัดเพื่อบวชเรียนให้พระอบรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา ให้เป็นคนดีของพ่อแม่และประเทศชาติ ไม่ว่าใครก็ตามเมื่อมีลูกหลาน ย่อมมีความรักและความหวังดีปรารถนาดีต่อลูกหลานนั้นเป็นธรรมดา คนโบราณจึงถือว่า ถ้าผู้ชายคนไหนจะไปขอลูกสาวเขามาแต่งงาน ถ้ายังไม่เคยบวช เขายังไม่ยกลูกสาวให้ เพราะยังไม่น่าเชื่อถือใจได้ว่า จะมีธรรมะเป็นหลักของการบริหารครอบครัวหรือเปล่า เพราะฉะนั้นผู้ชายจะต้องบวชก่อน ใครก็ตามเมื่อบวชแล้ว ๑ พรรษา, ๒-๓ พรรษาก็ตาม เมื่อลาสิกขาออกมาเขาเรียกว่า “ทิต” ซึ่งมาจากคำว่า บัณทิต แปลว่า ผู้ฉลาด คือเป็นคนดีในสายตาของสังคมของคนโบราณ

ในสมัยโบราณ การเข้าไปขอเจ้าอาวาส และพระอุปัชฌาย์บวชลูกของตน ไม่มีอะไรที่ยาก โดยเหตุว่า แค่นำลูกนั้นให้พระสงฆ์สั่งสอนซึ่งคัมภีร์ฎีกา ธรรมวินัย เรียบร้อยแล้ว แต่ในกรณีกุลบุตรที่ยังไม่ได้เข้าไปศึกษาในวัดนั้น มารดาบิดาหรือผู้ปกครอง ต้องเข้าไปขอเจ้าอาวาส หรือพระอุปัชฌาย์ เพื่อให้ลูกหลานนี้ได้พักอยู่ศึกษาธรรมวินัย และรับเอาลูกศิษย์ของท่านด้วย มารดาบิดาหรือผู้ปกครอง สามารถส่งขานี้แต่อาจารย์ กรรมการวัดด้วย เพื่อให้แก่ได้ให้แนะนำทำความรู้จักแก่พุทธบริษัททุกท่านที่อยู่ในวัดนี้ แต่มารดาบิดาหรือผู้ปกครองของกุลบุตรก็ไม่ควรที่จะละเลย โดยไม่ยอมไปขอความอนุญาตจากศูนย์ตำบลเลย ในสมัยอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ก่อนจะเข้าไปบวช มารดาบิดา หรือผู้ปกครองต้องไปศูนย์ตำบล เพื่อเป็นการส่งขานี้ด้วย และเพื่อขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ เข้าบวชในพระพุทธศาสนา บางครั้งกุลบุตรต้องมารายงานตัวต่อหน้ากำนัน โดยเขียนแบบฟอร์มอื่น ๆ โดยเฉพาะใบขออนุญาตจากกำนัน (ใบปฏิญาณ) ต่อหน้ากำนัน ผู้ที่จะบวชต้องชี้แจงเกี่ยวกับสถานภาพความเป็นอยู่ทุกวัน โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับสมณวินัย ธรรมที่จำเป็นในการบวช แต่ในบางพื้นที่ผู้ที่จะบวช ไม่เพียงแต่ขอเจ้าอาวาสวัดเท่านั้น คือต้องเข้าไปหาเจ้าคณะอำเภอเพื่อขออนุญาตจากท่านด้วย ในบางครั้ง จัดให้มีการสอบสำหรับพวกเขาด้วย^{๒๒}

(๒) บวชตอบแทนคุณบุพการี

การเลียนแบบพระพุทธเจ้า หลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วในพรรษาที่ ๗ พระพุทธเจ้าขึ้นไปเทศน์โปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระองค์ต้องการจะทดแทนบุญคุณค่าน้ำนมที่พุทธมารดาได้ทรงอุ้มท้องแล้วก็คลอดพระองค์มา ก็เลยพิจารณาว่าในบรรดาปิฎกทั้งสาม อภิธรรมปิฎกเป็นธรรมะชั้นปรมาตม์ ชั้นสูงสุด ก็เลยนำปรมาตม์ธรรมมาเทศน์โปรดพุทธมารดา จนพุทธมารดาได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน^{๒๓} พวกเราจึงคิดว่า เมื่อบิดามารดาตาย จะตอบแทนพระคุณพ่อแม่ก็ต้องเอาแบบพระพุทธเจ้า คือนิมนต์พระมาเทศน์พระธรรม ๗ คัมภีร์เหมือนที่

^{๒๒} ศูนย์เพื่อการศึกษาค้นคว้าขั้นสูง, พิธีบวชในประเศกัมพูชา ในอดีต และปัจจุบัน, (มปพ. พ.ศ. ๒๕๔๙), หน้า ๕๒-๕๓.

^{๒๓} ธรรมเทศนา สมณบุพการี, บุษบศุภี, (เขตต์กฤต : พ.ศ. ๒๕๕๒), จักรกอบ.,ธมมตเถโร สมวุตฒิ, บวชคืออะไร, (จ. กันดาล : พ.ศ. ๒๕๕๒, หน้า ๒๐.(พระมหาสากล กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล).

พระพุทธเจ้าเทศน์โปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ความจริงก็เป็นกุศโลบาย เพราะว่าในเวลาที่ศาสนาอันตรธาน พระอภิธรรมปิฎกก็จะหายไปก่อน เสื่อมสูญไปก่อน เขาก็กลัวจะเสื่อมสูญก็เลยเอาไปฝากไว้ในปากพระ ให้พระได้สวดได้ท่องกันอยู่เป็นประจำ

สรุปความว่า ความเชื่อดั้งเดิมของชาวกัมพูชา ถือกันว่า ผู้ชายคนไหนได้บวชมาแล้วจะไปขอลูกสาวเขามาแต่งงานได้ เพราะตนได้บวชบวรมั่งสอนทางด้านจิตใจมา คนโบราณเขามีความคิดมองเห็นการไกล และความอยู่เย็นเป็นสุขของครอบครัว เรื่องเงินทองเป็นรองลงมา จากการบวช เพราะการบวชเชื่อกันว่าจะทำให้คนชั่วเป็นคนดีได้ ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่ได้บวชที่ยังไม่แน่ใจว่าบุคคลผู้นั้นจะมีธรรมะเป็นหลักของการบริหารครอบครัวหรือไม่ การที่ถือเช่นนั้นเขาเชื่อกันว่าคนที่บวชเรียนผ่านการอบรมสั่งสอนมาถือว่าเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจ ถ้าลาสิกขาออกไปเขาเรียกว่า “ทิต” แปลว่าบัณฑิต ผู้ฉลาดเป็นผู้ทำได้ในหลายด้าน ทั้งด้านสังคม ครอบครัว และประเทศชาติ

๒) ความเชื่อของคนกัมพูชาสมัยใหม่

การปฏิบัติในการบวชนั้น คนที่จะบวชไม่ว่าจะบวชเป็นสามเณรหรือบวชพระภิกษุก็ตาม ให้พ่อแม่ นั่น พาลูกชายถือเอาเครื่องสักการะมีดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้นมามอบถวายตัวกับเจ้าอาวาส และในการบวชนั้น ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะกฎระเบียบทางฝ่ายอาณาจักรหรือทางฝ่ายบ้านเมืองจำเป็นต้องมาเกี่ยวข้องด้วย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของรัฐเป็นศาสนาประจำชาติของกัมพูชา อย่างเช่นผู้บวชต้องไปทำเรื่องขอใบอนุญาตจากฝ่ายบ้านเมืองตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จนถึงจังหวัด คือต้องอนุญาตจากสำนักงานกระทรวงธรรมการ (สำนักงานพระพุทธศาสนา) อนุมัติเสียก่อนจึงจะมีโอกาสบวชได้ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ทรงอนุญาตก็บวชไม่ได้เช่นเดียวกัน

ทางกฎหมายบ้านเมือง

ในปัจจุบันกัมพูชาได้มีกฎหมายบ้านเมืองมาดูแลในการบวช เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของรัฐเพื่อให้บรรลุล่วงไปด้วยดี ที่เรียกว่าพุทธจักรกับอาณาจักรต้องเดินไปคู่กันจึงจะรอดได้ กุลบุตรที่จะบวช จำเป็นจะต้องทำเรื่องหรือเดินเรื่องเพื่อขออนุญาตจากฝ่ายบ้านเมืองเพื่อขอบวชในพระพุทธศาสนาตั้งแต่กำนันผู้ใหญ่บ้านจนถึงนายอำเภอ ถ้าบุคคลเหล่าไม่ได้ขออนุญาตจากฝ่ายบ้านเมืองก็บวชไม่ได้ แม้แต่คุณศรัทธามากน้อยเพียงใดก็บวชไม่ได้ แต่ก็มีกรณีพิเศษเฉพาะบวชหน้าไฟไม่ต้องทำเรื่องถ้ามีญาติเสียชีวิตหรือผู้มีบุญคุณเสียชีวิตให้พระบวชให้ตรงไหนตามป่าช้าผีดิบ ในวัด นอกวัดก็ได้ ไม่จำเพาะเจาะจงพระอุปัชฌาย์พระรูปไหนบวชให้ก็ได้ แต่บวชได้เฉพาะสามเณรเท่านั้น^{๒๔} ถ้าบวชพระต้องบวชในเขตสีมาอุโบสถอย่างเดียว ประสพการณ์จริงกรณีบวชหน้าไฟ ผู้วิจัยได้ผ่านการบวชหน้าไฟมาแล้ว บวชหน้าไฟให้โยมแม่ ถ้าจำไม่ผิดตั้งแต่โยมแม่เสียชีวิตมาตอนนั้นรู้สึกว่ามีเรื่องอะไรเลย แม้แต่นะโมก็ว่าไม่ถูก ไม่รู้จักเริ่มต้น และลงท้ายอย่างไร แปลอย่างไร พุดง่ายๆ ไม่รู้เรื่องอะไรเลย ไม่

^{๒๔} รัชชยุตฺต, (เอตฺระภคณตฺตฺรคฺคฺชฺตฺตํ ฌตฺตฺก ๓ ฃฏฺทจฺจ ๕๓ (ฐฺตฺตฺต: ค.ศ. ๑๙๕๓), ฌตฺตฺตฺ ๑๖, รัชชยุตฺตฺรคฺคฺชฺตฺตํ ฌตฺตฺตฺ ๕ ๒ ฃฏฺท ๓ ๑๙๕๓, ๑๒-๑๓ กคส., (พระมหาสาภก กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล), รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา จำคุกที่ ๓ มาตราที่ ๔๓, (พนมเปญ : ม.ป.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๖, รัฐมนตรีกระทรวงธรรมการและศาสนา, พนมเปญ, วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๓๖, เลขที่ ๐๒-๙๓ กคส., (พระมหาสาภก กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล),

ญาติ ๆ ผู้ตายถวายไทยธรรมต่าง ๆ พระปรารภให้พรจบเป็นอันว่าพิธีการบวชหน้าไฟแล้วเสร็จ แต่สามเณรหน้าไฟนั้นต้องอยู่จนครบ ๗ วันจึงจะลาสิกขาได้ และตามกฎหมายทางบ้านเมืองการบวชหน้าไฟไม่ต้องมีกฎหมายอนุญาตก็บวชได้แต่บวชได้แค่ ๗ วันเท่านั้นเป็นกรณีพิเศษไม่ต้องขออนุญาตจากทางบ้านเมือง ถ้าจะอยู่ต่อต้องลาสิกขาเสีย แล้วดำเนินการขอบวชใหม่จึงจะถูกต้องตามกฎหมายทางบ้านเมือง^{๒๖}

(๒) ประเพณีและความเชื่อในการบวชหน้าไฟ

ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นคนโบราณมีความเชื่อว่า ถ้าผู้มีอุปการะคุณมีมารดาบิดาเป็นต้นเสียชีวิตลงไปต้องมีการบวชหน้าไฟเสมอบนความเชื่อที่คนกัมพูชาที่มีความเชื่อว่าการที่ลูกหลานได้บวชเป็นสามเณรหรือเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเกียรติในวงศ์ตระกูลอย่างยิ่งจะทำให้ผู้ที่ตายไปนั้นไม่ตกนรก อีกอย่างจะทำให้ยกระดับตนและครอบครัวให้ดีขึ้นในปัจจุบันอนาคตและชาติหน้า คนกัมพูชาที่มีความเชื่อและนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดโดยมีความเชื่อและมีนิทานเรื่องสุบินกุมารเป็นอุทาหรณ์ ดังความว่า

ในกาลครั้งหนึ่งได้มีครอบครัวสองสามีภรรยาอาศัยเป็นนายพราน นางที่เป็นภรรยาได้นอนฝันไปว่า เธอได้เดินหลงไปในป่าหิมพานต์ นางคิดว่าเรานั้นต้องตายอย่างแน่นอนไม่รู้จะไปทางไหน และได้พบดาบสคนหนึ่งได้ทรงประทานแก้วมณีดวงหนึ่งให้แก่ นาง ตื่นขึ้นมาตกใจมากได้เล่าเรื่องราวให้สามีฟัง แล้วรีบไปหาดอกไม้ธูปเทียนเพื่อให้หมอบทนายทนายทักดู ท่านได้ทำนายความฝันนั้นว่าเธอจะได้ผู้มีบุญมาเกิด ครอบครัวและญาติ ๆ ได้จะพากันอาศัยลูกชายคนนี้ ไม่ช้านานก็ตั้งครุฑเมื่อครบกำหนดก็คลอดออกมาให้ชื่อว่า สุบินกุมาร^{๒๗} เพราะว่าเป็นบุตรชายที่คลอดออกมานั้นได้เปรียบเสมือนความฝันที่นางฝัน เมื่ออายุ ๗ ขวบเด็กน้อยนั้นชอบไปเล่นที่วัดเขตวันมหาวิหาร ประจำทุก ๆ วันเพื่อรับใช้ภิกษุสามเณร ๆ คอยแนะนำสั่งสอนเสมอ ส่วนพ่อนั้นสั่งแม่ไว้ ห้ามลูกไม่ให้ไปเล่นที่วัดเขตวันเป็นอันขาด เพราะว่าครอบครัวของเขานั้นเป็นผู้นับถือศาสนาเดียรีถีย์ แม่ก็ได้ทำตามคำสั่งทุกประการ แต่ลูกก็ไม่ฟังตาม และลูกชายยังแนะนำแม่ว่า “พระภิกษุสามเณรทั้งหลายเขารักผมมากครับเหมือนคุณพ่อคุณแม่รักลูก เห็นพระภิกษุในศาสนาพุทธนี้น่าเลื่อมใสมากครับ ท่านมีความพอเพียงในความเป็นอยู่มาก ท่านสั่งสอนแต่เรื่องบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ไม่เหมือนพระสงฆ์ในศาสนาอื่นครั้นนี้เลย” แต่ถูกแม่ห้ามปรามให้เลิกไปวัด ตัวเองก็ประกอบแต่อาชีพฆ่าสัตว์ทำให้ลูกไม่มีความสุข และสุบินกุมาร ก็ได้ห้ามพ่อแม่ไม่ให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่พ่อกลับปฏิเสธเสียอีกว่า ใน

^{๒๖} **มุตตยสุตฺต**, (เสฏฺฐะภคณกชฺชกฺขุสฺส นัฏฺก ๓ ฅฎฺฐกัฏฺฐ ๕๓ (กุฎฺเทฏฺ: ค.ส. ๑๙๙๓), ๑๖-๑๖, **มุตตยสุตฺต** และ **สภสส, กุฎฺเทฏฺ, ๑๕** ๒๕๓๓, ๑๕-๑๕ กตส., (พระมหาสาเกต กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล), รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา จำพูกที่ ๓ มาตราที่ ๔๓, (พนมเปญ : ม.ป.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๖., รัฐมนตรีกระทรวงธรรมการและศาสนา, พนมเปญ, วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๓๖, เลขที่ ๐๒-๙๓ กตส., (พระมหาสาเกต กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล),

^{๒๗} **พินทุธิษฏฺฐ**, (พินทุธิษฏฺฐ, ๑๕-๑๕, (พระมหาสาเกต กิตติโก(แก้วดี)(ผู้วิจัยแปล), **สุบินกุมาร**, (พนมเปญ : บรรณาการไตรรัตน์, แปลจากตำราโบราณ โดยพุทธศาสนบัณฑิต, ๒๕๐๒), หน้า ๑๔-๑๕.

ตระกูลพรหมณ์ของเรานี้ก็ทำมาหาเลี้ยงชีพแบบนี้มานานแสนนานแล้ว ส่วนสุบินกุมารก็ได้พูดกับพ่อว่า ลูกชวนพ่อเข้าวัดพ่อก็ปฏิเสธขึ้นมาว่าไม่ได้นะลูกอย่าเข้าวัดเซตวันนี่เด็ดขาด เพราะเป็นวัดจำญโรมากต่อศาสนาอัญเดียรฉัตรของพวกเรา ในไม่ช้านานนายพรานก็ป่วยลง ภรรยากับลูกชายคอยปฏิบัติดูแลป้อนข้าวน้ำและยาต่าง ๆ นายพรานก็ได้สั่งเสียลูกกับภรรยาโดยมีประการต่าง ๆ เป็นต้นว่า ลูกจงดูแลปรนนิบัติเลี้ยงดูแม่เหมือนอย่างที่คุณพ่อเคยทำมาทุก ๆ วัน ต่อมานายพรานก่อนจะสิ้นลมหายใจก็ได้นอนฝันเพื่อไปต่าง ๆ นานา เห็นจำพวกสัตว์ป่าที่ตนเองได้เคยเที่ยวเข่นฆ่าสัตว์ได้รับทุกข์ทรมานมาก่อนที่จะตาย ในขณะนั้นนายพรานก็ทำกาลละลงต่อหน้าลูกและภรรยาไปเกิดในเปรตวิสัยเสวยทุกข์เวทนา เพราะทราบดีว่าไม่รู้แม้ว่าคุณพระพุทธรูปพระธรรม และพระสงฆ์ ทานก็ไม่เคยให้ ศีลก็ไม่เคยรักษา แต่ละวัน ๆ หาแต่ล่าสัตว์อย่างเดียว เพื่อเลี้ยงชีพ ตระหนี่ถี่เหนียว จึงตายไปเกิดเป็นเปรตวิสัย

เมื่อสุบินกุมารเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นลำดับจนหนุ่มอายุ ๑๕-๑๖ ปี ก็ไปขอบรรพชาที่วัดเซตวันโดยไม่ต้องลามารดาเพราะคิดว่าถ้าเราไปลาท่าน ๆ คงไม่ให้เราบวชอย่างแน่นอน คิดอย่างนี้แล้วก็ไปที่วัดกราบพระอุปัชฌาย์เพื่อขอบรรพชา แต่ท่านไม่ทรงอนุญาตให้บวช เพราะว่าคุณบุตรในพระพุทธศาสนานี้ ถ้าจะบวชต้องอนุญาตจากพ่อแม่เสียก่อนจึงจะบวชได้ พระอรหันต์ทั้งหลายได้กล่าวไว้ว่า “คุณบุตรผู้ที่ได้บวชในพระพุทธศาสนานี้ถือว่าเป็นบุญคุณอย่างยิ่ง เพราะการบวชสามเณรนั้นเป็นการตอบแทนบุญคุณมารดา บวชพระนั้นเป็นการตอบแทนคุณบิดา”^{๒๘} สุบินกุมารได้รู้เช่นนั้นแล้วเลยต้องไปกราบลามารดาเพื่อขอบรรพชาในสำนักพระพุทธศาสนานี้ มารดาได้พูดไปว่า ลูกเอ๋ยแม่นั้นมีแต่ลูกแต่เพียงคนเดียวญาติพี่น้องก็ไม่มีแม่เปรียบลูกเหมือนดวงแก้วคอยดูแลปฏิบัติยามแก่ชรา ถ้าขาดลูกไปแม่คงตายแน่ ๆ สุบินกุมารกราบอ้อนวอนและกล่าววาทิตีเยน บอกเหตุผลของศาสนานิกรณ์โดยประการต่าง ๆ เพื่อให้คุณแม่อนุญาตให้บวช มารดาได้แต่พูดอ้อนวอนไปต่าง ๆ นานา ลูกชายคิดว่าเราต้องออกบวชอย่างแน่นอน ไม่เช่นนั้นเราจะชดเชยทำความดีเพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ได้อย่างไร เราจำเป็นต้องออกบวชเพื่อตอบแทนบุญของพ่อแม่ช่วยให้พ่อแม่พ้นจากความทุกข์ลำบากในอนาคต

การที่เด็กชายไปวัดบวช ๆ ได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากสำนักวัดเซตวันทำให้เด็กมีความคิดแยกแยะระหว่างความดีและความชั่วอย่างชัดเจน แม้แต่พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้ทำปาณาติปาต อย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถที่จะหยุดยั้งเด็กมิให้ทำดีได้ อยู่มาวันหนึ่งคุณแม่ได้ไปหาพี่น้องของป่าตามป่าตามดงเป็นปกติ ช่วงเวลาที่จะกลับบ้านนางก็มีอาการเมื่อยล้านางได้นั่งพึ่งพักแรงกับตอไม้ในระหว่างทาง ขณะนั้นนางได้หลับฝันไปว่าได้มีพระยมราชได้สั่งให้ยมบาลทั้ง ๔ ถือบัญชีหนึ่งหมาไปเดินสำรวจดูสัตว์โลกมนุษย์ทั้งหลายมีใครบ้างได้ทำบุญให้ทาน รักษาศีล ภาวนา บวชตน บุตรภรรยาและญาติทั้งหลายและทำดีมี รับใช้สมณะพรหมณ์มีภิกษุสามเณร เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ลงบัญชีเก็บเอาไว้เมื่อคราวตายลงไปเราจะส่งคนเหล่านั้นไปอยู่ที่สวรรค์และใครทำบาปกรรมหนักไม่รู้จักแม้แต่คุณพระพุทธรูป พระธรรม และสงฆ์ และคุณมารดาบิดา

^{๒๘} มุขมุนีสุภัทฺถ, ภาค ๒ มุขมุนีสัทธสฺส, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐, ๘๑, ๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕, ๘๖, ๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๑, ๙๒, ๙๓, ๙๔, ๙๕, ๙๖, ๙๗, ๙๘, ๙๙, ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๒, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๐๕, ๑๐๖, ๑๐๗, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๐, ๑๑๑, ๑๑๒, ๑๑๓, ๑๑๔, ๑๑๕, ๑๑๖, ๑๑๗, ๑๑๘, ๑๑๙, ๑๒๐, ๑๒๑, ๑๒๒, ๑๒๓, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๒๖, ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๓๑, ๑๓๒, ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๓๕, ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘, ๑๓๙, ๑๔๐, ๑๔๑, ๑๔๒, ๑๔๓, ๑๔๔, ๑๔๕, ๑๔๖, ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๔๙, ๑๕๐, ๑๕๑, ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๕๔, ๑๕๕, ๑๕๖, ๑๕๗, ๑๕๘, ๑๕๙, ๑๖๐, ๑๖๑, ๑๖๒, ๑๖๓, ๑๖๔, ๑๖๕, ๑๖๖, ๑๖๗, ๑๖๘, ๑๖๙, ๑๗๐, ๑๗๑, ๑๗๒, ๑๗๓, ๑๗๔, ๑๗๕, ๑๗๖, ๑๗๗, ๑๗๘, ๑๗๙, ๑๘๐, ๑๘๑, ๑๘๒, ๑๘๓, ๑๘๔, ๑๘๕, ๑๘๖, ๑๘๗, ๑๘๘, ๑๘๙, ๑๙๐, ๑๙๑, ๑๙๒, ๑๙๓, ๑๙๔, ๑๙๕, ๑๙๖, ๑๙๗, ๑๙๘, ๑๙๙, ๒๐๐, ๒๐๑, ๒๐๒, ๒๐๓, ๒๐๔, ๒๐๕, ๒๐๖, ๒๐๗, ๒๐๘, ๒๐๙, ๒๑๐, ๒๑๑, ๒๑๒, ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๑๕, ๒๑๖, ๒๑๗, ๒๑๘, ๒๑๙, ๒๒๐, ๒๒๑, ๒๒๒, ๒๒๓, ๒๒๔, ๒๒๕, ๒๒๖, ๒๒๗, ๒๒๘, ๒๒๙, ๒๓๐, ๒๓๑, ๒๓๒, ๒๓๓, ๒๓๔, ๒๓๕, ๒๓๖, ๒๓๗, ๒๓๘, ๒๓๙, ๒๔๐, ๒๔๑, ๒๔๒, ๒๔๓, ๒๔๔, ๒๔๕, ๒๔๖, ๒๔๗, ๒๔๘, ๒๔๙, ๒๕๐, ๒๕๑, ๒๕๒, ๒๕๓, ๒๕๔, ๒๕๕, ๒๕๖, ๒๕๗, ๒๕๘, ๒๕๙, ๒๖๐, ๒๖๑, ๒๖๒, ๒๖๓, ๒๖๔, ๒๖๕, ๒๖๖, ๒๖๗, ๒๖๘, ๒๖๙, ๒๗๐, ๒๗๑, ๒๗๒, ๒๗๓, ๒๗๔, ๒๗๕, ๒๗๖, ๒๗๗, ๒๗๘, ๒๗๙, ๒๘๐, ๒๘๑, ๒๘๒, ๒๘๓, ๒๘๔, ๒๘๕, ๒๘๖, ๒๘๗, ๒๘๘, ๒๘๙, ๒๙๐, ๒๙๑, ๒๙๒, ๒๙๓, ๒๙๔, ๒๙๕, ๒๙๖, ๒๙๗, ๒๙๘, ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๓, ๓๐๔, ๓๐๕, ๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘, ๓๐๙, ๓๑๐, ๓๑๑, ๓๑๒, ๓๑๓, ๓๑๔, ๓๑๕, ๓๑๖, ๓๑๗, ๓๑๘, ๓๑๙, ๓๒๐, ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๒๕, ๓๒๖, ๓๒๗, ๓๒๘, ๓๒๙, ๓๓๐, ๓๓๑, ๓๓๒, ๓๓๓, ๓๓๔, ๓๓๕, ๓๓๖, ๓๓๗, ๓๓๘, ๓๓๙, ๓๔๐, ๓๔๑, ๓๔๒, ๓๔๓, ๓๔๔, ๓๔๕, ๓๔๖, ๓๔๗, ๓๔๘, ๓๔๙, ๓๕๐, ๓๕๑, ๓๕๒, ๓๕๓, ๓๕๔, ๓๕๕, ๓๕๖, ๓๕๗, ๓๕๘, ๓๕๙, ๓๖๐, ๓๖๑, ๓๖๒, ๓๖๓, ๓๖๔, ๓๖๕, ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘, ๓๖๙, ๓๗๐, ๓๗๑, ๓๗๒, ๓๗๓, ๓๗๔, ๓๗๕, ๓๗๖, ๓๗๗, ๓๗๘, ๓๗๙, ๓๘๐, ๓๘๑, ๓๘๒, ๓๘๓, ๓๘๔, ๓๘๕, ๓๘๖, ๓๘๗, ๓๘๘, ๓๘๙, ๓๙๐, ๓๙๑, ๓๙๒, ๓๙๓, ๓๙๔, ๓๙๕, ๓๙๖, ๓๙๗, ๓๙๘, ๓๙๙, ๔๐๐, ๔๐๑, ๔๐๒, ๔๐๓, ๔๐๔, ๔๐๕, ๔๐๖, ๔๐๗, ๔๐๘, ๔๐๙, ๔๑๐, ๔๑๑, ๔๑๒, ๔๑๓, ๔๑๔, ๔๑๕, ๔๑๖, ๔๑๗, ๔๑๘, ๔๑๙, ๔๒๐, ๔๒๑, ๔๒๒, ๔๒๓, ๔๒๔, ๔๒๕, ๔๒๖, ๔๒๗, ๔๒๘, ๔๒๙, ๔๓๐, ๔๓๑, ๔๓๒, ๔๓๓, ๔๓๔, ๔๓๕, ๔๓๖, ๔๓๗, ๔๓๘, ๔๓๙, ๔๔๐, ๔๔๑, ๔๔๒, ๔๔๓, ๔๔๔, ๔๔๕, ๔๔๖, ๔๔๗, ๔๔๘, ๔๔๙, ๔๕๐, ๔๕๑, ๔๕๒, ๔๕๓, ๔๕๔, ๔๕๕, ๔๕๖, ๔๕๗, ๔๕๘, ๔๕๙, ๔๖๐, ๔๖๑, ๔๖๒, ๔๖๓, ๔๖๔, ๔๖๕, ๔๖๖, ๔๖๗, ๔๖๘, ๔๖๙, ๔๗๐, ๔๗๑, ๔๗๒, ๔๗๓, ๔๗๔, ๔๗๕, ๔๗๖, ๔๗๗, ๔๗๘, ๔๗๙, ๔๘๐, ๔๘๑, ๔๘๒, ๔๘๓, ๔๘๔, ๔๘๕, ๔๘๖, ๔๘๗, ๔๘๘, ๔๘๙, ๔๙๐, ๔๙๑, ๔๙๒, ๔๙๓, ๔๙๔, ๔๙๕, ๔๙๖, ๔๙๗, ๔๙๘, ๔๙๙, ๕๐๐, ๕๐๑, ๕๐๒, ๕๐๓, ๕๐๔, ๕๐๕, ๕๐๖, ๕๐๗, ๕๐๘, ๕๐๙, ๕๑๐, ๕๑๑, ๕๑๒, ๕๑๓, ๕๑๔, ๕๑๕, ๕๑๖, ๕๑๗, ๕๑๘, ๕๑๙, ๕๒๐, ๕๒๑, ๕๒๒, ๕๒๓, ๕๒๔, ๕๒๕, ๕๒๖, ๕๒๗, ๕๒๘, ๕๒๙, ๕๓๐, ๕๓๑, ๕๓๒, ๕๓๓, ๕๓๔, ๕๓๕, ๕๓๖, ๕๓๗, ๕๓๘, ๕๓๙, ๕๔๐, ๕๔๑, ๕๔๒, ๕๔๓, ๕๔๔, ๕๔๕, ๕๔๖, ๕๔๗, ๕๔๘, ๕๔๙, ๕๕๐, ๕๕๑, ๕๕๒, ๕๕๓, ๕๕๔, ๕๕๕, ๕๕๖, ๕๕๗, ๕๕๘, ๕๕๙, ๕๖๐, ๕๖๑, ๕๖๒, ๕๖๓, ๕๖๔, ๕๖๕, ๕๖๖, ๕๖๗, ๕๖๘, ๕๖๙, ๕๗๐, ๕๗๑, ๕๗๒, ๕๗๓, ๕๗๔, ๕๗๕, ๕๗๖, ๕๗๗, ๕๗๘, ๕๗๙, ๕๘๐, ๕๘๑, ๕๘๒, ๕๘๓, ๕๘๔, ๕๘๕, ๕๘๖, ๕๘๗, ๕๘๘, ๕๘๙, ๕๙๐, ๕๙๑, ๕๙๒, ๕๙๓, ๕๙๔, ๕๙๕, ๕๙๖, ๕๙๗, ๕๙๘, ๕๙๙, ๖๐๐, ๖๐๑, ๖๐๒, ๖๐๓, ๖๐๔, ๖๐๕, ๖๐๖, ๖๐๗, ๖๐๘, ๖๐๙, ๖๑๐, ๖๑๑, ๖๑๒, ๖๑๓, ๖๑๔, ๖๑๕, ๖๑๖, ๖๑๗, ๖๑๘, ๖๑๙, ๖๒๐, ๖๒๑, ๖๒๒, ๖๒๓, ๖๒๔, ๖๒๕, ๖๒๖, ๖๒๗, ๖๒๘, ๖๒๙, ๖๓๐, ๖๓๑, ๖๓๒, ๖๓๓, ๖๓๔, ๖๓๕, ๖๓๖, ๖๓๗, ๖๓๘, ๖๓๙, ๖๔๐, ๖๔๑, ๖๔๒, ๖๔๓, ๖๔๔, ๖๔๕, ๖๔๖, ๖๔๗, ๖๔๘, ๖๔๙, ๖๕๐, ๖๕๑, ๖๕๒, ๖๕๓, ๖๕๔, ๖๕๕, ๖๕๖, ๖๕๗, ๖๕๘, ๖๕๙, ๖๖๐, ๖๖๑, ๖๖๒, ๖๖๓, ๖๖๔, ๖๖๕, ๖๖๖, ๖๖๗, ๖๖๘, ๖๖๙, ๖๗๐, ๖๗๑, ๖๗๒, ๖๗๓, ๖๗๔, ๖๗๕, ๖๗๖, ๖๗๗, ๖๗๘, ๖๗๙, ๖๘๐, ๖๘๑, ๖๘๒, ๖๘๓, ๖๘๔, ๖๘๕, ๖๘๖, ๖๘๗, ๖๘๘, ๖๘๙, ๖๙๐, ๖๙๑, ๖๙๒, ๖๙๓, ๖๙๔, ๖๙๕, ๖๙๖, ๖๙๗, ๖๙๘, ๖๙๙, ๗๐๐, ๗๐๑, ๗๐๒, ๗๐๓, ๗๐๔, ๗๐๕, ๗๐๖, ๗๐๗, ๗๐๘, ๗๐๙, ๗๑๐, ๗๑๑, ๗๑๒, ๗๑๓, ๗๑๔, ๗๑๕, ๗๑๖, ๗๑๗, ๗๑๘, ๗๑๙, ๗๒๐, ๗๒๑, ๗๒๒, ๗๒๓, ๗๒๔, ๗๒๕, ๗๒๖, ๗๒๗, ๗๒๘, ๗๒๙, ๗๓๐, ๗๓๑, ๗๓๒, ๗๓๓, ๗๓๔, ๗๓๕, ๗๓๖, ๗๓๗, ๗๓๘, ๗๓๙, ๗๔๐, ๗๔๑, ๗๔๒, ๗๔๓, ๗๔๔, ๗๔๕, ๗๔๖, ๗๔๗, ๗๔๘, ๗๔๙, ๗๕๐, ๗๕๑, ๗๕๒, ๗๕๓, ๗๕๔, ๗๕๕, ๗๕๖, ๗๕๗, ๗๕๘, ๗๕๙, ๗๖๐, ๗๖๑, ๗๖๒, ๗๖๓, ๗๖๔, ๗๖๕, ๗๖๖, ๗๖๗, ๗๖๘, ๗๖๙, ๗๗๐, ๗๗๑, ๗๗๒, ๗๗๓, ๗๗๔, ๗๗๕, ๗๗๖, ๗๗๗, ๗๗๘, ๗๗๙, ๗๘๐, ๗๘๑, ๗๘๒, ๗๘๓, ๗๘๔, ๗๘๕, ๗๘๖, ๗๘๗, ๗๘๘, ๗๘๙, ๗๙๐, ๗๙๑, ๗๙๒, ๗๙๓, ๗๙๔, ๗๙๕, ๗๙๖, ๗๙๗, ๗๙๘, ๗๙๙, ๘๐๐, ๘๐๑, ๘๐๒, ๘๐๓, ๘๐๔, ๘๐๕, ๘๐๖, ๘๐๗, ๘๐๘, ๘๐๙, ๘๑๐, ๘๑๑, ๘๑๒, ๘๑๓, ๘๑๔, ๘๑๕, ๘๑๖, ๘๑๗, ๘๑๘, ๘๑๙, ๘๒๐, ๘๒๑, ๘๒๒, ๘๒๓, ๘๒๔, ๘๒๕, ๘๒๖, ๘๒๗, ๘๒๘, ๘๒๙, ๘๓๐, ๘๓๑, ๘๓๒, ๘๓๓, ๘๓๔, ๘๓๕, ๘๓๖, ๘๓๗, ๘๓๘, ๘๓๙, ๘๔๐, ๘๔๑, ๘๔๒, ๘๔๓, ๘๔๔, ๘๔๕, ๘๔๖, ๘๔๗, ๘๔๘, ๘๔๙, ๘๕๐, ๘๕๑, ๘๕๒, ๘๕๓, ๘๕๔, ๘๕๕, ๘๕๖, ๘๕๗, ๘๕๘, ๘๕๙, ๘๖๐, ๘๖๑, ๘๖๒, ๘๖๓, ๘๖๔, ๘๖๕, ๘๖๖, ๘๖๗, ๘๖๘, ๘๖๙, ๘๗๐, ๘๗๑, ๘๗๒, ๘๗๓, ๘๗๔, ๘๗๕, ๘๗๖, ๘๗๗, ๘๗๘, ๘๗๙, ๘๘๐, ๘๘๑, ๘๘๒, ๘๘๓, ๘๘๔, ๘๘๕, ๘๘๖, ๘๘๗, ๘๘๘, ๘๘๙, ๘๙๐, ๘๙๑, ๘๙๒, ๘๙๓, ๘๙๔, ๘๙๕, ๘๙๖, ๘๙๗, ๘๙๘, ๘๙๙, ๙๐๐, ๙๐๑, ๙๐๒, ๙๐๓, ๙๐๔, ๙๐๕, ๙๐๖, ๙๐๗, ๙๐๘, ๙๐๙, ๙๑๐, ๙๑๑, ๙๑๒, ๙๑๓, ๙๑๔, ๙๑๕, ๙๑๖, ๙๑๗, ๙๑๘, ๙๑๙, ๙๒๐, ๙๒๑, ๙๒๒, ๙๒๓, ๙๒๔, ๙๒๕, ๙๒๖, ๙๒๗, ๙๒๘, ๙๒๙, ๙๓๐, ๙๓๑, ๙๓๒, ๙๓๓, ๙๓๔, ๙๓๕, ๙๓๖, ๙๓๗, ๙๓๘, ๙๓๙, ๙๔๐, ๙๔๑, ๙๔๒, ๙๔๓, ๙๔๔, ๙๔๕, ๙๔๖, ๙๔๗, ๙๔๘, ๙๔๙, ๙๕๐, ๙๕๑, ๙๕๒, ๙๕๓, ๙๕๔, ๙๕๕, ๙๕๖, ๙๕๗, ๙๕๘, ๙๕๙, ๙๖๐, ๙๖๑, ๙๖๒, ๙๖๓, ๙๖๔, ๙๖๕, ๙๖๖, ๙๖๗, ๙๖๘, ๙๖๙, ๙๗๐, ๙๗๑, ๙๗๒, ๙๗๓, ๙๗๔, ๙๗๕, ๙๗๖, ๙๗๗, ๙๗๘, ๙๗๙, ๙๘๐, ๙๘๑, ๙๘๒, ๙๘๓, ๙๘๔, ๙๘๕, ๙๘๖, ๙๘๗, ๙๘๘, ๙๘๙, ๙๙๐, ๙๙๑, ๙๙๒, ๙๙๓, ๙๙๔, ๙๙๕, ๙๙๖, ๙๙๗, ๙๙๘, ๙๙๙, ๑๐๐๐.

ครูบาอาจารย์คุณและบาปบุญคุณโทษประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มากน้อยแค่นั้นเอาลงบัญชีเก็บไว้ไม่เว้นคนยากคนจน เศรษฐีมีรวยมีฐานะบุญศักดิ์ แม้แต่พระราชาก็ไม่เว้น เพื่อเป็นพยานหลักฐานให้เอาคนเหล่านั้นมาเฝ้าพระยมราชและลงโทษโยนลงในกะทะทองแดงของเราไม่ให้พ้นตามสมควรแก่กรรมของตน ๆ

ในขณะนั้นบังเอิญยมทูตไปเจอนางพราหมณ์กำลังนอนพักแรงอยู่ ณ ที่นั้นได้สอบถามกับนางพราหมณ์เรื่องบุญและบาป นางได้ตอบไปว่าบุญบาปอะไรดิฉันไม่รู้จักอะไรเลย ยมทูตโมโหจัด นึกว่านางนั้นพูดประซดก็เลยนำพานางนั้นไปเข้าเฝ้าพระยมราช ๆ สอบถามตั้งต้นจนปลายทรงทราบเรื่องราวได้ว่า นางพราหมณ์นี้ไม่เคยทำบุญอะไรเลยแต่ละวันทำแต่บาปกรรมอย่างเดียว และยังห้ามลูกชายไม่ให้บวชทำความดีอีกด้วย คนนี้ต้องลงโทษหนักสถานเดียวสั่งยมบาลจับเอานางไปโยนลงในเพลิงมหานรกซึ่งมีความใหญ่มาก ยมบาลจับนางโยนลงไปในเพลิงนรกบ่อที่ ๑ นั้นไฟก็ไม่ไหม้ กลับกลายเป็นไฟนรกนั้นมีสีเหลือง ๆ เหมือนจิ๋วของลูกชายที่ออกบวชกลายเป็นดอกบัวทองเท่ากบกกเวียนมารองรับนางในขณะนั้น ยมบาลงมากก็ได้พานางไปทูลพระยมราชอีก พระยมราชก็สอบถามทราบความว่านางได้มีลูกชายไปบวชเป็นสามเณรที่วัดเซตวัน แต่พระยมราชยังไม่ทรงเชื่อจึงสั่งให้ยมบาลจับลากพาไปโยนลงไปบ่อนรกที่ ๒ และที่ ๓ ตามลำดับ ถ้านางมีลูกชายบวชเป็นสามเณรแนไฟนรกนั้นคงไม่ไหม้อย่างแน่นอน ยมบาลก็จับนางโยนไปตามลำดับก็มีดอกบัวทองมารับเช่นเดิม ไฟนรกทั้ง ๓ บ่อนี้มีความกว้างใหญ่มาก ไม่มีใครสามารถที่ข้ามพ้นได้ง่าย เพราะว่าบ่อนรกที่ ๑ มีความกว้าง ๑๐๐ โยชน์ บ่อนรกที่ ๒ มีความกว้าง ๑,๐๐๐ โยชน์ และบ่อนรกที่ ๓ มีความกว้าง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ ฉะนั้น ยมบาลเห็นเหตุการณ์อย่างนี้แล้ว จึงจะเชื่อได้ว่านางได้มีลูกชายบวชเรียนทำวิปัสสนากรรมฐานอย่างแน่นอน จึงได้ขอขมาลาโทษกับนางและได้พานางมาส่งที่เดิม

นางพราหมณ์รู้สึกตัวขึ้นมา นางตกใจกลัวมากรีบกลับบ้านไปหาลูกชายที่บวชสามเณรที่วัดเซตวันมหาวิหารเพื่อกราบลูกชายที่เป็นสามเณร และได้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้สามเณรฟัง สามเณรก็ปลื้มปีติรู้สึกดีว่าอานิสงส์ในการบวชเป็นสามเณรประพฤติปฏิบัติชอบตามทำนองคลองธรรมนี้ มีคุณหาประมาณมิได้ สามเณรได้บอกโยมแม่ตั้งวันนี้เป็นต้นไป โยมไม่ต้องไปหาของป่าตามเดิมอีก อาตมาขอบิณฑบาต ให้โยมแม่มาถวายตนเป็นพุทธมามกะรักษาศีล ๘ อาตมาเป็นผู้บิณฑบาตเลี้ยงดูจนกว่าชีวิตจะหาไม่ โยมแม่ก็พูดไปว่าคงไม่ตื่นะลูกบิณฑบาตเอาข้าวขาวบ้านมาเลี้ยงแม่ มันจะผิดพระธรรมวินัยหรือเปล่า และชาวบ้านรู้เข้าจะนินทาเอา สามเณรตอบว่า นักบวชในสำนักพระพุทธศาสนานี้สามารถบิณฑบาตเลี้ยงดูมารดา บิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้มีบุญคุณ และคนชราไม่มีที่พึ่งได้ โดยไม่ผิดจากทำนองคลองธรรม สามเณรได้เทศน์อานิสงส์การบวชในพระพุทธศาสนาให้โยมแม่ฟังอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้ว่า สัตตบุรุษชนใดได้บวชหาสาทาสี่เป็นสามเณร ได้ส่วยผลานิสงส์ ๔ กัปป์ บวชเป็นพระภิกษุอานิสงส์ ๘ กัปป์ สัตตบุรุษชนใดได้บวชสามเณร ได้อานิสงส์ ๘ กัปป์ บวชลูกเป็นสามเณรได้อานิสงส์ ๘ กัปป์ บวชเป็นพระภิกษุอานิสงส์ ๑๖ กัปป์ สัตตบุรุษชนใดได้บวชตัวเองเป็นสามเณร ได้อานิสงส์ ๓๒ กัปป์ บวชเป็นพระภิกษุอานิสงส์ ๖๐ แสนกัปป์ ผู้ที่ได้บวชบุคคลอื่นเหล่านั้นย่อมได้ไปสู่อมตมทานิพพานในที่สุดแห่งทุกขีในอนาคต

เมื่อพระธรรมเทศนาจบลงโยมแม่ก็สาธุการ ๓ ครั้งมีศรัทธาเลื่อมใสในบวรพุทธศาสนาให้สามเณรนั้นลาสิกขาแล้วบวชใหม่เพื่อให้โยมแม่จัดงานบวชและทำการฉลองให้โยมแม่มีความสุข ต่อมาได้ชักชวนชาวบ้านมาร่วมงานบวชลูกชายที่วัดเซตวัน อายุสังขารมันไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา ครั้นต่อมาไม่นานนักโยมแม่ก็ได้ทำกาลมรณะได้ไปเกิดที่สวรรค์ชั้นสุคติภพ ส่วนสุบินสามเณรก็ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมาในเวลานั้นเป็นเวลาช่วงวันสารทของชาวพุทธเขาเชื่อกันว่า ได้มีญาติของพระเจ้าพิมพิสารทำบุญไม่บริสุทธิ์ใจกินข้าวก่อนพระ เวลาตายไปเกิดเป็นเปรตร้องหิวโหยไม่มีอาหารที่จะกินมาปรากฏตัวในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ญาติได้เห็นได้ทำบุญอุทิศไปให้ พระเจ้า พิมพิสารได้เอาเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ๆ ได้ตรัสสั่งให้พระเจ้าพิมพิสารซื้อเสื้อผ้าสไบต่าง ๆ พร้อมข้าวปลาอาหารเพื่อทำบุญอุทิศให้ญาติที่เป็นเปรตนั้นได้รับส่วนบุญกุศล ประเพณีความเชื่อตรงนี้ ซึ่งชาวพุทธที่ประเทศกัมพูชาชอบทำบุญในวันสารท เพราะว่าวันนั้นในตำราของกัมพูชาเขามีความเชื่ออยู่ว่าพวกเปรตหรือผู้ที่ล่วงลับไปมีโทษหนักก็ดีโทษเบาก็ดี พวกเหล่านั้นในวันสารทพระยมราชาจะปล่อยให้มาเจอญาติๆ พี่น้องทั้งหลาย ถ้าเจอแล้วไม่มีญาติพี่น้องคนไหนทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้จะแข่งญาติพี่น้องเหล่านั้นให้เป็นไปในประการต่าง ๆ

ส่วนพ่อของพระสุบินกุมารที่ตายไปเกิดเป็นเปรตนั้นได้มาปรากฏตัวให้พระลูกชายเห็นในวันสารทนั่นเอง แต่พระลูกชายจำไม่ได้เลยถามไปถามมาจึงจะรู้ว่าพ่อของตัวเองตายไปเกิดเป็นเปรตสวยทุกข์เวทนาหาอาหารที่จะกินก็ไม่มี กินแต่หนองเลือดของตัวเอง จึงรีบนิมนต์พระสงฆ์ทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้และเจริญกัมมัฏฐานแผ่เมตตาให้โยมพ่อ ๆ ได้อนุโทษส่วนกุศลที่พระลูกชายได้กระทำแล้วได้ไปเกิดที่สวรรค์ชั้นฟ้ามีปราสาททิพย์เต็มไปด้วยนางอัปสร ๑,๐๐๐ องค์เป็นบริวาร มีเครื่องอลังการเปรียบเหมือนพระอินทร์ เลยคิดไปว่าบุญที่เราได้เสวยนี้มีโชบุญกรรมของเราอย่างแน่นอน เพราะว่าตอนที่เราเป็นนายพรานทำแต่บาปกรรมแต่ละวันเดินล่าสัตว์ตัดชีวิตอย่างเดียว ฉะนั้นบุญนี้เป็นบุญของพระลูกชายที่บวชเจริญกัมมัฏฐานแผ่เมตตาให้เราอย่างแน่นอน จึงเรามีปราสาทบริวารและสมบัติอันเป็นทิพย์อย่างนี้ คิดแล้วจึงนิมนต์ตนไปขอบพระคุณพระลูกชายที่ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเจริญกัมมัฏฐานแผ่เมตตาให้

เพราะฉะนั้น ตรงนี้แหละที่ชาวกัมพูชาที่มีความเชื่อว่า บวชเป็นพระเป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดา^{๒๙}

^{๒๙} พระมหาสากล กิตติโก (แก้วดี) สุบินกุมาร, หน้า ๑๖.

ในเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นถึงประเพณีการบวชน้ำไฟของชาวพุทธที่ประเทศกัมพูชานั้น มีความเชื่อว่าเมื่อบิดามารดาหรือปู่ย่าตายายทำกาละไปแล้วลูกหลานต้องบวชน้ำไฟตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติต่อ ๆ กัน ปรากฏเป็นประเพณีมาจนถึงทุกวันนี้

ภาพที่ฝาผนังบนศาลาการเปรียญแห่งหนึ่ง ที่วัดสมาธิผล ตำบลพระปณเฑียร อำเภอสิริโสภณ จังหวัดบึงเทียเมียนชัย ประเทศกัมพูชา ได้อธิบายเล่านิทานเรื่องราวของสุบินกุมารออกบวช พระสุบินกุมารนั้น ๆ ไม่เคยรู้มาก่อนว่าการบวชนั้นจะมีอันสงฆ์มากน้อยแค่ไหน แต่เพราะตนมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเคยทำบุญกับพระสงฆ์แต่ชาติปางก่อนจึงมาชาตินี้ ได้มาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ได้อานิสงส์การบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่าเป็นบุญมหาศาลที่ได้ ออกบวช พระพุทธองค์ทรงแสดงของ ๔ อย่างที่บุคคลหาได้ยากคือ

๑. ยากที่เกิดมาเป็นมนุษย์
๒. เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ยากที่จะมีชีวิตอยู่ได้ยาวนาน
๓. ได้มีชีวิตแล้ว ยากที่ได้ฟังธรรมะของสัตบุรุษ

๔. ยากที่จะได้พบพระพุทธเจ้า^{๓๐}

คำว่า ยากที่จะได้เกิดมาเป็นคนนั้น หมายความว่า บุคคลที่เกิดมาเป็นคนนั้นมิใช่เกิดมาโดยง่าย เป็นการเกิดมาลำบากมาก สุดแต่มีความพยายามสั่งสมบุญอย่างมากจึงจะเกิดมาเป็นคนได้เกิดมาแล้วก็ไม่ง่ายที่จะมีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์ เพราะว่ามีมนุษย์นั้นมี ๔ ประเภท คือ

๑) **มนุสสเทโว** คือรูปร่างลักษณะเป็นมนุษย์แต่ จิตใจเป็นเทวดา เรียกว่ามนุษย์ใจบุญมีคุณธรรมประจำตัว เป็นผู้ที่มีหิริความ ละอายในการทำชั่วทางกายและมีความละอายในการพูดชั่วเป็นนิสัย โอดตปปะ เป็นผู้ที่มีจิตใจกลัวในบาปอกุศลและกลัวในผลของบาปจะตามสนอง เป็นผู้มีความรักความสงสารในหมู่มนุษย์ด้วยกัน และมีความรักความสงสารในหมู่สัตว์ทั่วไป เป็นผู้ที่มีนิสัยช่วยเหลือคนอื่นอยู่เสมอ

๒) **มนุสสมนุสสานัง** คือรูปร่างลักษณะเป็นมนุษย์และจิตใจก็เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่าผู้ถึงพร้อมด้วยมนุษย์สมบัติ การทำการพูดจะมีสติปัญญาอุปฐัมมิชิตชอบในตัวเอง เป็นผู้ไม่โอ้อวดพยาบาทจองเวร กับใคร ๆ เป็นผู้ที่มีน้ำใจให้ความเป็นธรรมในมวลหมู่มนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานทั่วไป นิสัยของมนุษย์สมบัติจะพรรณนาให้จบในที่นี้ไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องยาว ให้สังเกตดูได้ว่ามนุษย์สมบัติอยู่ที่ไหน จะเกิดความอบอุ่นใจเย็นใจกับผู้ที่สัมผัส ความซื่อสัตย์สุจริตจะมีพร้อมอย่างสมบูรณ์ เป็นผู้รู้จักตอบบุญแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณ เป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว เป็นผู้ที่มีน้ำใจช่วยเหลือแก่ผู้อื่นสัตว์อื่นอยู่เป็นนิตย เป็นผู้มีความเข้าใจในเรื่องหัวอกเขาหัวอกเราได้เป็นอย่างดี

๓) **มนุสสเปโต** มนุษย์พวกนี้ รูปร่างจะเหมือนมนุษย์ทุกอย่างก็ตาม แต่จิตใจนั้นเป็นเปรต ในลักษณะนิสัยของเปรตจะไม่อึดพอในความต้องการ มีความหิวกระหาย อยู่ตลอดเวลา มีความตระหนี่ขี้เหนียวมิยอมเสียสละแบ่งปันสมบัติให้แกใคร ๆ จึงให้ชื่อว่า ความโลภนั่นเอง

๔) **มนุสสดิรัจฉาน** คือรูปร่างลักษณะเป็นมนุษย์อยู่ก็ตาม แต่ใจเหมือนสัตว์ เดรัจฉานเป็นคนใจต่ำทราม ไม่มีความละอายในการกระทำของตัวเอง จะหาความสุขที่ไหนก็ทำตามใจตัวเอง จะมีคนอื่นเห็นก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา ไม่มีสติปัญญาความสำนึกว่าอะไรควรหรือไม่ควร เป็นผู้มึนเมา โทสะจัด ไม่มีความอดทน ทำอะไรไปตามความต้องการ เป็นผู้มึนเมาเห็นมโหฬาร ก้าวร้าว ไม่พอใจไม่ชอบใจกับใคร ๆ ก็จะทำวิธีกลั่นแกล้ง ให้คนอื่นเกิดความเสียหายอยู่เรื่อยไป ในลักษณะใจที่เป็นสัตว์เดรัจฉาน จะพรรณนาให้จบลงในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้เช่น กัน ให้ทุกคนได้สังเกตดูตัวเองบ้าง

ถ้าหากเรามีนิสัยอย่างนี้จะมีวิธีแก้ไขตัวเองได้อย่างไร ในชาติที่เป็นมนุษย์นี้คืออยู่แล้ว ในชาติหน้าต่อไปเราจะรักษาชาติที่เป็นมนุษย์นี้ได้หรือไม่ได้ จะมีสิ่งใดทำให้เราเปลี่ยนภพชาติของมนุษย์นี้ กลายเป็นภพชาติอื่นไปนั่นคือใจ ผู้จะไปเกิดในภพไหนชาติใด ใจจะวางทิศทางเอาไว้ทั้งหมด จึงเรียกว่า มโนกรรมเป็นตัวแปรที่สำคัญ ผู้ไปเกิดในภพของเทวดา อินทร์พรหม ก็คือใจเป็นกุศลกรรม ผู้จะไปเกิดในภพภูมิของเปรต ไปเกิดในหมู่สัตว์เดรัจฉาน หรือจะไปตกนรกทรมานทุกข์ทรมาน ก็คือใจเป็นอกุศล หรือจะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์สมบัติอีกก็ต้องมีคุณธรรมหรือศีลห้าประจำใจ ถ้ามัวคนบาปมาก เมื่อตายไปมีสิทธิ์มาเกิดเป็นมนุษย์ในชาติต่อไปได้อีกหรือไม่ ตอบ มาเกิดไม่ได้ เพราะกรรมชั่วจะพาไป

^{๓๐} ภาตภุ ฌัณ รัส, **บุรุษุญญบุรุษุ**, ณะ:ภุ ๓.๖.๒๕๕๘ ๖๓: ๒๘-๓๑, อาจารย์ ยิน วน, **ประชุมบุญญุประวัติ**, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๕๘), หน้า ๒๘ - ๓๑. (พระมหาสาบาล กิตติโก(แก้วดี)ผู้วิจัยแปล).

เกิดในอบายภูมิต่อไป เว้นเสียแต่มนุษย์ที่มีบาปน้อยจึงจะได้มาเกิดเป็นมนุษย์ได้ แต่เศษของกรรมนั้นก็ยังติดตามมาให้ผลในชาตินั้นอยู่ เรียกว่าวิบากกรรม ให้ผลแก่บุคคลที่เกิดมีความแตกต่างกัน ดังเห็นอยู่ในที่ทั่วไป ไครมาจากภพอะไรนีสัยกิริยาและพฤติกรรมการแสดงออกทางกาย และวาจาจะเป็นสื่อให้รู้กันได้

โลกมนุษย์นี้อยู่ในท่ามกลางของจักรวาลอื่น เป็นจักรวาลหนึ่งในแสนโกฏิจักรวาลมีจักรวาลเดียวเท่านี้ที่สัตว์มีชีวิตอยู่ได้ เป็นจักรวาลที่มีความสมบูรณ์ในธาตุสี่ชั้นห้า มีอากาศธาตุที่เหมาะสมกับมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้มีชีวิตอยู่ มี ชาติดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ และอากาศธาตุเป็นไปในอตุสัปปายะ มนุษย์และสัตว์ที่มีธาตุสี่ ก็อาศัยธาตุสี่ของโลกนี้เป็นอาหารเลี้ยงชีวิตให้อยู่ได้ โลกที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้เป็นศูนย์รวมให้แก่จักรวาลทั้งหลาย ส่วนจักรวาลอื่นมนุษย์ จะไปอยู่แบบถาวรเป็นครอบครัวสืบพันธุ์เหมือนโลกนี้ไม่ได้ จักรวาลอื่นเป็นเพียงสถานที่ท่องเที่ยวของจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ก็อยู่อาศัยได้ชั่วคราว เมื่อถึงกาลเวลาก็กลับมาเกิดในโลกนี้ตามเดิม จะไปเกิดในจักรวาลของเทวดา อินทร์ พรหม ก็อยู่ชั่วคราวแล้วก็กลับมาเกิดในโลกนี้อีก จะไปเกิดในภพของเปรต สัตว์เดรัจฉาน จะไปตกในนรกอเวจีที่มีอายุยาวนานก็ตาม เมื่อหมดกรรมชั่วก็จะกลับมาเกิดในโลกนี้อีกเช่นกัน ฉะนั้น โลกที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้จึงเป็นศูนย์รวมของจิตวิญญาณของสัตว์โลกทั่วไป จิตวิญญาณจะไปเที่ยวในจักรวาลใด จะไปเที่ยววัฏจักรใด ก็ต้องมาสร้างกรรมในโลกนี้ทั้งนั้น ใครสร้างกรรมอะไรไว้ดีหรือชั่วอย่างไร ก็จะได้ไปตามกรรมที่ทำไว้นั้นเอง เช่นครอบครัวเดียวกันอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุขแต่กรรมทำคนละอย่าง คนหนึ่งทำกรรมชั่ว คนหนึ่งทำกรรมดี เมื่อชีวิตหมดไปก็จะแยกทางไปตามกรรมใครกรรมมัน เว้นเสียผู้มีศีลเสมอกัน มีความเห็นเหมือนกันและได้ทำกรรมอย่างเดียวกัน พวกนี้ไปไหนไปด้วยกัน เกิดที่ไหนไปเกิดด้วยกันได้

หากเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วจะเป็นคนแบบไหนก็ตามสุดแต่ลำบากที่เลี้ยงชีพทั้งหมด เพราะชีวิตคือความเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เป็นธรรมชาติที่น้อยมาก ๆ เป็นชีวิตที่นิดหน่อยมีความตายเป็นที่สุดแม้แต่พยายามทำมาหากินมากน้อยแค่ไหนก็ตาม อีกอย่างหนึ่งหากมีชีวิตอยู่ปรารถนาอยากจะได้พระธรรมะ ของสัตว์บุรุษที่มีประโยชน์ แนะนำทางไปสู่พระนิพพานก็ไม่ง่ายที่จะได้ฟัง ต้องมีบุญสั่งสมบารมีมาจึงจะได้พบได้ฟังพระสัทธรรมเทศนาของท่าน กาลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสรู้มาก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ท่านได้สั่งสมบารมีหลายอสงไขยจนกว่าบุญจะเต็ม เปรียบเสมือนหัวน้ำที่ยังสมุทรให้เต็มจึงจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สรุปความว่า รูปแบบประเพณีในการบวชนั้น ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่แล้วยังเชื่อในประเพณีอยู่ว่า ถ้าได้ให้ลูกบวชแล้วตนเองที่เป็นพ่อแม่จะได้านิสงส์มาก และลูกได้เล่าเรียนคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาจะได้เป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม แต่ในปัจจุบันมีการบวชน้อยลงเพราะมีวัฒนธรรมตะวันตกเข้าไปสนับสนุนให้การศึกษาและความเชื่อทางศาสนา รวมถึงปัญหาครอบครัวเศรษฐกิจบ้านเมือง จึงมีทัศนคติเปลี่ยนไปบ้างแต่ไม่มากนัก

๔) การศึกษาเล่าเรียน

(๑) ฐานะในการศึกษาทางศาสนา

พระภิกษุสามเณรเมื่อมีครุฑาออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้วจำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยให้รู้เสียก่อน การศึกษาทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๒ อย่าง คือ คันถฐานะ ๑ วิปัสสนาฐานะ ๑^{๓๑}

ก) **คันถฐานะ**^{๓๒} ฐานะคือการเรียนพระคัมภีร์ อันได้แก่การเล่าเรียนศึกษาพระพุทธศาสนา ดังที่มีการเล่าเรียนตามหลักสูตรของนักธรรมบาลีหรือแม้ว่าการมาฟังธรรมบรรยายนี้ก็ชื่อว่าเป็นคันถฐานะคือการเล่าเรียนพระคัมภีร์เช่นเดียวกัน เพราะว่าการแสดงธรรมบรรยาย ก็แสดงไปตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เดิมผู้ฟังจำกันมา และต่อมาก็จารึกลงเป็นตัวอักษรในใบลานเป็นต้น ตลอดจน พิมพ์เป็นเล่มหนังสือดังที่ได้ใช้อ่านเล่าเรียนกันอยู่ แต่แม้เช่นนั้นก็ต้องมีอาจารย์เป็นผู้บรรยายแสดงอธิบายประกอบอีกด้วย การเล่าเรียนจึงใช้ตา ใช้หู เดิมก็ใช้หูเป็นส่วนใหญ่ ในบัดนี้ก็ใช้ทั้งหู ทั้งตา หูฟัง ตาอ่าน ก็เป็นคันถฐานะ ฐานะคือการเรียนพระคัมภีร์

บวชจำพรรษาต้องเรียน ธรรมวินัยมี ๓ ชั้นดังนี้คือ

๑. แผนกธรรมะวินัย นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก^{๓๓}

๒. แผนกบาลีปริยัติ มี ๔ ระดับ^{๓๔}

ระดับที่ ๑ เริ่มเรียนชั้นปีที่ ๑, ๒, ๓ (ป.๖) เรียกว่า พุทธิกปฐมศึกษา (บาลีชั้นพื้นฐาน เรียนบาลีไวยากรณ์ และแปลหนังสือธรรมบท ๘ ภาค) ต่อมาสอบเอา วุฒิบัตรพุทธิกบาลีรอง

ระดับที่ ๒ พุทธิกปฐมภูมิ ชั้นปีที่ ๑, ๒, ๓ (ม.๓) (แปลหนังสือ มงคลที่ปณี ๔ ภาค และเรียนไวยากรณ์ภาษาสันสกฤต) ต่อมาสอบเอาวุฒิบัตรปฐมภูมิ วุฒิ ม.๓ (ดีโพลม)

ระดับที่ ๓ พุทธิกหุติยภูมิ ชั้นปีที่ ๑, ๒, ๓ (ม.๖) (แปลหนังสือวิสุทธิมรรค ๓ ภาค และแปลภาษาสันสกฤต) วุฒิ ม.๖ (จบบัณฑิต)^{๓๕}

ระดับที่ ๔ มหาวิทยาลัย ก็มีตั้งแต่ ปริญญาตรี – ปริญญาเอก

^{๓๑} ประเจตสกลุ กัษ ฐ. **รัฐศาสนสภา**, สหุภยจกฤษณจี ๑ ภูัจจี ๓๐ เณร ๓ ค.ส ๑๙๕๘ ๓.ส ๒๕๐๐, ๑๙๕๙., พระเทพสังฆาภิบาล กิม ฐ. **บทความแผนกศาสนา**, พ.ศ.๒๕๐๐, หน้า ๑๙๙.

^{๓๒} ธรรม. ส. (**หมู่พระคัมภีร์**), ๑/๑/๓.

^{๓๓} พระสุวรรณธรรมา อินทริยสิ่วโร(สิม), “ศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยกับคณะสงฆ์ในประเทศกัมพูชา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมหบัญชิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๕.

^{๓๔} พระสุธี สุนทรธรรมา(ยันต์), “การศึกษาคณะสงฆ์ในราชอาณาจักรกัมพูชา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมหบัญชิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๑.

^{๓๕} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๓๒-๒๓๓.

ข) **วิปัสสนาธุระ**^{๓๖} มี ๒ อย่าง ได้แก่ สมถกรรมฐาน วิธีการอบรมจิตที่เข้าใจกันแม้ในสมัยก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาลถือว่า เป็นการแสวงหาแนวทางให้เข้าถึงความพ้นทุกข์ตามวิถีชีวิตของคนอินเดียที่แบ่งชีวิตออกเป็น ๔ ขั้นตอนตามปรัชญาชีวิตของคนอินเดียสมัยนั้น คือ

๑. ขั้นตอนแห่งพรหมจรรย์ เป็นขั้นตอนแห่งชีวิตที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนแสวงหาความรู้ใส่ตัวเมื่ออยู่ในวัยเยาว์

๒. ขั้นตอนแห่งคฤหัสถ์ เป็นขั้นตอนแห่งการครองเรือนเมื่อจบการศึกษาเล่าเรียนแล้วจะต้องครองตนเป็นชาวบ้าน แสวงหาทรัพย์สมบัติ มีคู่ครอง และดำรงตนตามทำนองคลองธรรม

๓. ขั้นตอนแห่งวนปรีสถ์ เป็นขั้นตอนแห่งการเกษียณอายุจากการทำงานและหันเหชีวิตของตนไปสู่การเตรียมตัวที่จะออกจากการมีชีวิตแบบโลก ๆ ไปสู่การมีชีวิตรักบวช และ

๔. ขั้นตอนแห่งสันยาสี เป็นขั้นตอนแห่งการสละโลกแห่งโลกียวิสัยไปเป็นนักบวชบำเพ็ญพรตอยู่ตามถ้ำในป่าเขาลำเนาไพร

เจ้าชายสิทธัตถะครั้งยังทรงพระเยาว์พระราชบิดาเสด็จไปทรงประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ รับสั่งให้เชิญพระราชโอรสไปในพระราชพิธีนั้นด้วย ณ ที่ใกล้ที่ประกอบพระราชพิธีนั้นมีต้นหว่าใหญ่มีร่มเงาเย็นร่มรื่นจึงให้ตกแต่งสถานที่ภายใต้ร่มชมพูฤกษ์ให้เรียบร้อยแล้วเชิญพระราชกุมารให้ประทับ ณ ภายใต้ต้นไม้อหว่าใหญ่ นั้น ให้ราชบุรุษเฝ้าถวายอารักขา และพระพี่เลี้ยงเฝ้าบริบาลอยู่ ฝ่ายพระเจ้าสุทโธทนะก็ได้เสด็จไปสู่ที่ประกอบพระราชพิธีแรกนาขวัญ ขณะนั้นพระพี่เลี้ยงนางนมทั้งหลายได้ชวนกันไปชมพระราชพิธี ฝ่ายพระกุมารประทับนั่งอยู่แต่เพียงพระองค์เดียว จึงประทับนั่งขัดสมาธิเจริญอานาปานสติกรรมฐานจนได้บรรลุปฐมฌาน^{๓๗}

อาศัยทิวทัศน์ดุคติดังกล่าว การปฏิบัติกิจของพระสงฆ์จึงมี ๒ ทางคือ การเจริญสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน

สมถกรรมฐาน^{๓๘} นั่นก็คือการปฏิบัติทำจิตตภาวนา หรือทำกรรมฐานนั่นเอง ซึ่งก็มีทั้งฝ่ายสมถะทั้งฝ่ายวิปัสสนา ทั้งฝ่ายสมาธิทั้งฝ่ายปัญญา แต่ว่ายกเอาวิปัสสนาเป็นประธาน เพราะว่าวิปัสสนาปัญญาเท่านั้นจึงจะกำจัดกิเลสได้เด็ดขาด เป็นเหตุละกิเลสได้เป็นอย่างดี ถ้าพึ่งสมาธิหรือสมถะนั้น ถ้าไม่มีปัญญาก็ยังละกิเลสไม่ได้เด็ดขาด แต่แม้เช่นนั้นจะได้ปัญญาก็ต้องมีสมาธิเป็นบาทคือเป็นทำให้บรรลุถึงความสำเร็จ เหมือนอย่างทีคนจะไปไหนก็ต้องมีเท้าสำหรับที่จะเดินไปถึงสมาธิก็เป็นบาทอันจะนำไปเกิดปัญญา และเมื่อเกิดปัญญาจึงจะเห็นธรรม ปัญญาที่เห็นธรรมนี้เองเป็นตัวปัญญาที่เป็นส่วนผล หรือเป็นตัวญาณคือความหยั่งรู้ อันเกิดมาจากการปฏิบัติทางวิปัสสนา การบวชเรียนนั้นพระพุทธเจ้าได้วางกฎระเบียบหรือบทแห่งการศึกษาให้แก่กุลบุตรที่ออกบวชในพระพุทธศาสนาเป็นการเบื้องต้นคือ ปลงผม ตัดเล็บ โกนหนวดเป็นต้น ต่อมาพระอุปัชฌาย์ได้ให้ มูล

^{๓๖} utsch. ส. (เรื่องพระอุปัชฌาย์), ๑/๑/๗. ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ผศ.ดร., ปรัชญาตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔ - ๓๕.

^{๓๗} utsch. ส. (เรื่องพระอุปัชฌาย์), ๑/๑/๗. ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ผศ.ดร., ปรัชญาตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔ - ๓๕.

^{๓๘} utsch. ส. (เรื่องพระอุปัชฌาย์), ๑/๑/๗. ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ผศ.ดร., ปรัชญาตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

กรรมฐาน เป็นกรรมฐานบทแรกที่กุลบุตรผู้บรรพชาอุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระอุปัชฌาย์ทุกรูปต้องบอกแก่ภิกษุผู้บวชใหม่ ให้รู้จักพิจารณาความไม่งามของสังขาร อันได้แก่ “เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ” หรือที่เรียกกันในภาษาชาวบ้านว่า “ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง”

สาเหตุที่พระอุปัชฌาย์ต้องบอกมูลกรรมฐานนี้ แก่ภิกษุผู้บวชใหม่ ก็เพราะว่า ภิกษุผู้บวชเข้ามาในพระธรรมวินัย จะได้รู้เท่าทันความเป็นจริงของสังขาร ไม่หลงยึดติดไปกับภาพลวงตา อันเกิดขึ้นจากอวิชชา จนมองไม่เห็นความเป็นจริงว่า สังขารทั้งหลายนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน และมีความเสื่อมสลายไปในที่สุด หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า “ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง” ที่คนทั่วไปหลงไหล ยึดติดว่าเป็นสิ่งสวยงาม เมื่อดูภายนอกก็แลดูดี แต่ถ้าเราดูแลไม่ถี่ มันก็จะสกปรก และกลายเป็นรังของเชื้อโรค ยกตัวอย่างเช่น “เส้นผม”

เส้นผม ของคนเรานั้น เมื่อดูภายนอกก็ดูสะอาดสวย สวยงาม แต่เราหาว่าไม่ว่าท่ามกลางความสวยงามนั้น เส้นผลกลับเป็นที่รองรับฝุ่นละอองอย่างดี มีเชื้อโรคและแบคทีเรียมากมายมาติดอยู่ เราลองไม่สระผมดูสัก ๑ อาทิตย์ เส้นผมที่สวยงามจะแปรสภาพเป็นกองขยะที่เหม็นเน่าไปในทันทีส่วน “ขน” นั้น ก็เป็นแหล่งรวมของสิ่งสกปรก เช่นเดียวกับ “เส้นผม” หรืออาจจะมากกว่าเสียอีก เพราะขนมีปริมาณพื้นที่ที่สามารถรองรับสิ่งสกปรกได้มากและกว้างที่สุดแห่งใดโคลต่างๆ ตามร่างกาย มักจะมาติดอยู่กับเส้นขน หากเราพิจารณาให้ดี ก็จะเห็นถึงความไม่งามของเส้นขน

เล็บ ของคนเรานั้นเหมือนกัน ที่แลดูสวยงาม ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเราคอยดูแลทำความสะอาดอยู่เป็นประจำ คอยตัด คอยแต่ง คอยเอาสีมาทำให้สวยงาม แต่ถ้าเราลองไม่ดูแลมันสักพักเดียว เล็บก็จะกลับกลายมาเป็นที่พักพิงของสิ่งสกปรก บรรดาเชื้อโรคต่างๆ ก็จะเข้ามาติดตามซอกเล็บ จนเป็นที่น่ารังเกียจของตนเองและผู้อื่น

ฟัน ก็เช่นเดียวกัน ที่เรายังยิ้มสวยอยู่ได้ ก็เพราะเราคอยขัด คอยสีอยู่เป็นประจำ แต่ขนาดดูแลมันอย่างดีก็ยังมีแค่ดู อย่าไปดม เพราะมันเหม็น มันมีทั้งคราบหินปูน คราบจุลินทรีย์ และยังเป็นที่ยึดของแบคทีเรียจำนวนมาก ไม่น่าเชื่อว่า ฟันที่แคบๆ ในปากของคนเรานี้ จะมีจำนวนประชากรแบคทีเรียมากกว่ามนุษย์บนโลกเสียอีก

ผิวหนัง ของคนเราที่เห็นว่าสวยงาม นุ่มนวลน่าสัมผัส หากเราเอาแว่นขยายส่องดูใกล้ๆ ซัด ๆ จะเห็นว่า ผิวหนังของคนเรานั้น มันขรุขระและกระดากกระต่าง อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมของโรคผิวหนังต่าง ๆ มากมาย แต่คนเราก็มองหลงไหล และยึดติดกับเปลือกนอกนี้ ทั้งๆ ที่ผิวหนังมีไว้เพียงเพื่อห่อหุ้มอวัยวะภายใน ก็แค่นั้นเอง หากเรายังเห็นภาพไม่ชัดเจน ลองมาลอกเปลือกเปลือกร่างกายอันสวยงามนี้ดูกัน ว่าภายในยังจะงดงามอย่างที่เราคิดหรือไม่ เมื่อลอกผิวหนังของคนเราออกมา ทีละชั้น ๆ เราก็คงพบอวัยวะภายใน มีปอด ตับ ม้าม ไต หัวใจ เป็นต้น และเมื่อแยกชิ้นส่วนให้กระจายออกทั้งหมด ก็จะเหลือเพียงโครงกระดูกที่ขาวโพลนเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ คงไม่มีใครคิดว่า โครงกระดูกนี้ช่างสวยงาม น่าหลงไหลอีกต่อไป และเมื่อเรานำอวัยวะทั้งหลายกลับคืนสู่ที่เดิม แล้วเอาหนังหุ้มกลับไปเหมือนเก่า เราก็คงพบว่า ร่างกายนี้เป็นเพียงการประกอบขึ้นของอวัยวะต่าง ๆ โดยมีผิวหนังห่อหุ้มเอาไว้เท่านั้น ก่อนหน้านี้ ที่เรามองเห็นว่า “ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง” งดงาม ก็เพราะเรา

ไม่รู้จักพิจารณาให้รู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิต จึงทำให้ต้องสูญเสียอิสรภาพของใจ เสียสมดุลของชีวิต เพราะไปหลงยึดติดสิ่งไม่งามนี้เอง

วิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่ อุบายหรือวิธีการทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง ตรงต่อสภาวะของมัน คือเข้าใจตามความเป็นจริง จนถอนความหลงผิด รู้ผิดได้ ถึงขั้นที่ต้องเปลี่ยนท่าทีต่อโลกและชีวิตเสียใหม่ ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ในระหว่างการปฏิบัตินั้น เรียกว่า ญาณ (วิปัสสนาปัญญา) สุดท้าย ญาณนี้ เรียกว่า วิชชา (ความรู้) ภาวะที่จิตมีความรู้แจ้ง เป็นภาวะที่สงบสุขผ่องใสและเป็นอิสระจากกิเลส ซึ่งเป็นภาวะตรงข้ามกับอวิชชา (ความไม่รู้) คือ ความหลงผิดไม่รู้แจ้ง อันเป็นจุดหมายปลายทางของวิปัสสนากรรมฐาน

หลวงพ่อกุสุมาโร กล่าวว่า วิปัสสนากรรมฐาน เป็นวิชาชั้นสูงของพระพุทธศาสนาที่มีในมรรคมงคล ๘ เรียงสั้น ๆ หมายถึง ศีล สมาธิ ปัญญา ปัญญาที่ ๓ ตัวสุดท้ายเป็นตัววิปัสสนา วิปัสสนา แปลว่า การเห็นชัดในปฏิเวธธรรมในขั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา การเห็นชัดนี้ มิใช่เห็นด้วยตาเปล่า หรือด้วยการเข้าใจตามการศึกษา คือเห็นด้วยการอบรมจิต มีจิตที่บริสุทธิ์ ปัญญาจึงบังเกิดขึ้น เรียกว่าภาวนามยปัญญา ตัววิปัสสนานี้ ต้องมีความเกี่ยวข้องกับศีลและสมาธิ ศีลมีหน้าที่ป้องกันความชั่วที่เกิดขึ้นทางกายและวาจา สมาธิมีหน้าที่ป้องกันความชั่วที่เกิดขึ้นทางใจ หมายถึงนิรวันทั้ง ๕ คือ กามฉันทะ พยาปาทะ ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา เป้าหมายของวิปัสสนาในบาลีก้าวว่า ปัญญาวิมุตติ แปลว่า การหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวงด้วยพลังแห่งวิปัสสนา คือ เห็นแจ้งในขั้น ๕ เป็นไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา^{๓๙}

วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คือ การนำรูปและนามมาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐานนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องมีสติคอยกำหนดตามอิริยาบถใหญ่ทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน เช่น ขณะยืนอยู่ให้กำหนดรูปรูปร่างทั้งหมด ไม่ใช่ส่วนขา ส่วนหัว ส่วนตัว หรือ ส่วนแขนยืนอยู่ให้ภาวนาว่า “ยืน หนอๆ” จนกว่าจะเปลี่ยนอิริยาบถใหม่ อย่าปล่อยให้สติออกนอกกาย ให้สติจับอยู่ที่รูปและนาม ทั้งนี้ก็เพื่อให้รูปร่างและนามปรากฏชัด ซึ่งอาจต้องใช้เวลานานพอสมควร แม้ในอิริยาบถอื่น เช่น เดิน นั่ง นอน ก็ต้องมีสติอยู่กับอิริยาบถนั้นๆ หากเมื่อใดไรก็เป็นอันสติหลุดจากปัจจุบันอารมณ์ทันทีหากมีเวทนาไม่ว่าจะเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ ก็ให้มีสติอยู่กับเวทนาชนิดนั้น ๆ และเวทนาเหล่านี้จะปรากฏชัดในเวลาที่มีสมาธิมากเท่านั้น หากแต่ว่า ความรู้สึกวางเฉยจะไม่ปรากฏชัดเมื่อแรกเริ่มปฏิบัติ แต่จะปรากฏชัดหลังจากที่บรรลุถึงวิปัสสนาญาณขั้นที่ห้า คือ กังคญาณแล้ว และ มักเกิดในอิริยาบถนั่ง (กรรมฐาน) เมื่อจิตมีราคะ โทสะ และโมหะเข้าครอบงำ ก็พึงกำหนดรู้ว่า จิตมีราคะ มีโทสะ และมีโมหะ เช่น “ราคะหนอ ๆ” เป็นต้น ที่เราต้องมีสติกำหนดรู้ให้ทันตามความเป็นจริงเมื่อจิตมีสมาธิ จะทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถจับความรู้สึก (จิต) มีราคะนั้นได้ และแล้วจิตมีราคะนั้นก็หายไปเอง^{๔๐} หาก

^{๓๙} ประเศประเศคุณบัญญัติ บุค สุภณฺณ, **สขชกยฺยฺย และ วัชชชกยฺยฺย**, พ.ศ. ๒๕๕๒, ค.ศ. ๒๐๐๘. ๖๖, พระเดชคุณบัณฑิต หลวงสุวณฺณ, **สมถกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน**, (เอกสารศักดิ์สำเนา, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖. (พระมหาสากล กิตติโก(แก้วดี)ผู้วิจัยแปล).

^{๔๐} Venerable Sujiva, **VIPASSANA MEDITATION**, (Yangon: Percetakan P.K.S. Sdn. Bhd. 1990), PP. 53 - 54.

จิตผู้ปฏิบัติควรกำหนดรู้อาการฟุ้งอย่างรวดเร็ว และทันท่วงทีที่มีความฟุ้งเกิดขึ้น พร้อมกับกำหนดรู้จิตฟุ้งนั้นว่า “ฟุ้งหนอๆ” การกำหนดนี้จะช่วยให้รู้ตัวมากขึ้นจนสามารถรู้เท่าทันอาการฟุ้งได้อย่างทันท่วงที

เมื่อเข้าใจรูปและนามเป็นอย่างดีแล้ว จะรู้สึกต่อรูปและนามว่าไม่มีเรา ไม่มีเขา ความรู้สึกเช่นนี้จัดว่าเป็นการกำจัดสักกายทิฏฐิได้แล้ว ไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน ไม่มีตัวเรา หรือไม่มีของเรา แล้วปัญญาจะประจักษ์ว่า “รูป” ที่เห็นและจิต (นาม) ที่ตามรู้ว่า “เห็น” นั้นเป็นคนละส่วนกัน จากนั้นปัญญาจะรู้แจ้งการเกิด-ดับอย่างรวดเร็วของอาการเห็น (รูป) และจิต (นาม) ที่ตามรู้อาการเห็น ปัญญาที่เกิดขึ้นได้รู้แจ้งพระไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตาของสภาวะธรรมเหล่านั้น^{๔๑}

(๒) เป้าหมายของการบวช

เป้าหมายหลักของการบวชนั้นคือแสวงหาความดับทุกข์ ปัจจุบันเป้าหมายเปลี่ยนไปเป็นการบวชเพื่อตอบแทนคุณบุญพาวงศ์เป็นสำคัญ เช่น เมื่อกุลบุตรมีอายุครบ ๒๐ ปีสมบุรณ์แล้วต้องบวชพระเพื่อตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ ครั้งหนึ่งที่เกิดมาเป็นลูกผู้ชายต้องบวชเพื่อให้พ่อแม่ที่ท่านได้เลี้ยงดูเรามาตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนกระทั่งคลอดออกมาแต่เล็กจนโต คอยป้อนข้าวป้อนน้ำดูแลทุกอย่างเพื่อให้ลูกอยู่ดีกินดีนอนหลับสบาย คอยเฝ้าดูลูกตลอดเวลา เมื่อลูกโตขึ้น ส่งลูกเรียนหนังสือจบมีงานทำและหาครอบครัวให้ตามความเหมาะสม แบ่งทรัพย์สมบัติให้ การที่ลูกบวชตามประเพณีแบบนี้ก็เพื่อให้ผู้มีบุญคุณได้อนุโมทนาบุญตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ให้ทันตาเห็น เห็นลูกชายห่มผ้าเหลืองในบรรดาพระพุทธรูป หรือบวชถวายเป็นพระราชกุศลเป็นการตอบแทน พระเจ้าแผ่นดิน เพื่อให้พระองค์ท่านมีพระชนมายุยืนนานเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรแก่ปวงประชา^{๔๒}

(๓) อานิสงส์การบวช^{๔๓}

ชาวกัมพูชามีความเชื่อว่า กุลบุตรใดได้บรรพชาเป็นสามเณรและได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องตามพุทธานุญาตและพุทธบัญญัติย่อมได้ผลานิสงส์อย่างมาก และได้ชื่อว่าเป็นผู้ชำระตนให้เป็นมนุษย์ที่บริสุทธิ์ด้วย และเป็นผู้ทรงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยั่งยืนด้วย บุคคลที่บวชได้มี ๔ จำพวกคือ ๑. ทาสกรรมกร ชายหญิง ๒. ลูกชาย หญิง ๓. สามเณร ๔. ภรรยา

การบวชแก่บุคคลทั้ง ๔ จำพวกดังที่กล่าวมาแล้วนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงว่าได้ อานิสงส์มาก เจ้านายคนใด มีจิตศรัทธาได้ทำบุญบวชหรืออนุญาติให้ทาสกรรมกรชายหญิงของตนได้บวชเป็นสามเณรหรือสามเณรี ในพระพุทธศาสนา เจ้านายคนนั้นได้ผลานิสงส์ ๔ กัป ได้บวชทาสกรรมกรเป็นภิกษุหรือภิกษุณีได้ผลานิสงส์ ๘ กัป มารดาบิดาคนไหน ได้อนุญาติให้ลูกชาย-หญิงบวชเป็นสามเณร

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙.

^{๔๒} มีน ฌาณสุตฺต, บุญญจริยสุตฺต, ภาตติ ๓ เฑาะฏฺฐเบ็ญจ ๑, เฑาะฏฺฐเฐประภคณกฏฺฐกฺขมฺม, ๓.๗. ๒๕๕๕ ค.ส. ๒๐๐๐ จักร์จ ๕๕๑-๕๕๗, ฉิ่ง ผานสุตฺต, บุญทำเนียมแมษฺร์ ภาค ๓, (พระราชณาจักรกัมพูชา : เอกสารคัดสำเนา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔๑.

^{๔๓} ดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๑-๕๕๗.

หรือสามเณรี ในพระพุทธศาสนา มารดาบิดานั้นได้ผลานิสงส์ ๑๖ กัป สามเณคนไหน อนุญาตให้ภรรยาของตน บวชเป็นสามเณรีในพระพุทธศาสนา สามเณคนั้นได้ผลานิสงส์ ๑๖ กัป ถ้าอนุญาตให้บวชเป็นภิกษุณี ได้ผลานิสงส์ ๓๒ กัป ภรรยาคนไหนได้อนุญาตให้สามีของตนบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา ภรรยาคนนั้นได้ผลานิสงส์ ๓๒ กัป ได้อนุญาตให้บวชเป็นภิกษุได้ผลานิสงส์ ๖๔ กัป บุคคลใดปรารถนาบวชจนสำเร็จแล้ว ได้ชื่อว่า

๑. เป็นผู้ช่วยอุปัชฌาย์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในอนาคต
๒. เป็นผู้ช่วยเป็นกำลังหลักให้แก่สงฆ์เพื่อรักษาประเพณีการบวชของชาวพุทธให้อยู่เจริญถาวรตลอดไป
๓. เป็นผู้ได้นำบุตรธิดาให้รู้จักคุณมารดาบิดาปุ่ยาตายายที่ได้เลี้ยงดูเรามา
๔. เป็นผู้ได้นำกุลบุตรธิดาให้รู้จักบาปบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์มิให้ลืมหลงตัวเองจนลืมพ่อแม่ผู้บังเกิดเกล้า
๕. เป็นผู้ช่วยแนะนำบุตรธิดาให้มีศีลธรรม
๖. นาคที่ได้บวชเป็นสามเณรก็ดี เป็นภิกษุก็ดี ได้ชื่อว่าได้บวชตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาเป็นผู้กตัญญูกตเวที

บุตรธิดาทั้งหลายเมื่อรู้จักบุญคุณมารดาของตนแล้วควรรีบชวนช่วยกระทำซึ่งสังฆกรรม สงเคราะห์ให้แก่มารดาบิดาเพื่อตอบแทนบุญคุณของท่าน บุตรธิดานั้นจะพบแต่ความสุขความเจริญ จะไปไหนมาไหนมีเทวดาตามรักษาตลอดเวลา

อีกอย่างหนึ่งบุคคลใดได้บวชตัวเองหรือได้บวชกุลบุตรในพระพุทธศาสนา จึงจะได้ชื่อว่า เป็นญาติสนิทกับพระพุทธศาสนา พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระได้ถวายพระธรรมเทศนาในเรื่องนี้เฉพาะพระบาทธรรมมาศกที่เป็นเสด็จจุลจักรพรรดิในชมพูทวีปประเทศอินเดีย เป็นอัครศาสนูปถัมภก อยู่มาวันหนึ่งพระบาททศกมหาธา ได้ไปกราบถวายบังคมทูลถามพระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระได้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าบริจาครทรัพย์สมบัติหมดไป ๙๔ โภกฏี เพื่อให้ช่างสร้างเจดีย์หลายแห่ง ได้สร้างบุญกุศลหลายอย่างในพระพุทธศาสนา บุญที่ข้าพเจ้าได้สร้างมามากมายขนาดนี้ จะได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนาหรือไม่ พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระ ได้ถวายพระพรว่า ข้าแต่มหาธาเจ้า ขอเจริญพรว่า พระองค์ยังไม่ทันได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนาเลย พระองค์แค่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้บริจาครทรัพย์เป็นอย่างมาก สร้างเจดีย์เท่านั้น ขอถวายพระพร พระเจ้าอศกมหาธาทรงได้กราบทูลอีกว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ควรทำอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระ ได้ถวายพระพรว่า ขอเจริญพรมหาธาเจ้า ขนทั้งหลายเหล่าใด ยากดี มีเงิน กดี หามีใจเลื่อมใสแล้ว ได้บวชบุตรธิดา สามเณร ทาสกรรมกร เป็นสามเณร สามเณรี เป็นภิกษุ ภิกษุณี ในพระพุทธศาสนา พวกขนเหล่านั้นจึงจะได้ชื่อว่า เป็นญาติกับพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง พระบาทธรรมมาศกทรงสดับอย่างนี้แล้วทรงมีศรัทธาเลื่อมใสอย่างมาก ในกาลต่อมาพระองค์ทรงได้บวชราชาบุตรพระนามว่า มหินทกุมาร เป็นภิกษุกับราชาบุตรพระนามว่า สังฆมิตตา เป็นภิกษุณี ในพระพุทธศาสนา ในลำดับนั้นพระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระ ได้ถวายพระพรแก่พระราชอาว่า ขอถวายพระพร พระมหาพิตร เดียวนี้พระองค์ทรงได้พระนามว่า เป็นญาติกับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงแล้ว เพราะว่าพระองค์ได้บวชราชาบุตรกับพระราชบุตรของพระองค์ในพระพุทธศาสนานั้นเอง

การบวชนาคก็มีการเกี่ยวข้องกับเรื่องนิทานในโบราณกาลว่า กาลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่วัดเชตวัน มีนาคราชมีฤทธิ์ ตัวหนึ่งมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา อยากจะบวชเป็นภิกษุ จึงแปลงกายเป็นมาณพเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา อยู่มาวันหนึ่ง ภิกษุนาคนอนหลับไหลในเวลากลางวันตัวของภิกษุนั้นก็กลายเป็นสัตว์นาคกองเต็มห้อง ผ้าจีวรหลุดไปหมดเวลานั้นได้มีสามเณรหนึ่งรูป เตรียมสำหรับเพลเรียบริบร้อยได้ไปนิมนต์ภิกษุนาคนั้นมาฉันเพล เปิดประตูเข้าไปเห็นนาคนั้นกองเต็มห้อง ตกใจกลัววิ่งออกมาอย่างรวดเร็วทำให้ภิกษุสามเณรในวัดแตกตื่นไปหมด เรื่องได้ยินถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติว่า ตั้งแต่นั้นนี้เป็นต้นไปภิกษุรูปไม่สมควรบวชสัตว์ดิรัจฉาน มีผีปีศาจ ราชทูต ยักษ์ เป็นอันขาด

เพราะอาศัยเรื่องนี้จึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติอย่างนั้น ภิกษุนาคได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กราบถวายบังคมว่า ข้าพเจ้ามีใจเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนาของพระองค์ไม่ได้มาแกล้งเล่นแต่ประการใด ข้าพระองค์มีตัวเป็นสัตว์ แม้ไม่ได้บวชเป็นพระภิกษุในสำนักของพระองค์ก็ตาม ขอพรให้มีพระบัญญัติว่า หากภิกษุรูปใดบวชกุลบุตรขอให้เรียกชื่อกุลบุตรนั้นว่า “นาค” เป็นเช่นนั้นไป เพื่อให้เขานึกถึงชื่อของข้าพเจ้า ที่มีใจเลื่อมใสในศาสนาของพระองค์ แต่ไม่มีนิสัยจะได้บวชเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติให้เรียก บัณฑิต ปภพชา เปกขะ และอุปสัมปทาเปกขะว่า “นาค” ตามคำขอพรของนาคราชนั้น ตั้งแต่บัดนั้นตราจนถึงปัจจุบันนี้

๓.๓ สิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวช

๓.๓.๑ พิธีการขอบวช

เมื่อบุตรหลานและครอบครัวมีความพร้อมตัดสินใจว่าบวช พ่อแม่ต้องพาไปกราบเจ้าอาวาสหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เป็นพี่เลี้ยงเพื่อตรวจดูวันเดือนปีเกิดให้แน่ใจว่าอายุครบกำหนดที่จะบวชได้ ไกลจะถึงวันบวช ๔-๕ วันหรืออาทิตย์หนึ่ง นาคและญาติๆ จะต้องมาจัดเตรียมสถานที่ทั้งที่จัดงานและที่อยู่อาศัยสำหรับพระใหม่ให้เรียบริบร้อย และนิมนต์พระให้ครบตามองค์กำหนดเกณฑ์ได้ เพื่อสวดนาคและนั่งหัตถบาสนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถ้าการบวชมีการเกี่ยวข้องการกฎหมาย บ้านเมืองก็ต้องทำเรื่องอนุญาตเพื่อขอบวช กฎเกณฑ์ที่นาคต้องรู้และท่องจำเสียก่อนบวชกล่าวก็คือ

๑. ต้องศึกษาเพื่อรู้วินัยและสิกขาบทของพระภิกษุสามเณร
๒. ต้องรู้และท่องแบบบทสวดต่างๆ มีสวดในงานมงคลและอวมงคล เป็นต้น
๓. ต้องท่องบทที่จะขอบวชและขานนาคให้ได้

ประเพณีแบบนี้บางพื้นที่ยังคงอนุรักษ์ไว้อยู่ บางพื้นที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ไม่มากนัก

(๒) การประเคนนาค

ผู้ปกครองเตรียมดอกไม้ธูปเทียนกราบเจ้าอาวาส ๓ ครั้งและพูดว่าข้าพเจ้ามอบถวายลูกชายนี้เป็นศิษย์วัดให้ช่วยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมอบถวายหมดยกเว้นกระดุกและลูกกระต่า นอกนั้นถวายหมด หมายความว่าอบรมสั่งสอนได้ดีได้ไม่ผิด (เราจะสังเกตได้ว่าเด็กสมัยก่อนไม่ค่อยดีคือเพราะมีพระช่วยสั่งสอน ไม่เอาใจรักลูกจนเกินไป) ถ้าจะเป็นสมัยก่อนต้องให้นาคนั้นมาอยู่วัดเพื่อรับใช้ภิกษุสามเณรเป็นการศึกษารัฐธรรมนูญของพระภิกษุสามเณรเสียก่อน แต่ชาวกัมพูชาส่วนมากนิยมให้

ลูกหลานมาเป็นเด็กวัดก่อนจะบวชเป็นภิกษุสามเณรอย่างน้อยให้อยู่วัดหนึ่งปี เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเป็นนักบวช แต่สมัยนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยบ้าง แต่ก็ไม่มากนัก ตามความเหมาะสมแก่กาลเวลาและควรไม่ควร การที่จะบวชหากไม่มีการดูฤกษ์ดูยาม นิยมบวชหมู่ในระหว่างเดือน ๓ และเดือน ๕ ตรงกับวันสำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนา

(๓) กองบวช

เครื่องใช้ที่จะนำมาบวชเรียกกองบวช ที่จำเป็นจะขาดเสียไม่ได้คือบริขาร ๘ มีผ้าถุง ผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคตเอว ผ้ากรองน้ำ บริขารนอกนี้มี เสื้อ อาสนะ ร่มรองเท้า แก้วน้ำ กระจอน เตียง ตั่ง จะมีหรือไม่มีก็ได้ไม่จำเป็น ถ้าทำพร้อมกันหลายกองให้ชนมารวมกันไว้ที่วัด ตอนค่ำสวดมนต์ เสร็จแล้วบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแต่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว กลางคืนมีมหรสพ ตอนเช้าถวายอาหารบิณฑบาต ถ้าทำบ้านใครบ้านมัน ตอนค่ำนิมนต์พระไปสวดมนต์ที่บ้าน มีฟังเทศน์ รุ่งขึ้นตอนเช้าเลี้ยงพระ แล้วแห่กองบวชออกมารวมกันที่ศาลาวัด กองบวชใช้เม็งคือเตียงหามออกมา เตียงนั้นใช้เป็นเตียงนอนของพระบวชใหม่ไปในตัว^{๔๔}

(๔) การแห่ناق

นาคนั้น แปลว่า ผู้ประเสริฐหรือผู้ไม่ทำบาป^{๔๕} พิธีแห่ناق โดยทั่วไปหากแห่จากบ้านมาวัด ส่วนมากจะทำตามแต่ละครอบครัวให้นาคที่อายุมากกว่าเพื่อนเดินนำหน้าตามลำดับของนาคดนตรีและมัททายกเป็นผู้นำขบวน นาคอาจจะเดินก็มี นั่งบนหลังม้า โค กระบือ ก็มี หรือยานตามความเหมาะสมตามฐานะของเจ้าภาพ พ่อเป็นผู้สะพายบาตร แม่เป็นผู้ถือผ้าไตร นอกจากนี้จะมีคนถือสัปทนให้นาค รวมทั้งบริขารต่าง ๆ มีไทยธรรมจะถวายพระเป็นต้น นาคถือดอกไม้ธูปเทียนประนมอัญชลีเดินไปเรื่อย ๆ ให้ถึงวัดก่อนพระฉันเพลเพื่อจัดเตรียมสถานที่และเครื่องสักการะต่าง ๆ การแห่นาครอบโบสถ์ ตามธรรมดาเขาแห่นาคเพื่อประทักษิณ รอบอุโบสถ สามรอบ จะมีดนตรีก็ได้ไม่มีก็ได้แต่ละรอบนั้นจะมีมัททายกร้องเสียงขึ้นว่า (อนุโมทเนียวโลกเอ๋ย รับว่าสาธุ) ว่าไปเรื่อย ๆ จนครบสามรอบ นาคนั้นจะไม่นิยมนั่งบนหลังม้าจะเดินหรือนั่งขี่คอญาติแทน

(๕) การบายศรีสู่ขวัญนาค

พิธีกรรมในการบวช ก่อนที่จะบวชบางพื้นที่นาคนั้นต้องทำพิธีตัดผมและทำขวัญนาค แต่งตัวมีตาบและเครื่องประดับประดาต่าง ๆ แห่ไปตามที่ต่าง ๆ บางพื้นที่โกนผม โกนหนวด โกนคาง ตัดเล็บเสร็จแล้วก็แต่งชุดนาคเดินตามหมู่บ้านเพื่อทำการขอขมาลาโทษต่อญาติพี่น้องและผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตนขาดสติพลังพลาด ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ต่อหน้าก็ดี ลับหลังก็ดี ให้ผู้คนเหล่านั้นขอโทษกรรมเพื่อไม่ให้มีอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม แต่งตัวเหมือนที่พระพุทธเจ้าออกบวชอย่างนั้น บางพื้นที่ไม่ให้ความสำคัญมากนักกับพิธีกรรมเหล่านี้ บวชแบบเรียบง่ายอยู่ที่ความ

^{๔๔} อรรถาธิบาย ผู้ประเสริฐ หรือ ผู้ไม่ทำบาป (นาค) พิธีแห่ناق โดยทั่วไปหากแห่จากบ้านมาวัด ส่วนมากจะทำตามแต่ละครอบครัวให้นาคที่อายุมากกว่าเพื่อนเดินนำหน้าตามลำดับของนาคดนตรีและมัททายกเป็นผู้นำขบวน นาคอาจจะเดินก็มี นั่งบนหลังม้า โค กระบือ ก็มี หรือยานตามความเหมาะสมตามฐานะของเจ้าภาพ พ่อเป็นผู้สะพายบาตร แม่เป็นผู้ถือผ้าไตร นอกจากนี้จะมีคนถือสัปทนให้นาค รวมทั้งบริขารต่าง ๆ มีไทยธรรมจะถวายพระเป็นต้น นาคถือดอกไม้ธูปเทียนประนมอัญชลีเดินไปเรื่อย ๆ ให้ถึงวัดก่อนพระฉันเพลเพื่อจัดเตรียมสถานที่และเครื่องสักการะต่าง ๆ การแห่นาครอบโบสถ์ ตามธรรมดาเขาแห่นาคเพื่อประทักษิณ รอบอุโบสถ สามรอบ จะมีดนตรีก็ได้ไม่มีก็ได้แต่ละรอบนั้นจะมีมัททายกร้องเสียงขึ้นว่า (อนุโมทเนียวโลกเอ๋ย รับว่าสาธุ) ว่าไปเรื่อย ๆ จนครบสามรอบ นาคนั้นจะไม่นิยมนั่งบนหลังม้าจะเดินหรือนั่งขี่คอญาติแทน

^{๔๕} อรรถาธิบาย ผู้ประเสริฐ หรือ ผู้ไม่ทำบาป (นาค) พิธีแห่ناق โดยทั่วไปหากแห่จากบ้านมาวัด ส่วนมากจะทำตามแต่ละครอบครัวให้นาคที่อายุมากกว่าเพื่อนเดินนำหน้าตามลำดับของนาคดนตรีและมัททายกเป็นผู้นำขบวน นาคอาจจะเดินก็มี นั่งบนหลังม้า โค กระบือ ก็มี หรือยานตามความเหมาะสมตามฐานะของเจ้าภาพ พ่อเป็นผู้สะพายบาตร แม่เป็นผู้ถือผ้าไตร นอกจากนี้จะมีคนถือสัปทนให้นาค รวมทั้งบริขารต่าง ๆ มีไทยธรรมจะถวายพระเป็นต้น นาคถือดอกไม้ธูปเทียนประนมอัญชลีเดินไปเรื่อย ๆ ให้ถึงวัดก่อนพระฉันเพลเพื่อจัดเตรียมสถานที่และเครื่องสักการะต่าง ๆ การแห่นาครอบโบสถ์ ตามธรรมดาเขาแห่นาคเพื่อประทักษิณ รอบอุโบสถ สามรอบ จะมีดนตรีก็ได้ไม่มีก็ได้แต่ละรอบนั้นจะมีมัททายกร้องเสียงขึ้นว่า (อนุโมทเนียวโลกเอ๋ย รับว่าสาธุ) ว่าไปเรื่อย ๆ จนครบสามรอบ นาคนั้นจะไม่นิยมนั่งบนหลังม้าจะเดินหรือนั่งขี่คอญาติแทน

พร้อมของเจ้าภาพเป็นหลัก ไม่ต่างอะไรจากประเทศไทยมากนัก ตอนเย็นน่าจะออกมาพร้อมหน้าพร้อมตากันที่วัดนั้น ๆ เพื่อเจริญพระพุทธมนต์เย็นและนิมนต์พระแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องอานิสส์ การบวชหนึ่งกัณฑ์ กาลเวลาอาจจะบวชกลางคืน ก็มีกลางวันก็มีอยู่ที่เจ้าภาพตกลงกันกับเจ้าอาวาส วัดนั้นๆ ไม่แน่นอน

พิธีกรรมในการบวชภาค ให้มีคหายุททำพิธีกับกรรมการวัด บางกรณีไม่สามารถให้พระสงฆ์เข้าร่วมงานได้ อย่างเช่น บุษากรุงพาลี ทำขวัญภาคเป็นต้น บางกรณีให้พระสงฆ์เข้าร่วมได้ อย่างเช่นการเจริญพระพุทธมนต์ แสดงธรรมเทศนาเป็นต้น บางวัดการทำพิธีหน้าคหายุทจะมีหนึ่งรูปเดินนำขบวน

การเดินลาญาติโยมในวันจัดงาน โดยทั่วไปกุลบุตรที่จะเตรียมตัวเข้าบวชในอดีต ต้องเดินลาญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้านของตน บางจังหวัดกุลบุตรเดินลาญาติด้วยและบอกบุญด้วย การเดินลาญาติ นั้นกำหนดให้ทำหนึ่งสัปดาห์ สองสัปดาห์ก่อนวัดบวชหรืออาจทำการเดินลาก่อนบวช ๒-๓ วันก็มี การเดินลานั้นจะไปเป็นหมู่เป็นคณะหรือคนเดียวก็ได้ เครื่องสักการะในการลาญาติ

๑. แต่งชุดนาค/ชุดขาว/หรือนุ่งผ้าไหมพาดผ้าสะไบเฉียง (เพียวเนียรกระมา)
๒. รูปเทียน
๓. หมากอ่อนและพลู หรือ (ธงประลิ่ง)
๔. ถ้าไม่มีมือเปล่าก็ได้

ญาติโยมให้พรสาธุการหรือผูกแขนด้วยเงินก็มี ในปัจจุบันนี้การเดินลาญาติผู้ใหญ่มีลดน้อยถอยลง บางครั้งจัดทำพิธีลาญาติในวันบวชทีเดียว การเดินลาญาตินั้นกุลบุตรยังไม่ให้โกนผม **วันตั้งวันเข้าโรง วันสวดมนต์** ในจังหวัดสระบุรีตรง เขาใช้คำว่า “วันตั้ง” อาจจะถูกกล่าวได้ว่า เป็นวันแรกในพิธีทำบุญที่มัททายกและครอบครัวญาติมิตรทั้งหลายมารวมกันที่วัด เพื่อทำบุญหรือจัดเตรียมสถานที่ต่าง ๆ มีเครื่องสักการะเพื่อจะทำบุญนั่นเอง บางพื้นที่เขาใช้คำว่า “วันเข้าโรง” หรือวันสวดมนต์ แทนในวันตั้ง วันเข้าโรงเป็นวันทำบุญวันแรก หรือตามการให้ความหมายของอาจารย์บางคนว่า มาจากในวันนั้นเป็นวันที่ญาติพี่น้องมารวมกันในโรงทำบุญ ที่เขาจัดทำที่วัดก็ได้หรือที่บ้าน การสวดมนต์จะมีในวันแรก ตามธรรมเนียมแล้ว วันแรกต้องนิมนต์พระมาสวดมนต์หรือเจริญพระพุทธมนต์

วันทาพระ วันทาพระอุปัชฌาย์ วันทามารดาบิดา ในวันเข้าโรง (วันเข้าปะรำพิธี) บางพื้นที่ภาคต้องเข้าไปวันทาพระพุทธรูปในวิหาร แต่ทุกวันนี้มีก็น้อยมาก ส่วนมากภาคต้องเข้าไปวันทาพระอุปัชฌาย์หรือเจ้าอธิการ (เจ้าอาวาส) ไม่ก็เข้าไปกราบพระคู่สวดทั้งชายและชวา เสร็จแล้วค่อยกราบพ่อแม่ด้วย ในการวันทานั้นธรรมดากุลบุตรต้องนุ่งผ้าไหม พาดผ้าสะไบเฉียง หรือเสื้อยืดแขนสั้น สีขาว ถือพานใส่รูปเทียนหมากพลู ต้องจุดเทียนเป็นนิมิตรูปแห่งแสงสว่างของไตรสรณะคมน์เป็นประทีปส่องแสงสว่างให้กุลบุตรที่มีจิตศรัทธาเดินตามรอยของพระพุทธศาสนา^{๙๖}

การทำขวัญนาคบุษาลี การบุษากรุงพาลี หรือการเช่นไหว้กรุงพาลี มีการทำแตกต่างกัน มีการเกี่ยวข้องกับกรุงพาลี สำหรับในประเทศไทยกัมพูชา การบุษากรุงพาลีมีตั้งแต่ชาวกัมพูชาได้นับถือศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ด้วยอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูนั้น บ้างพื้นที่แม้นับถือนับถือ

^{๙๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐-๗๑.

พระพุทธศาสนาอยู่ที่ตาม การบูชาหรือเช่นไหว้กรุงพาลียังมีอยู่ตราบทุกวันนี้ ตามธรรมเนียมการเช่นไหว้กรุงพาลีนี้ ที่สำคัญเขาต้องระลึกถึงอย่างมากก็คือ ภูมเทวดา อากาศเทวดา รุกขเทวดา เทวดาที่อาศัยอยู่ตามภูเขา ตามแม่น้ำ ไปจนถึงพระอินทโกสี สหัมบดีพรหม เพื่อให้กฤษบุตรที่เข้ามาบวชนั้นได้รับพรจากท่านทุกประการ การทำเครื่องสักการบูชา กระจยา ตั้งไว้เสร็จแล้ว มัคทายกหรือพราหมณ์ เริ่มทำพิธีบวงสรวงว่า

เอาเอาโอ้เทวดาที่รักษาภูมิสถาน ที่ลานพระเจดีย์ บนป่าเขาตงติบ เขาเขลคลองบึงบัว ทะเลสมุทร ร่วมทั้งเทพโกสี สหัมบดี อินทราธิราชที่เป็นราชเทวดาทั้งหลาย ขอให้ท่านทรงประสิทธิ์พรชัยให้นาคทั้งหลายนี้ด้วย คุณพ่อคุณแม่ว่าลูกนั้นเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา รับใช้พระพุทธศาสนา เพื่อทรงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ขอเทวดา พระอินทโกสีนั้นช่วยทรงให้มีฤทธิ์ ศึกษาเล่าเรียนให้เก่งจบสูง ๆ มีความรู้อุปถัมภ์คำชูปพระพุทธศาสนาให้โชคชัย มีบุญบารมี เพื่อต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ครบ ๕,๐๐๐ พระพรรษา^{๔๗}

บางคนก็มีทรรศนะว่า กรุงพาลีเป็นพระแม่ธรณี เจ้าป่า เจ้าเขาด้วย ฉะนั้น เพื่อเป็นสิริมงคลเป็นต้องขออนุญาตจากท่านทั้งหลายด้วย การทำบุญนั้นก็ไปด้วยดีไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น กรุงพาลีก็ทรงกำหนดว่า ใครก็ตามจะกระทำกิจต่าง ๆ อยากให้กิจการงานนั้นราบรื่น ก็ต้องเช่นไหว้บวงสรวงท่าน เพื่อขอพรและสิริมงคลจากท่าน การจัดทำพิธี มีสภาพแตกต่างกันไปแต่ละหมู่บ้านไม่เหมือนกัน บางพื้นที่จัดทำพิธีนี้ตรงหน้าวิหารหรือโบสถ์ โดยมีการปูอาสนะและกางสัปทน บนอาสนะนั้นจะมีบาตร มอน กระจก ผ้านุ่ง หวี เป็นต้น ที่ละมุมในอารามในทิศทั้ง ๔ มีตั้งร้านเทวดา ข้างในนั้นจะมีบายสี (สะลาร์) และเครื่องสักการะมีรูปและเทียนเป็นต้นด้วย คนที่เข้าร่วมนั้นจะมีมัคทายกและญาติยกเว้นแต่นาคเท่านั้น

การสวดขวัญนาคนี้ยังคงมีเหลืออยู่บ้างในสมัยปัจจุบันนี้ เพราะสงครามการเมืองเป็นสาเหตุทำให้ตำรับตำราสูญหายไป บางพื้นที่เขาไม่เคยทำมาตั้งแต่ต้น บางพื้นที่การสวดขวัญนาคเพื่อเป็นการอบรมให้นาคฟัง ทำบายสี ๙ ชั้นสูงเท่าประมาณความสูงของคนเอาอ้อยมาผูกพร้อมหนึ่งต้นผ้าไหมหนึ่งพัน ผู้ทำพิธีสวดไปด้วย พัดเรียกขวัญด้วย นาคนั่งฟังตลอดจนจบ ในที่สุดของพิธีกรรมจะต้องให้นาคดื่มน้ำมนต์นั้นเป็นการสิ้นสุดพิธี

(๖) การบวชนาค

ขั้นตอนที่ ๑ การทำพิธีแห่นาครอบอุโบสถหรือประทักษิณโรงอุโบสถ ๓ รอบ เป็นการกระทำเพื่อแสดงถึงความเคารพในพระพุทธเจ้า

ขั้นตอนที่ ๒ การทำพิธีวันทาสิมา การวันทาสิมาก่อนจะเข้าโรงอุโบสถ เป็นการแสดงถึงความเคารพสถานที่

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบคุณสมบัติที่จำต้องมี เมื่อผ่านกระบวนการกลั่นกรองแต่ละขั้นตอนมาแล้ว อุปสัมปทาเปกษะ ก็จะถูกพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ถามคุณสมบัติ

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

๓.๔ ประเพณีและพิธีกรรมในการบวชในประเทศกัมพูชา

(๑) งานบวชหลวงก่อนที่ขึ้นครองราชย์และราษฎร

ในประเทศกัมพูชา การบวชไม่มีการกำหนดเพียงแต่ราษฎร หรือ มนตรี เสนาบดีเท่านั้น แม้พระราชวงศานุวงศ์ก็มีกรณีที่จะต้องพระผนวช โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ที่จะต้องครองราชย์ การบวชคือเป้าหมายในการขัดเกลาจิตใจ และอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นญาติในพระพุทธศาสนาด้วย ดังที่พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระถวายพระพรแด่พระบาทโคกมหาราชว่า “บุคคลที่มีชื่อว่าญาติในพระพุทธศาสนา ต้องบวชโดยตนเองหรือให้ญาติบวชในพระพุทธศาสนา” โดยปฏิบัติตามคำแนะนำของพระเถระ พระองค์ได้ละทิ้งสมบัติเพื่อออกบวชในพระพุทธศาสนาชั่วคราว พร้อมทั้งให้พระราชบุตร มหินทกุมาร และพระราชธิดา พระนาม สังฆมิตตา บวชในสำนักพระพุทธศาสนาด้วย โดยอนุโลมไปตามนี้ ทำให้พระมหากษัตริย์ทั้งหลายในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ทรงผนวชโดยพระองค์เองแล้ว ทรงผนวชให้พระราชวงศานุวงศ์ ตลอดถึงลูกหลานของราษฎรอีกด้วย มีหลักฐานจำนวนมากที่บ่งบอกการบวชนี้ เช่น ศิลาจารึกในปราสาทนครวัด ได้พูดถึงพระราชธิดา ทรงให้พระราชบุตรสร้างพระผนวช และมีศิลาจารึกในสมัยละแวกก็ได้บันทึกไว้ ในพระทัยที่มีศรัทธาของพระบาทชัยเชษฐา อยู่ในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยได้ถวายพระกายเป็นมหาอุบาสก แม้แต่พระราชบุตรที่อยู่ในครรภ์ ยังไม่ทราบว่าจะเป็นชายหรือหญิง ก็ทรงตั้งพระทัยไว้ว่า ประสูติออกมาเป็นพระราชธิดา จะถวายให้เป็นอุปัฏฐายิกา ในพระรัตนตรัยถ้าเป็นพระราชบุตร จะให้ออกบวชในพระพุทธศาสนา^{๔๔} นี้แสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์กัมพูชา ทรงสนพระทัยในเรื่องการออกผนวชตั้งแต่โบราณมา ด้วยเหตุนี้แล้ว จึงทำให้มีพระราชประเพณีบวชขนาดตลอดมาจนถึงปี ๑๙๗๐ หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบันนี้ ยังไม่เห็นมีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เหมือนในครั้งก่อน ใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาพระราชธิดาทรงผนวชให้พระราชวงศานุวงศ์มีพระราชบุตร เป็นต้น ตลอดถึงลูกของข้าราชการและลูกราษฎรอีกด้วย ในแต่ละปี มีคนจำนวนมากสมัครใจเข้าบวชเป็นนาคหลวง โดยไม่มีจำนวนจำกัดแล้วแต่ศรัทธาผู้สมัครใจบวช มาถึงปลายรัชกาลพระบาทสีสุวดี ทำให้พระองค์ทรงกำหนดเอาเพียงแค่ ๑๒ คนเท่านั้น โดยรวมทั้งนาคพระราชวงศานุวงศ์

ตามธรรมเนียมเดิม พระราชาทรงผนวชขนาดที่เป็นราษฎร กลางเดือน ๖ และผนวชขนาดพระราชวงศานุวงศ์ ช่วงกลางเดือน ๘ เหมือนในรัชกาลพระบาททองค์ดวง พระราชพิธีบวชขนาด แบ่งออกเป็น ๒ ช่วง

๑) ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนหก มีการจัดเตรียมบวชขนาดในพระมหาบรมราชวัง แล้วในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนหก จึงปรารถนาพิธีบวชขนาดทุกคน อยู่ในพระที่นั่งกัมปงหลวง เป็นอันเสร็จพิธี

๒) ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนแปด พระราชาทรงเข้าร่วมในพระราชพิธีบวชขนาดของพระราชวงศานุวงศ์ พอมาถึงรัชกาลพระบาทนโรดม พระองค์ทรงร่วมพิธีบวชในเดือนแปดทั้งหมด คือทำพิธีขวัญนาค เจริญพระปริตรในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ แล้วถึงขึ้น ๑๔ ค่ำ ช่วงบ่ายแห่หน้าทุกคนไปบวชหนึ่งครั้ง ในเวลากลางคืน ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันเดียวกันนี้ ได้จัดพิธีขวัญนาค เจริญพระปริตร สำหรับนาคพระราชวงศานุวงศ์แล้วถึงวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ ช่วงบ่ายจึงแห่หน้าไปบวช การบวชของพระราชวงศานุวงศ์

^{๔๔} ศูนย์เพื่อการศึกษาค้นคว้าขั้นสูง, พิธีบวชขนาดในประเทศกัมพูชา ในอดีต และปัจจุบัน, (มปป. พ.ศ. ๒๕๔๙), หน้า ๔๕.

ดี ของข้าราชการราษฎรก็ดี ที่มาขออนุญาตบวช ในพระราชพิธี พระมหากษัตริย์ ได้จำนวนเพียง ๑๒ คนเท่านั้น ถ้ามากกว่านี้ต้องรอปีถัดไป นาคหลวงส่วนมากบวชในวัดใหญ่ ๆ เป็นที่ประทับของ พระสังฆราช หรือพระสังฆนายก ถึงมีการสมัครใจไปอยู่วัดอื่น ๆ ก็ตาม ต้องมาบวชในวัดใหญ่ ๆ ร่วมกัน เมื่อบวชแล้ว ไปอยู่อาศัยวัดไหนก็ได้ แต่ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระองค์ทรงเมตตาโปรดให้บวชในวัดพระแก้วมรกตทั้งหมด^{๕๐}

ประเพณีการบวชในปัจจุบันนี้ก็ไม่ได้ผิดจากแบบของการบวชโบราณมากนักก็เพียงสังคม บ้านเมืองสมัยใหม่เข้ามาและกฎหมายมาดูแลคุ้มครองแต่รูปแบบทางพระธรรมวินัยก็อยู่เหมือนเดิม ประเพณีการบวชของหลวงในปัจจุบันก็ยังอนุรักษ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเมื่อพระมหากษัตริย์ ก่อนที่จักขึ้นครองราชย์ต้องบวชก่อน ไม่ว่าจะเป็พระมหากษัตริย์หรือไม่เป็นก็ตามเชื้อสายราชวงศ์ถ้า เป็นพระโอรสต้องบวชตามความสมควร

๑. เพื่อให้ติดเป็นอุปนิสัยหรือให้เป็นพระญาติกับพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีการบวชเอาไว้
๓. เพื่อต่ออายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคมของคนกัมพูชาตราบนานแสนนาน
๔. เพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบางลง
๕. เพื่อเป็นต้นแบบความหมายของคนดีมีศีลธรรมในการเป็นผู้นำแสดงถึงผู้มีศีลความ

บริสุทธิ์ใจใสสะอาด

ประเพณีการบวชของราษฎร มนตรี เสนาบดี ประชาชนธรรมดา การบวชไม่มีกฎหมายมา บังคับแล้วครุฑาจะบวชก็ได้ไม่บวชก็ได้ ก่อนที่จะแต่งงาน รับใช้ราชการ คิดความเชื่อของลูกผู้ชาย ต้องมีการแห่ ๓ ครั้ง

๑. เกิดเป็นลูกผู้ชายต้องบวช แห่ครั้งที่หนึ่ง
๒. เกิดมาเป็นลูกผู้ชายต้องจัดงานแต่งงาน แห่ครั้งที่สอง
๓. แห่ครั้งสุดท้ายคือ แห่เข้าเมรุ

แห่ทั้ง ๓ อย่างนี้ถือกันว่าเป็นลูกผู้ชายที่สมบูรณ์ การแห่ครั้งที่ ๑ มันแน่นอนอยู่แล้วว่า การที่ตนได้บวชในพระพุทธศาสนาจะทำให้พ่อแม่ปลื้มอกปลื้มใจ มีความสุขเมื่อเห็นลูกชายห่ม ผ้าเหลือง แห่ครั้งที่สองนั้นเป็นที่มุ่งหวังของมารดาบิดาที่จะได้อุ้มหลานสืบทอดวงศ์ตระกูล แห่ครั้งที่ สามนั้นไม่ใจว่าจะได้รับความสุขหรือความทุกข์ ที่แน่ ๆ ความสูญเสียนั้นไม่มีใครอยากให้พลัดพราก จากเราไป ถ้าพิจารณาไปแล้วตอนที่เราก่อเกิดมาตอนเป็นเด็กๆ อะไรก็น่ารักไปหมด เมื่อส่งท้ายก็ให้ศพน ่ารักเหมือนที่เราเกิดมาให้ศพสวย

สรุปความว่าประเพณีการบวชของชาวพุทธกัมพูชานั้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่างาน ราษฎรหรืองานหลวง ถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งต่อชาวพุทธ เป็นการแสดงออกถึงการยึดเหนี่ยว ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เอาพระรัตนไตรคือ พระพุทธ พระธรรม และสงฆ์ มาเป็นที่พึ่งที่ ระลึก แม้แต่ประเทศชาติบ้านเมืองตกอยู่ในสถานการณ์อย่างไรก็ตาม แต่ก็ไม่ทำให้การบวช สบายสูญหายไปจากสังคมของคนกัมพูชา ว่าไปแล้วพระพุทธศาสนา เปรียบเสมือนต้นไม้ที่มีใบและกิ่ง

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๗.

ให้ร่มเงาเย็นทั้งกายและใจ เป็นที่พักเย็นแห่งสรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีความเดือดร้อนทั้งกายและใจให้อยู่รอดปลอดภัยได้

๓.๕ เงื่อนไขในการบวช

การบวชของชาวกัมพูชานั้น มีเงื่อนไขหรือระยะเวลาเป็นเครื่องกำหนด ซึ่งโดยส่วนมากแล้วอยู่กับสาเหตุของการบวชนั้นๆ ได้แก่ ๑) บวชตามประเพณีการบวชเมื่อครบอายุ ๒) การบวชเข้าพรรษา ๓) บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ ๔) การบวชหน้าไฟ (บวชจุ่งศพ) ๕) การบวชแทนคุณ การบวชดั่งที่กล่าวมาแล้วนี้ ไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการบวช อาจมีบ้างอย่างเช่นการจัดงานบรรพชาอุปสมบทเพื่ออบรมเยาวชนและงานบวชเพื่ออุทิศถวายในพระราชกุศลต่างๆ ต้องกำหนดวันบวชและลาสิกขาให้ชัดเจน งานบวชนอกนั้นก็อยู่ที่ความพร้อมและศรัทธาแต่ละบุคคล ถ้าพูดตามหลักเกณฑ์ตามพระพุทธศาสนาแล้ว แล้วแต่บุญที่เราได้สร้างมาตั้งแต่อดีตชาติเรียกว่า “อุปนิสัย” ของนักบวชมา เพศของนักบวชนั้นหรือการบวชจะอยู่ได้นาน มีโอกาสที่จะสร้างบุญบารมีประพฤติปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนา โอกาสที่จะบรรลุธรรมนั้นก็จะมีมาก แต่ถ้าในชาติปางก่อนได้สร้างกรรมหนักกิเลสหนา การบวชของบุคคลนั้นก็ค่อยถอยลง มีโอกาสบวชประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมแล้วลาสิกขาออกมาเพื่อเป็นคนเลวสร้างกรรมมีลูกเมียสร้างครอบครัวติดบ่วงอีกต่อไป และการบวชหน้าไฟเป็นประเพณีที่ชาวกัมพูชาได้อนุรักษ์และนับถือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การบวชแบบนี้เป็นการบวชเฉพาะกิจเป็นกรณีพิเศษในเมื่อมีงานศพเกิดขึ้นเท่านั้น การบวชก็เกิดขึ้น เชื่อกันว่าอาณิสสรี่จะช่วยให้คนที่ทำกาละนั้นไม่ให้ตกนรก นี่เป็นเพียงความเชื่อ การบวชนี้ได้ปรารถนาขึ้นตรงหน้าไฟที่กำลังไหม้ศพ ประเพณีนี้ได้อนุญาตให้บวชเพียงระยะเวลา ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วันไปแล้วมีความประสงค์ที่จะอยู่ต่อต้องลาสิกขาออกมาก่อน แล้วทำเรื่องบวชให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองต่อไป

สรุปความว่า ระยะเวลาในการบวชนั้นไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว แล้วแต่ความจำเป็นและความเหมาะสมแต่ละบุคคลตามกำลังศรัทธา บวชตอบแทนบุญคุณ บวชเมื่อครบรอบอายุระยะเวลา ๑๐ - ๑๕ วัน หนึ่งเดือนเป็นอย่างน้อย บวชในเทศกาลเข้าพรรษาระยะเวลา ๓ เดือนเป็นอย่างน้อย ถ้าบวชเพื่อการทำบุญอุทิศ การบวชหน้าไฟ บวชจุ่งศพมีเวลาอย่างมาก ๗ วัน ถ้ามีเวลาและโอกาสก็อยู่ต่อไปอีกเรื่อยๆ เพื่อศึกษาเล่าเรียนธรรมะวินัยทางโลกและทางธรรม และสามารถที่จะลาสิกขาแล้วนำเอาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓.๖ สรุป

การบวชในพระพุทธศาสนา คนโบราณท่านกล่าวว่า บุคคลที่บวชแล้วเป็นคนสุข ๆ ในที่นี้หมายถึง คนที่เคยบวชขอบรมทางกาย วาจา และจิตใจ ที่เคยประพฤติต่ำช้ากลับกลายเป็นคนดี ได้ลบล้างสันดานจิตที่ติดพันอยู่กับกามารมณ์ต่าง ๆ ทำความสะอาดจิตให้บริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ความเศร้าหมองใจทั้งหลายเข้าถึงธรรมในที่สุดคือความดับทุกข์ มีประโยชน์ คือ ๑) บวชเพื่อทำให้ชีวิตมีคุณค่า ๒) บวชเพื่อพระศาสนา ๓) บวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ๔) บวชเพื่อเรียนรู้พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ๕) บวชเพื่อสั่งสมบุญบารมี

การบวชโดยความพื้นฐานแล้วก็คือการแสวงหาความรู้เพื่อเอาตัวรอดในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ดีมีศีลธรรมและเป็นการสร้างบุญบารมีให้แก่ตัวเองและครอบครัว โดยมีความเชื่อว่า เมื่อลูกหลานได้บวชแล้วพ่อแม่จะมีความสุข เมื่อเห็นลูกหลานหมั่นผ้าเหลืองประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมและช่วยให้ชีวิตพ่อแม่ครอบครัวอยู่ดีกินดีมีความสุข และเป็นการช่วยพ่อแม่และญาติที่ไม่ให้ตนรกเมื่อบั้นปลายชีวิตจะต้องไปเสวยทรัพย์สมบัติอันเป็นทิพย์ในสวรรค์ชั้นฟ้า ตามกำลังของบุญที่ตนได้สร้างมา ความเชื่อและความศรัทธานั้นจะทำให้ทำให้การทำงานทั้งหลายได้บรรลุผลสำเร็จในที่สุด เราจะมองเห็นได้ว่าปราสาทต่างๆ ในประเทศกัมพูชา ไม่น่าเชื่อว่าคนในสมัยโบราณนานแสนนานยังไม่มี ความเจริญทางเทคโนโลยีเหมือนทุกวันนี้ แต่เขามีความสามารถไปเอาก้อนหินมาตัดมาต่อให้เป็นปราสาทที่อยู่พักอาศัยงามอลังการระดับโลกน่าอัศจรรย์ใจ เพราะอะไร ก็เพราะความเชื่อ ความศรัทธาต่อบรรพบุรุษและผู้นำทางจิตวิญญาณ

พระมหากษัตริย์ของกัมพูชาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยฟูนัน สมัยเจนละ พระนครตอนต้น และพระนครตอนปลาย แรก ๆ ได้มีการนับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดู ต่อมาพระพุทธศาสนาหายานได้แพร่เข้าไปอย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ให้สมัยนั้นๆ เป็นประชาธิปไตย บุคคลมีอิสระในการนับถือศาสนาทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์-ฮินดูอยู่ด้วยกันได้ ในช่วงหลังได้มีพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ ออกบวชในพระพุทธศาสนาในกายเถรวาท ได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาเถรวาท แล้วได้นำความรู้เหล่านั้นมาสู่ประเทศกัมพูชาตราบจนถึงปัจจุบันนี้

รูปแบบประเพณีในการบวชนั้น ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่แล้วยังเชื่อในประเพณีอยู่ว่า ถ้าได้ให้ลูกบวชแล้วตนเองที่เป็นพ่อแม่จะได้อันสงส์มาก และลูกได้เล่าเรียนคำสอนของพระพุทธศาสนาจะ ได้เป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม แต่ในปัจจุบันมีการบวชน้อยลงเพราะมีวัฒนธรรมตะวันตกเข้าไปสนับสนุนให้การศึกษาและความเชื่อทางศาสนา รวมถึงปัญหาครอบครัวเศรษฐกิจบ้านเมือง จึงมีทัศนคติเปลี่ยนไปบ้างแต่ไม่มากนัก

เมื่อบุตรหลานและครอบครัวมีความพร้อมตัดสินใจว่าบวช พ่อแม่ต้องพาไปกราบเจ้าอาวาสหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เป็นพีเลียงเพื่อตรวจดูวันเดือนปีเกิดให้แน่ใจว่าอายุครบกำหนดที่จะบวชได้ ไกลจะถึงวันบวช ๔-๕ วันหรืออาทิตย์หนึ่ง นาคและญาติๆ จะต้องมาจัดเตรียมสถานที่ทั้งที่จัดงานและที่อยู่อาศัยสำหรับพระใหม่ให้เรียบร้อยและนิมนต์พระให้ครบตามกำหนดเกินก็ได้เพื่อสวดนาคและนั่งหัตถบาสิก ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถ้าการบวชมีการเกี่ยวข้องการกฎหมายบ้างเมือง ก็ต้องทำเรื่องอนุญาตเพื่อขอบวช กฎเกณฑ์ที่นาคต้องรู้และท่องจำเสียก่อนบวชกล่าวก็คือ

๑. ต้องศึกษาเพื่อรู้วินัยและสิกขาบทของพระภิกษุสามเณร
๒. ต้องรู้และท่องแบบบทสวดต่างๆ มีสวดในงานมงคลและอวมงคลอนุโมทนาพิธิ
๓. ต้องท่องบทที่จะขอบวชและขานนาคให้ได้

การเตรียมตัวก่อนบวชนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะงานทั้งหมดไม่ว่างานราษฎร์หรืองานหลวงออกมาจะดูดีราบรื่น การเตรียมตัวพร้อม สถานที่พร้อม ฤกษ์งามยามดีก็อยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นงานต่างๆ จะไปด้วยดีต้องมีการเตรียมตัวเตรียมใจหาวันเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมและทำไปตามพระบรมพุทธานุญาตและพุทธรบัตินิติ ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นทีนั้นๆ ในประเทศกัมพูชานี้ การบวชไม่มีการกำหนดเพียงแต่ราษฎร์ หรือ มนตรี เสนาบดีเท่านั้น แม้พระราชวงศานุวงศ์ก็มีกรณีที่จะต้องทรงผนวช โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ที่จะต้องครองราชย์ การบวชคือเป้าหมายในการขัดเกลาจิตใจ และอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นญาติในพระพุทธศาสนาด้วย

ระยะเวลาในการบวชนั้นไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว แล้วแต่ความจำเป็นและความเหมาะสม แต่บุคคลตามกำลังศรัทธา บวชตอบแทนบุญคุณ บวชเมื่อครบรอบอายุระยะเวลา ๑๐ - ๑๕ วัน หนึ่งเดือนเป็นอย่างมาก บวชในเทศกาลเข้าพรรษาระยะเวลา ๓ เดือนเป็นอย่างน้อย ถ้าบวชเพื่อการทำบุญอุทิศ การบวชหน้าไฟ บวชจงศพบมีเวลาอย่างมาก ๗ วัน ถ้ามีเวลาและโอกาสดูอยู่ต่อไปอีกเรื่อยๆ เพื่อศึกษาเล่าเรียนธรรมะวินัยทางโลกและทางธรรม และสามารถที่จะลาสิกขาแล้วนำเอาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

บทที่ ๔

เปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา

ในบทที่ ๒ และบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา ดังนั้น ในบทที่ ๔ นี้ จะได้นำประเด็นดังกล่าวมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความต่าง ดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบความหมายของการบวช

๔.๑.๑ ความหมายของการบวชในประเทศไทย

ประเทศไทย มีความเชื่อว่า ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชนับว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้คนเป็นคนดีมีศีลธรรม และเป็นการชดใช้หนี้บุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้น การบวชจึงถือว่าเป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน การบวช เป็นการออกจากเรือน ไม่มีเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับเรือน คำว่า เรือนหมายความว่า อยู่แบบไม่มีสามีภรรยา ไม่มีครอบครัว อยู่เป็นโสด อยู่ด้วยความสันโดษ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น นุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดุที่เขาย้อมด้วยน้ำฝาด อยู่ตามถ้ำและโคนต้นไม้ หรืออยู่ตามวัดอารามต่างๆ ที่ชาวบ้านสร้างถวายเพื่อชดเชยกิเลสให้เบาบาง มีศีลห้าเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ ทุก ๆ คนจึงจะได้ อานิสงส์อย่างแท้จริง

๔.๑.๒ ความหมายของการบวชในประเทศกัมพูชา

ประเทศกัมพูชา มีความเชื่อว่า บุคคลที่บวชแล้วเป็นคนสุข ๆ ในที่นี้หมายถึงคนที่เคยบวชอบรมทางกาย วาจา และจิตใจ ที่เคยประพฤติต่ำช้ากลับกลายเป็นคนดี ได้ลบล้างสันดานจิตใจที่ติดพันอยู่กับกามารมณ์ต่าง ๆ ทำความสะอาดจิตใจให้บริสุทธิ์ปราศจากมลทินความเศร้าหมองใจทั้งหลายเข้าถึงธรรมในที่สุดคือความดับทุกข์ มีประโยชน์ คือ ๑) บวชเพื่อทำให้ชีวิตมีคุณค่า ๒) บวชเพื่อพระศาสนา ๓) บวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ๔) บวชเพื่อเรียนรู้พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ๕) บวชเพื่อสั่งสมบุญบารมี

จากการศึกษาความหมายของการบวชของทั้งสองประเทศนั้น ผู้วิจัยสรุปประเด็นและจัดตารางเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่าง ดังนี้

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบความหมายของการบวช

ประเทศไทย	ประเทศกัมพูชา
การบวชเป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน เป็นหน้าที่พึงกระทำเพื่อเป็นการตอบแทนคุณบุพพการี	การบวชนั้นเป็นการขัดเกลาจิตใจให้เบาบางลดน้อยถอยลง เพื่อสร้างคุณค่าชีวิตให้แก่ตนเอง

จากตารางที่ ๑ ข้างต้น พบว่า การบวชนั้นเป็นคำมาจากบาลีเช่นเดียวกันซึ่งแปลว่าการงดเว้นจากสิ่งของที่ควรงดเว้น เป็นผู้ไม่มีเรือน หมายความว่าไม่มีครอบครัวนั่นเอง เป็นการถือบวชเพื่อทำความเพียรแสวงหาโมกขธรรมอันเป็นเหตุแห่งความหลุดพ้น เหมือนกันด้วยอรรถนัยต่างโดยความหมาย

๔.๒ เปรียบเทียบความเชื่อพื้นฐานในการบวช

๔.๒.๑ ความเชื่อพื้นฐานในการบวชของไทย

พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการบวชที่สำคัญประการหนึ่ง คือเชื่อว่าเมื่อลูกชายได้บวชเป็นพระภิกษุหรือแม่แต่บวชเป็นสาณะแล้วจะทำให้ความสามารถที่ตอบแทนบุญคุณของมารดาบิดาได้ มีความเชื่อว่าโดยเฉพาะมารดา เมื่อลูกชายคนใดได้บวชและลูกชายคนนั้นก็จะได้ตอบแทนค่าน้ำนมที่แม่ให้ดื่มมาตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อผู้ที่เป็นมารดาตายไปจะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ได้ ผู้ที่เป็นบิดามารดา จึงมีความเชื่อว่าลูกชายนั้นสามารถที่จะตอบแทนบุญคุณได้ดีกว่าลูกสาว หลายครอบครัวจึงประสงค์ที่จะได้ลูกชายไม่ยอมขาดลูกสาว

สังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญแก่บุตรชาย เพราะจะได้สืบสกุลและจะได้บวชเป็นพระ นับเป็นการแผ่ส่วนกุศลให้แก่บิดามารดา ชาวพุทธไทยจึงเชื่อกันว่า การตอบแทนบุญคุณด้วยการบวชนี้ถือว่าเป็นการบำเพ็ญบุญที่ยิ่งใหญ่ มีคุณค่าที่สูงกว่าการตอบแทนบุญคุณด้วยทรัพย์สินเงินทอง ปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ คือการให้คุณค่าแก่ลูกไม่เท่ากัน ถ้าเป็นลูกชายสามารถบวชได้ พ่อแม่จึงให้คุณค่าสูงกว่า

๔.๒.๑ ความเชื่อพื้นฐานในการบวชของกัมพูชา

การบวชโดยความพื้นฐานแล้วก็คือการแสวงหาความรู้เพื่อเอาตัวรอดในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ดีมีศีลธรรมและเป็นการสร้างบุญบารมีให้แก่ตัวเองและครอบครัว โดยมีความเชื่อว่า เมื่อลูกหลานได้บวชแล้วพ่อแม่จะมีความสุข เมื่อเห็นลูกหลานห่มผ้าเหลืองประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมและช่วยให้ชีวิตพ่อแม่ครอบครัวอยู่ดีกินดีมีความสุข และเป็นการช่วยพ่อแม่และญาติที่ไม่ให้ตนรกเมื่อบั้นปลายชีวิตจะต้องไปเสวยทรัพย์สมบัติอันเป็นทิพย์ในสวรรค์ชั้นฟ้า ตามกำลังของบุญที่ตนได้สร้างมา ความเชื่อและความศรัทธานั้นจะทำให้การทำงานทั้งหลายได้บรรลุผลสำเร็จในที่สุด เราจะมองเห็นได้ว่าปราสาทต่างๆ ในประเทศกัมพูชา ไม่น่าเชื่อว่าคนในสมัยโบราณนานแสนนานยังไม่มีเครื่องเจริญทางเทคโนโลยีเหมือนทุกวันนี้ แต่เขามีความสามารถไปเอาก้อนหินมาตัดมาต่อให้เป็นปราสาทที่อยู่พักอาศัยงามอลังการระดับโลกน่าอัศจรรย์ใจ เพราะอะไร ก็เพราะความเชื่อ ความศรัทธาต่อบรรพบุรุษและผู้นำทางจิตวิญญาณ

จากการศึกษาความเชื่อพื้นฐานของการบวชในประเทศทั้งสองนั้น ผู้วิจัยได้สรุปประเด็น และเปรียบเทียบตารางให้เห็นดังนี้

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบความเชื่อพื้นฐานของการบวช

ประเทศไทย	ประเทศกัมพูชา
๑) บวชเพื่อโอกาสในการศึกษา	๑) บวชเพื่อโอกาสในการศึกษา
๒) บวชเพื่อยกฐานะของครอบครัว	๒) บวชเพื่อยกฐานะของครอบครัว
๓) บวชเพื่อช่วยพ่อแม่ให้พ้นจากขุมนรก	๓) บวชเพื่อช่วยพ่อแม่ให้พ้นจากขุมนรก

จากตารางที่ ๒ ข้างต้น พบว่าความเชื่อพื้นฐานของการบวชทั้งสองประเทศนั้นมีความเชื่อ ว่ามีการบวชเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้บวช ให้รู้จักหลักของศีลธรรม อันเป็นหนทางให้ ก้าวไปสู่โอกาสทางการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมที่สังคมยอมรับ อันเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถยก ฐานะทางสังคมของครอบครัวได้ และสิ่งสำคัญคือการได้สนองตอบความเชื่อที่ว่า การบวชเป็นการ ตอบแทนคุณบิดามารดา และช่วยให้บิดามารดารอดพ้นจากนรก ถึงแม้ทั้งสองประเทศจะมีแนวคิด คล้ายคลึงกัน แต่ผลลัพธ์ต่างกันตรงที่ประเทศไทยให้การยอมรับผู้ที่บวชเรียนแล้วลาสิกขามากกว่า ประเทศกัมพูชา

๔.๓ เปรียบเทียบสิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวช

๔.๓.๑ สิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวชของไทย

ผู้มีศรัทธาจะบวช ต้องตรวจคุณสมบัติของตนเองให้เรียบร้อยก่อนจนแน่ใจว่าไม่ขาดตก บกพร่อง ซึ่งจะไม่เป็นอันตรายแก่การบวช คุณสมบัติของผู้จะบวชนั้น ท่านวางหลักไว้ในด้านวินัยทั้ง ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ กุศลบุตรต้องเป็นผู้มีอายุครบ ๒๐ ปีเต็มและไม่เป็นผู้วิกลจริต ไร้ ความสามารถเป็นต้น ก่อนบวชต้องมีการมอบนาค หรือประเคนนาค การประเคนนาคเมื่อบุตรหลาน มีอายุครบพอที่จะบวช เป็นพระหรือเณรได้แล้ว พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสก่อนบวชประมาณ ๑ เดือนเพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนทำวัตร สวดมนต์ ท่องบ่นชานนาค เมื่อถึงวันกำหนดที่ตั้งกองบวช เครื่องใช้ที่จะนำมาบวชเรียกกองบวช ที่จำเป็นจะขาดเสียไม่ได้คือบริขาร ๘ มีผ้าปูนึ่ง ผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคดเอว ผ้ากรองน้ำ และต้องเตรียมพิธีการตั้งแต่พิธีการขอบวช การประเคน นาค กองบวช การแห่नाค การบายศรีสู่ขวัญนาค การบวชนาค

๔.๓.๒ สิ่งที่ต้องเตรียมการก่อนบวชของกัมพูชา

เมื่อบุตรหลานและครอบครัวมีความพร้อมตัดสินใจว่าบวช พ่อแม่ต้องพาไปกราบเจ้า อาวาสหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เป็นพี่เลี้ยงเพื่อตรวจดูวันเดือนปีเกิดให้แน่ใจว่าอายุครบกำหนดที่จะ บวชได้ ไกล่จะถึงวันบวช ๔-๕ วันหรืออาทิตย์หนึ่ง นาคและญาติๆ จะต้องมาจัดเตรียมสถานที่ทั้งที่จัด งานและที่อยู่อาศัยสำหรับพระใหม่ให้เรียบร้อยและนิมนต์พระให้ครบตามกำหนดเกินก็ได้เพื่อสวด นาคและนั่งหัตถบาสิกให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถ้าการบวชมีการเกี่ยวข้องการกฎหมายบ้างเมืองก็ ต้องทำเรื่องอนุญาตเพื่อขอบวช กฎเกณฑ์ที่นาคต้องรู้และท่องจำเสียก่อนบวชกล่าวก็คือ

๑. ต้องศึกษาเพื่อรู้วินัยและสิกขาบทของพระภิกษุสามเณร

๒. ต้องรู้และท่องแบบทสวดต่างๆ มีสวดในงานมงคลและอวมงคลอนุโมทนาพิธิ
๓. ต้องท่องบทที่จะขอบวชและขานนาคให้ได้

การเตรียมตัวก่อนบวชนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะงานทั้งหมดไม่ว่างานราษฎร์หรืองานหลวงออกมาจะคู่ติราปรึน การเตรียมตัวพร้อม สถานที่พร้อม ฤกษ์ยามยามดีก็อยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นงานต่างๆ จะไปด้วยดีต้องมีการเตรียมตัวเตรียมใจหาวันเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมและทำไปตามพระบรมพุทธานุญาตและพุทธบัญญัติ ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นถิ่นนั้นๆ ในประเทศกัมพูชา การบวชไม่มีการกำหนดเพียงแต่ราษฎร์ หรือ มนตรี เสนาบดีเท่านั้น แม้พระราชวงศานุวงศ์ก็มีกรณีที่จะต้องทรงผนวช โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ที่จะต้องครองราชย์ การบวชคือเป้าหมายในการขัดเกลาจิตใจ และอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นญาติในพระพุทธศาสนาด้วย และต้องเตรียมพิธีการตั้งแต่พิธีการขอบวช การประเคนนาค กองบวช การแห่นาค การบายศรีสู่ขวัญนาค การบวชนาค

จากการศึกษาสิ่งที่จะต้องเตรียมก่อนบวชในประเทศทั้งสองนั้น ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นในความเหมือนและต่างดังนี้

ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบสิ่งที่จะต้องเตรียมการก่อนบวช

ประเทศไทย	ประเทศกัมพูชา
- พิธีการขอบวช	- พิธีการขอบวช
- การประเคนนาค	- การประเคนนาค
- กองบวช	- กองบวช
- การแห่นาค	- การแห่นาค
- การบายศรีสู่ขวัญนาค	- การบายศรีสู่ขวัญนาค
- การบวชนาค	- การบวชนาค

จากตารางที่ ๓ ข้างต้น พบว่าสิ่งที่จะต้องเตรียมก่อนบวชของประเทศทั้งสองมีความเหมือน ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และความต่างมีการเข้มงวดบุคคลที่จะมาบวช และถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง และต้องเตรียมพิธีการตั้งแต่พิธีการขอบวช การประเคนนาค กองบวช การแห่นาค การบายศรีสู่ขวัญนาค การบวชนาค

๔.๔ เปรียบเทียบประเพณีและพิธีกรรมการบวช

๔.๔.๑ ประเพณีและพิธีกรรมการบวชในประเทศไทย

พุทธบริษัทที่นับถือพระพุทธศาสนามีเชื่อว่าการบวชเป็นการใหญ่สำหรับชีวิตที่เกิดมาครั้งหนึ่งของลูกผู้ชาย ทุกวันนี้การบวชกลายเป็นประเพณีไปแล้ว ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนาศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ดังนั้น การบวชจึงก่อให้เกิดประโยชน์คือ

(๑) **เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน** หมายความว่า พุทธศาสนิกชนจะช่วยรักษาพระพุทธศาสนาโดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะว่าพระพุทธศาสนาก็คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือ การบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไป เรียกว่า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

(๒) **เป็นการทำหน้าที่ของชาวไทย** หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรมคำสั่งสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเปียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้อาศัยอยู่ได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ตั้งแต่ภาษาขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา ดนตรีและศิลปะต่าง ๆ ก็มาจากวัดวาอาราม เป็นต้น

(๓) **เป็นการสนองพระคุณบิดามารดา** ดังที่ถือกันเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญกุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา แต่ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไปก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือ การบวชเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลอบปล้ำใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีความสุขเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อลูกบวช ก็เท่ากับจูงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย มีโอกาสได้ฟังธรรม ได้เรียนรู้ธรรมะ ทำให้ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่าเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง

(๔) **เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง** คือการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มี ความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือ ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามความเป็นจริง

๔.๔.๑ ประเพณีและพิธีกรรมการบวชในประเทศกัมพูชา

ในประเทศกัมพูชา การบวชไม่มีการกำหนดเพียงแต่ราชฎ หรือ มนตรี เสนาบดีเท่านั้น แม้พระราชวงศานุวงศ์ก็มีกรณีที่จะต้องพระผนวช โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ที่จะต้องครองราชย์ การบวชคือเป้าหมายในการขัดเกลาจิตใจ และอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นญาติในพระพุทธศาสนาด้วย มีหลักฐานจำนวนมากที่บ่งบอกการบวชนี้ เช่น ศิลปินในปราสาทนครวัด ได้

พุดถึงพระราชชา ทรงให้พระราชบุตรสร้างพระผนวช และมีศิลาจารึกในสมัยละแวกก็ได้บันทึกไว้ ในพระทัยที่มีศรัทธาของพระบาทชัยเชษฐา อยู่ในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยได้ถวายพระกาย เป็นมหาอุบาสก แม้แต่พระราชบุตรที่อยู่ในครรภ์ ยังไม่ทราบว่าจะเป็นชายหรือหญิง ก็ทรงตั้งพระทัยไว้ว่า ประสูติออกมาเป็นพระราชธิดา จะถวายให้เป็นอุปัฏฐายิกา ในพระรัตนตรัยถ้าเป็นพระราชบุตร จะให้ออกบวชในพระพุทธศาสนา ประเพณีการบวชในปัจจุบันนี้ก็ไม่ผิดจากแบบของการบวชโบราณ มากนักมีก็เพียงสังคมบ้านเมืองสมัยใหม่เข้ามาและกฎหมายมาดูแลคุ้มครองแต่รูปแบบทางพระธรรมวินัยก็อยู่เหมือนเดิม

ก. ประเพณีการบวชของหลวง ในปัจจุบันก็ยังอนุรักษ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเมื่อพระมหากษัตริย์ก่อนที่จักขึ้นครองราชย์ต้องบวชก่อน ไม่ว่าจะเป็พระมหากษัตริย์หรือไม่เป็นก็ตาม เชื้อสายราชวงศ์ถ้าเป็นพระโอรสต้องบวชตามความสมควร

ข. ประเพณีการบวชของราษฎร มนตรี เสนาบดี ประชาชนธรรมดา การบวชไม่มีกฎหมายมาบังคับแล้วศรัทธาจะบวชก็ได้ไม่บวชก็ได้ ก่อนที่จะแต่งงาน รัชใช้ราชการ คิดความเชื่อของลูกผู้ชาย ต้องมีการแห่ ๓ ครั้ง แห่ทั้ง ๓ อย่างนี้ถือกันว่าเป็นลูกผู้ชายที่สมบูรณ์ การแห่ครั้งที่ ๑ มันแน่นอนอยู่แล้วว่าการที่ตนได้บวชในพระพุทธศาสนาจะทำให้พ่อแม่ปลื้มอกปลื้มใจ มีความสุขเมื่อเห็นลูกชายห่มผ้าเหลือง แห่ครั้งที่สองนั้นเป็นที่มุ่งหวังของมาดาบิดาที่จะได้อุ้มหลานสืบทอดวงศตระกูล แห่ครั้งที่สามนั้นไม่แน่ใจว่าจะได้รับความสุขหรือความทุกข์ ที่แน่ ๆ ความสูญเสียมันไม่มีใครให้พลัดพรากจากเราไป ถ้าพิจารณาไปแล้วตอนที่เรากลับมาตอนเป็นเด็ก ๆ อะไรก็น่ารักไปหมด เมื่อส่งท้ายก็ให้ศพน่ารักเหมือนที่เราเกิดมาให้ศพนสวย

จากการศึกษาประเพณีและพิธีกรรมการบวชในประเทศทั้งสอง ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นในความเหมือนและต่างดังนี้

ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบประเพณีและพิธีกรรมการบวช

ประเทศไทย	ประเทศกัมพูชา
(๑) เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน	(๑) เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน
(๒) เป็นการทำหน้าที่ของชาวไทย	(๒) เป็นการทำหน้าที่ของชาวกัมพูชา
(๓) เป็นการสนองพระคุณบิดามารดา	(๓) เป็นการสนองพระคุณบิดามารดา
(๔) เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง	(๔) เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง

จากตารางที่ ๔ ข้างต้น พบว่าการบวชกลายเป็นประเพณีของชาวพุทธทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชาที่จะต้องทำหน้าที่ของตนทั้งในฐานะของพุทธบริษัทที่ดี และในฐานะที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นการสนองคุณของบิดามารดา และเป็นการอบรมพัฒนาตนเองตามหลักธรรมทางศาสนา รวมถึงการได้อยู่ประโยชน์ธรรมแก่บุคคลอื่น การบวชทั้งสองประเทศนั้นมีความเหมือนตรงที่ว่าพิธีกรรมในการบวชนั้นต้องถูกต้องตามพระธรรมวินัย ต่างกันตรงขนบธรรมเนียมประเพณีแต่ละประเทศและแต่ละพื้นที่ที่จะต้องปฏิบัติตามเท่านั้น

๔.๕ เปรียบเทียบเงื่อนไขในการบวช

๔.๕.๑ เงื่อนไขในการบวชของไทย

การบวชของชาวไทย มีเงื่อนไขเป็นไปตามระยะเวลาและความเหมาะสมดังนี้

(๑) **การบวชตามประเพณี** เมื่อลูกชายมีอายุครบ ๒๐ ปี ตามที่จะบวชได้ ชาวบ้านก็จะจัดพิธีบวชให้ ซึ่งพิธีนี้จะจัดพร้อมกันหลายคน ชายที่มีอายุเท่ากันเมื่ออายุครบบวชจึงนิยมบวชพร้อมกัน การบวชเมื่อครบอายุเป็นกิจที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนผู้ชาย ซึ่งนิยมบวชอย่างน้อย ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เพราะว่าการบวชเป็นการฝึกอบรมตนเอง เพื่อเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยให้เป็นคนมีคุณธรรม เมื่อลาสิกขาออกมาก็สามารถนำธรรมะที่ได้มาพัฒนาชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

(๒) **การบวชเข้าพรรษา** การบวชเข้าพรรษาเป็นการบวชที่มีอิทธิพลต่อชาวพุทธมากที่สุด เพราะเชื่อว่าในระยะ ๓ เดือนของการเข้าพรรษา จะทำให้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยตลอดถึงการเจริญสมาธิภาวนาได้ดียิ่งกว่าในช่วงเวลาอื่น พระอาจารย์ก็จะมีเวลาถ่ายทอดธรรมะให้อย่างเต็มที่ เพราะจะงดภารกิจค้างแรมที่อื่น เพราะว่าตามพระวินัยได้กำหนดไว้ว่า ในฤดูกาลเข้าพรรษา ๓ เดือนห้ามพระภิกษุไปค้างแรมที่อื่น (ยกเว้นมีกรณีจำเป็นเช่น มารดาบิดาครูบาอาจารย์ป่วยเป็นต้น) ส่วนใหญ่จึงนิยมให้บุตรหลานบวชเข้าพรรษา

(๓) **บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ** การทำบุญอุทิศ คือ การที่เจ้าภาพจัดงานบุญขึ้นเพื่ออุทิศให้กับผู้ที่ล่วงลับ ซึ่งมีความเชื่อว่าเมื่อทำบุญแล้วบุญนั้นจะส่งผลไปถึงญาติๆ นั้น จะได้รับผลบุญอย่างแน่นอน โดยมีพระยายมบาลและเทวดาทั้งสี่ศักดิ์ทั้งหลายเป็นพยาน ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นโดยมีความเชื่อในการทำบุญเพื่ออุทิศไปให้ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนไว้ว่า ต้องทำกับผู้ที่มิศีลเท่านั้น จึงญาติผู้หนึ่งจะได้รับบุญกุศลอย่างแท้จริง การบวชหรือการทำบุญอุทิศไปให้ด้วยใจอันบริสุทธิ์ได้อานิสงส์มาก ตามความเชื่อและความนิยมในการบวชบุตรหลาน

(๔) **การบวชหน้าไฟ (บวชจุณศพ)** การบวชหน้าไฟก็เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่มีผลต่อความเชื่อเรื่องการบวช เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อผู้ตาย และนำจิตของผู้ตายให้ไปสู่สุคติและญาติผู้ที่อยู่ก็สบายใจ จึงนิยมบวชเพื่อจุณศพเข้าวัด การบวชหน้าไฟบางที่เรียกการบวชจุณศพ การบวชประเภทนี้จะเป็นการบวชในระยะสั้นๆ โดยปกติจะเป็นการบวชสามเณร เช่น บวชตอนเช้าพอเผาศพเสร็จแล้วตอนเย็นก็ลาสิกขา หรือบวช ๓ วัน เป็นต้น การบวชประเภทนี้มีความเชื่อว่าญาติทั้งหลายผู้มีบุญคุณมีมารดาบิดาเป็นเมื่อทำกาลละไป ได้อานิสงส์การบวชนี้ช่วยท่านเหล่านั้นไว้ไม่ให้ตกนรก

(๕) **การบวชแทนคุณ** การบวชทดแทนคุณเป็นการบวชที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เมื่อมีอายุครบอุปสมบทจึงนิยมอุปสมบทเพื่อเป็นการตอบแทนผู้มีพระคุณ หากลูกหลานคนใดจะไปทำงานที่อื่นหรือจะไปรับราชการก็นิยมบวชให้พ่อแม่ก่อน ซึ่งเป็นอุบายของคนโบราณที่อาศัยหลักกตัญญูเป็นเครื่องมือในการทำให้บุตรบวช เพื่อจะได้ศึกษาเหล่าเรียนธรรมะวินัยทางด้านพระพุทธศาสนา

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าประเพณีการบวชจะมีอิทธิพลต่อของชาวพุทธไทยมาก ประเพณีการทำบุญจึงมักจะเกี่ยวกับการบวชด้วย เพราะเชื่อว่าการบวชเป็นการทำบุญชนิดหนึ่งที่มี

อานิสงส์มากกว่าการทำบุญชนิดอื่น เป็นการสร้างเนกขัมมะบารมี และมีอานิสงส์ประจักษ์ต่อสังคมคือ ทำให้สังคมไว้นับถือใจและได้รับการยกย่องยอมรับจากสังคม

๔.๕.๒ เงื่อนไขในการบวชของกัมพูชา

การบวชตามประเพณี การบวชเข้าพรรษา บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ การบวชหน้าไฟ (บวชจุ่งศพ) การบวชแทนคุณ การบวชดั่งที่กล่าวมาแล้วนี้ ไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการบวช อาจมีบ้างอย่างเช่นการจัดงานบรรพชาอุสมบทเพื่ออบรมเยาวชนและงานบวชเพื่ออุทิศถวายในพระราชกุศลต่างๆ ต้องกำหนดวันบวชและลาสิกขาให้ชัดเจน งานบวชนอกนั้นก็อยู่ที่ความพร้อมและศรัทธาแต่ละบุคคล ถ้าพูดตามหลักเกณฑ์ตามพระพุทธศาสนาแล้ว แล้วแต่บุญที่เราได้สร้างมาตั้งแต่อดีตชาติ เรียกว่า “อุปนิสัย” ของนักบวชมา เพศของนักบวชนั้นหรือการบวชจะอยู่ได้นาน มีโอกาสที่จะสร้างบุญบารมีประพฤติปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนา โอกาสที่จะบรรลุธรรมนั้นก็มามาก แต่ถ้าในชาติบางก่อนได้สร้างกรรมหนักก็เลสหยา การบวชของบุคคลนั้นก็น้อยถอยลง มีโอกาสบวชประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมแล้วลาสิกขาออกมาเพื่อมีครอบครัวต่อไป

การบวชหน้าไฟเป็นประเพณีที่ชาวกัมพูชาได้อนุรักษ์และนับถือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การบวชเป็นแบบนี้เป็นการบวชเฉพาะกิจเป็นกรณีพิเศษ เมื่อมีงานศพเกิดขึ้นการบวชก็เกิดขึ้น เชื่อกันว่าอานิสงส์นี้จะไปช่วยให้คนที่ทำกาละนั้นไม่ให้ตกนรก นี่เป็นเพียงความเชื่อ การบวชชนิดนี้ให้ประกอบพิธีต่อหน้าไฟที่กำลังไหม้ศพ ประเพณีนี้ได้อนุญาตให้บวชเพียงระยะเวลา ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วันไปแล้วมีความประสงค์ที่จะอยู่ต่อ ต้องลาสิกขาออกมาก่อนแล้วทำเรื่องบวชให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองจึงจะบวชใหม่ได้

จากการศึกษาเงื่อนไขในการบวชของประเทศทั้งสอง ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นให้เห็นความเหมือนและความต่างดังนี้

ตารางที่ ๕ เปรียบเทียบเงื่อนไขในการบวช

ประเทศไทย	ประเทศกัมพูชา
(๑) การบวชตามประเพณี เป็นการบวชตามหน้าที่ของลูกชาย ส่วนมากจะบวช ๑ เดือน หรือ ๑๕ วัน	(๑) การบวชตามประเพณี เป็นการบวชตามหน้าที่ของลูกชาย มีทั้งบวชระยะสั้น และการบวชเข้าพรรษา ระยะเวลา ๓ เดือน
(๒) การบวชเข้าพรรษา บวชระยะเวลา ๓ เดือน ช่วงเข้าพรรษา	(๒) บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ บวชเพื่อตอบแทนบุญการุทิศบุญให้ ไม่มีกำหนดระยะเวลา
(๓) บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ บวชเพื่อตอบแทนบุญการุทิศบุญให้	(๒) การบวชหน้าไฟ (บวชจุ่งศพ) ส่วนมากเป็นบวชสามเณร บวชไม่เกิน ๗ วัน
(๔) การบวชหน้าไฟ (บวชจุ่งศพ) ส่วนมากเป็นบวชสามเณร ชั่วคราว เมาเสร็จก็ลาสิกขา	การบวชในประเทศกัมพูชานั้น ต้องได้รับการอนุญาตจากทางราชการเท่านั้น จึงจะบวชได้ ยกเว้นการบวชสามเณรหน้าไฟและบวชแก้บุญไม่ต้องขออนุญาต
(๕) การบวชแทนคุณ เป็นการบวชเพื่อสนองตอบแทนคุณผู้มีพระคุณ ไม่มีกำหนดระยะเวลา	

จากตารางที่ ๕ พบว่า เจื่อนไขในการบวชของทั้งสองประเทศมีนัยที่เหมือนกัน ตามกรอบระยะเวลาที่ผู้บวชประสงค์ ในส่วนข้อแตกต่างมีเฉพาะในส่วนของประเทศกัมพูชาที่ต้องอิงอาศัยกฎหมายทางบ้านเมืองคอยควบคุมอยู่ เช่น การบวชหน้าไฟ ต้องอยู่ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าจะบวชมากกว่านั้นต้องลาสิกขาแล้วดำเนินการยื่นเรื่องขอบวชแล้วแต่กรณีไป ไม่เสรีอย่างธรรมเนียมของประเทศไทย

ดังนั้น ชาวไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการบวชว่ามีอานิสงส์มาก เพราะว่าเป็นการแสวงหาความจริงของชีวิต แสวงหาแก่นแท้ของชีวิตมาสร้างบุญบารมีให้ตนและแม่บุญของตนให้พ้นชนและสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นศัตรูและมิตร ทั้งมีสุขและทุกข์ ให้คนเหล่านั้นได้รับความสุขยิ่งขึ้นไป บุญบารมีเหล่านี้ จะส่งผลตนได้พบความสุขที่แท้จริง กล่าวคือความดับแห่งการยึดมั่นถือมั่นว่าเรา เป็นของเรา ความอยากมีอยากเป็น ไม่อยากมีไม่อยากเป็น เมื่อจิตใจได้ปล่อยวาง นั่นคือพระนิพพาน

ชาวกัมพูชา มีความเชื่อว่าการบวชทำให้ชีวิตได้พบแสงสว่างจากพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ สามารถที่จะยกระดับชีวิตให้ดีขึ้นจากความมืดไปสู่ความสว่าง จากความยากจนไปสู่ความมั่งมี ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทางโลกและทางธรรม เชื่อว่าลูกกตัญญูได้ทำชีวิตพ่อแม่ให้มีความสุขไม่ตกนรก เมื่อลาสิกขาออกมาเป็นผู้นำตั้งแต่สังคมครอบครัวและประเทศชาติ ความเชื่อว่าการบวชหน้าไฟจะช่วยให้พ่อแม่ไม่ตกนรก อย่างไรก็ตามเป้าหมายหลักของการบวชนั้นก็คือแสวงหาที่สุดแห่งทุกข์ความดับเย็นแห่งอมตะกล่าวคือพระนิพพาน

บทที่ ๕

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาประเพณีการบวชในประเทศไทย (๒) เพื่อศึกษาประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา (๓) เพื่อเปรียบเทียบประเพณีการบวชในความเหมือนและความต่างระหว่างประเทศทั้งสอง การวิจัยเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร มีผลสรุปดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ประเพณีการบวชในประเทศไทย พบว่า การบวชถือว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้ศีลมีศีลธรรม และเป็นการชดใช้หนี้บุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้นการบวชจึงถือว่าเป็นประเพณี ที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน การบวช หมายถึงการออกจากเรือนไม่มีเรือนไม่เกี่ยวข้องกับเรือน คำว่า เรือนหมายความว่า อยู่แบบไม่มีสามีภรรยา ไม่มีครอบครัว อยู่เป็นโสด อยู่ด้วยความสันโดษ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ที่เขาย้อมด้วยน้ำฝาด อยู่ตามถ้ำและโคนต้นไม้ หรืออยู่ตามวัดอารามต่างๆ ที่ชาวบ้านสร้างถวายเพื่อชดเชยบาปให้เบาบาง มีศีลห้าเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ ทุก ๆ คนจึงจะได้อันสงส์อย่างแท้จริง

ในสมัยปัจจุบัน คนไทยมีความเชื่อว่า ชายไทยเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีแล้วต้องบวชพระ เพื่อตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาและพระเจ้าแผ่นดินที่ได้กอบกู้ประเทศหรือสร้างประเทศมาให้ตนได้อยู่อาศัย และเมื่อบวชเข้ามาแล้วต้องมีการเรียน การบวชเรียน หมายถึง การงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น คือ เว้นกิจการเรือนมาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระพุทธศาสนา มีสวดมนต์ ภาวนา เป็นต้น ด้วยการถือเพศเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อการเรียนรู้จากครูที่มีความรู้ความสามารถ จากตำรับตำราที่มีคุณภาพ จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ดี ตามหลักการแห่งไตรสิกขา คือการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยอยู่ การอยู่ในกรอบแห่งพุทธบัญญัติ การกำหนดจิตใจให้ตั้งมั่น อยู่ตามทำนองคลองธรรม และความรอบรู้และความรอบรู้เท่าทันการปรุงแต่งของจิตวิญญาณของตนเอง เมื่อเราบวชเรียนดีแล้ว ทำให้มีความรู้และความคิดสามารถจะทำอะไร ๆ ให้เกิดประโยชน์สุขเป็นการพัฒนาสร้างสรรค์ อันจะสามารถนำพาชีวิตให้ก้าวเดินไปอย่างมีจุดหมายและนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุด

อนึ่ง ผู้มีศรัทธาจะบวช ต้องตรวจคุณสมบัติของตนเองให้เรียบร้อยก่อนจนแน่ใจว่าไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งจะไม่เป็นอันตรายแก่การบวช คุณสมบัติของผู้จะบวชนั้น ท่านวางหลักไว้ในด้านวินัย ทั้งในด้านการปกครองคณะสงฆ์ กุลบุตรต้องเป็นผู้มีอายุครบ ๒๐ ปีเต็มและไม่เป็นผู้วิกลจริต ไร้ความสามารถเป็นต้น ก่อนบวชต้องมีการมอบนาค หรือประเคนนาค การประเคนนาคเมื่อบุตรหลานมีอายุครบพอที่จะบวช เป็นพระหรือเณรได้แล้ว พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสก่อนบวชประมาณ ๑ เดือนเพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนทำวัตร สวดมนต์ ท่องบ่นชานนาค เมื่อถึงวันกำหนดก็ตั้งกองบวช

เครื่องใช้ที่จะนำมาบวชเรียกกองบวช ที่จำเป็นจะขาดเสียไม่ได้คือบริวาร ๘ มีผ้านุ่ง ผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคดเอว ผ้ากรองน้ำ

พุทธบริษัทที่นับถือพระพุทธศาสนามีเชื่อว่าการบวชเป็นการใหญ่สำหรับชีวิตที่เกิดมาครั้งหนึ่งของลูกผู้ชาย ทุกวันนี้การบวชกลายเป็นประเพณีไปแล้ว ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ดังนั้น การบวชจึงก่อให้เกิดประโยชน์คือ

(๑) **เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน** หมายความว่า พุทธศาสนิกชนจะช่วยรักษาพระพุทธศาสนาโดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะพระพุทธศาสนาก็คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือ การบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไป เรียกว่า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

(๒) **เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย** หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าเป็นพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรม คำสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้อาศัยได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา ดนตรีและศิลปะต่าง ๆ ก็มาจากวัดวาอาราม เป็นต้น

(๓) **เป็นการสนองพระคุณบิดามารดา** ดังที่ถือกันเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญกุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา แต่ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไปก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือ การบวชเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลาบปลื้มใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีสุขเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อลูกบวช ก็เท่ากับจงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย มีโอกาสได้ฟังธรรม ได้เรียนรู้ธรรมะ ทำให้ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่าเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง

(๔) **เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง** คือการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มี ความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือ ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามความเป็นจริง

ประเทศไทยไม่ได้กำหนดว่าผู้เข้ามาถือเพศบรรพชิตแล้วต้องอยู่ตลอดชีวิต ซึ่งท่านได้กำหนดระยะเวลาที่อยู่ในสมณะเพศตามจุดประสงค์ของผู้บวช ดังประเด็นระยะเวลาการบวชพอสังเขป ดังนี้ (๑) ประเพณีการบวชเมื่อครบอายุ (๒) การบวชเข้าพรรษา (๓) บวชเพื่อการทำบุญอุทิศ (๔) การบวชหน้าไฟ (บวชจุศพ) (๕) การบวชแทนคุณ

ดังนั้น ชาวไทยจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการบวชว่ามีอานิสงส์มาก เพราะว่าเป็นการค้นหาแสวงหาความจริงของชีวิต แสวงหาแก่นแท้ของชีวิตมาสร้างบุญบารมีให้ตนและแผ่บุญของ

ตนให้ปวงชนและสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นศัตรูและมิตร ทั้งมีสุขและทุกข์ ให้คนเหล่านั้นได้รับความสุขยิ่งขึ้นไป บุญบารมีเหล่านี้ จะส่งผลตนได้พบความสุขที่แท้จริง กล่าวคือความดับแห่งการยึดมั่นถือมั่นว่าเรา ว่าเป็นของเรา ความอยากมีอยากเป็น ไม่อยากมีไม่อยากเป็น เมื่อจิตใจได้การปล่อยวางนั้นละคือพระนิพพาน

ประเด็นที่ ๒ ประเพณีการบวชในประเทศกัมพูชา พบว่า การบวชในพระพุทธศาสนา คนโบราณท่านกล่าวว่า บุคคลที่บวชแล้วเป็นคนสุข ๆ ในที่นี้หมายถึง คนที่เคยบวชอบรมทางกาย วาจา และจิตใจ ที่เคยประพฤติต่ำช้ากลับกลายเป็นคนดี ได้สล้างสันดานจิตที่ติดพันอยู่กับกาม อารมณ์ต่าง ๆ ทำความสะอาดจิตให้บริสุทธิ์ปราศจากมลทินความเศร้าหมองใจทั้งหลายเข้าถึงธรรมในที่สุดคือความดับทุกข์ มีประโยชน์ คือ ๑) บวชเพื่อทำให้ชีวิตมีคุณค่า ๒) บวชเพื่อพระศาสนา ๓) บวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ๔) บวชเพื่อเรียนรู้ พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ๕) บวชเพื่อสั่งสมบุญบารมี

การบวชโดยความพื้นฐานแล้วก็คือการแสวงหาความรู้เพื่อเอาตัวรอดในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ดีมีศีลธรรมและเป็นการสร้างบุญบารมีให้แก่ตัวเองและครอบครัว โดยมีความเชื่อว่า เมื่อลูกหลานได้บวชแล้วพ่อแม่จะมีความสุข เมื่อเห็นลูกหลานหมั่นผ้าเหลืองประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมและช่วยให้ชีวิตพ่อแม่ครอบครัวอยู่ดีกินดีมีความสุข และเป็นการช่วยพ่อแม่และญาติที่ไม่ให้ตกนรกเมื่อสิ้นปลายชีวิตจะต้องไปเสวยทรัพย์สมบัติอันเป็นทิพย์ในสวรรค์ชั้นฟ้า ตามกำลังของบุญที่ตนได้สร้างมา ความเชื่อและความศรัทธานั้นจะทำให้ทำให้การทำงานทั้งหลายได้บรรลุผลสำเร็จในที่สุด เราจะมองเห็นได้ว่าปราสาทต่างๆ ในประเทศกัมพูชา ไม่น่าเชื่อว่าคนในสมัยโบราณนานแสนนานยังไม่มี ความเจริญทางเทคโนโลยีเหมือนทุกวันนี้ แต่เขามีความสามารถไปเอาก้อนหินมาตัดมาต่อให้เป็นปราสาทที่อยู่พักอาศัยงามอลังการระดับโลกน่าอัศจรรย์ใจ เพราะอะไร ก็เพราะความเชื่อ ความศรัทธาต่อบรรพบุรุษและผู้นำทางจิตวิญญาณ

พระมหากษัตริย์ของกัมพูชาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยฟูนัน สมัยเจนละ พระนครตอนต้น และพระนครตอนปลาย แรก ๆ ได้มีการนับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดู ต่อมาพระพุทธศาสนาหายานได้แพร่เข้าไปอย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ให้สมัยนั้นๆ เป็นประชาธิปไตย บุคคลมีอิสระในการนับถือศาสนาทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์-ฮินดูอยู่ด้วยกันได้ ในช่วงหลังได้มีพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ออกบวชในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาเถรวาท แล้วได้นำความรู้เหล่านั้นมาสู่ประเทศกัมพูชาตราบจนถึงปัจจุบันนี้

รูปแบบประเพณีในการบวชนั้น ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่แล้วยังเชื่อในประเพณีอยู่ว่า ถ้าได้ให้ลูกบวชแล้วตนเองที่เป็นพ่อแม่จะได้อันสิงส์มาก และลูกได้เล่าเรียนคำสอนของพระพุทธศาสนาจะดีเป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม แต่ในปัจจุบันมีการบวชน้อยลงเพราะมีวัฒนธรรมตะวันตกเข้าไปสนับสนุนให้การศึกษาและความเชื่อทางศาสนา รวมถึงปัญหาครอบครัวเศรษฐกิจบ้านเมือง จึงมีทัศนคติเปลี่ยนไปบ้างแต่ไม่มากนัก

เมื่อบุตรหลานและครอบครัวมีความพร้อมตัดสินใจว่าบวช พ่อแม่ต้องพาไปกราบเจ้าอาวาสหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เป็นพีเลียงเพื่อตรวจดูวันเดือนปีเกิดให้แน่ใจว่าอายุครบกำหนดที่จะ

บวชได้ ไกลจะถึงวันบวช ๔-๕ วันหรืออาทิตย์หนึ่ง นาคและญาติๆ จะต้องมาจัดเตรียมสถานที่ทั้งที่จัดงานและที่อยู่อาศัยสำหรับพระใหม่ให้เรียบร้อยและนิมนต์พระให้ครบตามกำหนดเกินก็ได้เพื่อสวดนาคและนั่งหัตถบาสิก ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถ้าการบวชมีการเกี่ยวข้องการกฎหมายบ้างเมืองก็ต้องทำเรื่องอนุญาตเพื่อขอบวช กฎเกณฑ์ที่นาคต้องรู้และท่องจำเสียก่อนบวชกล่าวก็คือ

๑. ต้องศึกษาเพื่อรู้วินัยและสิกขาบทของพระภิกษุสามเณร
๒. ต้องรู้และท่องแบบบทสวดต่างๆ มีสวดในงานมงคลและอวมงคลอนุโมทนาพิธิ
๓. ต้องท่องบทที่จะขอบวชและขานนาคให้ได้

การเตรียมตัวก่อนบวชนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะงานทั้งหมดไม่ว่างานราษฎร์หรืองานหลวงออกมากจะดูดีราบรื่น การเตรียมตัวพร้อม สถานที่พร้อม ฤกษ์งามยามดีก็อยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นงานต่างๆ จะไปด้วยดีต้องมีการเตรียมตัวเตรียมใจหาวันเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมและทำไปตามพระบรมพุทธานุญาตและพุทธรบญญัติ ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นถิ่นนั้นๆ ในประเทศกัมพูชา การบวชไม่มีการกำหนดเพียงแต่ราษฎร์ หรือ มนตรี เสนาบดีเท่านั้น แม้พระราชวงศานุวงศ์ก็มีกรณีที่จะต้องทรงผนวช โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ที่จะต้องครองราชย์ การบวชคือเป้าหมายในการขัดเกลาจิตใจ และอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นญาติในพระพุทธศาสนาด้วย

ระยะเวลาในการบวชนั้นไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว แล้วแต่ความจำเป็นและความเหมาะสม แต่ละบุคคลตามกำลังศรัทธา บวชตอบแทนบุญคุณ บวชเมื่อครบรอบอายุระยะเวลา ๑๐ - ๑๕ วัน หนึ่งเดือนเป็นอย่างมาก บวชในเทศกาลเข้าพรรษาระยะเวลา ๓ เดือนเป็นอย่างน้อย ถ้าบวชเพื่อการทำบุญอุทิศ การบวชหน้าไฟ บวชจงศพบมีเวลาอย่างมาก ๗ วัน ถ้ามีเวลาและโอกาสน้อยก็อยู่ต่อไปอีกเรื่อยๆ เพื่อศึกษาเล่าเรียนธรรมะวินัยทางโลกและทางธรรม และสามารถที่จะลาสิกขาแล้วนำเอาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

ประเด็นที่ ๓ เปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา พบว่า

ด้านความหมายของการบวช พบว่า การบวชนั้นเป็นคำมาจากบาลีเช่นเดียวกันซึ่งแปลว่าการงดเว้นจากสิ่งของที่ควรงดเว้น เป็นผู้มีไม่เรื้อน หมายความว่าไม่มีครอบครัวนั่นเอง เป็นการถือบวชเพื่อทำความเพียรแสวงหาโมกขธรรมอันเป็นเหตุแห่งความหลุดพ้น เหมือนกันด้วยอรรถนัยต่างโดยความหมาย

ด้านความเชื่อพื้นฐานของการบวช พบว่า ความเชื่อพื้นฐานของการบวชทั้งสองประเทศนั้นมีความเชื่อว่ามี การตายการเกิดเช่นเดียวกันและเชื่อผลของกรรม ต่างกันโดยความหมายว่าการบวชจะทำให้พ่อแม่ได้เกาะผ้าเหลืองขึ้นสู่สวรรค์ และพ่อแม่กับญาติๆ ทั้งหลายได้บุญได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดีสววยทรัพย์สมบัติอันเป็นที่พึงตามสมควรแก่กรรมของๆ ตน

ด้านความเชื่อในการบวช พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการบวชทั้งของไทยและกัมพูชา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีความสำคัญโดยมีกษัตริย์เป็นแบบอย่าง ก่อนจะเสด็จครองราชย์ต้องบวชก่อนเช่นเดียวกัน ที่ต่างกันก็คือประเทศกัมพูชาได้มีพระโอรสบวชเรียนได้นำนิกายเถรวาทสู่ประเทศทำให้มีการเปลี่ยนแปลงนิกายมหายานเป็นเถรวาท การบวชแทนคุณพ่อแม่ถือว่าลูกกตัญญูและการบวช

ก่อนแต่งของคนโบราณถือว่าเป็นความสำคัญยิ่งเช่นเดียวกันที่ต่างกันตรงที่ว่าถ้าคนยังไม่บวชเขาเรียกกันว่าคนดิบ ถ้าบวชเรียกว่าคนสุก

ด้านสิ่งที่จะต้องเตรียมการก่อนบวช พบว่า สิ่งที่ต้องเตรียมก่อนบวชของประเทศทั้งสองมีความเหมือนถูกต้องตามพระธรรมวินัย และความต่างมีการเข้มงวดบุคคลที่จะมาบวช และถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง

ด้านประเพณีการบวช พบว่า การบวชกลายเป็นประเพณีของชาวพุทธมีความเหมือนตรงที่ว่าบวชถูกต้องตามพระธรรมวินัย ต่างกันตรงขนบธรรมเนียมประเพณีแต่ละประเทศและแต่ละพื้นที่

ด้านเงื่อนไขในการบวช พบว่า การศึกษาระยะเวลาที่อยู่ในสมณะเพศมีความเหมือนกัน ตามกรอบระยะเวลาที่ผู้บวชประสงค์ ในส่วนข้อแตกต่างมีเฉพาะในส่วนของประเทศกัมพูชาที่ต้องอิงอาศัยกฎหมายทางบ้านเมืองคอยควบคุมอยู่ เช่น การบวชหน้าไฟ ต้องอยู่ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าจะบวชมากกว่านั้นต้องลาสิกขาแล้วดำเนินการทำเรื่องขอบวชแล้วแต่กรณีไป ไม่เสรีอย่างธรรมเนียมของประเทศไทย

ดังนั้น ชาวไทยจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการบวชว่ามีอานิสงส์มาก เพราะว่าเป็นการค้นหาแสวงหาความจริงของชีวิต แสวงหาแก่นแท้ของชีวิตมาสร้างบุญบารมีให้ตนและแผ่บุญของตนให้พวงชนและสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นศัตรูและมิตร ทั้งมีสุขและทุกข์ ให้คนเหล่านั้นได้รับความสุขยิ่งขึ้นไป บุญบารมีเหล่านี้ จะส่งผลตนได้พบความสุขที่แท้จริง กล่าวคือความดับแห่งการยึดมั่นถือมั่นว่าเรา ว่าเป็นของเรา ความอยากมีอยากเป็น ไม่อยากมีไม่อยากเป็น เมื่อจิตใจได้รับการปล่อยวาง นั่นคือพระนิพพาน

ส่วนประเพณีการบวชในทัศนะของชาวกัมพูชา โดยฐานความเชื่อว่าการบวชทำให้ชีวิตได้พบแสงสว่างจากพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ทำให้ยกระดับชีวิตให้ดีขึ้นจากความมืดไปสู่ความสว่าง จากความยากจนไปสู่ความมั่งมี ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทางโลกและทางธรรม เชื่อลูกกตัญญูได้ทำชีวิตพ่อแม่มีความสุขไม่ตกนรกในที่สุด เมื่อลาสิกขาออกมาเป็นผู้นำตั้งแต่สังคมครอบครัวและประเทศชาติ อยากรักก็ตามเป้าหมายหลักของการบวชนั้นก็คือแสวงหาที่สุดแห่งทุกข์ความดับเย็นแห่งอมตะกล่าวคือพระนิพพาน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการบวชในประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจเพื่อนำไปศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้นคือ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ควรให้มีการศึกษาเปรียบเทียบการอุปสมบทเป็นหลักวิชาการมากขึ้น
๒. ควรจัดให้มีการทำวิจัยการอุปสมบทในเชิงเปรียบเทียบเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ครั้งต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

๑. ควรศึกษาเรื่องเปรียบเทียบการอุปสมบทกับประเทศที่มีการนับถือพระพุทธศาสนา
๒. ควรศึกษาเรื่องเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตระหว่างชาวพุทธทั้ง
สองประเทศ
๓. ควรศึกษาเรื่องเปรียบเทียบการศึกษาอุปสมบทของพุทธศาสนากับศาสนาอื่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

คณะศิษย์อาจารย์นิศา เชนะกุล. การเจริญสติปัฏฐาน. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟันนี่พับ บลิซซิ่ง, ๒๕๔๐.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง. นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๕๒.

_____. วิชาอนุพุทธประวัติ ๘๐ องค์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๕๑.

_____. อุโบสถศีล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๗.

_____. วินัยมุข เล่ม ๑ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๒.

_____. วินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๘.

_____. คู่มือพระบวชใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๔.

_____. บวชทำไมบรรพชิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๔.

จันทร์ ไพจิตร ป.ศ. ประมวลพิธีมงคลของไทย. พระนคร: วัฒนาพานิช, ๒๔๘๓.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ผศ.ดร.. ปรัชญาตะวันออก. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๖.

นงเยาว์ ชาญณรงค์, รศ. วัฒนธรรมและศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๗. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓.

ทนอมศักดิ์ จงพิพัฒน์ยิ่ง. คู่มือคู่สวดพระอุปัชฌาย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๔.

ทศพร ศรีดำ. ปลดหนี้พ่อแม่ปลดแก้ได้ทุกสิ่งกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาเปรียญ, ม.ป.พ.

บรรเทิง พาพิจิตร, ผศ.. ประเพณี วัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.

บุญมี แทนแก้ว, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

ปู้ย แสงฉาย. อานิสงส์ ๑๐๘ ฉบับ ๔ สมเด็จ. กรุงเทพมหานคร: ลูกศ.ธรรมภักดี, ม.ป.ป.

ปู่พรหมแก้ว. **บวชอย่างไรจึงจะได้บุญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. จังหวัดขอนแก่น: โรงพิมพ์ประมวลวิทยา, ม.ป.ป.

พล เกตุแก้ว. **บวชทำไม**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พญาลีไท. **ไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรมจัดพิมพ์, ม.ป.พ.

พระครูโสภณธรรมรัต. **ที่ระลึกทำบุญอายุครบ ๙๐ ปี พระครูโสภณธรรมรัต** (ถม ธมมทีโป). สระบุรี, โรงพิมพ์ปากเพรียว จำกัด, ๒๕๔๕.

พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวงโณ). **มนต์พิธี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : วัดอรุณราชวราราม, ม.ป.ป.

พระเทพโพธิวิเทศ (วีรยุทธ์ วีรยุทธโธ). **อนาถบิณฑิก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริ้มมีคี่ จำกัด, ๒๕๕๖.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวงโณ). **อานิสงส์การออกบวช**. กรุงเทพมหานคร: มหาสมุทรราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต. **อยู่ในบุญ**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

_____. **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

_____. **สอนนาค-สอนতিต ซีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

_____. **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

_____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระปัญญาโรตติปกวี. **คนจะบวชควรอ่านอย่างยิ่ง**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๕๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **รุ่งอรุณของการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระไพศาล วิสาโล. **พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ ป.ธ.๙). **พระธัมมปทัญญูรูกถา ภาค ๑ แปล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๖.

พระยาอนุมานราชธน. **“ขนบธรรมเนียมประเพณี”**. ใน ๑๐๐ปีศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๒.

พระโสภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฒโน). **การบวช**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธประวัติสำหรับเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาจัดพิมพ์ ใน ๑๐๐ ปีพุทธ ทาสภิกขุ, ๒๕๔๙.

_____. **ชุมนุมข้อคิดอิสระ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๘.

พีรพล กนกวลัย. **ใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ม.ป.ป.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เมธไตรย
พริ้นติ้ง, ๒๕๐๔.

มหาเปรียญ. **มงคล ๓๘**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ม.ป.ป.

ยิ่งยอด วงศ์อำมาตย์. **ขอโหสิกรรมพ่อแม่ดีแท้แก่ทุกข์กรรม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์บ้าน
สยาม จำกัด, ม.ป.พ.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนา
อินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

ลูก ส.ธรรมภักดี. **ประเพณีโบราณอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี, มปพ.

สถิตย์ ศิลปชัย. **ศาสนาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ม.ป.ป.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). **๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). **สากลศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **การบวชในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____. **วินัยมุข เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

สมเด็จพระวันรัต เขมจารีเถระ และพระพิมลธรรม ฐานทตเถระ. **คู่มือบวชภาค**. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุจิตรา อ่อนค้อม. รศ. ดร. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวง
แก้ว, ๒๕๕๒.

สุรพันธ์ พ่วงภักดี. **ประเพณีไทย ฉบับพระมหाराชครู**. พระนคร: โรงพิมพ์ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๑.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. **สังกัปพิธี**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

เสฐียรโกเศศ. **เรื่องประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเกิด-ตาย**. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. กรุงเทพมหานคร :
๒๕๓๒.

_____. **ประเพณีต่างๆ ของไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,
๒๕๒๙.

_____. **การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลัง
วิทยา, ๒๕๑๕.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศาสตราจารย์พิเศษ ราชบัณฑิต. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือประกอบการเรียนการสอนวิชาพุทธประวัติ สำหรับธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ. **พิธีการบวช**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พงษ์
พาณิชย์เจริญผล จำกัด, ๒๕๕๓.

เหม ญาณวีโร. **อานิสงส์แห่งการบวช**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ย้อยรอย, ๒๕๕๕.

อุทิศ ศิริวรรณ. **ธรรมบทภาค ๒ แปล**. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

อุรคินทร์ วิริยบุรณะ. **ประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกส. ธรรมภักดี, ม.ป.ป.

_____. **ประเพณีไทยฉบับ มหาราชครุ**. กรุงเทพมหานคร : ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๐๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี. “ธรรมศึกษาวิจัยการศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **ธรรมศึกษาวิจัยศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระครูกิตติภัทรภริกรม กิตติภทโท. “ศึกษาเปรียบเทียบการบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระทะนง ธมฺมิโก (ปานทอง). “ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร (ศรีหาคา). “การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษากรณี ตำบลหัวขวาง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร. “วิกฤติพุทธศาสนศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (๒๕๒๓-๒๕๔๓)”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร และคณะ. “การบวชเรียนที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยภูเขา”. **รายงานการวิจัย**. โรงเรียนปริยัติธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาสุทัศน์ ไชยะภา. “บทบาทพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาคุณภาพพระนวกะ ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระอุปัชฌาย์เถรวาทและอุปัชฌาย์มหานิกายในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

พระสุเถีย สุวณฺณเถโร(ยันต์). “การศึกษาคณะสงฆ์ในราชอาณาจักรกัมพูชา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระสุวรรณฐา อินทริยส์วโร(ลิ้ม). “ศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยกับคณะสงฆ์ในประเทศกัมพูชา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วีโรจน์ พรหมสุด. “การบวช กระบวนการขัดเกลาความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ”. **วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต**. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

สุขสันต์ จันทะโชโต. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย: กรณีศึกษาการพัฒนาองค์การและการพัฒนาสถานภาพแม่ชีไทยในมิติของพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์**

សម្តេចព្រះមហាក្សត្រសម្តេចនាយករដ្ឋមន្ត្រី (ជោគញាណោ), **បញ្ជីប្រកាស**, ព.ស.២៥០០, ទំព័រទី ៣.

ព្រះភិក្ខុធម្មត្ថេរោ សម វុឌ្ឍិ, **ប្រកាស** (ខេត្តកណ្តាល: ព.ស. ២៥៥២) ទំព័រទី ១៤.

រៀងសុបិនកុមារ, ចម្លងចេញពីច្បាប់សាស្ត្រាស្ត្រិកវិត, ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, បោះពុម្ពលើកទី១, បណ្ណាគារព្រៃ រតន៍, ភ្នំពេញ, ព.ស ២៥០២, ទំព័រទី ១៤-១៥.

ឆឹងធានសុផុន, **បុណ្យទំនៀមខ្មែរ**, ភាគទី៣, (បោះពុម្ពលើកទី១, បោះពុម្ពនៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, ២៥៥៤), ទំព័រទី ៥៣៤.

ឆាយ សុផល, **អង្គធម៌ ធម្មត្ថេរោ សុវត្ថិ**, (ភ្នំពេញ : ព.ស. ២០១៥), ទំព័រទី ៧៤.

ឆឹងធានសុផុន, **បុណ្យទំនៀមខ្មែរ ភាគទី ១**, (ភ្នំពេញ : ព.ស. ២៥៤៤), ទំព័រទី២០៩.

រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងធម្មការ និងសាសនា, ភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ៤ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៣, លេខ: ០២-៩៣ កធស.

រៀងសុបិនកុមារ, ភាគ ២ រៀបរៀងនិពន្ធដោយ, លោកលុយសុវណ្ណ.

អាចារ្យ យិន វង់, **ប្រជុំបុណ្យប្រវត្តិ**, បោះពុម្ព ព.ស.២៥៤៨ ទំព័រ ២៨-៣១.

ព្រះទេពសត្វា កឹម តូ, **ផ្នែកសាសនា**, អត្ថបទក្បាលទី ១ ឆ្នាំទី ៣០ លេខ៣ គ.ស ១៩៥៨ ព.ស ២៥០០, ទំព័រ ១៩៩.

ភិក្ខុ សុវណ្ណជោតោ ភួង-សុវណ្ណ, **សិក្សាពុទ្ធប្រវត្តិ ភាគ ១**, (ភ្នំពេញ : ព.ស. ២៥៥៥), ទំព័រទី ២៧៨.

ភិក្ខុ សុវណ្ណជោតោ ភួង-សុវណ្ណ, **វិន័យខន្ធក្រះនិងបរិវារៈ ភាគ ១** (ភ្នំពេញ : ព.ស. ២៥៥០.) ទំព័រទី ៩៦.

ព្រះតេជព្រះគុណបណ្ឌិត ហុក សុវណ្ណ, **សមថកម្មដ្ឋាន និង វិបស្សនាកម្មដ្ឋាន**, ព.ស. ២៥៥២, គ.ស. ២០០៨. ទំព័រទី ៣៦.

ឆឹង ធានសុផុន, **បុណ្យទំនៀមខ្មែរ, ភាគទី ៣** បោះពុម្ពលើកទី ១, បោះពុម្ពនៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, ព.ស. ២៥៤៤ គ.ស.២០០០ ទំព័រទី ៥៤១-៥៤៧.

ទស្សនាវដ្តី លេខ ៣ ពុទ្ធកវទ្យលយ, (រវាងពុម្ពវិយ ភ្នំពេញ :), ទំព័រទី ១០.

ស្រី-អ៊ូ ក្រុមជំនុំព្រះត្រៃបិដក នៅពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, **ការប្រកាសក្នុងពុទ្ធសាសនា**, អត្ថបទក្បាលទី១ ឆ្នាំទី២៨ ខែ កុម្ភៈ លេខ២ ព.ស ២៤៩៨, ទំព័រទី ១០៣.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : VEN. SAKAL KITTIKO (KEODY)
- เกิด : ๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๒๐
- สถานที่เกิด : บ้านกัจจาม ตำบล กัจจาม อำเภอทาสาปริวัต จังหวัดสะตังแตง
ประเทศกัมพูชา
- อุปสมบทเมื่อ : ๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ พระครูแมนสาริน เป็นพระอุปัชฌาย์
- วุฒิทางธรรม : พ.ศ.๒๕๔๖ น.ธ.เอก
: พ.ศ.๒๕๕๗ ป.ธ ๓ วัดทองบน เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร
- วุฒิสามัญ : พ.ศ.๒๕๕๕ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ เอกปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปัจจุบัน : วัดทองบน ถ.พระราม ๓ แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา
กรุงเทพมหานคร
- ศึกษาชั้นปริญญาโทที่ : พ.ศ.๒๕๕๕ เข้าศึกษาสาขาศาสนาเปรียบเทียบ คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- จบการศึกษา : พ.ศ.๒๕๕๘